R G B WH GR BL Grey Scale #13 C M Y K
DANES-PICTA.COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

16

AKADEMIA
OBRONY
NARODOWEJ

Mgr Katarzyna CHWAŁA

UDZIAŁ SIŁ ZBROJNYCH RP WE WSPÓŁPRACY Z KRAJAMI SĄSIEDNIMI W ZAKRESIE USUWANIA SKUTKÓW KATASTROF W CZASIE POKOJU

Rozprawa doktorska

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/7546
05-007546-001-0

WARSZAWA

75494

Inches Centimetres
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Colour Chart #13
DANES-PICTA.COM

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

INSTYTUT BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 75494
Akademii Obrony Narodowej

mgr Katarzyna CHWAŁA

Udział Sił Zbrojnych RP we współpracy z krajami sąsiednimi w zakresie usuwania skutków katastrof w czasie pokoju

Rozprawa doktorska napisana
pod kierunkiem naukowym
prof. dr inż. Tadeusza JEMIOŁO

Warszawa 2009

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - CZYTELNIA
Nr ewid. .....
Akademii Obrony Narodowej

SPIS TREŚCI STRONA

Wstęp 5

Rozdział I. Źródła i rodzaje zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski oraz państw sąsiadujących **11**

1.1. Ogólna charakterystyka zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa **11**

1.1.1. Zagrożenie – definicje pojęcia 11

1.1.2. Typologia zagrożeń 13

1.1.3. Klasyfikacja zagrożeń cywilizacyjnych 23

1.2. Źródła zagrożeń **27**

1.2.1. Naturalne źródła zagrożeń 28

1.2.2. Antropogeniczne źródła zagrożeń 30

1.2.3. Źródła zagrożeń nadzwyczajnych 35

1.3. Ogólna charakterystyka katastrof **38**

1.3.1. Katastrofa, klęska żywiołowa – definicje pojęć 38

1.3.2. Katastrofy naturalne 44

1.3.3. Katastrofy spowodowane działalnością człowieka 48

Rozdział II. Akty doktrynalne i prawne regulujące zasady działania Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia katastrof w Polsce i państwach sąsiednich **54**

2.1. Zmiany w regulacjach doktrynalnych i prawnych dotyczących udziału Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia katastrof pod wpływem zagrożeń cywilizacyjnych **58**

2.1.1. Ewolucja Polskiej Polityki Bezpieczeństwa w latach 1990 – 2003 70

2.1.2. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2007 roku 74

2.1.3. Stan klęski żywiołowej w regulacji konstytucyjnej 78

2.1.4. Ustawa o stanie klęski żywiołowej z dnia 18 kwietnia 2002 roku 82
2.1.5. Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z dnia 26 kwietnia 2007 roku 86
2.2. Międzynarodowe konwencje w zakresie bezpieczeństwa 89
2.3. Dwustronne i wielostronne umowy regulujące współpracę Polski z krajami sąsiednimi w zakresie usuwania skutków katastrof 101
2.3.1. Traktaty i układy o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy 101
2.3.2. Dwustronne umowy rządowe i resortowe o wzajemnej pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych 103
2.3.3. Umowy i porozumienia transgraniczne 108
2.3.4. Porozumienia międzyregionalne 109
2.3.5. Podstawy prawne współpracy wielostronnej z państwami sąsiednimi 111
2.3.6. Regulacje prawne dotyczące udziału wojsk w zapobieganiu katastrofom i usuwaniu ich skutków poza granicami Polski . 118

Rozdział III. Charakterystyka Sił Zbrojnych RP 124

3.1. Struktura Sił Zbrojnych RP 124
3.1.1. Rodzaje Sił Zbrojnych 126
3.1.2. Służby wyspecjalizowane 139
3.2. Obronna struktura Sił Zbrojnych RP 142
3.2.1. Wojska operacyjne 143
3.2.2. Wojska obrony terytorialnej 146
3.3. Główne zadania i funkcje poszczególnych rodzajów wojsk 154
3.3.1. Siły Zbrojne RP w czasie pokoju, kryzysu i wojny 155
3.3.2. Reagowanie w sytuacjach kryzysowych 157

Rozdział IV. Działania Sił Zbrojnych RP podejmowane w ramach współpracy międzynarodowej Polski z państwami sąsiednimi w sferze likwidacji skutków katastrof **171**

4.1. Wspólne ćwiczenia **173**

4.1.1. Międzynarodowe ćwiczenia Wojsk Lądowych 176

4.1.2. Międzynarodowe ćwiczenia Marynarki Wojennej i Sił Powietrznych 179

4.1.3. Międzynarodowe ćwiczenia z zakresu Zarządzania Kryzysowego 183

4.2. Współdziałanie w celu usunięcia skutków katastrof naturalnych i cywilizacyjnych **191**

4.2.1. Teoretyczny aspekt współpracy transgranicznej 194

4.2.2. Praktyczny aspekt współpracy transgranicznej 200

4.2.3. Analiza głównych problemów związanych z międzynarodową współpracą Polski z krajami sąsiednimi w zakresie usuwania skutków katastrof 218

4.3. Polska w międzynarodowej koalicji przeciwko terroryzmowi **222**

4.3.1. Cywilizacyjne uwarunkowania międzynarodowego terroryzmu na przełomie XX i XXI wieków 224

4.3.2. Globalna strategia zwalczania terroryzmu 231

4.3.3. Wspólne przedsięwzięcia podejmowane w ramach współpracy transgranicznej Polski z krajami sąsiednimi przeciwdziałające aktom terroryzmu 241

Zakończenie **252**

Bibliografia **265**

Załączniki **276**

Wstęp

Niniejsza dysertacja została napisana pod wpływem inspiracji złożonymi przemianami, które mają miejsce w Europie i dotyczą trzech głównych obszarów:

- społeczeństwa informacyjnego,
- globalizacji,
- przemian naukowo-technicznych.

Zmiany zachodzące w tych obszarach trwale oddziałują na społeczeństwa, ich aktywność ekonomiczną, polityczną, kulturową oraz cywilizacyjną, wywołując tak pozytywne jak i negatywne skutki. Chodzi przede wszystkim o zagrożenia cywilizacyjne, które stanowią wyzwanie współczesnego świata.

Wskutek rozwoju komunikacji, środków łączności, przepływu ludzi i idei, świat stał się „mniejszy", narody coraz bardziej są współzależne pod względem gospodarczym, kulturowym, z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa. Znajdujemy się w obliczu wzrastającej liczby globalnych zagrożeń, od których praktycznie nie ma dokąd uciec.

Drugim zjawiskiem jest postępująca globalizacja, tzw. uniwersalizacja problemów, które człowiek próbował rozwiązać. Dotąd problemy pojawiały się w jednym kraju, co najwyżej w jednym regionie. Zawsze były takie strefy, które pozostawały nietknięte, niezagrożone. Do niedawna istniały strefy rezerwowe, które nie przetrwają po ewentualnych skutkach termonuklearnej wojny totalnej.

Dotychczasowe katastrofy naturalne, jakie miały miejsce na świecie, były spowodowane żywiołem. Człowiek nie miał żadnego wpływu na powodzie, trzęsienia ziemi, wybuchy wulkanów czy katastrofy kosmiczne. Obecne zagrożenia mają głównie „cywilizacyjny" charakter. Są one przede wszystkim wytworem działalności człowieka.

Do głównych zagrożeń cywilizacyjnych zalicza się m. in.:

- problem ekologiczny;
- wojna termonuklearna;
- problem demograficzny;
- problem głodu;
- problem stabilności świata (zwiększenie się rozpiętości w rozwoju gospodarczym krajów uprzemysłowionych i krajów rozwijających się);
- wyczerpywanie się surowców nieodnawialnych i wyczerpywanych;

- zagrożenia narkomanią, AIDS i innymi groźnymi chorobami i epidemiami;
- terroryzm międzynarodowy i wzrost przestępczości zorganizowanej.

Uczeni od dawna ostrzegają przed groźbą dewastacji naturalnego środowiska człowieka, który od początku swego istnienia zmagał się z przyrodą. W gruncie rzeczy człowieka cechował strach przed nieznanym żywiołem. Nieufność wobec przyrody wynikała z faktu, że zanim człowiek zaczął masowo ginąć z ręki drugiego człowieka, był ofiarą żywiołów natury. Stopniowo człowiek oswoił się z przyrodą, nauczył się z nią współżyć. Do czasów najnowszych utrzymywała się swego rodzaju równowaga biologiczna i ekologiczna. Dziś sytuacja uległa zmianie.

Stworzona cywilizacja stała się źródłem wielu zagrożeń, które obracają się przeciwko niej. Pojawił się ciągle nierozwiązany dylemat jak pogodzić wzrastającą liczbę ludności na całym świecie z ograniczonymi surowcami, z których chce korzystać coraz większa liczba ludzi. 12 października 1999 roku według obliczeń Komisji Ludnościowej ONZ narodził się 6 miliardowy obywatel Ziemi. W 1987 roku ludność świata przekroczyła 5 miliardów, co oznacza, że w ciągu 12 lat liczba mieszkańców ziemi zwiększyła się o kolejny miliard[1]. Problem nie będzie polegał na braku przestrzeni, lecz na tym, czy wzrost gospodarczy będzie nadążał za przyrostem ludności. W wielu krajach (4/5 ludzkości żyje w krajach rozwijających się) pojawiają się problemy społeczno-gospodarcze. A to może stać się przyczyną zagrożeń globalnych, ponieważ luka w poziomie rozwoju między krajami uprzemysłowionymi i rozwijającymi się ciągle się powiększa.

Człowiek współczesny posiada technologie, ale nie rozwiążą one wielu problemów dopóki ludzie solidarnie nie zmobilizują się na rzecz uratowania się od zagłady. Obecnie zwiększa się liczba zagrożeń, wzrasta ich skala i zasięg. Te zagrożenia docierają do świadomości stosunkowo wąskiej grupy ludzi, dając początek ruchom społecznym. Pojawiają się pierwsze oferty rozwiązań, ale praktyka, czyli przeciwdziałanie zagrożeniom, zwłaszcza w skali globalnej oraz usuwanie ich skutków, pozostawia wiele do życzenia.

Reasumując, nie można analizować takich zjawisk jak katastrofa, czy terroryzm bez nawiązania do szerokiego kontekstu fundamentalnych przemian

---

[1] L. Pastusiak, „Zagrożenia cywilizacyjne naszych czasów", w: http://www.univ.gda.pl/pl/info_dla_med/senat/?tpl=wi021002

kulturowo-cywilizacyjnych, których ludzkość właśnie doświadcza. Ze względu na fakt, że w ujęciu historycznym jest to trzeci taki przełom, jego znaczenie jest tym bardziej istotne i warto nieco bliżej przyjrzeć się jego konsekwencjom. Dlatego w niniejszej pracy chcę rozwiązać problem **wpływu zagrożeń cywilizacyjnych na udział Sił Zbrojnych RP w międzynarodowej współpracy Polski z krajami sąsiednimi w zakresie usuwania katastrof w czasie pokoju na przełomie XX i XXI wieku**. Stan prawny dysertacji określony jest na 2008 rok. Data ta jest istotna ze względu na dokonujące się w tym czasie najistotniejsze zmiany w armii, adekwatnie do zmian zachodzących w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego w horyzoncie czasowym najbliższych 20 lat. Rok 2008 jest rokiem poważnych przeobrażeń w Siłach Zbrojnych RP obejmujących modernizację i profesjonalizację. Podejmowane po tej dacie przedsięwzięcia w istotny sposób wpływają na zmiany potencjału Sił Zbrojnych w zakresie usuwania skutków katastrof. Wynika to z ograniczenia liczebności Sił Zbrojnych, znacznego ograniczenia liczby garnizonów, zmiany charakteru jednostek np. przekształcania batalionów OT w bataliony zmechanizowane brygad.

W pracy również zostanie przeprowadzenie wojskowo-historyczne studium istotnych problemów wykorzystania Sił Zbrojnych RP w likwidacji skutków katastrof w procesie ewolucji stosunków dwustronnych i wielostronnych pod wpływem zmian cywilizacyjnych.

W celu rozwiązania problemu badawczego wyodrębniłam sześć podstawowych zadań:

- **analiza cywilizacyjnych uwarunkowań zagrożeń;**
- **zbadanie szczególnych cech, stanu i tendencji rozwoju współczesnych zagrożeń i katastrof;**
- **klasyfikacja typów katastrof, ujednolicenie siatki pojęciowej poprzez analizę definicji pojęć;**
- **usystematyzowanie, ugruntowanie i poszerzenie wiedzy dotyczącej badanego obszaru;**
- **analiza aktów prawnych na mocy których odbywa się międzynarodowa współpraca Sił Zbrojnych RP z instytucjami państw sąsiadujących w zakresie usuwania skutków katastrof w czasie pokoju;**

- **wykrycie szczególnych właściwości wpływu zmian cywilizacyjnych na współpracę Sił Zbrojnych RP z instytucjami państw sąsiadujących w zakresie usuwania skutków katastrof.**

Aktualność pracy.

Każda działalność ludzka ma swe pozytywne i negatywne strony. Na skutek rozwoju cywilizacji judeochrześcijańskiej z jednej strony mamy postęp naukowo-technologiczny, z drugiej zaś co raz częściej jesteśmy świadkami katastrof oraz awarii przemysłowych i komunikacyjnych. Mimo stosowania coraz to doskonalszych zabezpieczeń, zjawiska te nieuchronnie narastają. Implikuje to powstawanie coraz większego zagrożenia ludzi i środowiska naturalnego, które potęgowane są niszczycielskimi działaniami sił przyrody. W związku z powyższym w pracy dokonano aktualizacji badań nad katastrofami na przełomie wieków. Doszłam do wniosku, że na ich skalę i rozmiar wpływają zagrożenia cywilizacyjne, które powstały pod wpływem przemian globalnych, zaś pomyślne rozwiązanie tych problemów jest możliwe wyłącznie dzięki współpracy międzynarodowej, która stanowi niezbędną przesłankę do osiągnięcia poczucia bezpieczeństwa.

Podstawy metodologiczne i metody badawcze.

Metodologiczną bazę badania stanowią: analiza porównawcza, podejście systemowe, analiza cywilizacyjna oraz zasada historycyzmu. Ostatnie dwie zasady w pewnym sensie stanowią dialektyczną syntezę dwóch pierwszych i polegają na badaniu obiektów jako jednolitego systemu, który się kształtuje gdy zachodzą określone warunki i wskutek działania odpowiednich przyczyn. Nie chodzi tylko o analizę systemową, zasada historycyzmu i analiza cywilizacyjna obejmują również analizę istniejącego kierunku rozwoju.

W celu zbadania udziału Sił Zbrojnych w usuwaniu skutków katastrof wewnątrz kraju i na zewnątrz, z udziałem instytucji państw sąsiadujących, były wykorzystane akty prawne oraz dane analityczne.

Główny cel i zadania pracy stanowią podstawę do sformułowania szczegółowych problemów badawczych, które wyznaczają przedmiot analiz empirycznych.

Tezy pracy.

1. **W okresie pokoju jednym z priorytetowych zadań Sił Zbrojnych jest likwidacja skutków katastrof.**
2. **Pod koniec XX wieku częstotliwość oraz rozmiar zagrożeń zwiększyły się pod wpływem przemian cywilizacyjnych.**
3. **Zwiększenie się częstotliwości i rozmiarów zagrożeń ma decydujący wpływ na wykorzystanie Sił Zbrojnych RP w usuwaniu skutków katastrof na terenie kraju i w państwach sąsiadujących.**
4. **Skuteczne usuwanie skutków katastrof jest uwarunkowane ścisłą współpracą między Polską a państwami sąsiadującymi.**
5. **Cywilizacyjne uwarunkowania i wynikające z nich obszary zagrożeń stają się źródłem nowych założeń teoretycznych, dzięki którym będziemy mogli skuteczniej usuwać skutki katastrof w czasie pokoju.**

Wskutek zmian cywilizacyjnych Polska staje się państwem nowoczesnym. Władze kraju są świadome, że nasza gospodarka powinna się opierać na rozwoju potencjału ludzkiego, zwiększaniu innowacyjności i konkurencyjności przedsiębiorstw oraz inwestycjach w jednostki naukowe, zdolne do generowania nowej wiedzy i technologii. Dzięki powszechnemu dostępowi do usług elektronicznych oraz nowoczesnych technologii informacyjnych, pełnej integracji Polski z gospodarką europejską i międzynarodowymi instytucjami finansowymi, możemy znaleźć się we wspólnocie najbardziej rozwiniętych państw tworzących globalne społeczeństwo informacyjne. Dlatego też Polska powinna stać się krajem bezpiecznym.

Źródłem poczucia bezpieczeństwa obywateli jest nowoczesny system obronny stanowiący integralną część systemu obronnego Unii Europejskiej oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego. Polskim wkładem w umacnianie bezpieczeństwa międzynarodowego będzie m. in. udział Sił Zbrojnych RP w operacjach o różnym charakterze, realizowanych poza granicami państwa na podstawie mandatu organizacji uznanych przez społeczność międzynarodową.

Operacje Sił Zbrojnych RP powinny być realizowane w ścisłej koordynacji z pozostałymi instrumentami systemu obronnego. Ich celem będzie zapobieganie i neutralizowanie konfliktów lokalnych i regionalnych, przeciwdziałanie międzynarodowemu terroryzmowi i zorganizowanej przestępczości.

Już dzisiaj musimy uświadomić sobie, iż Siły Zbrojne RP powinny stanowić ważny składnik wojskowego i politycznego potencjału wspólnoty europejskiej i euroatlantyckiej. Muszą one być nowoczesne, dobrze wyszkolone oraz wyposażone, zdolne do działania w warunkach sieciocentrycznego pola walki. Siły Zbrojne RP muszą mieć wysoki poziom elastyczności, muszą być zdolne do prowadzenia operacji nie tylko militarnych zarówno na własnym terytorium jak i poza jego granicami.

Rozdział I

Źródła i rodzaje zagrożeń dla bezpieczeństwa Polski oraz państw sąsiadujących

1.1. Ogólna charakterystyka zagrożeń

Człowiek podejmuje różnego rodzaju ryzykowne działania, stając często w obliczu różnorakiego niebezpieczeństwa, w konsekwencji czego zagrożone jest jego życie, mienie i środowisko. To nieuchronne i akceptowalne ryzyko zobowiązuje organizatorów tych działań do udzielenia pomocy ofiarom, ich mieniu i środowisku, w każdym zdarzeniu powodującym takie niebezpieczeństwo. Pojęcie bezpieczeństwa kojarzymy z brakiem zagrożeń, dlatego na początku pracy zdefiniujemy zagrożenia, przedstawimy ich klasyfikację i źródła.

1.1.1. Zagrożenie – definicje pojęcia.

W literaturze przedmiotu termin zagrożenie jest definiowany na wiele sposobów. Dla potrzeb dysertacji przytoczyłam aksjologicznie neutralne definicje. *Zagrożenie – jest to sytuacja, w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla otoczenia.*[2] *Zagrożenie wywołuje w ludziach niepokój lub strach o różnym stopniu natężenia*[3], dlatego niektórzy badacze[4] definiują zagrożenie jako pewien stan psychiczny lub świadomościowy wywołany postrzeganiem zjawisk, które subiektywnie ocenia się jako niekorzystne lub niebezpieczne. Moim zdaniem zagrożenie nie jest stanem psychicznym, lecz może go wywołać. Zostały utożsamione dwa terminy *zagrożenie* oraz *poczucie zagrożenia*. Reakcją na zagrożenie jest uświadomienie przez podmiot niebezpieczeństwa sytuacji, dlatego stan świadomości wywołany postrzeganiem zjawisk, ocenianych jako niebezpieczne jest poczuciem zagrożenia.

---

[2] Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 1996, s. 89.
[3] B. Hołyst: „Wiktymologia". Warszawa 1997, s.64-65.
[4] S. Korycki, System bezpieczeństwa Polski, Warszawa 1994, s.54. R. Zięba, Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych, w: Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, D.B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba (red.), Warszawa 1997, s.4.

Zagrożenie jest zjawiskiem powodującym stan niepewności oraz obaw i powstaje w wyniku sytuacji kryzysowej[5]. Sytuacja kryzysowa może być spowodowana zewnętrznymi i wewnętrznymi czynnikami, które są w stanie zapoczątkować w danym układzie zmiany. Rezultatem tych zmian może być jakościowo nowy układ lub nowa struktura i funkcja w istniejącym układzie. Jest ona zwykle następstwem katastrof naturalnych lub awarii technicznych. Sytuacje kryzysowe powstają również w przypadku:

- zakłócenia porządku publicznego (manifestacje, blokady dróg, przejść granicznych, urzędów);
- zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, czyli zagrożenia wojną (szczególna sytuacja kryzysowa);
- działań terrorystycznych.

Sytuacje kryzysowe mogą prowadzić do zaistnienia zagrożenia bezpieczeństwa obywateli lub konstytucyjnego ustroju państwa, mogą spowodować zagrożenia *zwyczajne* w następstwie niekontrolowanej, codziennej działalności społeczno – gospodarczej oraz *nadzwyczajne* w wyniku awarii, katastrofy i klęski żywiołowej.

Termin bezpieczeństwo jest definiowany jako stan pewności, spokoju, zabezpieczenia i oznacza brak zagrożenia lub ochronę przed nim[6]. W przedstawionej definicji *bezpieczeństwo* wyjaśnia się w przeciwstawieniu do zagrożenia (węższe znaczenie). Taka definicja jest aktualna głównie w odniesieniu do czasu wojny, ponieważ zapewnienie bezpieczeństwa utożsamia się z uniemożliwieniem agresji zbrojnej. W szerszym znaczeniu jest to *kształtowanie pewności przetrwania, posiadania i swobód rozwojowych podmiotu*[7]. Tak rozumiane bezpieczeństwo nie musi się już sprowadzać do zagadnień czysto militarnych. Bezpieczeństwo państwa utożsamiane jest ze stanem równowagi między zagrożeniem wywołanym w wyniku konfliktu a jego potencjałem obronnym[8], dlatego warto też zastanowić się nad pojęciem *zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa*. Zagrożenie takie ma miejsce, gdy występuje zakłócenie funkcjonowania państwa lub utrata warunków do jego swobodnego istnienia

---

[5] Zb. Sabak, J. Królikowski, Ocena zagrożeń bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2002, s. 38.
[6] R. Zięba, Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego, Warszawa 2001, s. 27.
[7] *Ibidem*, s. 30
[8] Rutkowski C., Bezpieczeństwo i obronność: strategie – koncepcje – doktryny, Warszawa 1995, s. 30.

i rozwoju[9]. Zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa może dotyczyć politycznej, społecznej i gospodarczej sfer.

Czynnik militarny przez wieki odgrywał najważniejszą rolę w stosunkach międzynarodowych. Do tego stopnia, iż można było *bezpieczeństwo* utożsamiać z *brakiem bezpośredniego zagrożenia militarnego*. Obecnie, pod wpływem zmian cywilizacyjnych, wobec zwiększającego się znaczenia pozostałych czynników, Siły Zbrojne co raz częściej biorą udział w usuwaniu skutków zagrożeń pozamilitarnych.

1.1.2. Typologia zagrożeń.

Wiele czynników i sytuacji powoduje powstanie poważnych zagrożeń dla ludzi i środowiska, zaś ich skutki można przyrównać do zniszczeń wywołanych działaniami wojennymi. Niektórym zagrożeniom, choć można je wcześniej rozpoznać po poprzedzających je symptomach, człowiek nie jest jeszcze w stanie przeciwstawić się skutecznie. Inne można zminimalizować, odpowiednio zabezpieczając się przed ich skutkami.

Współczesny człowiek jest narażony na wiele zagrożeń, które można podzielić na *zagrożenia pochodzenia naturalnego* oraz *zagrożenia pochodzenia antropologicznego*. Zagrożenia naturalne w dużej mierze nie zależą od człowieka, może on jedynie łagodzić ich skutki. Zagrożenia antropologiczne są związane z różnymi systemami wytworzonymi przez człowieka.

Obecnie stosuje się szereg typologii zagrożeń bezpieczeństwa państwa. Podstawowym jest kryterium podmiotowe. Według niego dzielimy zagrożenia na:

- zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego (państwowego);
- zagrożenie międzynarodowe.

Należy zwrócić uwagę, że zagrożenie dla bezpieczeństwa państwowego w stosunkach międzynarodowych ma charakter międzynarodowy. Dlatego podział ten jest w zasadzie umowny. Biorąc pod uwagę czynnik militarny, można wyodrębnić:

- *zagrożenie militarne dla bezpieczeństwa państwa* – jest to zdarzenie polityczno-militarne, które powoduje zakłócenia lub utratę warunków do stabilnego istnienia i rozwoju państwa lub naruszenie bądź utrata jego

[9] S. Dworecki, Od konfliktu do wojny, Warszawa 1996, s. 21.

suwerenności oraz integralności terytorialnej w wyniku napadu zbrojnego;

- *zagrożenie pozamilitarne dla bezpieczeństwa państwa* – jest to zdarzenie, które ma miejsce w stanie kryzysu, które powoduje zakłócenia lub utratę warunków do stabilnego istnienia i rozwoju państwa lub naruszenie bądź utratę jego suwerenności oraz integralności terytorialnej bez uciekania się do stosowania przemocy fizycznej, czyli osiąganie celu poprzez wywieranie nacisku i stosowanie sankcji politycznych bądź ekonomicznych.[10]

Zagrożeniem niemilitarnym dla bezpieczeństwa państwa, które występuje w czasie pokoju, jest zagrożenie terroryzmem. Terroryzm to wielokrotnie nadużywany termin. Służy nie tyle zdefiniowaniu określonego zjawiska, co zademonstrowaniu emocjonalnego stosunku do niego. Mimo toczonych od wielu lat dyskusji nie udało się wypracować jego powszechnie akceptowanej definicji, zarówno na gruncie prawa międzynarodowego, jak i innych dyscyplin. Brian Jenkins definiuje terroryzm jako *użycie lub groźbę użycia przemocy w celu spowodowania zmian politycznych*[11]. Według Waltera Laqueura *terroryzm jest bezprawnym użyciem przemocy dla osiągnięcia celu politycznego gdy ofiarami są niewinni ludzie*[12]. W Słowniku języka polskiego PWN można znaleźć inną definicję, mianowicie *terroryzm, to jest stosowanie terroru, inaczej przemocy, gwałtu, okrucieństwa w celu zastraszenia, zniszczenia przeciwnika*.

Można zaryzykować hipotezę, że w czasach współczesnych ciągłe doskonalenie broni konwencjonalnej (zwłaszcza środków precyzyjnego rażenia) i uzyskanie przez grupę państw najwyżej rozwiniętych wyraźnej jakościowej przewagi w zakresie środków walki, może spowodować wzrost zainteresowania terroryzmem jako instrumentem konfrontacji międzypaństwowej. Terroryzm jest bowiem klasyczną niemal bronią słabszego a przy tym środkiem pośrednim, wobec którego najbardziej zaawansowana technologia militarna nie gwarantuje skutecznej ochrony własnego terytorium.

Terroryzm fizyczny nie wyczerpuje zagrożeń, przed którymi stają państwa najwyżej rozwinięte. Zupełnie nową płaszczyzną działań terrorystycznych otworzyło ich postępujące uzależnienie od elektronicznego przekazu informacji.

---

[10] *Ibidem*, s. 23-25.
[11] B. Jenkins *International Terrorism: A New Mode of Conflict* Los Angeles 1975, s. 1.
[12] W. Laqueur *The Terrorism Reader: A Historical Anthology* Philadelphia 1978, s. 7.

Trudno obecnie w warunkach polskich ocenić na ile realne jest zagrożenie tak zwanym infoterroryzmem, ale w wielu państwach zjawisko to jest dostrzegane.

Zagrożenie terroryzmem jest niszczycielskie i wszechobecne. Terror (z łac. terror - strach, groza) definiowany jest jako działanie mające na celu szerzenie grozy, strachu, okrucieństwa; stosowanie różnych form przemocy. Terroryzm stosują przede wszystkim grupy ekstremistyczne usiłujące za pomocą zabójstw politycznych, porwań zakładników, uprowadzeń samolotów i tym podobnych środków zwrócić uwagę opinii publicznej na wysuwane przez siebie hasła lub wymusić określone ustępstwa bądź działania na swoją korzyść.

Terroryzm jest więc formą przemocy, gdzie strach jest efektem zamierzonym, a nie produktem ubocznym. jest to najważniejsza cecha odróżniająca terroryzm od innych form przemocy o charakterze kryminalnym. Jest on formą walki psychologicznej, gdzie informacja o użyciu przemocy lub groźba użycia przemocy może objąć swym zasięgiem szerokie spektrum różnych, bardzo często przypadkowych, odbiorców. Najczęściej ofiara ataku nie jest tożsama z celem ataku terrorystycznego. Lęk wywołuje nieobliczalne reakcje. Udane ich wykorzystanie może być źródłem inaczej nieosiągalnego wpływu. Dzięki temu mając do dyspozycji nieporównywalnie mniejsze środki niż aparat przymusu nowożytnego państwa są w stanie rzucić na kolana całe społeczeństwa wytwarzając atmosferę grozy i niepewności. Nieokreślone niebezpieczeństwa i brak gwarancji ochrony wzmacniają siłę ich oddziaływania na otoczenie. Dzięki wszechogarniającej naturze uczucia lęku terroryści mogą uzyskać przewagę psychologiczną nad przeciwnikiem, nawet z wyszkoleniem wojskowym. Lęk jest fundamentem na którym terroryści budują swoją siłę i w oparciu o który chcą przeobrażać świat.

Klasyfikacje terroryzmu.

Terroryzm jest często określany jako irracjonalna przemoc, ponieważ osoby odpowiedzialne za przeprowadzanie akcji terrorystycznych mogą być tak fanatycznie oddane sprawie, że wydaje się, iż przestają działać w granicach zdrowego rozsądku. Jednak akty terroru mają na ogół jasno i precyzyjnie określone cele. Terroryści mogą dążyć do inspirowania i manipulowania strachem, aby osiągnąć następujące efekty:

- wymuszenie pewnych koncesji, tj. zapłacenie okupu, uwolnienie więźniów, opublikowanie przesłania terrorystów (takim celom służą najczęściej np. porwania samolotów);

- zwrócenie uwagi opinii publicznej – pokazanie się jako dobrze i sprawnie działająca grupa, zwrócenie uwagi na poglądy i idee tej grupy;
- spowodowanie chaosu – chęć załamania istniejącego porządku społecznego i politycznego (np. akty terroru w stosunkach palestyńsko – izraelskich);
- prowokowanie działań represyjnych i odwetowych – działania wymierzone najczęściej przeciwko organom władzy, obliczone na podważenie autorytetu władzy (np. akty terroru ekstremistycznych ugrupowań baskijskich, samobójcze akcje palestyńskie na terytorium Izraela);
- wymuszenie posłuszeństwa i współpracy – zwany też „instytucjonalną przemocą", wykorzystywany często przez aparat bezpieczeństwa w państwach o ustrojach autokratycznych i totalitarnych;
- ukaranie winnych – akt terroru jako forma zemsty lub kary.

Najczęściej akt terroru jest obliczony na osiągnięcie kilku z powyższych celów. Można też przeprowadzić typologię terroryzmu według motywacji terrorystów, np.:

- terroryzm polityczny – terroryści widzą świat w kategoriach ideologicznych, w których pewne przesłanki tłumaczą ich potrzebę działań oraz determinują sposób ich prowadzenia;
- terroryzm etno-religijny - ze źródłami w konfliktach narodowościowych i religijnych. Terroryści religijni widzą świat jako stworzony i rządzony przez Boga, któremu człowiek nie może się oprzeć i którego ani sił, ani celów nie potrafi w pełni zrozumieć. Obowiązkiem człowieka, jako sprzymierzeńca Boga, jest walka wszystkimi możliwymi środkami dla zapewnienia „zwycięstwa dobra nad złem";
- terroryzm kryminalny – np. kolumbijskie kartele narkotykowe, włoska mafia, zorganizowana przestępczość;
- terroryzm typu single issue (na rzecz jednej sprawy) – terroryzm na rzecz konkretnego postulatu – np. radykalni aktywiści broniący przyrody.

Terroryzm może być postrzegany jako bardzo atrakcyjna forma wymuszania lub zastraszania dla osiągnięcia określonych celów, ponieważ posiadając ograniczone możliwości operacyjne można osiągnąć tzw. „wielkie" cele. Z tego też powodu coraz wyraźniej obserwujemy zjawisko wykraczania

współczesnego terroryzmu poza granice państw. Ofiarą tak pojętego terroryzmu stać się może każdy, bez względu na narodowość, obywatelstwo lub poglądy polityczne. Także obywatele Polski mogą w większym stopniu zetknąć się z terroryzmem tym bardziej, że jesteśmy członkiem koalicji antyterrorystycznej.

Kolejny podział ma charakter przedmiotowy. Pozwala on na wyodrębnianie i wyszczególnianie rodzajów zagrożeń. Są to zagrożenia pozamilitarne. Z uwagi na kryterium przedmiotowe możemy więc, m. in. wyróżnić:

- zagrożenia polityczne;
- zagrożenia ekonomiczne;
- zagrożenia społeczne;
- zagrożenia kulturowe;
- zagrożenia ideologiczne;
- zagrożenia ekologiczne[13].

Zagrożenia polityczne powstają w wyniku sytuacji kryzysowych, spowodowanych działaniami prowadzącymi do obalenia legalnej władzy oraz ustanowienie wykorzystując metody niedemokratyczne, nowej władzy.

Zagrożenia ekonomiczne powstają w wyniku naruszenia zdolności gospodarki narodowej do zaspokajania materialnych potrzeb społeczeństwa, niezbędnych do egzystencji.

Zagrożenia społeczne mogą mieć miejsce w wyniku pojawienia się patologii społecznych oraz dysfunkcjonalności systemu organizacji życia zbiorowego na różnych poziomach.

Zagrożenia kulturowe są powodowane dewaluacją tradycyjnych wartości oraz unifikacją i brutalizacją kultury.

Zagrożenia ideologiczne powstają w wyniku rozwoju agresywnych ideologii.

Zagrożenia ekologiczne powstają w wyniku działań człowieka, przez zmianę naturalnego stosunku do otoczenia, mogą doprowadzić ludzkość do zagłady.[14]

Ze względu na źródła i przyczyny powstania, wyżej wymienione zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa można dodatkowo podzielić na *zewnętrze* i *wewnętrzne*.[15]

---

[13] Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002, s. 162.
[14] Zb. Sabak, J. Królikowski, Ibidem, s. 39 – 41.
[15] *Ibidem*, s. 42.

Stosując kryterium przestrzenne wyróżniamy:

- zagrożenia lokalne;
- zagrożenia subregionalne;
- zagrożenia regionalne;
- zagrożenia ponadregionalne;
- zagrożenia globalne (światowe).

Lokalne i subregionalne zagrożenia powodują zdarzenia wypadkowe - efekt fizyczny zagrożenia nie przekracza małego obszaru. Zagrożenia regionalne i ponadregionalne powodują poważne zdarzenia wypadkowe, więc mają średni zakres oddziaływania. Wśród tych zagrożeń można wymienić: zjawiska nędzy, głodu, bezrobocia, terroryzmu, przestępczości zorganizowanej oraz wiele innych im podobnych.

Zagrożenia globalne wywołują katastrofalne zdarzenie wypadkowe, czyli mają one duży zakres strefy efektu fizycznego. Zagrożenia globalne odnoszą się do procesów internacjonalizacji, instytucjonalizacji oraz oddziaływań i współzależności międzynarodowych, tworzących podstawy strukturalne współczesnego świata w sferach politycznej, militarnej, ekonomicznej, społecznej i kulturowej.

Wskutek globalizacji zacierają się geograficzne i mentalne bariery oraz ograniczenia. W związku z czym istnieje zagrożenie w postaci możliwości utraty przez państwo podmiotowości. Wśród wyznaczników procesów globalizacji, które określają skalę i stopień zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa w kontekście wyzwań oraz szans, można wymienić:

- integracja gospodarcza o zasięgu światowym, tworząca strukturę tak zwanych „naczyń połączonych";
- rozwój państw wysokorozwiniętych tworzących rdzeń systemu;
- upadek lub stagnacja państw niskorozwiniętych oraz ich przekształcanie w rejony biedy, braku perspektyw, wojen;
- rozwój korporacji ponadnarodowych o zasięgu ogólnoświatowym, rządzących się prawami rozwoju wykraczającymi poza ramy prawne narodów i państw.

Zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa określane procesami globalizacji odnoszą się także do nowych trendów, które zaczynają dominować w podejściu do globalnych problemów. Są to:

- zrównoważony rozwój;

- współżycie oparte na systemie aksjologicznym ludzi w skali światowej;
- współtworzenie w miejsce współzawodniczenia;
- wykorzystanie nauki do celów terrorystów;
- dążenie do zrównoważenia kosztów społecznych i środowiska naturalnego w działalności wytwórczej;
- przepływ kapitału z centrów cywilizacyjno-kulturowych do wybranych obszarów peryferyjnych związany z poszukiwaniem tańszej siły roboczej oraz rynków zbytu;
- narastanie sprzeczności wewnętrznych w związku ze zmianami w systemie globalnym.

Skutki zagrożeń współzależnych nie są jednak jednoznacznie negatywne. Stwarzają bowiem określone szanse na współpracę i współdziałanie z innymi państwami oraz podmiotami w celu zapobieżenia ich negatywnym następstwom. Wśród problemów globalnych, związanych z funkcjonowaniem społeczności międzynarodowej, można wymienić te, które jedynie poprzez współpracę i współdziałanie wszystkich państw i podmiotów wchodzących w stosunki międzynarodowe mają szansę być ograniczone lub wyeliminowane. Do najważniejszych problemów globalnych możemy zaliczyć:

- globalną katastrofę ekologiczną;
- dysproporcje rozwojowe;
- deficyt zasobów surowcowo-energetycznych;
- niekontrolowany przyrost ludności;
- głód i niedożywienie;
- zadłużenie państw, co prowadzi do ich uzależnienia od wpływu podmiotów dążących do ich upadku;
- choroby epidemiczne;
- nieodpowiednie zagospodarowanie oceanów;
- nieodpowiednie zagospodarowanie kosmosu.

Najważniejsze z tych problemów dotyczą kwestii społecznych i są związane między innymi z postępującym podziałem cywilizacyjnym na północ i południe, skażeniem środowiska naturalnego oraz jego degradacją, a także migracją ludności oraz wzmacnianiem się przestępczości zorganizowanej. Na tym tle pojawiają się zagrożenia związane ze zjawiskiem terroryzmu. Są one skutkiem patologii współczesnego świata: nędzy, głodu, epidemii, bezrobocia, ignorancji,

budzą one wśród milionów ludzi poczucie braku bezpieczeństwa i przyczyniają się do frustracji, fanatyzmu, terroru. Dlatego bardzo ważne znaczenie ma współpraca międzynarodowa Polski, która może i powinna przezwyciężyć podziały, zapobiec powstawaniu nowych i wyeliminować dotychczasowe główne źródła i przyczyny możliwych konfliktów, wojen, zagłady całych społeczności i obszarów[16]. Stan ten wynika z faktu, że wraz z rozpadem bipolarnego podziału świata i przeobrażeniami w stosunkach międzynarodowych, relatywna stabilność uległa zachwianiu. Gwałtowne przejście państw w ostatniej dekadzie dwudziestego wieku od geopolityki do geoekonomii zakreśliło nowe ramy konfliktów społecznych, w tym m.in. terroryzmu międzynarodowego.

W miejsce konfliktów rywalizujących ze sobą bloków, demokratycznego i socjalistycznego, pojawiły się konflikty w szeroko rozumianej sferze ideologicznej, społecznej, cywilizacyjnej, uwarunkowane religią, pochodzeniem rasowym, przynależnością do określonej grupy społecznej, a także konflikty pomiędzy wysoko uprzemysłowioną Północą a ustępującym jej gospodarczo Południem. W wyniku tej sytuacji, na poprzednie niewygasłe spory nałożyły się nowe, w których aktywnymi podmiotami są organizacje: państwa - narody, zorganizowane grupy społeczne, a także indywidualne jednostki.

Możliwość kształtowania i kierunkowania poprawnego działania w znacznym stopniu zadecyduje o zdolności państwa do zapewnienia bezpiecznego istnienia i rozwoju w XXI wieku. Prof. R. Kulczycki[17] zwraca uwagę na pięć determinantów, w wyniku których wykształciła się taka sytuacja, mianowicie:

1. W chaosie obecnego układu międzynarodowego następuje wyraźny spadek znaczenia państwa. Obok państw pojawili się uczestnicy niepaństwowi tego układu i ponadnarodowi „aktorzy". Na pewnych terytoriach często panują bogate i wpływowe grupy przestępcze, a nie władza państwowa. Państwa nie mogą poradzić sobie z problemami współczesnego świata (będącymi często następstwem nieuchronnych procesów globalnych). Przedstawiciele władzy państwowej stają się marionetkami na własnym terytorium. W rzeczywistości władzę nad ludnością państwa sprawuje grupa przestępcza.

---

[16] Zob: Kulczycki R. (red.), System Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 2004.
[17] Kulczycki R. (red.), System Bezpieczeństwa...,op.cit.

2. Trudnym do zinterpretowania staje się cel działalności takich grup przestępczych i terrorystycznych. Grupy te stają się przyczyną zagrożeń asymetrycznych. Podejmowane przez nie akty terrorystyczne i przestępcze częstokroć nie wiążą się z określonymi żądaniami. Bywają pewnego rodzaju sprzeciwem wobec nowego porządku światowego, procesów globalnych i buntem przeciwko modernistycznemu światu cywilizacji i kultury zachodniej.
3. Broń masowego rażenia przestaje być głównym niebezpieczeństwem, a realne zagrożenie stanowić może każdy środek i narzędzie nie będące bronią. Atak na Światowe Centrum Handlowe (WTC NY) uświadomił, że porwany samolot cywilny z pełnymi zbiornikami paliwa może na dłuższy czas obezwładnić międzynarodowy system finansowy. Pojawiły się zagrożenia asymetryczne, które wykorzystując minimum środków (zależnych od inwencji i pomysłowości przestępców) przynoszą maksymalne efekty.
4. Dostępność materiałów do produkcji broni jądrowej - możliwe jest przygotowanie ładunków jądrowych małych rozmiarów. Ich transport i przemyt (proliferacja) stały się przez to łatwiejsze.
5. Nowe technologie przyniosły, obok ładunków jądrowych, nowe zagrożenia bezpieczeństwa w postaci broni chemicznej i biologicznej. Możliwe staje się zastosowanie biotechnologii i nanotechnologii w konstruowaniu małej i prostej w użyciu broni.

Tym samym zdolność państwa do przeciwstawienia się zagrożeniom wynika z jego gotowości do współpracy z pozostałymi uczestnikami stosunków międzynarodowych, jak również od spójności polityki wewnętrznej i zewnętrznej. Współcześnie jest to największe wyzwanie, które określa kształt systemu bezpieczeństwa państwa w XXI wieku.

Tak więc częścią składową bezpieczeństwa państwa jest bezpieczeństwo międzynarodowe. Używane do analizy bezpieczeństwa pojedynczych państw, częściej jest wykorzystywane do opisu bezpieczeństwa zbiorowości państw. Analizując bezpieczeństwo państw zwraca się uwagę na jego międzynarodowy kontekst. Analizując zjawisko bezpieczeństwa powinniśmy uwzględnić szereg czynników:

- czynnik gospodarczy;
- czynnik finansowy;

- czynnik technologiczny;
- czynnik ekologiczny;
- czynnik informacyjny;
- czynnik militarny[18].

Czynnik gospodarczy decyduje o sile ekonomicznej państwa. W obecnym świecie nabiera on nowego znaczenia z uwagi na procesy globalizacji. Oznaczają one bowiem kres autarkii gospodarczej. Nawet najpotężniejsze państwa włączają się obecnie w procesy liberalizacji handlu i tworzenia wolnych, międzynarodowych rynków. Przykładami są Unia Europejska, łącząca najbogatsze gospodarki Europy i północnoamerykańska strefa wolnego handlu NAFTA.

Czynnik finansowy odgrywa istotną rolę w kształtowaniu współczesnych stosunków międzynarodowych. Znaczącą rolę odgrywają międzynarodowe instytucje finansowe, takie jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy, czy Bank Światowy. Coraz większą rolę odgrywają również wielkie korporacje międzynarodowe. Zatrudniając dziesiątki tysięcy pracowników i obracając kapitałami liczonymi w setki miliardów USD, stanowią obecnie poważną siłę, przewyższając możliwościami oddziaływania na światowe rynki rządy wielu krajów.

Czynnik technologiczny odgrywa znaczącą rolę w gospodarce i zdobywa coraz większe znaczenie w dziedzinie militarnej. Innowacyjność produktu, oszczędność materiału i energii pozwalają zdobywać nowe rynki i wypierać starsze produkty. W dziedzinie wojskowej przewaga technologiczna coraz częściej zastępuje przewagę liczebną.

Czynnik ekologiczny dotyczy głównie wpływu rozwoju cywilizacji na środowisko naturalne. Zatruwanie wód, efekt cieplarniany, ubytek wielkich obszarów leśnych stwarzają potencjalne zagrożenia dla bezpieczeństwa ludzi.

Czynnik informacyjny przybiera na znaczeniu wraz z rozpowszechnianiem się powszechnego dostępu do źródeł informacji, takich jak media, czy Internet. Środki masowego przekazu pozwalają obecnie na manipulowanie informacją w skali całego globu. Masowy przepływ informacji odbywa się również ponad państwem. Z tego powodu państwa muszą przywiązywać coraz większą wagę do kontrolowania tego zjawiska i odcinania obywateli od informacji niepożądanych z punktu widzenia państwa.

---

[18] Cz. Mojsiewicz, Co wpływa na bezpieczeństwo państw, w: W. Malendowski, Cz. Mojsiewicz (red.), Stosunki Międzynarodowe, Wrocław 2000, s. 37-41.

1.1.3. Klasyfikacja zagrożeń cywilizacyjnych

Człowiekowi od samego początku jego istnienia towarzyszyły różne rodzaje zagrożeń. W miarę rozwoju cywilizacji oraz postępu technicznego zmieniał się tylko charakter i skala zagrożeń. O ile zagrożenia naturalne towarzyszyły człowiekowi od samego początku egzystencji, o tyle zagrożenia techniczne zmieniły swój charakter i zasięg w miarę rozwoju techniki, zagospodarowania terenów, wykorzystania coraz nowszych rozwiązań technologicznych. Przyczyną wielu zagrożeń była i jest działalność człowieka, popełniane przez niego błędy oraz sytuacja społeczna. Prawie każde zagrożenie rodzi skutki wtórne, które są równie niebezpieczne jak i pierwotne, mogą one być przesłanką do kolejnych nieprzewidzianych zdarzeń o skali porównywalnej ze zdarzeniem pierwotnym.

Zagrożenia cywilizacyjne są bezpośrednio związane z działalnością człowieka. Są one następstwem niedoskonałości urządzeń technicznych, błędów człowieka, naruszaniem przez niego równowagi biologicznej, a także celowego działania na szkodę innych.

Wśród cywilizacyjnych zagrożeń o charakterze pozamilitarnym można wymienić:

- katastrofy w transporcie drogowym, kolejowym, morskim i lotniczym oraz katastrofy górnicze i budowlane (zawalenia budowli);
- awarie maszyn i urządzeń w zakładach oraz infrastruktury technicznej (instalacji wodociągowej, gazowej, elektrycznej, kanalizacyjnej itp.);
- awarie chemiczne instalacji w zakładach, a także podczas magazynowania i transportu;
- awarie i wypadki radiacyjne;
- skażenia środowiska naturalnego środkami chemicznymi;
- katastrofalne zatopienia spowodowane awariami obiektów hydrotechnicznych lub powodziami;
- choroby cywilizacyjne;
- akty terroru (celowe spowodowanie katastrofy technicznej, skażenia lub zakażenia, podłożenia ładunków wybuchowych);

Do zagrożeń cywilizacyjnych o charakterze militarnym można zaliczyć:

- zorganizowaną przestępczość i akty przemocy;

- duże zapasy broni chemicznej i biologicznej, głównie w państwach o nieustabilizowanej sytuacji politycznej i gospodarczej;
- nieskuteczna kontrola przepływu technologii i broni masowego rażenia oraz komponentów do jej wytwarzania, w tym materiałów promieniotwórczych;
- duża liczba konfliktów lokalnych o zróżnicowanym podłożu;
- duża wrażliwość na zniszczenie istotnych dla funkcjonowania państwa systemów i sieci teleinformatycznych;
- starzejący się arsenał jądrowy;
- zawodność systemów ostrzegania.

Działania ludzkie maja bezpośredni lub pośredni wpływ na stan środowiska naturalnego. Niekiedy są one szczególnie szkodliwe, dlatego że doprowadzają do zmian, które z upływem czasu powodują degradacje środowiska i zaczynają stanowić poważne zagrożenie. Podstawową przyczyną degradacji środowiska jest dążenie ludzi do zaspokajania wzrastających potrzeb przy stale zwiększającej się populacji. Przemysł i rolnictwo, zwiększając produkcje, wydajność, a w konsekwencji stan posiadania przy ograniczonych środkach na ochronę ekologii, a także transport - skażają powietrze, wodę, glebę. Produkcja energii elektrycznej opiera się na spalaniu węgla, hutnictwo - koksu, w motoryzacji korzysta się zaś z paliw ciekłych. Zanieczyszczenie powietrza przez emisje płynów i gazów, takich jak dwutlenek węgla, dwutlenek siarki, tlenek azotu, uwalnianie do powietrza takich pierwiastków, jak: arsen, rtęć, ołów, kadm i innych są przyczyną wielu chorób ludzi, powodują skażenie także lasów, gleby, wody (m.in. kwaśne deszcze), niszczą ponadto substancje budowlane.

Różne gałęzie przemysłu chemicznego, naftowego, spożywczego używają w produkcji amoniaku, chloru, różnorodnych kwasów i innych środków toksycznych. Jednym z głównych sprawców skażenia naturalnego środowiska człowieka jest współczesne rolnictwo. Duże zagrożenie z jego strony wynika ze złego gospodarowania powierzchni gleby, co powoduje erozje i pustynnienie gleby, używania środków chemicznych do ochrony roślin i do konserwowania zbiorów, oraz nieprawidłowego stosowania nawozów sztucznych. Substancje trujące pochodzenia rolniczego powodują największe - po ściekach przemysłowych - zanieczyszczenie wód spływających rzekami do Bałtyku. Deformacje rzeźby powierzchni ziemi, np. szkody górnicze, zapadliska, pęknięcia, hałdy i wyrobiska eksploatacyjne, poważnie przyczyniają się do degradacji

środowiska. Zagrożeniem są też składowiska odpadów przemysłowych, w tym promieniotwórczych, wibracje, hałas, promieniowanie elektromagnetyczne.

Używane w gospodarce związki chemiczne lub mieszaniny, materiały promieniotwórcze, substancje biologiczne czynne oraz ich odpady zatruwające środowisko naturalne nazywamy toksycznymi środkami przemysłowymi (TSP). Do drugiej grupy zagrożeń będących konsekwencją działalności człowieka, (zagrożeń antropogenicznych) zaliczamy[19]:

1. Uszkodzenie lub zniszczenie obiektu przemysłowego (awarie przemysłowe) :
   - uwolnienie toksycznych związków przemysłowych TŚP;
   - uwolnienie materiałów promieniotwórczych (skażenie promieniotwórcze);
   - uwolnienie niebezpiecznych materiałów biologicznych.
2. Uszkodzenie lub zniszczeni obiektu komunalnego:
   - awaria energetyczna (elektryczna);
   - awaria wodociągowa;
   - awaria gazownicza;
   - awaria ciepłownicza.
3. Uszkodzenie lub zniszczenie urządzenia transportowego :
   - wypadek drogowy;
   - wypadek kolejowy;
   - wypadek lotniczy;
   - wypadek na morzu;
   - wypadek na rzece (na wodach śródlądowych).
4. Uszkodzenie lub zniszczenie obiektu budowlanego :
   - zawalenie się budynku;
   - zawalenie się budowli.

Najbardziej niebezpieczne dla otaczającego nas środowiska są awarie przemysłowe związane z uwolnieniem toksycznych środków przemysłowych oraz uwolnienie materiałów promieniotwórczych. Wypadki drogowe, kolejowe, lotnicze i morskie oraz zniszczenie obiektów budowlanych są najgroźniejsze gdy są powiązane z uwolnieniem wyżej wymienionych substancji. Toksyczne środki przemysłowe TŚP – są to związki chemiczne o właściwościach toksycznych,

[19] Systematyka zagrożeń ludzi, mienia i infrastruktury krytycznej spowodowane działalnością człowieka, w: Zeszyt problemowy TWO nr 1(45)/2006 „Zarządzanie w sytuacji klęski żywiołowej", s. 21.

wykorzystywane w dużych ilościach w przemyśle *(Załącznik nr 1 – Zastosowanie TŚP w przemyśle)* posiadające zdolności łatwego przechodzenia do atmosfery w przypadku zniszczenia (awarii) urządzeń. Zalicza się do nich miedzy innymi: akrylonitryl, tlenki azotu, amoniak, kwas azotowy, dwumetylohydrazyna, hydrazyna, dioksyna, dwuchloroetan, tlenek węgla, tlenek etylu, dwutlenek siarki, dwusiarczek węgla, czteroetylek ołowiu, fosgen, fluorowodór, chlor, chloropikryna, cyjanowodór.

Potencjalnie największe zagrożenie stanowi przechowywanie i przewożenie toksycznych środków przemysłowych. Są to najczęściej półprodukty wyjściowe stosowane do najprzeróżniejszych wyrobów chemicznych, należą do nich między innymi: amoniak, chlor i kwas siarkowy. Najczęstszą przyczyną uwolnień niebezpiecznych środków chemicznych są: awarie i katastrofy w obiektach przemysłowych, wypadki cystern kolejowych i autocystern, rozszczelnienie rurociągów przemysłowych, katastrofy morskich tankowców i chemikaliowców.[20]

Amoniak – w naturze amoniak powstaje jako produkt gnicia substancji białkowych. W przemyśle jest stosowany do produkcji kwasu azotowego, środków wybuchowych, nawozów sztucznych, mas plastycznych, barwników, do wyrobów odczynników chemicznych, środków leczniczych itp. Ze względu na swoje właściwości termodynamiczne amoniak jest stosowany jako czynnik chłodniczy, zwłaszcza w dużych urządzeniach chłodniczych. Ciekły amoniak jest silnie toksyczny.

Chlor - jest żółto zielonym gazem o nieprzyjemnym, duszącym zapachu, silnie trującym. Jest utleniaczem, wybielaczem i środkiem dezynfekującym. Chlor używany jest w instalacjach do uzdatniania wody (proces chlorowania). W procesie tym produktem ubocznym i silnie toksycznym jest chloroform. Chlor jest także stosowany do wyrobów wielu produktów używanych na co dzień: antyseptyków, barwników, pożywienia, środków owadobójczych, farb, produktów naftowych, tworzyw sztucznych, leków, wyrobów włókienniczych, rozpuszczalników itp. Gazowy chlor działa drażniąco na układ oddechowy i błony śluzowe. Może prowadzić do obrzęku płuc, a w dużych ilościach nawet o śmierci.

---

[20] W zakładach chemicznych Union Carbide w Indiach w 1984 r. wyciek toksycznego związku (izocyjanek metylu) trwał tylko 30 min., a do atmosfery wydostało się ok. 5 ton chemikaliów. Obłok skażonego powietrza przemieszczając się w terenie gęsto zaludnionym spowodował ok. 2,5 tys. porażeń śmiertelnych i ok. 85 tys. porażeń ciężkich i średnich.

Kwas siarkowy[21] - to najczęściej stosowany związek chemiczny w przemyśle chemicznym, przy tym jest jednym z najmocniejszych kwasów i służy między innymi do produkcji innych kwasów, do wyrobu barwników, włókien sztucznych, środków wybuchowych, nawozów sztucznych. Stosuje się go do produkcji środków piorących, leków, jako elektrolit w akumulatorach ołowiowych.

Awarie przemysłowe wywołane uwolnieniem substancji promieniotwórczych, powodują skażenie promieniotwórcze. Skażenie promieniotwórcze powstaje w rezultacie opadania substancji promieniotwórczych z obłoku wybuchu jądrowego lub po awarii elektrowni atomowej. Promieniotwórcze skażenie terenu wywołane jest opadem promieniotwórczym. Atakuje rośliny, glebę, zwierzęta, ludzi a nawet wodę i żywność.

Promieniowanie jonizujące służy ludziom, którzy wiedzą jak je spożytkować. Jest ono wszędzie: w przestrzeni kosmicznej, powietrzu, ziemi, w pożywieniu, a nawet w naszych organizmach. Jest to naturalne promieniowanie i nie stanowi zagrożenia, zaś niewłaściwe obchodzenie się z materiałami promieniotwórczymi wytworzonymi przez człowieka stwarza zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi i całego środowiska naturalnego.

Wszelkiego typu awarie energetyczne, wodociągowe, gazownicze lub ciepłownicze mogą być spowodowane czynnikami atmosferycznymi, katastrofami budowlanymi, wstrząsami sejsmicznymi, nieumyślną lub celową działalnością człowieka.

1.2. Źródła zagrożeń

Jak już wcześniej napisałam, zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa występują i w czasie wojny, i w czasie pokoju. Ich skutki można bez przesady porównywać, ponieważ zagrożeniom mającym miejsce w czasie pokoju również towarzyszą wielkie spustoszenia oraz ofiary śmiertelne. Niektórym zagrożeniom, choć można je wcześniej rozpoznać po poprzedzających je symptomach, człowiek nie jest jeszcze w stanie skutecznie przeciwstawić się. Inne można zminimalizować, odpowiednio zabezpieczając się przed ich skutkami.

---

[21] Kwas siarkowy może być stosowany przy produkcji narkotyków. Dlatego obrót nim w Polsce jest ograniczony (Dz.U.2005 nr 179 poz.1485).

Zagrożenia okresu pokoju dzielimy na naturalne, związane z siłami przyrody, zagrożenia związane z działalnością człowieka oraz zagrożenia nadzwyczajne (wielkie katastrofy, awarie).

Analiza związana z identyfikacją źródeł zagrożeń obejmuje ustalenie wszystkich czynników stwarzających możliwości powstania sytuacji groźnych dla bezpieczeństwa państwa. Dopiero na podstawie listy źródeł zagrożeń można ustalić i usystematyzować zdarzenia, które mogą doprowadzić do katastrof.

Wyróżnia się trzy grupy źródeł zagrożeń:

- wewnętrzne, spowodowane rozwojem technologicznym oraz zastosowaniem rozwiązań technicznych;
- zewnętrzne, wynikające z ekstremalnych niesprzyjających warunków pogodowych lub bliskość szlaków komunikacyjnych stwarzających zagrożenia wypadkami, których skutki powodują zagrożenia lokalne;
- nieumyślne bądź celowe (np. ataki terrorystyczne) działania osób nieuprawnionych.

1.2.1. Naturalne źródła zagrożeń

Klimat ewoluuje na przestrzeni tysięcy i milionów lat na skutek własnej wewnętrznej dynamiki. Jest to powolne i stopniowe przeobrażanie się klimatu. Na system klimatyczny składają się interakcje pomiędzy jego elementami: atmosferą, hydrosferą, powierzchnią lądów i biosferą. Zjawiska ekstremalne są wpisane w funkcjonowanie ekosystemów i bez nich nie byłaby możliwa jakakolwiek ewolucja.

Do naturalnych zagrożeń człowieka, zwanych tez klęskami żywiołowymi, które wywołują duże straty ludzkie i materialne, zalicza się m.in.: trzęsienia ziemi, powodzie, burze, mgły, mrozy, deszcze, śnieżyce oraz pożary.[22]

Na rodzaj i intensywność zagrożeń naturalnych wpływa położenie geograficzne. Polska leży w Europie Środkowej jej powierzchnia łącznie z morskimi wodami wewnętrznymi to obszar 312 685 km^2. Jej teren to głównie

[22] Zob. B. Góralski, Wpływ zmian klimatycznych na społeczności ludzkie i bieg historii, w: „Człowiek i klimat", http://zmiany-klimatu.republika.pl/

teren nizinny[23], tylko 9,7% powierzchni stanowią tereny wyżynne i górskie (powyżej 300 m nad powierzchnią morza). Większa część Polski położona jest w pobliżu zlewni dwóch największych rzek Wisły[24] i Odry[25]. Do sieci hydrologicznej kraju należą również rzeki Pomorza uchodzące do Bałtyku oraz liczne jeziora, z których ok. 9000 ma powierzchnię przekraczającą 1 ha. Pomimo takich warunków Polska jest krajem raczej ubogim w zasoby wodne. Do tych zasobów zaliczamy wody powierzchniowe i podziemne.

Zagrożenia naturalne są spowodowane bezpośrednio zjawiskami meteorologicznymi[26], jak też pośrednio poprzez skutki tych zjawisk.

W naszym regionie o tych pierwszych najczęściej spotykanych zaliczamy:

- *Burza*[27] - jest to gwałtowne zakłócenie równowagi atmosferycznej, połączone z silnym wiatrem, często z grzmotami i piorunami oraz z obfitymi opadami. Czasami są przyczyną śmierci ludzi i szkód w budownictwie, komunikacji, łączności, rolnictwie.
- *Wyładowanie atmosferyczne*[28] - są to wyładowania elektryczne powstające w wyniku przepływu prądu elektrycznego między jonosferą a powierzchnią ziemi. Atmosfera ziemska pod wpływem jonizacji wykazuje przewodność elektryczną. Zachodzi w niej ciągłe krążenie ładunków. Podczas takiego wyładowania elektrycznego powstają błyskawice, grzmoty i pioruny. Wyładowania elektryczne mogą zachodzić wewnątrz chmury burzowej, między chmurami lub między chmurą a ziemią. Te ostatnie wyładowania nazywamy piorunami. Ładunki ujemne przyciągane są przez dodatnio naładowaną ziemię i choć powietrze jest dobrym izolatorem gdy napięcie jest już dostatecznie wysokie następuje dwuetapowe uderzenie pioruna. Piorun uderza najczęściej w wysokie budynki, drzewa w takim wypadku wybiera drogę najkrótszą. Ale uderzając w podłoże gliniaste wybiera drogę najlepiej prowadząca elektryczność.[29]

---

[23] Średnia wysokość terenu kraju w odniesieniu do poziomu morza wynosi 173 m, a ponad 75% położone jest poniżej 200 m npm. w: *Stan środowiska w Polsce,* Raport państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska, Warszawa 1998, str.11.

[24] 54% powierzchni kraju leży w pobliżu zlewni rzeki Wisły.

[25] 33,9% powierzchni kraju leży w pobliżu zlewni rzeki Odry.

[26] Zjawiska meteorologiczne są zjawiskami zachodzącymi w atmosferze. Ze względu na naturę dzielimy je na: hydrometeory, litometeory, fotometeory i elektrometeory.

[27] Mały słownik języka polskiego, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 72.

[28] http://laur.fm.interia.pl/wyladowania.html

[29] Zob. System wykrywania i lokalizacji wyładowań atmosferycznych w Polsce. http://www.imgw.pl/internet/zz/wiedza/meteo/burze.html

- *Deszcz*[30] - opad atmosferyczny w postaci kropel wody spadających z chmury. Wraz z wiatrami lub mrozami, deszcze mogą posłużyć przyczyną zatopień paraliżujących komunikację, łączność, zaopatrzenie. Mogą też powodować ofiary w ludziach.
- *Śnieżyca*[31] - duży opad śniegu połączony z silnym wiatrem. Śnieżyca może posłużyć przyczyną zasp paraliżujących komunikację, łączność, zaopatrzenie. Mogą też powodować ofiary w ludziach.
- *Mgła*[32] - zgęszczona para wodna unosząca się nad ziemią w postaci lekkiego obłoku. Zmniejszając widoczność poniżej jednego kilometra, stają się przyczynami katastrof samolotów, statków i samochodów.
- *Mróz*[33] - temperatura poniżej 0° C; intensywne zimno, dotkliwy chłód. Mróz może spowodować odmrożenia, a nawet zamarznięcie ludzi oraz trudności w komunikacji i gospodarce.

Do skutków zaistniałych zjawisk meteorologicznych, które jednocześnie zaliczamy do zagrożeń naturalnych, należy wymienić:

- *Powódź*[34] - zalanie znacznej przestrzeni przez wezbrane wody. Powodują one liczne ofiary w ludziach i wyrządzają olbrzymie straty gospodarcze. *(Załącznik nr 2 - zagrożenie obszaru kraju katastrofalnymi zatopieniami; Załącznik nr 3 – rodzaje powodzi)*
- *Pożar*[35] - ogień ogarniający budynki, lasy, torfowiska, płody rolne itp. Ze względu na swe niespodziewane powstawanie i szybkie rozprzestrzenianie się mogą wywołać następstwa wtórne, np. wybuchy zbiorników paliw, powstawanie trujących par i gazów, zawalenia się budynków. Pożar to niekontrolowany proces palenia w miejscu do tego nie przeznaczonym. Inaczej mówiąc to samorzutne, niekontrolowane rozprzestrzenianie się ognia. Ze względu na przyczynę powstawania pożarów rozróżniamy: pożary naturalne (wyładowania atmosferyczne, samozapłon itp.) oraz spowodowane działalnością człowieka (prawie 80% wszystkich pożarów). Celowe wypalanie łąk i ściernisk to dziś już niemal plaga. Bliskość lasów w takich wypadkach oznacza szybkie

---

[30] Mały słownik... etc., s. 129.
[31] Ibidem, s. 1007.
[32] Ibidem, s. 451.
[33] Ibidem, s. 479.
[34] Ibidem, s. 735.
[35] http://www.sebekfireman.host247.pl/straz/

przemieszczenie się ognia na tereny leśne, gdzie pożar powoduje największe szkody ekologiczne.

- *Susza*[36] - długotrwały okres bez opadów atmosferycznych lub ze znikomym opadem. Często zapominamy, że susza jest naturalną cechą klimatu, która występuje niemal każdego roku w wielu rejonach na świecie. Brak deszczu może być spowodowany układem prądów atmosferycznych lub działalnością człowieka. Przyczyną suszy mogą być długo utrzymujące się wysokie temperatury, niska wilgotność oraz silne wiatry. Susza powoduje przesuszenie gleby jej erozję, zmniejszenie lub całkowite zniszczenie upraw roślin, co może doprowadzić do klęski głodu, zmniejszenia zasobów wody pitnej. Przy długotrwałej suszy gwałtownie wzrasta prawdopodobieństwo wystąpienia katastrofalnych pożarów. Suszę można podzielić na suszę atmosferyczną, hydrologiczną i rolniczą.[37]
- *Osuwisko ziemi*[38] – to przemieszczanie się mas ziemnych powierzchniowej zwietrzeliny i mas skalnych podłoża spowodowane siłami przyrody lub działalnością człowieka. Ruch taki zachodzi pod wpływem siły ciężkości. Najczęściej jest to powolne i trudne do obserwacji pełzanie. Osuwiskom sprzyja odpowiednia budowa geologiczna. Do takiej budowy zaliczamy naprzemienne występowanie skał przepuszczalnych i nieprzepuszczalnych.[39] Do zjawisk mogących wywołać osuwiska zalicza się:
  - wzrost wilgotności gruntu spowodowany długotrwałymi opadami lub roztopami;
  - podcięcie stoku przez erozję lub działalność człowieka (np. budowa drogi);
  - nadmierne obciążenie stoku (np. przez budownictwo);
  - trzęsienia ziemi.

---

[36] http://www.atmosphere.mpg.de/enid/3__Susza_w_basenie_Morza__r_dziemnego/-_Co_to_jest_susza__464.html

[37] http://www.atmosphere.mpg.de/enid/47ad19baa363a47e4e69acaa90692fee,0/3__Susza_w_basenie_Morza__r_dziemnego/-_Typy_susz_465.html

[38] „Karpackie osuwiska" Informator REA Centrum Doskonałości Badań Środowiska Abiotycznego nr 3 wrzesień/październik 2003 str. 4

[39] Ponad 95% wszystkich osuwisk w Polsce występuje w Karpatach, które zajmują 6% powierzchni kraju. Występuje tam średnio jedno osuwisko na 5 km drogi jezdnej i na 10 km linii kolejowej. Stwarza to możliwość powstania ogromnych strat. w: „Osuwiska Karpat" Przegląd Geologiczny tom 51 nr 8/2004 str. 685-692.

Mimo tego, że osuwiska występują rzadziej niż np. powodzie to jednak mogą powodować równie duże straty: degradacje objętych nimi terenów oraz zniszczenie infrastruktury (budynki mieszkalne, siec drogowa, kanalizacja, linie telekomunikacyjne, elektryczne, gazociągi itd.).

1.2.2. Antropogeniczne źródła zagrożeń

Oddziaływanie człowieka na poszczególne elementy środowiska naturalnego zmienia się wraz z postępem cywilizacyjnym i technologicznym. Ten wpływ ma zarówno pozytywne i negatywne konsekwencje. Szczególnie silne przeobrażenie środowiska nastąpiło w wyniku rozwoju nauk przyrodniczych, technicznych oraz pojawienia się nowych wynalazków i źródeł energii, włącznie z energią jądrową. Na działalność człowieka w środowisku składa się:

- eksploatacja surowców naturalnych;
- emisja zanieczyszczeń do atmosfery;
- wykorzystanie zasobów wodnych;
- odpady.

Do znaczących zmian przyczynił się gwałtowny wzrost liczby ludności oraz procesów urbanizacji i uprzemysłowienia. Swoją intensywną działalnością gospodarczą człowiek doprowadził do istotnych regulacji w zakresie gospodarki wodnej, wykorzystania gleb, rzeźby terenu. Zmieniła się jakość podstawowych elementów środowiska, mianowicie:

- powietrze;
- woda;
- gleba;
- lasy,
- przyroda;
- promieniowanie jonizujące.

Wśród problemów środowiska wymienia się:

- zmiany klimatu, (oraz skutki – zdarzenia ekstremalne: nadmierne opady deszczu, ekstremalne temperatur);
- niedobry w warstwie ozonowej;
- eutrofizacja wód śródlądowych;

- zasolenie wód.

Niektóre z wymienionych czynników wpływają bezpośrednio na częstotliwość i rozmiary występowania zdarzeń żywiołowych.

Działania ludzkie często doprowadzają do zmian, które powodują degradacje środowiska, stanowiąc poważne zagrożenie. Dążąc do zaspokajania wzrastających potrzeb ludzkich przy stale zwiększającej się populacji, zwiększamy produkcję, wydajność, a w konsekwencji stan posiadania przy ograniczonych środkach na ochronę ekologii. Produkcja energii elektrycznej opiera się na spalaniu węgla, hutnictwo - koksu, w motoryzacji korzysta się z paliw ciekłych.

Zanieczyszczenie powietrza przez emisje płynów i gazów, takich jak dwutlenek węgla, dwutlenek siarki, tlenek azotu, uwalnianie do powietrza takich pierwiastków, jak: arsen, rtęć, ołów, kadm i innych są przyczyną wielu chorób ludzi, powodują skażenie także lasów, gleby, wody (m.in. kwaśne deszcze), niszczą ponadto substancje budowlane. Różne gałęzie przemysłu chemicznego, naftowego, spożywczego używają w produkcji amoniaku, chloru, różnorodnych kwasów i innych środków toksycznych.

Duże zagrożenie w dzisiejszych czasach stanowi rolnictwo. Wynika to ze złego gospodarowania powierzchni gleby, co powoduje erozje i pustynnienie gleby, używania środków chemicznych do ochrony roślin i do konserwowania zbiorów, a także nieprawidłowego stosowania nawozów sztucznych. Substancje trujące pochodzenia rolniczego powodują największe, po ściekach przemysłowych, zanieczyszczenie wód spływających rzekami do Bałtyku. Deformacje rzeźby powierzchni ziemi, np. szkody górnicze, zapadliska, pęknięcia, hałdy i wyrobiska eksploatacyjne, poważnie przyczyniają się do degradacji środowiska. Zagrożeniem są też składowiska odpadów przemysłowych, w tym promieniotwórczych, wibracje, hałas, promieniowanie elektromagnetyczne.

Klimat oddziałuje na każdy rodzaj aktywności człowieka. Ponieważ zagrożenia powodowane zmianą klimatu nie znają granic, dla znalezienia efektywnego zapobiegania i usuwania ich skutków konieczna jest współpraca międzynarodowa. Tak na przykład w latach osiemdziesiątych XX wieku rozpoczęły się negocjacje międzynarodowe w kwestii zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych. W wyniku rozmów podpisano dwa porozumienia: Ramową Konwencję Dotycząca Klimatu zwaną „Konwencją klimatyczną" z 1992 roku oraz

Protokół z Kioto z 1997 roku[40]. Polski rząd ratyfikował Protokół z Kioto w 2002 roku, działania Polski nie ograniczają się tylko do wykonania zapisów Protokołu. W roku 2003 Rada Ministrów RP uchwaliła *Strategię redukcji emisji gazów cieplarnianych w Polsce*. Do roku 2020 w Polsce powinno ograniczyć emisję gazów cieplarnianych do 40%.[41]

W ciągu ostatnich lat w wyniku wzmożonej działalności ludzkiej nabrał tempa proces zmian klimatycznych. Względny spokój i płynne zmiany procesu zostały zakłócone. Stało się to w wyniku niekorzystnego spowodowanego głównie przez człowieka zachwiania w systemie równowagi globalnego ekosystemu.

„*Efekt cieplarniany*", „*globalne ocieplenie*", „*zmiany klimatu*" to coraz częściej pojawiające się określenia dla zjawisk związanych z procesem zachodzącym w atmosferze powodującym ogrzewanie naszej planety[42]. Proces ten zachodzi w sposób naturalny, zaś pod wpływem działalności człowieka przybiera na sile. Taki stan rzeczy ma miejsce od czasu Rewolucji Przemysłowej, kiedy to nastąpił dynamiczny rozwój przemysłu. Masowe wykorzystanie paliw kopalnych (takich jak węgiel, ropa, gaz) wpływa na zwiększenie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery.[43]

Następuje też coraz szybsze ocieplanie się klimatu. Średnia temperatura na ziemi w okresie ostatnich stu lat wzrosła o prawie 1°C[44]. Przewiduje się, że do 2100 roku wzrośnie ona o 2 - 6,3°C. Takie tempo wzrostu temperatury nie jest obojętne dla klimatu. Wzrost ten spowoduje nagłe topnienie lodowców na biegunach (powierzchnia lodowców od 5000 lat nie była tak mała jak obecnie), czyli wzrośnie poziom oceanów i mórz. W XX wieku zaobserwowano podniesienie się wód o 10 do 20 centymetrów. Wiele terenów bezpowrotnie zniknie pod powierzchnią wód[45].

---

[40] Protokół z Kioto wszedł w życie 16 lutego 2005 roku. Do dziś ratyfikowało go 166 państw. Protokół ten nakłada na państwa z grupy B (grupa państw uprzemysłowionych) obowiązek redukcji emisji gazów cieplarnianych o 5% w stosunku do roku 1990.

[41] Założenia były chyba ustalone trochę na wyrost, ponieważ już od 2002 roku emisja tych gazów zaczęła wzrastać, w 2002 roku wynosiła 370 mld ton, a w 2003 już 382 mld, źródło: GUS, Ochrona środowiska 2005r.

[42] Odkryty przez Jean Baptiste joseph Fourier w 1824 roku i zbadany przez Svante Arrheniusa w 1896 roku. Nazwa pochodzi od zjawiska zachodzącego w szklarni, który powoduje, że gdy Słońce oświetla szklarnię panuje w niej temperatura wyższa niż na zewnątrz.

[43] Stężenie dwutlenku węgla (CO_2) w atmosferze wzrosło od roku 1750 o 31%, a stężenie metanu (CH_4) aż o 151%.

[44] Może się wydawać, że to niewiele. Warto pamiętać, że nawet drobne zmiany powodują poważne skutki. Dla przykładu należy tu przytoczyć zlodowacenie sprzed 20 tysięcy lat – spowodowało go ochłodzenie się klimatu zaledwie o 3 °C.

[45] Shishmaref - przybrzeżna wioska położona (66°15'20"N, 166°4'20"W) na Wyspie Sarichef (Alaska) na Morzu Czukockim. Populacja wioski w 2000 roku roku wynosiła 562 mieszkańców. Wioska ta jest jedną z pierwszych ofiar globalnego ocieplenia. W ciągu ostatnich 50 lat

Wzrasta częstotliwość występowania ekstremalnych zjawisk meteorologicznych, przemieszczanie stref nadających się pod uprawy oraz wyginięcie niektórych gatunków które nie mogą się dostosować do zmian temperatur.

Zwiększa się także eksploatacja obszarów leśnych. Lasy produkują rocznie około 26,6 miliardów ton tlenu, czyli połowę ogólnego zapasu na Ziemi. Jedna sosna (ok. 60 letnia) produkuje w ciągu doby tyle tlenu ile potrzeba dla trzech osób. Las liściasty o powierzchni 10 hektarów zatrzymuje, a następnie powoli oddaje środowisku około 50 tys. m^3 wody. Zapobiegając w ten sposób przed powodzią i erozja gleby. Las jest naturalnym zbiornikiem retencyjnym wodnym, magazynującym i jednocześnie posiadającym naturalny filtr. Lasy przyczyniają się do oczyszczania powietrza, ponieważ wydzielają do atmosfery substancje bakteriobójcze zwane fitoncydami.[46] Niszczenie tych zasobów powoduje niemożność samoregulacji w ekosystemie.

Zjawiska te wpłyną na gospodarkę i społeczeństwo. Coraz częściej występują anomalie pogodowe (skrajnie wysokie temperatury, fale upałów, rekordowe opady atmosferyczne, susze, powodzie, lawiny zdarzają się coraz częściej)[47]. Częstotliwość i dotkliwość katastrof i klęsk żywiołowych wzrosły w ostatnich latach, tendencja wzrostowa będzie się utrzymywała. Współczesna cywilizacja jest częściowo odpowiedzialna za taki stan rzeczy[48].

1.2.3. Źródła zagrożeń nadzwyczajnych

Nieprzestrzeganie podstawowych zasad bezpieczeństwa, lekkomyślność i lekceważenie przepisów to są przyczyny groźnych awarii i katastrof, głównie w zakładach przemysłowych i kopalniach oraz transporcie kolejowym, drogowym i lotniczym. W większości powodują one duże straty ludzkie, a niemal zawsze degradacje środowiska naturalnego.

---

temperatura podniosła się o ponad 4°C co spowodowało topnienie zmarzliny tworzącej wyspę. Obecnie, z tego względu, zarządzono jej ewakuację.

[46] Dla przykładu fitoncydy sosny leczą gruźlicę, igły jodły dyfteryt zaś substancje wydzielane przez dęby zabijają bakterie czerwonki.

[47] Przykładem jest Huragan „Katrina", który uderzył w Stany Zjednoczone w 2005 roku, - uważany jest za następstwo zmian klimatycznych.

[48] Raporty Intergovernmental Panel on Climate Change (pol. Międzyrządowej Grupy Zmian Klimatu; w skrócie IPCC) precyzują obecny stan wiedzy na temat przyczyn zmian klimatu. Raport IPCC, raport Amerykańskiej Narodowej Akademii Nauk (NAS) oraz raport opublikowany przez grupę G8 stwierdzają, że większość zmian temperatury obserwowanych w ostatnich 50 latach należy przypisać działalności człowieka. Zob. http://www.ipcc.ch

Postępująca motoryzacja, ciągła rozbudowa sieci dróg i różnorodność przewożonych ładunków potęgują zdarzenia, które wywołują katastrofy. Wypadki kolejowe występują znacznie rzadziej niż drogowe, jednak ilość przewożonych pasażerów oraz wielkość i różnorodność przewożonych ładunków, w tym także niebezpiecznych zwiększają skalę i rozmiar zagrożeń. Dotyczą one w równej mierze pasażerów jak i mieszkańców miejscowości w pobliżu szlaków kolejowych.

Najczęstsze przypadki katastrof budowlanych są spowodowane wybuchami gazu, obsunięciem stropów, nadwyrężeniem ważnych elementów konstrukcyjnych budynku oraz stąpnięciami. Katastrofy budowlane wywołują znaczne szkody materialne oraz zagrażają życiu ludzi znajdujących się w tych budynkach oraz w ich pobliżu. Gdy katastrofa budowlana spowoduje awarie obiektu przemysłowego wtedy może dojść nawet do katastrofy ekologicznej.

Awarie zdarzają się w fabrykach, w urządzeniach i liniach energetycznych, zaporach i urządzeniach hydrotechnicznych. Dotyczą w zasadzie urządzeń technicznych oraz są konsekwencją niedopatrzenia lub niewłaściwej ich obsługi, eksploatacji i konserwacji. Przyczyną awarii mogą być też inne czynniki, np. naturalne zużycie materiału, ukryte wady.

Postęp techniczny w takich dziedzinach gospodarki, jak energetyka, przemysł chemiczny, paliwowy, hutniczy czy motoryzacyjny doprowadził do zwiększonego gromadzenia, stosowania w procesie produkcyjnym i konieczność ich transportu. *(Załącznik nr 4 - Zagrożenie obszaru kraju TŚP przechowywanymi w zakładach pracy; Załącznik nr 5 - Zagrożenie obszaru kraju TŚP przewożonymi transportem samochodowym; Załącznik nr 6 - Zagrożenie obszaru kraju TŚP przewożonymi transportem kolejowym; Załącznik nr 7 - Zagrożenie obszaru kraju wynikające z rozmieszczenia korytarzy powietrznych)* W związku z powyższym w znacznym stopniu zwiększyła się możliwość wystąpienia wszelkiego rodzaju awarii.[49] Począwszy od awarii instalacji przemysłowych, zbiorników w których to przechowuje się toksyczne substancje I poprzez wszelkiego rodzaju środki transportu przewożące tego typu substancje. Awarie takie mogą doprowadzić do skażenia terenu, spowodować śmierć lub silne zatrucie przebywających tam ludzi i zwierząt.[50] Przykładami zdarzeń o takim charakterze są:

---

[49] Zob. Instytut Ochrony Środowiska, Biblioteka Nadzwyczajnych Zagrożeń, Zeszyt 2 APELL Świadomość zagrożeń i możliwości przygotowania się na wypadek wystąpienia awarii na szczeblu lokalnym, Procedura Reagowania na awarie technologiczne, Regionalny Ośrodek Koordynacyjny EKG ONZ ds. szkolenia i ćwiczeń w zakresie awarii przemysłowych, Warszawa 1999.

[50] Zob. J.S. Michalik: „Zapobieganie przemysłowym awariom chemicznym i ograniczanie ich skutków na świecie i w Polsce", Bezpieczeństwo Pracy 1998, s. 6-13.

- Czechowice-Dziedzice 26 czerwca 1971 r. (Polska);
- Flixborough 1 czerwca 1974 r. (Wielka Brytania)
- Seveso 10 lipiec 1976 r. (Włochy);
- Bhopal 3 grudnia 1984 r. (Indie);
- Asza-Ufa, okolice Czelabińska czerwiec1989 r. (Rosja);
- Krupski młyn 20 maj 1993 r. (Polska);
- Płock „Petrochemia Płock" 14 listopada 1994 r. (Polska);
- Enschede 13 maj 2000 r. (Holandia);
- Tuluza 21 wrzesień 2001 r. (Francja).[51]

Dużym zagrożeniem dla żywych organizmów są skutki uszkodzeń urządzeń, zawierających materiały promieniotwórcze stosowane w energetyce, przemyśle i medycynie. Obecnie na świecie pracuje około 400 elektrowni atomowych. Niektóre z nich są zagrożeniem dla ludzi i środowiska. Do szczególnie groźnej awarii doszło w 1986 roku w elektrowni atomowej w Czarnobylu na Ukrainie[52]. Nastąpiła tam awaria reaktora jądrowego, w wyniku której reaktor stanął w płomieniach, zaś cały blok został doszczętnie zniszczony. Oblicza się, że podczas katastrofy zostało wyemitowane promieniowanie radioaktywne 190 razy silniejsze od tego, które skaziło Hiroszimę i Nagasaki po zrzuceniu na te miasta bomb atomowych pod koniec II wojny światowej. Skażeniu uległ obszar o powierzchni 150 tys. km/2 na terytorium Ukrainy, Białorusi i Rosji. Ewakuowano 400 tys. mieszkańców. W ciągu 11 lat po awarii na chorobę popromienną zmarło 22 tys. ludzi, a ponad 100 tys. dotknęło inwalidztwo.

Katastrofy powstają w sposób nagły i nieoczekiwany, głównie z przyczyn zależnych od człowieka. Mogą one zdarzyć się też w wyniku zepsucia się, np. układu hamulcowego czy systemu sygnalizacyjnego. Szczególnie groźne i częste są katastrofy środków transportu. Przykładem tragicznego na skutek niedbałości ludzkiej wydarzenia było rozbicie się amerykańskiego tankowca „Exxon Valdez"[53] w 1989 roku. U wybrzeży Alaski. W wyniku wycieku ropy nastąpiła największa katastrofa ekologiczna, która spowodowała skażenie wód oceanu, trudne do usunięcia w ciągu najbliższych dziesięcioleci. Ponadto zdarza się wiele katastrof wynikających z awarii obiektów hydrotechnicznych. W wyniku awarii urządzeń

---

[51] A. Gajek, W. Zatorski „Awarie chemiczne – fakty i prawdopodobieństwo" w: http://www.tworzywa.com.pl/zagadnienia/zagadnienia.asp?ID=1161
[52] http://library.thinkquest.org/19662/high/pol/czernobyl.html
[53] http://wiadomosci.polska.pl/kalendarz/kalendarium/article.htm?id=227958

bądź lekkomyślności ludzkiej bardzo często dochodzi do wybuchu gazu. W Polsce najtragiczniejszy był wybuch gazu, który spowodował całkowite zniszczenia rotundy PKO w Warszawie w 1979 roku (49 ofiar, 110 rannych)[54] oraz wieżowca w Gdańsku w 1995 roku (22 ofiary).

Kolejnym przykładem była tragedia z Gdańska-Wrzeszcza, do jakiej doszło 17 kwietnia 1995 roku. W jedenastopiętrowym bloku mieszkalnym nastąpił wybuch – budynek nie zawalił się, jednak sprasowaniu uległ parter i pierwsze piętro budowli. Śmierć poniosły wówczas 22 osoby. Przyczyną eksplozji był ulatniający się gaz z nieszczelnego głównego zaworu w bloku.[55]

1.3. Ogólna charakterystyka katastrof

Każde niebezpieczne zdarzenie wywołane czynnikami naturalnymi lub działalnością człowieka jest zagrożeniem dla człowieka, jego dóbr i środowiska. Zagrożenia te mogą nadejść z terytorium sąsiednich państw lub powstać na obszarach Polski i przenieść się przez granicę państwową. Granice nie stanowią żadnych barier dla tego typu zjawisk. Wzajemne powiązanie infrastruktury i systemów ekologicznych powoduje możliwość rozprzestrzenianie się zagrożeń. Zagrożenia są potencjalnie możliwymi zdarzeniami, które po zaktywizowaniu stają się kataklizmami, klęskami żywiołowymi czy też katastrofami i awariami cywilizacyjnymi. Wraz z powszechnie obserwowaną coraz większą skalą zagrożeń cywilizacyjnych, zwiększa się prawdopodobieństwo wystąpienia katastrof.

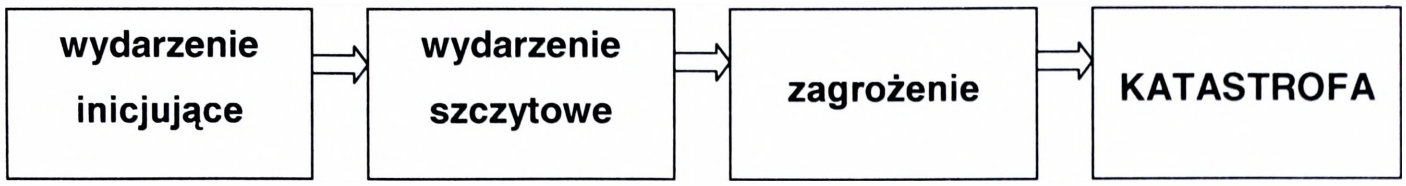
1.3.1. Katastrofa, klęska żywiołowa – definicje pojęć

Fizycznym wyrazem zagrożeń są pożary, wybuchy, emisje substancji toksycznych, promieniowania radioaktywnego. Warunki powstawania zagrożeń są zwykle złożone i wymagają indywidualnej oceny, można jednak zaproponować ogólny mechanizm powstawania zagrożeń:

---

[54] http://wiadomosci.polska.pl/kalendarz/kalendarium/article.htm?id=35318

[55] Po tej katastrofie zmieniono przepisy – obecnie we wszystkich budynkach w naszym kraju główny zawór gazociągu znajduje się na zewnątrz budowli.

Skutkiem wydarzenia są wypadki i straty. Brak skutecznych zabezpieczeń może doprowadzić do katastrofy i bardzo dużych strat. Sprawne i skuteczne działanie służb ratowniczych może istotnie złagodzić skutki zagrożeń, szczególnie liczbę ofiar śmiertelnych.

W literaturze przedmiotu spotkać można wiele definicji katastrof. W ogólnym ujęciu, terminem tym określa się każde zdarzenie o zasięgu lokalnym lub regionalnym, które zaburza prawidłowe funkcjonowanie miejscowej społeczności, zagraża życiu, zdrowiu i mieniu mieszkańców. Etymologicznie termin „katastrofa" wywodzi się od łacińskiego „astrum", co oznacza tyle co gwiazda. Sugeruje to, jakoby dane zdarzenie nadzwyczajne spowodowane było nierównym, albo niezwykłym położeniem gwiazd.

Słowo katastrofa (gr. *katastrophe,* łac. *catastropha)* - oznacza przewrót[56], nieodwracalną zmianę otoczenia. *Katastrofa* jest to nagłe i nieoczekiwane zdarzenie wywołujące negatywne skutki: ofiary w ludziach oraz straty materialne. Współcześnie pojęcie to, ze względu na zabarwienie emocjonalne, jest nadużywane, staje się zwrotem obiegowym, dlatego podjęliśmy próbę oceny dotąd używanych definicji pojęć: katastrofa, katastrofa naturalna, klęska żywiołowa, awaria techniczna oraz przedstawiamy własne propozycje definicyjne.

Teoria katastrof opisuje nagłe zmiany funkcji czy ogólnie zjawisk. Takie zmiany skokowe obserwujemy w przyrodzie. Woda nagle zaczyna się gotować, lód topnieje, budynek się wali. Te nagłe skoki nazwane zostały katastrofami – w konsekwencji poczucia nagłej lub dramatycznej zmiany. To określenie w samym potocznym rozumieniu wyrażające nieszczęście (a takim przecież być nie musi) jest dla wielu zastosowań mylące. *Katastrofa – jest to nagłe przejście układu z jednego stanu stabilnego do drugiego, przy jednoczesnej ciągłej, powolnej zmianie parametrów (od których zjawisko to zależy).*[57]

W ustawie o stanie klęski żywiołowej mamy do czynienia z pojęciem katastrofy naturalnej, które jest utożsamiane z klęską żywiołową. W świetle jej

---

[56] W antycznym teatrze greckim katastrofa określała wydarzenie kończące i rozwiązujące akcję sztuki, zwłaszcza w tragedii. Po katastrofie nie było już nic był tylko „*komos*" – czyli lament bohatera nad złym losem.

[57] B. Biły, G. Drwal, R. Grzymkowski, Elementy teorii katastrof i wnioskowania w warunkach niepewności, Gliwice 2004, s. 7

zapisów, *katastrofa naturalna - jest to zdarzenie związane z działaniem sił natury, w szczególności wyładowania atmosferyczne, wstrząsy sejsmiczne, silne wiatry, intensywne opady atmosferyczne, długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur, osuwiska ziemi, pożary, susze, powodzie, zjawiska lodowe na rzekach i morzu oraz jeziorach i zbiornikach wodnych, masowe występowanie szkodników, chorób roślin lub zwierząt albo chorób zakaźnych ludzi albo też działanie innego żywiołu.*[58] Moim zdaniem to nie jest definicja, lecz klasyfikacja zdarzeń związanych z działaniem sił natury. Poza tym nie każde zdarzenie związane z działaniem sił natury możemy określić jako katastrofę.

Z kolei *klęska żywiołowa – jest to katastrofa naturalna lub awaria techniczna, których skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skuteczne podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem.*[59] Z tej definicji wynika, że katastrofa naturalna i awaria techniczna są określeniami rodzaju (genus proximum) klęski żywiołowej, co, według nas, mija się z rzeczywistym stanem rzeczy. Z pojęciem klęski wiąże się pojęcie żywiołu (cztery żywioły: powietrze, ziemia, woda i ogień), od wieków żywioły były podstawowymi składowymi natury. Zaś awaria techniczna jest ściśle związana z usterką techniczną. *Awaria techniczna – jest to gwałtowne, nieprzewidziane uszkodzenie lub zniszczenie obiektu budowlanego, urządzenia technicznego lub systemu urządzeń technicznych powodujące przerwę w ich używaniu lub utratę ich właściwości.*[60]

Klęska żywiołowa jest definiowana również jako „*wszelkiego rodzaju zdarzenia żywiołowe zagrażające bezpieczeństwu życia lub mieniu większej ilości osób albo też mogące wywołać poważne zakłócenia gospodarki narodowej.*"[61] „*Zdarzenie, które powoduje lub może spowodować degradację środowiska, stwarzając poważne niebezpieczeństwo dla zdrowia i życia ludzi lub żywych zasobów przyrody oraz działalności gospodarczej.*[62] Te definicje również zawierają błąd, gdyż klęska żywiołowa nie jest zdarzeniem. Klęska żywiołowa powstaje w wyniku zaistnienia zdarzenia żywiołowego.

---

[58] Dz.U.2002 nr 62 poz.558 art.1 pkt.2
[59] Dz.U.2002 nr 62 poz.558 art.1 pkt.1
[60] Dz.U.2002 nr 62 poz.558 art.1 pkt.3
[61] Popularna encyklopedia powszechna, t. 8, Kraków 1995, s.164.
[62] Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002, s. 57.

Dla wyjaśnienia różnicy między pojęciami klęska i katastrofa użyjemy kategorii czasu i przestrzeni, które wpływają na postrzeganie przez człowieka rzeczywistości. To dzięki nim jednostka potrafi zdefiniować otaczający świat, posługując się odpowiednimi czasoprzestrzennymi współrzędnymi. Różne wydarzenia charakteryzują się odmiennym stopniem dominacji czasowych lub przestrzennych determinantów. Klęska wiąże się z kategorią przestrzeni (skala zdarzenia), podczas, gdy katastrofę charakteryzuje kategoria czasu (siła zdarzenia), ukazująca tempo przebiegu danego zdarzenia.

Klęska jest wynikiem jakiegoś procesu i określa coś, co jest w ciągłym ruchu. Klęska może być katastrofą, ale katastrofa nie może być klęską. Klęska – jest pojęciem pojemniejszym, w ujęciu czasowym jest określeniem obszerniejszym niż katastrofa. Katastrofa – w aspekcie przestrzennym jest pojęciem szerszym niż klęska. Klęskę można (do pewnego stopnia) przewidzieć, można więc jej zapobiec lub zminimalizować negatywne skutki. Katastrofa charakteryzuje się gwałtownością przebiegu.

W pewnych okolicznościach następuje zatarcie tej granicy i nie można jednoznacznie stwierdzić czy jest to jeszcze klęska czy już katastrofa. Granica ta jest raczej umowna. Przede wszystkim chodzi o klęskę żywiołową powodującą skutki ekstremalne. Wtenczas mówimy o katastrofie naturalnej. Określenie katastrofy naturalnej zwiera w swojej treści cechy charakterystyczne dla katastrofy (gwałtowność i nieodwracalną zmianę otoczenia) oraz dla klęski żywiołowej tj. rozległość obszarową występowania wraz z czynnikiem wywołującym zdarzenie.

Reasumując, *klęska żywiołowa - jest to destrukcyjne zjawisko naturalne, występujące na szeroką skalę, w wyniku którego może powstać bądź powstało zagrożenie życia lub zdrowia ludzi, zostają zniszczone wartości materialne oraz obiekty środowiska naturalnego. Klęski żywiołowe są podstawowym źródłem sytuacji nadzwyczajnych.*

Katastrofa naturalna – jest to klęska żywiołowa, o silnym natężeniu, wywołująca bardzo ciężkie skutki, towarzyszą jej nieodwracalne zmiany landszaftu i innych obiektów środowiska naturalnego. Takie wydarzenia są rzadkie, ale najbardziej destrukcyjne.

Jeżeli chodzi o *awarię techniczną – jest to destrukcyjne zjawisko antropogeniczne, gdyż przyczyną jej powstania nie są siły natury, lecz działanie człowieka.*

Funkcjonuje wiele sposobów klasyfikacji katastrof. Najbardziej popularny polega na odróżnieniu katastrof naturalnych – takich jak powodzie i huragany – oraz „ludzkich", tj. spowodowanych przez człowieka – zawalenia się budynków, katastrofy lotnicze, wykolejenia pociągów itp. Dokładniejszy ich podział można przedstawić w następujący sposób:

I. *Katastrofy naturalne (woda, ziemia, ogień, powietrze):*

- trzęsienie ziemi i powodzie, stanowiące 80% wszystkich katastrof naturalnych;
- powódź (wysoka fala), przerwanie wałów, gwałtowne przepływy;
- lawiny, oberwania gór, wulkany;
- pożary;
- orkany, tajfuny;
- susze.

II. *Katastrofy wojenne:*

- zdarzenia intencjonalne - konflikty zbrojne, zamachy terrorystyczne z użyciem broni klasycznej oraz środków masowego rażenia (wojny nuklearne, chemiczne, biologiczne).

III. *Katastrofy cywilizacyjne:*

1. komunikacyjne:
   - kolizje masowe na autostradach,
   - zderzenia pociągów,
   - upadki samolotów,
   - zatonięcia statków.
2. przemysłowe i budowlane:
   - eksplozje,
   - wycieki substancji trujących,
   - napromieniowania,
   - zawalenia.
3. wielkie pożary:
   - domów towarowych,
   - szkół,
   - szpitali,
   - wieżowców.

W zależności od rozmiaru zdarzenia, liczby ofiar, sposobu napływu poszkodowanych, rodzaju doznanych przez ofiary obrażeń klasyfikacja katastrof może przebiegać w następujący sposób:

Wypadek masowy (Mass Casualty Incident) jest zdarzeniem w czasie, którego powstaje nagle tak duża liczba poszkodowanych, że istnieje potrzeba pomocy z zewnątrz. Sytuacja ta powoduje skrajną dysproporcję pomiędzy potrzebami ze strony ofiar, a możliwościami niesienia pomocy. Może się wydarzyć katastrofa, która nie ma cech wypadku masowego, ale często tam gdzie występuje zdarzenie masowe mamy do czynienia z katastrofą. Szczególnym rodzajem wypadku masowego jest zdarzenie określane w literaturze przedmiotu mianem Mega-Casualty Incident. W Polsce spotyka się określenie katastrofa masowa. Przykładem tego typu zdarzenia był atak terrorystyczny w USA na Światowe Centrum Handlu 11 września 2001 roku. To zdarzenie w sposób naturalny stało się również katastrofą dla lokalnego systemu ochrony zdrowia.

Wypadek mnogi (Multi-Patient Incident) jest nagłym zdarzeniem w wyniku, którego powstaje grupa poszkodowanych, którą można zaopatrzyć na miejscu zdarzenia w sposób rutynowy, przy wykorzystaniu dostępnych na miejscu sił i środków. Nie występuje znacząca dysproporcja pomiędzy potrzebami ze strony ofiar a możliwościami niesienia pomocy. Po wstępnej segregacji, pomoc medyczna udzielana jest wszystkim poszkodowanym. W razie konieczności zawsze podejmowana jest resuscytacja krążeniowo-oddechowa. Nie ma konieczności wydzielania grupy ofiar określanej mianem „nie do uratowania.". W zależności od miejsca zdarzenia, liczby ofiar i rodzaju obrażeń, wydolności lokalnych służb ratowniczych i lecznictwa szpitalnego, ten sam wypadek może przybrać formę zdarzenia mnogiego, masowego lub katastrofy.

Wypadek jednostkowy jest nagłym zdarzeniem w wyniku, którego jedna osoba doznaje obrażeń. Postępowanie z poszkodowanym przebiega w sposób rutynowy, zgodnie z obowiązującymi w ratownictwie medycznym standardami. Zadaniem medycyny katastrof jest wypracowanie takich procedur by wypadek mnogi nie przeobrażał się niepotrzebnie w masowy, a wypadek masowy w katastrofę dla lokalnego systemu ochrony zdrowia.

W konstrukcji systemu zarządzania szczególnie przydatna jest klasyfikacja katastrof według stopnia angażowania zasobów medycznych i logistycznych. [63]

---

[63] Wyróżnia się tutaj trzy stopnie:

1.3.2. Katastrofy naturalne

Katastrofy trwale się wpisały w obraz współczesnego świata. Zawsze powodowały poważne zagrożenia dla człowieka i ogromne szkody w środowisku. Niespotykana dotąd częstotliwość oraz rozmiar katastrof naturalnych[64] i cywilizacyjnych, wywołanych przez człowieka, zdeterminowała mało spotykany dotąd w historii ludzkości wzrost liczby poszkodowanych. Skutkami wywołanymi przez człowieka, często o zasięgu globalnym, stały się wojny, rozumiane jako świadomie prowadzona działalność destrukcyjna w wielopłaszczyznowym i zmasowanym wymiarach. Kształt obecnej cywilizacji przyczynił się do znacznego rozszerzenia pojęcia wojny, której efektywność niszczenia wszelkiej siły żywej może spowodować stosunkowo mała liczebnie grupa ludzi. Chodzi, przede wszystkim, o terroryzm, który to przyjął dziś wymiar globalny.

Katastrofa powoduje śmierć, obrażenia i zniszczenie mienia o takim nasileniu, że dla likwidacji jej skutków nie wystarczają działania podejmowane rutynowo. W celu opanowania sytuacji wymagane jest często uzyskanie pomocy z zewnątrz. Zazwyczaj są to zdarzenia powodujące znaczne zagrożenia w obszarze porządku publicznego, wymagające zaangażowania znacznych sił ratowniczych, porządkowych i pomocniczych, niekiedy również sił specjalistycznych.

Najbardziej niebezpieczne bywają siły przyrody: trzęsienia ziemi, przestrzenne pożary, upały, powodzie, huraganowe wiatry.

Polskie przygraniczne obszary charakteryzują się dużą lesistością. Wykonana kategoryzacja pod względem zagrożenia pożarowego lasów wykazała, iż największe zagrożenie pożarowe lasów jest na granicy zachodniej i południowo zachodniej. Średnie zagrożenie pożarowe występuje na granicy północnej

---

I stopień – katastrofa, podczas której lokalne zasoby ratownicze są wystarczające, gdy tylko wdrożony zostanie plan reagowania.
II stopień – katastrofa, podczas której lokalne zasoby ratownicze będą nieudolnie i wymagana będzie pomoc z terenów sąsiednich.
III stopień – katastrofa, podczas której lokalne i sąsiednie systemy ratownicze będą przeciążone i wymagana będzie pomoc zasobów regionalnych i krajowych.

[64] W 1995 r. zanotowano na świecie 577 klęsk przyrodniczych, a w 1996 r. rekordowe 600 klęsk, w tym 200 huraganów i 170 powodzi. W porównaniu z 1960 r. liczba takich klęsk wzrosła pięciokrotnie, w: http://zmiany-klimatu.republika.pl/tabela1.html

i wschodniej. Natomiast najmniejsze zagrożenie występuje na południowym wschodzie Polski.[65]

Przyczyną wzrostu zagrożenia pożarowego lasów jest między innymi częstsze występowanie ekstremalnych warunków meteorologicznych (długotrwały niedobór opadów, pogłębiając się susza, napływ suchych mas powietrza). W Polsce od wielu lat obserwujemy zwiększoną liczbę pożarów. Co roku w płomieniach ginie kilka tysięcy hektarów „zielonych płuc". Najgorszym pod tym względem był niewątpliwie rok 1992. W roku tym powstały cztery katastrofalne pożary o powierzchni kilku tysięcy hektarów. Obszar największego z nich przekroczył roczną powierzchnię spaloną z najbardziej dotąd dotkliwych pod tym względem lat powojennych.

Pożar w Kuźni Raciborskiej 1992 roku[66].

Rok 1992 był rokiem niespotykanej suszy. Spowodowało to wzrost liczby pożarów, szczególnie w kompleksach leśnych[67]. Tego roku wybuchły największe pożary lasów. Województwa lubuskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie i katowickie były nieustannie doświadczane pożarami. W tym czasie zaledwie cztery pożary objęły swą powierzchnią aż 20 165 ha lasów[68]. Największy z nich miał miejsce w nadleśnictwach Rudy Raciborskie, Kędzierzyn i Rudziniec. Przypuszczalną przyczyną powstania tego pożaru mogło być zablokowanie koła przejeżdżającego pociągu. Pożar rozpoczął się 26 sierpnia, ogień pojawił się około godziny 13.50. Warunki atmosferyczne panujące w dniach trwania pożaru sprzyjały szybkiemu rozprzestrzenianiu się ognia[69].

Do czynników powodujących szybkie rozprzestrzenianie się pożaru należał także rodzaj drzewostanu. W dużej części była to sosna, której igliwie pali się już w temperaturze 50°C. Stanowiło to o przyspieszeniu tzw. frontu pożaru. Wiejący

---

[65] Zob. B. Ubysz, R. Szczygieł, J. Piwniczki, *Sytuacja pożarowa w Polsce*, http://www.ibles.waw.pl/struktura/zopl/raport_ppoz2005.pdf

[66] Kuźnia Raciborska: 1992 rok – Pożar lasu? w: http://ospraciaz.pl/readarticle.php?article_id=10

[67] W samym tylko województwie katowickim, w najgorętszych miesiącach roku lipiec-wrzesień powstały 583 pożary lasów. Spaleniu uległo około 11600 ha.

[68] Największe pożary lasów tego roku to:
- pożar w Szprotawie, woj. Zielonogórskie, powstał 9 sierpnia , strawił 3058ha;
- pożar w Potrzebowicach, woj. Pilskie, powstał 10 sierpnia, spaleniu uległo 5070 ha;
- pożar w Solcu-Gniewkowie, woj. Toruńskie, powstał 10 sierpnia, zniszczył 2928 ha;

pożar w Rudach Raciborskich, Rudzińcu, woj. Katowickie, powstał 26 sierpnia, objął 9060 ha.

[69] Warunki atmosferyczne panujące w dniach od 26.08.1992 r. do 30.08.1992 roku:
- temperatura powietrza w dzień od 31 do 38°C,
- wilgotność względna powietrza 15-17%,
- zachmurzenie małe,
- wiatr 6-18 m/s,
- ostatnie opady deszczu w rejonie pożaru miały miejsce w maju 1992 roku.

wiatr przenosił ogień na nowe obszary, oddalona nawet o kilometr. Szybkość z jaką rozprzestrzeniał się pożar była ogromna. Pożar gaszono przez cztery dni, a dogaszanie jego pozostałości trwało aż do 12 września.

W efekcie akcji gaśniczej uchroniono takie miejscowości jak: Łącza, Twaróg Mały, Rudzianiec, Rudno, Rachowice, Kotlarnia, Bargłówka, Brantolka, Stara Kuźnia, Niezdrowice oraz zakłady przemysłowe w Kędzierzynie-Koźlu, a wśród nich Zakłady Chemiczne, Zakłady azotowe i skład CPN.

Pożar pochłonął trzy ofiary śmiertelne, 50 osób odwieziono do szpitala. Spłonęło 15 wozów gaśniczych, 26 motopomp, zniszczone zostało 70 km węży strażackich. Wartość zniszczonego sprzętu to 8 mld zł. Całość poniesionych kosztów prowadzonej akcji wynosiła 67 mld zł.

Trąba powietrzna w Puszczy Piskiej w 2002 roku[70].

4 lipca 2002 rok około południa jedynie zanosiło się na burzę. Nikt jednak nie mógł przypuszczać, że przerodzi się to w koszmar jaki przeżyli mieszkańcy Piszu i okolic. W ciągu jednej chwili zrobiło się zupełnie ciemno i w tym momencie rozpoczęła się straszliwa ulewa. Huragan towarzyszący burzy wyrywał drzewa z korzeniami i łamał je niczym zapałki, niszczył domy, samochody. W ciągu dwudziestu minut nawałnica zniszczyła 12 tyś. ha lasów, łamiąc 2,5 mln m^3 drewna. Skutki tragedii w całej północno-wschodniej Polsce to zniszczone całkowicie 17 tyś. ha lasów i uszkodzone następne 16 tyś. ha. Nie był to jednak koniec, nad zniszczonym obszarem zawisło następne zagrożenie – zagrożenie pożarowe. Powalone i wyschnięte drzewa mogły w każdej chwili się zapalić. Z terenów dotkniętych skutkami wichury trzeba było wywieźć miliony metrów sześciennych drzewa. Ubocznym efektem tego było zniszczenie ok. 160 km dróg leśnych. Była to największa klęska jaka dotknęła lasy w Polsce w powojennej historii Polski.

Powódź 1997 roku[71].

Powódź jest jedną z najbardziej groźnych w skutkach klęsk żywiołowych. Znaczący wpływ na występowanie powodzi o charakterze transgranicznym ma istniejący układ rzek oraz sytuacja hydrologiczno-meteorologiczna. Podział powodzi ze względu na przyczynę jej powstawania można podzielić na opadowe, roztopowe, zatorowe i sztormowe. Te ostatnie występują rzadko i tylko na Wybrzeżu, Zalewie Wiślanym, Szczecińskim oraz na dolnych odcinkach rzek

---

[70] http://www.imgw.pl/wl/internet/zz/zz_xpages/klimat/klimat_pliki/archiwum/klimat_02032005.html
[71] Dorzecze Odry. Powódź 1997, Wrocław 1999.

uchodzących bezpośrednio do morza. Powodzie opadowe tworzą się zarówno na nizinach jak i w okolicach górskich. Powodzie roztopowe, występujące po okresie zimowym obejmują swym zasięgiem zdecydowanie największe obszary. Powodzie zatorowo-lodowe pojawiają się w dolnych odcinkach Wisły i Odry. W lecie zaś na południu Polski w Karpatach i Sudetach występują największe wezbrania wywołane długotrwałymi opadami deszczu.

Połączenie dróg wodnych powoduje dodatkowo możliwość przemieszczania się zanieczyszczeń, a tereny przygraniczne charakteryzują się połączonymi systemami wodnymi. Stwarza to dodatkowe zagrożenie o charakterze transgranicznym.

Powódź z 1997 roku była powodzią opadową. Od 4 lipca wartości dobowe opadów w niektórych rejonach kraju dochodziły do średniej miesięcznej. 6 lipca w pięciu województwach ogłoszono alarm przeciwpowodziowy. Po tygodniu powódź objęła już 17 województw. Wezbrana woda w rzekach zalała 2592 miejscowości, w tym 1362 całkowicie i 665 tyś. hektarów gruntów. Zniszczonych zostało 480 mostów i prawie 1400 km dróg. Na skutek powodzi zginęło 54 osoby a 162,5 tyś zostało ewakuowane. Wielu straciło dach nad głową a także cały dobytek. Fala powodziowa pozostawiła wielkie straty liczone w miliardach dolarów.[72]

Kataklizm tej powodzi spowodował przyspieszenie prac nad stworzeniem uregulowań prawnych dla wprowadzenia stanu klęski żywiołowej.

Specyficzny układ hydrologiczny Sudetów powoduje, że zdarzenia kryzysowe (powodzie, osuwiska, śnieżyce itp.) będące wynikiem działania sił natury najczęściej mają charakter transgraniczny. Swoim zasięgiem obejmują tereny Polski, Niemiec i Czech. Transgraniczność zagrożeń powoduje, że ich zwalczanie musi się odbywać w sposób skoordynowany i przy jednoczesnym udziale sił i środków państw dotkniętych zagrożeniem.

W związku z tym niezbędne jest podjęcie inwestycji zmierzających do rozbudowy sytemu reagowania kryzysowego. Powyższe zagrożenia wymuszają podjęcie przedsięwzięć zwiększających sprawność funkcjonowania podmiotów systemu ratowniczego poprzez wyposażenie ich w specjalistyczny sprzęt, niezbędny do podejmowania skutecznych działań w warunkach wystąpienia nadzwyczajnego zagrożenia dużej ilości osób.

---

[72] J. Dziadul, *Spod wody,* Polityka nr 29/1997.

1.3.3. Katastrofy spowodowane działalnością człowieka

Przyczyną pożarów leśnych często są nieostrożność człowieka oraz wypalanie ściernisk i łąk. W Polsce 40,2% pożarów są powodowane bezpośrednią lub pośrednią działalnością człowieka. Niewątpliwie pożary lasów są dużym zagrożeniem dla obszarów przygranicznych oraz dużym wyzwaniem dla służb pożarniczych niejednokrotnie działających we współpracy ze służbami innych państw

Najniebezpieczniejsze w skutkach zagrożenia transgraniczne dla Polski to zagrożenia skażeniami niebezpiecznymi substancjami przemysłowymi, do których należą: substancje chemiczne, przemysłowe i substancje biologiczne. Bezpośrednio wpływa na to fakt usytuowania zakładów przemysłu ciężkiego (część Ostrawy, górna część Popradu i rejon Lwowa).

Innym potencjalnym i niezwykle groźnym zagrożeniem jest niebezpieczeństwo skażenia promieniotwórczego[73]. W promieniu 300 km od granic Polski działa 10 elektrowni jądrowych (*Załacznik nr 8 – Elektrownie jądrowe w odległości do 300 km od granic Polski*) (25 bloków – reaktorów energetycznych) o łącznej mocy zainstalowanej 16 tyś. MW[74]:

- 4 bloki elektrowni Bohunice na Słowacji;
- 2 bloki elektrowni Równe na Ukrainie;
- 4 bloki elektrowni Dukowany w Czechach;
- 3 bloki elektrowni Czarnobyl na Ukrainie;
- 1 blok elektrowni Chmielnicki na Ukrainie;
- 2 bloki elektrowni Ignalino na Litwie;
- 2 bloki elektrowni Baresbeck w Szwecji;
- 1 blok elektrowni Kreummel w Niemczech;
- 2 bloki elektrowni Temelin w Czechach.

Z uwagi na stan techniczny i stopień wyeksploatowania największe zagrożenie stwarzają elektrownie jądrowe znajdujące się na terytorium Ukrainy i Litwy.

Rosnące natężenie w sferze transportu wpływa na potencjalny wzrost liczby kolizji i wypadków. Stanowi to szczególne niebezpieczeństwo, gdy mamy do

---

[73] Zob. http://www.discoverychannel.pl/czarnobyl/index.shtml
[74] M. Jurkowski, *Bezpieczeństwo Jądrowe. Przygotowanie administracji rządowej na wypadek zdarzeń radiacyjnych,*. Wyższe Kursy Obronne, Warszawa 2002, s.54.

czynienia z transportem materiałów niebezpiecznych[75], gdyż skutki takich wypadków mogą dotknąć znacznych obszarów. Najbardziej newralgicznymi miejscami takich zdarzeń są przejścia graniczne, porty morskie i rzeczne oraz trasy komunikacyjne prowadzące do nich. Możliwość kumulacji takich wypadków wynika z ograniczonej przepustowości takich miejsc.

Charakterystyka i występowanie zagrożeń o skutkach transgranicznych uzależnione są przede wszystkim od ukształtowania terenu tych obszarów. Do najczęściej spotykanych zagrożeń w obszarze nadgranicznym zalicza się:

Katastrofa budowlana w Chorzowie 2006 roku[76]

28 stycznia 2006 roku około godziny 17:15, podczas trwania wystawy gołębi pocztowych zawalił się dach hali Międzynarodowych Targów Katowickich. W jej wyniku zginęło 65 osób, zaś 140 osób zostało rannych. W czasie trwania wystawy w hali znajdowało się około 700 osób.

W akcji ratowniczej brało udział 103 zastępy straży pożarnej oraz Grupy Poszukiwawczo-Ratownicze z psami, 230 policjantów, oddziały żandarmerii z Krakowa i Gliwic, grupa GORP ze Szczyrku oraz ratownicy z Centralnej Stacji Ratownictwa Górniczego z Bytomia. Do pomocy w ramach wsparcia służb ratowniczych MSWiA skierowano pododdziały Sił Zbrojnych RP.[77] Do Polski przyjechali również ratownicy z Niemiec, nie zostali jednak wpuszczeni na teren katastrofy.

Zakres pomocy obejmował:

- odśnieżanie i odgruzowywanie zawalonej hali w celu uzyskania dostępu do poszkodowanych,
- segregację ofiar katastrofy,
- zabezpieczenie elektrowni oświetleniowej oraz urządzeń grzewczych na miejscu katastrofy,
- zbieranie i zabezpieczanie pozostawionego mienia we wskazanym rejonie,
- zabezpieczenie terenu wokół zawalonej hali,
- zabezpieczenie grup ratowniczych w ciepłe napoje i posiłki.

---

[75] Zob. Umowa europejska dotycząca międzynarodowego przewozu drogowego towarów niebezpiecznych (ADR), sporządzona w Genewie dnia 30 września 1957 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 194, poz. 1629).

[76] http://www.muratorplus.pl/technika/budownictwo-stalowe/konstrukcje/przyczyny-katastrofy-budowlanej-w-katowicach,17067_26874.htm oraz http://www.awarie.ps.pl/artykuly/0171.pdf

[77] W akcji udział wzięło 357 żołnierzy oraz 59 jednostek sprzętu (wydzielone ze składu Wojsk Lądowych).

Zgodnie z protokołem oględzin miejsca katastrofy, tragedia miała miejsce ze względu na:

- zniszczenie konstrukcji dachu,
- częściowe zerwanie wiązarów dachowych wraz ze stężeniami,
- odkształcenie lub częściowe zniszczenie pozostałej części konstrukcji nośnej obiektu,
- częściowe zniszczenie, a także częściowe wielopłaszczyznowe odkształcenie przegród zewnętrznych pawilonu.[78]

W okresie poprzedzającym katastrofę, w tym rejonie miały miejsce duże opady śniegu w dniach od 29.12.2005 roku do 4.01.2006 roku, natomiast w dniach 21-22.01. 2006 roku wystąpiły znaczne wahania temperatury. Spowodowało to częściowe zlodowacenie pokrywy śnieżnej na dachu. Według ocen biegłych, śnieg zalegający na dachu w momencie katastrofy ważył około 2 500 ton. Dla przykładu w roku 2002 warstwa śniegu zalegająca na dachu hali wahała się od 1,5 do 3 metrów (daje to obciążenie około 60 000 ton). Według badań Komisji, do katastrofy doprowadziły błędy projektowe: obliczeniowe i konstrukcyjne, a także błędy wykonawcze oraz niewłaściwe użytkowanie obiektu przy nadmiernym obciążeniu śniegiem.

Awaria w Czarnobylu 1986 roku[79].

26 kwietnia 1986 roku, 24 minuty po godzinie pierwszej w nocy, w czarnobylskiej elektrowni atomowej nastąpiła awaria, którą określa się mianem katastrofy. 25 kwietnia 1986 roku przeprowadzano eksperyment w bloku nr 4 elektrowni. Eksperyment ten miał na celu sprawdzenie jaką energią dysponuje turbogenerator w przypadku niespodziewanego wyłączenia reaktora atomowego. Do tego celu trzeba było odłączyć cały system zabezpieczeń awaryjnych. W czasie izolowania reaktora doszło do jego przegrzania. Moc w rdzeniu wzrosła na tyle, że spowodowała pożar. Rozprzestrzeniający się pożar w kontakcie z wodą z systemu chłodzenia spowodował powstanie ogromnej ilości pary wodnej. Było jej tak dużo, że drastycznie wzrosło jej ciśnienie. Wywołało to serię eksplozji, po których radioaktywny osad pokrył wszystko dookoła. Do atmosfery odparowało około 50 ton paliwa jądrowego w postaci gazów. Następne 70 ton paliwa i 700 ton

[78] Główny Urząd Nadzoru Budowlanego, *Wyciąg ze sprawozdania z działalności komisji powołanej przez Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego w sprawie ustalenia przyczyn i okoliczności katastrofy budowlanej w dniu 28 stycznia 2006 roku pawilonu wystawienniczego przy ul. Bytkowskiej 1 na terenie Międzynarodowych Targów w Katowicach,* Warszawa maj 2006 rok.
[79] http://www.ipj.gov.pl/pl/szkolenia/matedu/czernobyl20.htm#_Toc131575087

skażonego grafitu zostało rozrzuconych w pobliżu elektrowni. Pozostałe trzy reaktory ze względów bezpieczeństwa zostały odłączone. Sam pożar gaszono jeszcze przez osiem dni.

W okolicach elektrowni znajdowało się miasto Prypeć. Nie wiadomo jakie były przyczyny tego, iż ewakuacja 40 000 mieszkańców odbyła się dopiero po 36 godzinach od zdarzenia. Skutki awarii rozchodziły się po świecie zataczając coraz szersze kręgi. Następnym miastem które dotknęły skutki katastrofy było miasto Kijów, który zaopatrywał się w wodę ze zbiornika, do którego wpadały wody Prypeci. Zaraz po tragedii w okolicach Prypeci miały miejsce bardzo silne ulewne deszcze, w związku z czym woda pitna dla całego Kijowa została skażona.

Radioaktywne produkty eksplozji były dalej niesione przez wiatry i przemieszczały się w kierunku północno-zachodnim. Pierwsza fala skażonego powietrza dotarła nad Polskę około północy z 27 na 28 kwietnia.

Katastrofa w Czarnobylu miała miejsce wskutek błędu popełnionego przez człowieka, co podważyło bezpieczeństwo urządzeń i systemów uznawanych za wysoce bezpieczne.

Elektrownia w Czarnobylu nadal produkuje energię elektryczną. Trwałość sarkofagu kryjącego szczątki reaktora nr 4 obliczono na około 30 lat. Tymczasem jego zawartość będzie jeszcze groźna przez dwa wieki.

Przemiany cywilizacyjne wpłynęły również na powstanie nowego typu katastrof wojennych - terroryzmu. Polska nie była dotąd obszarem, gdzie miałyby miejsce liczne bądź znaczące w skutkach akty terroryzmu. Terroryzm jako zjawisko współczesne pojawił się w Polsce dopiero w latach 90, choć można się spierać, czy okres ten nie rozpoczął się wcześniej, kiedy miały miejsce próby porwań samolotów PLL LOT. 5 sierpnia 1981 roku w hotelu „Victoria" w Warszawie organizacja Czarny Czerwiec dokonała zamachu na jednego z liderów Organizacji Wyzwolenia Palestyny Abu Dauba. Natomiast 6 września 1982 roku 4 zamachowców sterroryzowało i wzięło jako zakładników 12 osób w ambasadzie PRL w Bernie, żądając zniesienia stanu wojennego w Polsce, uwolnienia więźniów politycznych i zamknięcia „obozów pracy".

Generalnie można uznać, że akty terroru dotyczące Polski miały tzw. charakter narodowo-wyzwoleńczy (gdy były przeprowadzane w okresie zaborów albo pod okupacją) lub też typowo kryminalny (w czasach bardziej współczesnych, głównie w latach 90. i obecnie). Nie były one jednak wymierzone w państwo, nie przybrały też form skrajnych. Możliwe, iż właśnie z powyższych względów

tematyka ta nie doczekała się dotąd w naszym kraju rozbudowanych procedur czy mechanizmów postępowania.

Brakuje także katalogu przepisów prawnych traktujących wyłącznie o przeciwdziałaniu międzynarodowemu terroryzmowi. Rozwój technologiczny i rozpowszechnianie środków masowego rażenia stworzyły bardzo poważne zagrożenie wykorzystania broni masowego rażenia i materiałów radioaktywnych przez terrorystów. Niebezpieczeństwo to wzrosło wyraźnie po rozpadzie ZSRR, kiedy zmalała kontrola nad bronią masowego rażenia oraz środkami jej przenoszenia, a tym samym ułatwiony został dostęp do materiałów radioaktywnych.

Dodatkowym czynnikiem, który sprzyja proliferacji technologii środków masowego rażenia jest „wolny" potencjał specjalistów (naukowców, techników i personelu wojskowego), związanych z produkcją broni ABC lub generalnie atomistyką. W wyniku kryzysu gospodarczego i redukcji budżetów na obronność, szczególnie w państwach powstałych po rozpadzie ZSRR, wielu najwyższej klasy specjalistów z tej dziedziny pozostało bez pracy lub drastycznie spadł ich poziom życia (niektórzy z nich znaleźli pracę np. w Iranie). Pozyskanie ich przez tzw. państwa wspierające terroryzm oraz samych terrorystów zwiększa zagrożenie tego typu terroryzmem.

Broń, która wcześniej była do dyspozycji mocarstw światowych i regionalnych, może znaleźć się w rękach ugrupowań terrorystycznych, grup przestępczych, a także pojedynczych ekstremistów. Łatwy dostęp do środków masowego rażenia w połączeniu z radykalizacją postaw terrorystów, stwarza realną groźbę wykorzystania broni ABC w praktyce terrorystycznej. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że jedną z charakterystycznych cech współczesnego terroryzmu międzynarodowego jest wzrost brutalizacji działań i liczby śmiertelnych ofiar ataków terrorystycznych.

Tendencja do radykalizacji działań terrorystycznych może wynikać z małej skuteczności i wzrostu rozczarowania dotychczasową taktyką; wzrostu liczby ekstremistów religijnych, zwłaszcza w krajach muzułmańskich; wzrostu przemocy pokazywanej w środkach masowego przekazu, co może prowokować do poszukiwania bardziej szokujących form terroru; łatwiejszego dostępu do broni i innych środków bojowych, w tym broni masowego rażenia; napływu nowego pokolenia terrorystów, wychowanych w ekstremalnych warunkach przemocy i gwałtu, gotowych do użycia wszelkich środków dla realizacji zamierzonego celu.

Bardzo często ich postawa jest pośrednim skutkiem wychowywania się w warunkach biedy i niedostatku oraz braku realnych perspektyw życiowych na osiągnięcie sukcesu.

Rozprzestrzenienie broni masowego rażenia oraz łatwy dostęp do technologii pozyskiwania tej broni, w połączeniu ze wzrostem radykalnych ugrupowań terrorystycznych, zdecydowanie zmienił jakościowy charakter zagrożeń związanych z terroryzmem. Postawa państw wobec terroryzmu i poszczególnych organizacji terrorystycznych jest najważniejszym problemem wpływającym na poziom oraz zakres współpracy międzynarodowej w walce z tym zjawiskiem.

Polska stosuje się do ogólnie przyjętych reguł prawa międzynarodowego w tym zakresie. Dlatego istotne jest przybliżenie tego zjawiska, co powinno uzmysłowić, że przyszedł czas, w którym należy terroryzm potraktować w sposób poważny. Polska bezwzględnie powinna stać na straży elementarnych wartości cywilizacyjnych i ogólnoludzkich w regionie i na świecie, nie tylko ze względu na wyznawane wartości i zasady, ale przede wszystkim – własną rację stanu i bezpieczeństwo państwa.

W związku z powyższym istnieje potrzeba współdziałania w ramach współpracy sąsiedzkiej. Założenia te legły u podstaw zawieranych umów i porozumień w sferze zapobiegania i usuwania skutków katastrof.

Rozdział II

Akty doktrynalne i prawne regulujące zasady działania Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia katastrof w Polsce i państwach sąsiednich

W ostatnim dwudziestoleciu zarysowała się tendencja by przez bezpieczeństwo państwa rozumieć wszystko co ma związek z samym państwem i jego społeczeństwem. Coraz częściej mówimy o bezpieczeństwie ekonomicznym, ekologicznym, energetycznym, informacyjnym, społecznym, socjalnym itp. Jest to z całą pewnością wynik ewolucji postrzegania zagrożeń. W związku z powyższym bezpieczeństwo państwa jest to stan i proces, w którym możliwa jest pomyślna realizacja wszystkich celów państwa.

Racjonalna jest więc propozycja R. Zięby wyodrębniająca podstawowe wartości składające się na bezpieczeństwo współczesnych państw:

- przetrwanie państwa jako niezależnej jednostki politycznej, narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej, biologiczne przeżycie ludności;
- integralność terytorialna;
- niezależność polityczna;
- jakość życia, na którą składają się takie wartości szczegółowe, jak: standard życia, szczebel rozwoju społeczno-gospodarczego, zakres praw i swobód obywatelskich, system kulturalny, „narodowy styl życia", stan środowiska naturalnego, możliwości i perspektywy dalszego rozwoju.

Zapewnienie bezpieczeństwa Polsce i Polakom dzisiaj i w przyszłości jest obowiązkiem władz Rzeczypospolitej Polskiej. Głównym celem jest więc eliminacja zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń a także umiejętne wykorzystywanie szans. Dlatego też podstawowym zadaniem polskiej polityki bezpieczeństwa jest stworzenie wydajnego, sprawnego, systematycznie rozwijającego się oraz właściwie zorganizowanego systemu bezpieczeństwa państwa[80]. Na system ten składają się organy i instytucje (władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej) odpowiedzialne za bezpieczeństwo. Szczególne miejsce dla zapewnienia bezpieczeństwa leży po stronie Sił Zbrojnych, które to są istotnym elementem tegoż systemu.

---

[80] Zob. pkt.4, Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczpospolitej Polskiej, Warszawa 2007r.

W Polsce rozwój państwa najlepiej urzeczywistnia „podsystem bezpieczeństwa narodowego". Jest to zbiór koncepcji założeń, zasad i ustaleń, a także możliwości środków oraz uregulowań prawnych, które mają się przyczyniać do niezagrożonego bytu i rozwoju Rzeczypospolitej"[81]. Elementem składowym podsystemu bezpieczeństwa narodowego jest *system obronny państwa*. Określa się go jako zbiór wzajemnie powiązanych elementów - ludzi, organizacji, urządzeń - działających na rzecz zachowania bezpieczeństwa i nienaruszalności terytorialnej kraju.

Do podstawowych założeń funkcjonowania poszczególnych elementów systemu obronnego państwa można zaliczyć:

- kompleksowość i spójność w procesie rozwiązywania zagadnień ogólnopolitycznych, społeczno-gospodarczych i militarnych w ramach przygotowań obronnych;
- zdolność do skutecznego przeciwstawiania się wszelkim zagrożeniom godzącym w bezpieczeństwo narodowe;
- efektywne współdziałanie Sił Zbrojnych z odpowiednio przygotowaną administracją i gospodarką narodową oraz zorganizowanym i przygotowanym do obrony społeczeństwem.

Według prof. B. Balcerowicza, system jako skoordynowany wewnętrznie zbiór wzajemnie powiązanych i działających celowo elementów organizacyjnych, powinien składać się z podsystemów, dlatego że *„dla przeciwstawienia się zagrożeniom wojennym, a także w celu realizacji zewnętrznych i wewnętrznych zadań obronnych, utrzymuje się w czasie pokoju i rozwija na czas zagrożenia i wojny system obronny RP"*[82]. Jego głównymi elementami są: Siły Zbrojne, poza militarne ogniwa obronne i system kierowania obronnością.

Podstawowe zasady polskiej polityki bezpieczeństwa można przedstawić w pięciu punktach, mianowicie:

1. Polska traktuje bezpieczeństwo w sposób kompleksowy uwzględniający znaczenie i wpływ czynników politycznych, militarnych, ekonomicznych, społecznych, środowiskowych, energetycznych itd.
2. Polska realizuje swoją politykę bezpieczeństwa zgodnie z Konstytucją RP, szanuje prawa międzynarodowe, nie ma żadnych żądań terytorialnych.

---

[81] B. Balcerowicz, Wybrane problemy obronności państwa, Warszawa 1997, s. 5.
[82] *Ibidem*, s. 36 - 51 .

3. W działaniach na arenie międzynarodowej Polska kieruje się wartościami, ideałami i zasadami ujętymi w Traktacie Północnoatlantyckim i traktatach Europejskich.
4. Polska ściśle wiąże swoje bezpieczeństwo z bezpieczeństwem państw NATO i członków UE.
5. Polska dąży do tego, aby użycie siły na arenie międzynarodowej było wyłącznie realizacją prawa do obrony, przewidzianego w Karcie Narodów Zjednoczonych.

Realizując wyznaczone cele i zadania strategiczne, Polska utrzymuje system obronności[83] o potencjale gwarantującym skuteczne przeciwstawienie się wszystkim potencjalnym zagrożeniom zewnętrznym. Na system ten składają się siły i środki przeznaczone do realizacji zadań obronnych, odpowiednio do tych zadań zorganizowane, utrzymywane i przygotowywane. Składa się on z trzech podstawowych elementów: podsystemu kierowania oraz dwóch podsystemów wykonawczych - militarnego (Siły Zbrojne RP) i poza militarnego (pozamilitarne ogniwa obronne).

Podsystem kierowania obronnością był przeznaczony do przygotowywania i zapewnienia sprawnego funkcjonowania państwa zarówno w okresie zagrożenia jak i wojny a tworzą go organy państwowe oraz samorządowe. Składowymi owego podsystemu są: Sejm i Senat RP, Prezydent PR, Premier wraz z Radą Ministrów, Ministrowie, centralne organy administracji państwowej, wojewodowie (terenowe organy administracji rządowej), samorządy terytorialne oraz elementy dowodzenia (podsystem dowodzenia) Siłami Zbrojnymi RP a więc: SG WP, dowództwa OW i Rodzaju Sił Zbrojnych, dowództwa związków taktycznych i oddziałów.

Podsystem militarny - tworzą Siły Zbrojne RP, które są podstawowym elementem systemu obronnego państwa. Bolesław Balcerowicz zwraca uwagę na fakt, że *„Ujmowanie sił zbrojnych jedynie przez pryzmat przypisywanej im od zawsze roli i formy działania, tj. walki, nie wytrzymało próby czasu. Niewystarczająca też, jakkolwiek bardziej adekwatną, wydaje się formuła uznająca siły zbrojne za środek przemocy, spełniającej się przez ich użycie lub groźbę użycia (odstraszanie, zastraszanie). Współcześnie siły zbrojne, będąc instrumentem polityki, odgrywają określone role w państwie, które może*

[83] Na mocy Strategii z 2007 roku „system obronności" został zmieniony na „system bezpieczeństwa".

znajdować się w stanie pokoju, kryzysu lub wojny"[84]. Działając w narodowym systemie obronności i systemie sojuszniczym, Siły Zbrojne RP są przygotowane do wykonywania trzech rodzajów zadań strategicznych: zadań obronnych w razie wojny, czyli odparcie bezpośredniej agresji na terytorium Polski lub udział w odparciu agresji na inne państwo sojusznicze, zadań reagowania kryzysowego oraz zadań stabilizacyjnych w czasie pokoju. Ponadto są one gotowe do udziału w reagowaniu na zagrożenia pozamilitarne.

Czterema zasadniczymi rodzajami Sił Zbrojnych RP są: wojska lądowe, siły powietrzne, marynarka wojenna oraz wojska specjalne. We wszystkich rodzajach Sił Zbrojnych występują: wojska operacyjne - przygotowane do wydzielenia w podporządkowanie dowództw NATO do działania w strukturach wielonarodowych oraz wojska obrony terytorialnej - pozostające pod dowództwem narodowym przeznaczone do prowadzenia działań na obszarze kraju.

Podsystem pozamilitarny reguluje ustawa o powszechnym obowiązku obrony RP i ustawy o stanach nadzwyczajnych. System ten powinien tworzyć warunki niezbędne do przygotowywania oraz działania Sił Zbrojnych, a także przetrwania ludności w czasie zagrożenia i wojny. W skład systemu poza militarnego wchodzą wszystkie ogniwa wykonawcze administracji publicznej z wyjątkiem Sił Zbrojnych RP, inne instytucje państwowe, a także przedsiębiorcy i stowarzyszenia, na których się nakłada lub którym zaleca się wykonywanie zadań obronnych w warunkach obowiązujących przepisów prawnych. Ogniwa tego podsystemu funkcjonują w ramkach działów administracji rządowej oraz struktur terytorialnych systemów obronności państwa. Realizowane przez nie zadania można określić następująco:

- zapewnienie ochrony ludności i struktur państwa w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa narodowego i na wypadek wojny;
- zasilanie zasobami ludzkimi i materiałowymi Sił Zbrojnych RP oraz wsparcie wojsk sojuszniczych prowadzących operacje na terytorium RP;
- utrzymanie materialnych i duchownych podstaw egzystencji ludności i jej przetrwania w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

Zazwyczaj w systemie obronności ogniwa militarne dzielone są na trzy grupy: informacyjne, ochronne i gospodarcze. Informacyjne ogniwa systemu

---

[84] B. Balcerowicz, Siły Zbrojne w polskiej polityce bezpieczeństwa, w: R. Kuźniar (red.), Polska Polityka Bezpieczeństwa 1989-2000, Warszawa 2001, s. 492-493.

obronności realizują zadania mające na celu ochronę i propagowanie polskich interesów na arenie międzynarodowej, informacyjne osłabianie przeciwnika oraz umacnianie woli, morale, determinacji obronnej i wytrwałości własnego społeczeństwa w warunkach wojennych.

Do zadań ogniw ochronnych należy zapewnienie warunków bezpiecznego funkcjonowania struktur państwa oraz ochrona ludności i majątku narodowego przed skutkami zbrojnych i niezbrojnych oddziaływań kryzysowych.

Podstawowym celem gospodarczych ogniw systemu obronności jest zapewnienie materialnych podstaw realizacji zadań obronnych oraz przetrwanie ludności w nadzwyczajnych warunkach kryzysu i wojny.

Funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa narodowego regulowane jest wieloma aktami prawnymi, ponieważ obszar którego dotyczy jest złożony. Proponuję zwrócić uwagę na najważniejsze z nich.

2.1. Zmiany w regulacjach doktrynalnych i prawnych dotyczących udziału Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia katastrof pod wpływem zagrożeń cywilizacyjnych

Likwidacja Układu Warszawskiego oznaczała dla Polski rozpoczęcie nowej ery w dziedzinie obronności. Prof. Stanisław Koziej określa ją jako *„erę samodzielności strategicznej”*[85]. Przez okres przynależności do Układu Warszawskiego Polska nie posiadała narodowej strategii bezpieczeństwa, dlatego w okresie tym miały miejsce zmiany nie tylko polityczne, lecz strategiczne, koncepcyjne oraz organizacyjne.

W efekcie pośpiesznych prac strategicznych na przełomie 1989 i 1990 roku powstała „Doktryna obronna Rzeczpospolitej Polskiej”, która została uchwalona 21 lutego 1990 roku. Była to pierwsza w powojennej historii Polski doktryna, w której określono podstawowe elementy narodowej strategii obronności RP oraz wytyczone generalne kierunki polityki obronnej państwa, obowiązujące organy państwowe, podmioty gospodarcze, organizacje społeczne i zawodowe oraz każdego obywatela. Oceniając zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski przyjmowano jednoznacznie, że stanowi je międzykoalicyjny konflikt zbrojny w Europie, między NATO i Układem Warszawskim, mogący wywołać reperkusje

[85] St. Koziej, Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku, Toruń 2006, s. 219.

w skali światowej. Podstawową wytyczną dotyczącą utrzymywania sił zbrojnych w czasie pokoju było ich zróżnicowane dostosowanie do zadań przewidywanych na czas wojny oraz możliwości ekonomicznych i demograficznych państwa. Według St. Kozieja, doktryna obronna była koncepcją okresu przejściowego, nieaktualną w momencie jej przyjęcia.[86]

Polscy dowódcy nie byli przygotowani do samodzielnego myślenia strategicznego i samodzielnego postępowania w sprawach obronnych. *„Nasze instytucje centralne, w tym Sztab Generalny WP, nie potrafiły pracować strategicznie. Wciąż dominowało myślenie i działanie operacyjne i taktyczne, wykonawcze, myślenie kategoriami dnia dzisiejszego, bez perspektywy, bez dystansu strategicznego"*[87]. Dlatego też dwa dokumenty, które zostały przyjęte na posiedzeniu Komitetu Obrony Kraju 2 listopada 1992 roku: „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa" oraz „Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej polskiej", szeroko traktowały problematykę bezpieczeństwa państwa i objęcie nią kwestii politycznych, militarnych, gospodarczych, ekologicznych, społecznych i etycznych. Prof. St. Koziej zwraca uwagę na to, że w porównaniu z poprzednią strategią nastąpiła zmiana w ocenie charakteru zagrożeń. W nowej strategii nie poruszano kwestii wojny globalnej czy europejskiej z użyciem broni jądrowej, lecz wyeksponowano zagrożenia pozamilitarne oraz groźbę konfliktów zbrojnych o charakterze lokalnym i regionalnym. Brak wroga nie utożsamiano z brakiem zagrożeń.[88]

Prace nad przygotowaniem Konstytucji rozpoczęły się w 1989 roku, ponieważ Konstytucja PRL z 1952 roku ze względu na ciągłe jej zmiany, szczególnie po zwycięstwie obozu Solidarności, stała się aktem wewnętrznie niespójnym i ze względu na swój rodowód społecznie nieakceptowanym. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej została uchwalona 2 kwietnia 1997 roku przez Zgromadzenie Narodowe, zatwierdzona w ogólnonarodowym referendum 25 maja 1997 roku, weszła w życie 17 października 1997 roku. Zgodnie z art. 26 Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. W czasie pokoju Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi za pośrednictwem ministra obrony narodowej. W razie bezpośredniego zewnętrznego zagrożenia państwa Prezydent

---

[86] St. Koziej, Między piekłem..., op.cit, s. 214 – 218.
[87] Ibidem, s. 219.
[88] Ibidem, s. 220-221.

Rzeczypospolitej na wniosek Prezesa Rady Ministrów zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił zbrojnych RP do obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent RP mianuje oficerów na najwyższe stanowiska dowódcze[89], a na czas wojny na wniosek Prezesa Rady Ministrów mianuje także Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych[90]. Konstytucja w określonych okolicznościach daje też możliwość wprowadzenia tzw. stanów nadzwyczajnych[91], podczas których dopuszcza się użycie sił zbrojnych w celu przywrócenia i zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom:

1. Stan wojenny – w razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczpospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji.
2. Stan wyjątkowy – w razie zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego.
3. Stan klęski żywiołowej – w celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia.

Wstąpienie do NATO było celem strategicznym Polski od 1992 roku, mimo to realnie prace nad nową koncepcją strategiczną w warunkach członkowstwa w Sojuszu zostały rozpoczęte w 1997 roku.[92] „Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej" została przyjęta w 2000 roku. W strategii skoncentrowano się na ustaleniu podstaw polskiej polityki bezpieczeństwa, ocenie zagrożeń i wyzwań oraz określaniu rodzajów aktywności instrumentów realizacji tej polityki. Strategia z 2000 roku była zapisem doktryny bezpieczeństwa państwa – członka NATO. Często też stawiany jest jej zarzut, iż brak w niej wyrazu samodzielności polskiej myśli strategicznej oraz że uznaje ona NATO jako jakiś podsystem, a jego strategię jako pierwotną w stosunku do strategii narodowej. Jak ujął to gen. prof. B. Balcerowicz, współautor doktryny wojennej RP i reform MON, „zagubiła się rzecz fundamentalna – to, że każdy sojusz jest przede wszystkim instrumentem polityki państwa i członkostwo w nim należy traktować jedynie jako środek do celu, którym jest zwiększenie bezpieczeństwa państwa".

---

[89] Konstytucja RP, art. 134, ust. 3.
[90] *Ibidem*, art. 134, ust. 4.
[91] *Ibidem*, art. 228, ust.1.
[92] St. Koziej, Między piekłem..., op.cit, s. 229.

W Strategii bezpieczeństwa z 2000 roku zawarto następujące cele polskiej polityki bezpieczeństwa:

- zagwarantowanie niepodległości, suwerenności, integralności terytorialnej pastwa oraz nienaruszalności jego granic;
- zagwarantowanie ochrony demokratycznego porządku konstytucyjnego, w tym w szczególności pełni praw i wolności oraz bezpieczeństwa obywateli RP;
- stworzenie jak najlepszych warunków dla wszechstronnego i stabilnego rozwoju społecznego i gospodarczego kraju, dobrobytu jego obywateli, a także dla zachowania dziedzictwa narodowo i rozwoju narodowej tożsamości;
- wnoszenie wkładu w budowę trwałego, sprawiedliwego ładu pokojowego w Europie i na świecie, opartego na wartościach demokracji, praw człowieka, praworządności oraz solidarności.[93]

Cele Strategii bezpieczeństwa wynikały z dążenia do rozwiązania wszelkich sporów międzynarodowych środkami pokojowymi. W części dotyczącej oceny zagrożeń i wyzwań znalazło się zdanie, które wywołało krytykę, mianowicie: „W dającej się przewidzieć przyszłości niepodległy byt Polski nie jest zagrożony, kraj nasz nie jest narażony na bezpośrednią agresję militarną". Owszem, członkowstwo w Sojuszu Północnoatlantyckim zmniejszyło groźbę agresji wobec Polski, wyraźnie się zmienił charakter zagrożeń i wyzwań dla bezpieczeństwa państw europejskich, w tym RP. Mimo zmniejszenia zagrożenia wojną na skalę globalną towarzyszył jednak wzrost liczby kryzysów lokalnych. St. Koziej zwraca uwagę na to, że: „Do istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa Polaki zagrożeń zalicza się: istnienie nadmiernej koncentracji potencjału militarnego w niektórych regionach, proliferację broni masowego rażenia, zagrożenia ekonomiczne (w tym sprawy bezpieczeństwa energetycznego), niebezpieczeństwa nowych podziałów w Europie, niekontrolowane migracje transgraniczne, zagrożenia środowiska naturalnego, terroryzm i przestępczość zorganizowaną oraz aktywność obcych służb specjalnych i sprawy ochrony informacji".[94] W Strategii obronności Rzeczypospolitej Polskiej z 2000 roku, w porównaniu z poprzednimi strategiami lat dziewięćdziesiątych, cele strategiczne mają kontekst sojuszniczy, zawierają nie tylko kwestie związane z obronnością przed agresją na własne państwo lub

---

[93] *Ibidem*, s. 231.
[94] St. Koziej, Między piekłem..., op.cit., s. 232.

państwo sojusznicze, lecz również działania zapobiegawcze, aktywność państwa w sferze polityczno-militarnej w okresie pokoju i kryzysu (współpraca partnerska, działania stabilizacyjne, reagowanie kryzysowe). Nowym elementem strategii jest wyróżnienie trzech stanów bezpieczeństwa państwa: pokoju, kryzysu (zagrożenia bezpieczeństwa) i wojny, którym odpowiadają trzy rodzaje działań strategicznych państwa w sferze obronności, jakimi są:

- działania prewencyjno-stabilizacyjne, które są realizowane w czasie pokoju, które dotyczą bieżącego zapobiegania wystąpieniu zewnętrznych zagrożeń polityczno-militarnych, poprzez neutralizowanie ich potencjalnych źródeł oraz stabilizowanie i umacnianie bezpiecznego środowiska;
- reagowanie kryzysowe, realizowane w razie wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub bezpieczeństwa sojuszników oraz zagrożeń dla szerszego bezpieczeństwa międzynarodowego i obejmujące zarówno działania narodowe, jak i udział w wysiłkach międzynarodowych na rzecz opanowywania kryzysów oraz osłony przed ich skutkami;
- działania wojenne, prowadzone w razie agresji na Polskę lub sojuszników i obejmujące wykorzystanie całego lub części potencjału państwa do odparcia agresji.[95]

Sformułowanie koncepcji reagowania kryzysowego jest jednym z najbardziej znaczących nowych elementów w porównaniu z poprzednimi strategiami. Wiele miejsca w strategii zajmuje pokojowa aktywność państwa na rzecz kształtowania bezpiecznego środowiska strategicznego oraz udział w międzynarodowym reagowaniu kryzysowym.

Zgodnie z postanowieniami strategii z 2003 roku podstawową misją Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju jest utrzymanie sił i zdolności potrzebnych do realizacji zadań w zakresie ochrony i zapewnienia bezpieczeństwa Polski oraz udzielanie władzom cywilnym niezbędnej pomocy wojskowej, głównie w wypadku zagrożeń niemilitarnych (klęsk żywiołowych i katastrof). Strategia określa również sposób, w jaki Siły Zbrojne biorą udział w obronie narodowej, stanowiącej jedną z dziedzin bezpieczeństwa narodowego – polega ona na odpowiednim przygotowaniu oraz wykorzystaniu sił i środków będących w ich dyspozycji w celu przeciwdziałania wszelkiego rodzaju zagrożeniom bezpieczeństwa państwa oraz

[95] *Ibidem*, s. 235 – 241.

ochrony interesów Polski. Nie da się obecnie zapewnić bezpieczeństwa państwu w oderwaniu od działań na arenie międzynarodowej, ze względu na zacieranie się granic pomiędzy wewnętrznymi i zewnętrznymi zagrożeniami, dlatego omówiony w strategii udział Sił Zbrojnych RP w realizacji zobowiązań sojuszniczych, koalicyjnych i w zapewnianiu bezpieczeństwa zbiorowego w europie należy uznać za niezwykle istotny aspekt współtworzenia przez wojsko systemu bezpieczeństwa narodowego.

Podstawowym dokumentem regulującym udział wojska w działaniach mających na celu zapobieganie i usuwanie skutków zdarzeń żywiołowych jest Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.[96] Istotnym bodźcem dla prawnego usankcjonowania użycia wojska dla zapobiegania i usuwania skutków klęsk żywiołowych i katastrof była powódź z 1997 roku. Jeszcze w czasie jej trwania wprowadzono istotne zmiany w ustawie o powszechnym obowiązku obrony umożliwiające wykorzystanie sił i środków jakimi dysponowało wojsko do celów walki z zagrożeniami.[97] Na mocy tej ustawy *„Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej mogą brać udział ponadto w zwalczaniu klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidacji ich skutków oraz w akcjach poszukiwania i ratowania życia*".[98] Terenowymi organami wykonawczymi Ministra Obrony Narodowej w sprawach operacyjno-obronnych i rządowej administracji niezespolonej są:

- dowódcy okręgów wojskowych;
- szefowie wojewódzkich sztabów wojskowych;
- wojskowi komendanci uzupełnień.

Do zadań dowódców okręgów wojskowych w tym zakresie należy *„udział oddziałów i pododdziałów wojskowych w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, w akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego*"[99]. Szefowie wojewódzkich sztabów wojskowych *„koordynują użycie oddziałów i pododdziałów wojskowych w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego*".[100]

W celu uściślenia zapisów ustawy o powszechnym obowiązku obrony względem terenowych organów wykonawczych Ministra Obrony Narodowej w sprawach

---

[96] Dz.U. 2004 nr 241 poz. 2416
[97] Zob. Dz.U. 1997 nr 80 poz. 495, *Ustawa z dnia 17 lipca 1997 roku o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.*
[98] Dz.U. 2004 nr 241 poz. 2416, art. 3, ust. 1a.
[99] Dz.U.2004 nr 241 poz. 2416, art. 14 ust. 2 pkt. 3.
[100] Dz.U.2004 nr 241 poz. 2416, art. 14 ust. 3 pkt. 3.

operacyjno-obronnych i rządowej administracji nie zespolonej wydane zostały dwa rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 lutego 2004 roku *w sprawie utworzenia okręgów wojskowych oraz określenia ich siedzib i terytorialnego zasięgu działania.*[101] Podstawą prawną rozporządzenia jest artykuł 14 ustęp 5 ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP. Rozporządzenie określa okręgi wojskowe, ich zasięg wraz z siedzibami oraz zadania. Zakres zadań precyzuje §5 rozporządzenia w zakresie „*udziału oddziałów i pododdziałów wojskowych w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego*" dotyczy:
   - planowania, organizowania i koordynowania współpracy z terytorialnymi dowodzenia i jednostkami wojskowymi oraz z właściwymi organami administracji publicznej, formacjami obrony cywilnej i innymi wyspecjalizowanymi służbami ratowniczymi, a także wspólne szkolenie obronne przewidziane w planach szczebla centralnego i okręgowego,
   - planowania użycia jednostek wojskowych rozmieszczonych na obszarze okręgu, w akcjach ratunkowych na rzecz poszkodowanych wojsk i ludności,
   - przygotowania sił i środków do udziału w akcjach ratowniczych oraz likwidacji skutków awarii, katastrof i klęsk żywiołowych;
   - w zakresie: „*współpracy z innymi organami i podmiotami w sprawach związanych z obronnością kraju*"[102]. Zakres działań obejmuje „*określenie, w przypadku prowadzenia akcji humanitarnych i w sytuacjach kryzysowych, form współpracy przy niesieniu pomocy poszkodowanym.*"[103]
2. Rozporządzenie Ministra Obrony narodowej z dnia 31 marca 2004 roku *w sprawie wojewódzkich sztabów wojskowych i wojewódzkich komend uzupełnień.*[104]

Podstawą prawną tego rozporządzenia jest artykuł 14 ustęp 6 ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP. Jednym z zadań Szefów wojewódzkich sztabów wojskowych jest „*koordynowanie użycia oddziałów i pododdziałów*

---

[101] Dz.U. 2004 nr 40 poz. 355.
[102] Dz.U. 2004 nr 40 poz. 355, §5 punkt 6.
[103] Dz.U. 2004 nr 40 poz. 355, §5 punkt 6c.
[104] Dz.U. 2004 nr 66 poz. 613.

wojskowych w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego poprzez:

- *współdziałanie z wojewodą w zakresie planowania i koordynacji udziału wydzielonych jednostek Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w akcjach ratowniczych oraz przeciwdziałaniu i usuwaniu skutków katastrof i klęsk żywiołowych*;
- *współdziałanie z wojewodą i dowódcami jednostek wojskowych w planowaniu i organizowaniu przedsięwzięć logistycznych pozamilitarnych ogniw obronnych na rzecz jednostek wojskowych przegrupowujących się przez obszar województwa lub prowadzących na nim działania obojowe*;
- *współdziałanie z wojewodą w planowaniu przedsięwzięć z zakresu ochrony ludności województwa, w tym ewakuacji rodzin kadry zawodowej i pracowników".*

W celu wykonania postanowień ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP w sprawie świadczeń na rzecz obrony Rada Ministrów w dniu 5 lutego 2002 roku wydała rozporządzenie w sprawie świadczeń na rzecz obrony. W rozdziale drugim rozporządzenia szczegółowo opisano kwestie świadczeń w czasie pokoju. W §15.1 umieszczono zapis, że: *„Jeśli siły i środki, którymi dysponuje właściwy wojewoda albo organ samorządu terytorialnego, są niewystarczające, organy te mogą wprowadzić obowiązek świadczeń osobistych i rzeczowych w celu zwalczania klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidacji ich skutków*".

W kwestii świadczeń osobistych i rzeczowych w wypadku wystąpienia klęski żywiołowej lub katastrofy obowiązuje do dnia dzisiejszego Dekret z dnia 23 kwietnia 1953 roku o świadczeniach w celu zwalczania klęsk żywiołowych.[105] Na podstawie Dekretu, *„jeśli środki, którymi dysponuje właściwy organ jednostki samorządu terytorialnego albo wojewoda, są niewystarczające, organy te mogą wprowadzić obowiązek świadczeń osobistych i rzeczowych na cele zorganizowanej akcji społecznej."*[106] Obowiązek tych świadczeń polega na:

- *udzielaniu pierwszej pomocy osobom, które uległy nieszczęśliwym wypadkom;*

[105] Dz.U.1953 nr 23 poz. 93.
[106] Dz.U.1953 nr 23 poz. 93, art. 3 ust. 1.

- *udostępnieniu pomieszczenia poszkodowanym na czas niezbędny dla udzielenia pierwszej pomocy i schronienia;*
- *przyjęciu na przechowanie i pilnowaniu mienia poszkodowanych;*
- *zabezpieczeniu zagrożonego inwentarza żywego (dostarczenie paszy i pomieszczenia);*
- *pełnieniu warty w celu zapobieżenia rozszerzaniu się klęski;*
- *wykonaniu określonych robót;*
- *dostarczeniu narzędzi potrzebnych przy prowadzeniu akcji;*
- *dostarczeniu środków przewozowych wraz z niezbędnym inwentarzem pociągowym.*[107]

Tryb powoływania do wykonania obowiązku świadczeń osobistych i rzeczowych, zasady wykonywania świadczeń oraz kategorie osób zwolnionych od tych świadczeń określone są w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 14 lipca 1953 roku w sprawie wykonania art. 5 dekretu o świadczeniach w celu zwalczania klęsk żywiołowych.[108] Omawiany dekret wraz z rozporządzeniem są aktami obowiązującymi. W rozporządzeniu jest mowa o tym, że „*do wykonywania obowiązku świadczeń osobistych i rzeczowych powołuje prezydium właściwej miejskiej, dzielnicowej lub gminnej rady narodowej.*"[109] Według zapisów Konstytucji z 22 lipca 1952 roku, która obowiązywała do 1989 roku, terenowymi organami władzy państwowej PRL były rady narodowe. Wykształciła się paradoksalna sytuacja, gdyż obowiązujące rozporządzenie zawiera zapisy które są zgodne z nieobowiązującą konstytucją. Czyli dekret i rozporządzenie obowiązują, jednak nie są możliwe do wykonania.

Następny zapis dotyczący udziału wojska w zwalczaniu klęsk żywiołowych i katastrof znajduje się w rozdziale trzecim ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP dotyczącym służby wojskowej. Obowiązek służby wojskowej polega między innymi na odbywaniu ćwiczeń wojskowych oraz okresowej służby wojskowej przez żołnierzy rezerwy. Corocznie Rada Ministrów w drodze rozporządzenia określa liczbę żołnierzy rezerwy do odbycia takich ćwiczeń wojskowych.[110] Powołanie do odbycia ćwiczeń wojskowych, przeprowadzanych w trybie natychmiastowego stawiennictwa, może nastąpić w celu udziału

---

[107] Dz.U.1953 nr 23 poz. 93, art. 4.
[108] Dz.U1953 nr 37 poz. 158.
[109] Dz.U.1953 nr 37 poz. 158, §3.1.
[110] Dz.U.2004 nr 241 poz. 2416, art. 57.

jednostek wojskowych w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków[111]. Ponadto Rada Ministrów również w drodze rozporządzenia może zarządzić wprowadzenie okresowej służby wojskowej w celu zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków.[112]

Obecnie trwają prace nad kolejną nowelizacją zawierającą również elementy z zakresu udziału wojsk w zapobieganiu i usuwaniu skutków klęsk żywiołowych i katastrof. W tej kwestii przewiduje się uchylenie ustępu 8 punkt 2 z artykułu 60. Tym samym zostanie usunięty jeden z celów powołania do odbycia ćwiczeń wojskowych, przeprowadzanych w trybie natychmiastowym jakim był udział jednostek wojskowych w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków. Planuje się przeformułowanie ustępu 8a w następujący sposób: „*Powołanie do okresowej służby wojskowej pełnionej w trybie natychmiastowego stawiennictwa, może nastąpić w celu udziału jednostek wojskowych na potrzeby reagowania kryzysowego, w tym zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, działaniach antyterrorystycznych, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego, a także oczyszczania terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwiania*". Po dokonaniu dalszej analizy projektu w omawianym zakresie zasadniczą zmianą jest także nowa treść artykułu 108 punkt 1: „*Okresową służbę wojskową pełni się w przypadkach uzasadnionych potrzebami obrony państwa lub potrzebami Sił Zbrojnych, w szczególności na potrzeby reagowania kryzysowego, w tym zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, działań antyterrorystycznych, akcji poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego, oczyszczania terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwiania*". Są to dwa uzasadnione przypadki pełnienia okresowej służby wojskowej, na potrzeby obronne państwa i potrzeby Sił Zbrojnych. Zaspokojenie tych potrzeb możliwe jest w ramach określonego działania, które się określa jako reagowanie kryzysowe. W ramach reagowania kryzysowego mamy do czynienia z klasyfikacją działań, mianowicie:

- zwalczanie klęsk żywiołowych i likwidacja ich skutków,
- działania antyterrorystyczne,
- akcje poszukiwawczo-ratownicze,

---

[111] Dz.U.2004 nr 241 poz. 2416, art. 60 ust. 8.
[112] Dz.U.2004 nr 241 poz. 2416, art. 108 ust. 1c.

- akcje oczyszczania terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianie.

W dotychczas obowiązującej ustawie zwalczanie klęsk żywiołowych i likwidacja ich skutków stanowiły podstawę do wprowadzenia okresowej służby wojskowej. Po nowelizacji zwalczanie klęsk żywiołowych i likwidacja ich skutków będzie jedną z form działania w ramach reagowania kryzysowego.

Kolejna istotna różnica polega na tym, iż Rada Ministrów będzie w stanie w drodze rozporządzenia zarządzić okresową służbę wojskową. Po uwzględnieniu poprawek Minister Obrony Narodowej w drodze rozporządzenia będzie mógł określać tryb powołania, zwalniania, przedłużania czasu trwania, a także sposób odbywania okresowej służby wojskowej.

Przewidywane jest także użycie Sił Zbrojnych RP do działania na rzecz układu pozamilitarnego w celu przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym w warunkach ogłoszenia stanu klęski żywiołowej. Jest to nieco odmienne od poprzedniego ujęcie współudziału sił zbrojnych w działach w wypadku zdarzeń żywiołowych. Należy zauważyć, iż : „*W czasie stanu klęski żywiołowej, jeśli użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające, Minister Obrony Narodowej może przekazać do dyspozycji wojewody, na którego obszarze działania występuje klęska żywiołowa, pododdziały lub oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań związanych zapobieżeniem skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięciem*”.[113] Według zapisów ustawy siły zbrojne mogą być wykorzystane do odpowiednich działań tylko po spełnieniu pewnych warunków. Warunkiem wynikającym z istoty ustawy jest wprowadzenie samego stanu klęski żywiołowej. W wyniku uruchomienia nadzwyczajnych działań władz w postaci wprowadzenia tego stanu jest możliwość korzystania z innych środków niż zwykłe środki konstytucyjne.[114] Wyjątkiem jest użycie sił zbrojnych w corocznych akcjach przeciwlodowych. W takich sytuacjach nie ma obowiązku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego.

Drugim warunkiem jest niewystarczalność lub niemożność skorzystania z innych sił i środków. Dopiero w takim wypadku Minister Obrony Narodowej może je przekazać. W myśl ustawy, gdy mamy do czynienia z odpowiednim stanem prawnym oraz gdy inne siły i środki są niewystarczające, zachodzi możliwość prawna użycia zasobów pozostających w gestii Ministra Obrony Narodowej.

---

[113] Dz.U. 2002 nr 62 poz.558, art.18 ust. 1.
[114] Zob. art. 228 ust. 1 Konstytucji.

Szczegółowe zasady udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu 20 lutego 2003 roku w drodze rozporządzenia określiła Rada Ministrów. Udział pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych następuje na podstawie planów reagowania kryzysowego. Plany te opracowywane są w każdym województwie przez wojewódzki zespół reagowania kryzysowego oraz przez Rządowy Zespół Koordynacji Kryzysowej na wypadek wystąpienia zdarzenia żywiołowego obejmującego więcej niż jedno województwo. Najważniejsze elementy tych planów określają:

- warunki użycia potencjału wojska działaniach ratowniczych lub prewencyjnych;
- skład i wyposażenie oddziałów sił zbrojnych wraz z odpowiednim wyposażeniem logistycznym;
- przedsięwzięcia realizowane dla celów zabezpieczenia logistycznego Sił Zbrojnych;
- korzystanie z istniejącej infrastruktury technicznej.

Wymieniony zakres zagadnień planów podlega uprzedniemu uzgodnieniu z Ministerstwem Obrony Narodowej.

Kolejnym prawnym uregulowaniem udziału Sił Zbrojnych RP na rzecz ochrony ludności jest ustawa o Państwowej Straży Pożarnej.[115] Artykuł 3 ustawy zawiera zapis, że: „*zadania przewidziane dla Państwowej Straży Pożarnej w komórkach i jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej albo przez niego nadzorowanych wykonuje Wojskowa Ochrona Przeciwpożarowa*". Tryb i zasady wykonywania tych zadań określono w rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej *w sprawie zasad i trybu wykonywania zadań przez Wojskową Ochronę Przeciwpożarową.*[116] Do najważniejszych zadań Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej należy:

- udzielanie pomocy Państwowej Straży Pożarnej w prowadzeniu akcji ratowniczych, a także wykonywanie pomocniczych czynności ratowniczych w czasie klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń na rzecz innych służb ratowniczych, poza terenami będącymi w zarządzie (użytkowaniu) Sił Zbrojnych[117];

---

[115] Dz.U 2006 nr 96 poz. 667.
[116] Dz.U.1992 nr 66 poz.334.
[117] Dz.U.1992 nr 66 poz. 334, §1.1, pkt. 2.

- podejmowanie działań organizacyjno-technicznych usprawniających system alarmowania i współdziałania WOP z jednostkami Państwowej Straży Pożarnej oraz innymi służbami ratowniczymi w ramach krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego.[118]

Warunki współudziału Sił Zbrojnych RP w ratowaniu ludności również zostały określone w ustawie o państwowym ratownictwie medycznym.[119] Obowiązek współpracy sformułowano w artykule 3 ustawy z jednoczesnym odesłaniem do artykułu 15 ustawy: „*Jednostkami współpracującymi z systemem są służby ustawowo powołane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego*". W artykule tym jako jedną ze służb ustawowo powołanej do niesienia pomocy wymieniono jednostki podległe lub nadzorowane przez Ministra Obrony Narodowej.

W dalszej części rozdziału postanowiliśmy szczegółowo przeanalizować najważniejsze akty prawne regulujące udział Sił Zbrojnych RP w zakresie usuwania skutków katastrof w czasie pokoju.

2.1.1. Ewolucja Polskiej Polityki Bezpieczeństwa w latach 1990 - 2003

W Strategii z 1992 roku stale się przewijał problem przyszłego ogólnoeuropejskiego systemu zbiorowego bezpieczeństwa, ponieważ idea ta była nad wyraz aktualna w tamtym okresie. Podkreślano, że głównym zadaniem Sił Zbrojnych jest natychmiastowe stawianie oporu każdej agresji militarnej. St. Koziej zwraca uwagę na to, że „o wiele łatwiej było opracować plany na wypadek zagrożenia i wojny, niż zapewnić odpowiednie przygotowanie państwa do realizacji tych planów"[120], ponieważ problem pojawiał się w dziedzinie przygotowań obronnych, mianowicie w stanowieniu prawa obronnego. Programowanie obronne ograniczało się do programowania wojskowego. Z powodu braku podstaw prawnych i sporów kompetencyjnych nie udało się naszkicować długofalowej rządowej prognozy wydatków obronnych, dlatego nie miało praktycznego znaczenia programowanie rozwoju sił zbrojnych. Oprócz braku wieloletniej prognozy finansowania obronności, zdaniem autora, szybka dezaktualizacja programów sił zbrojnych wynikała z błędów koncepcyjnych ówczesnych decydentów wojskowych co do modelu wojska. *„Uporczywe*

[118] Dz.U.1992 nr 66 poz. 334, §1.1, pkt. 5.
[119] Dz.U.2006 nr 191 poz. 1410.
[120] *Ibidem*, s. 227.

wyznawanie przestarzałej filozofii ilościowego podejścia w myśleniu o wojsku i lekceważenie nowoczesnego podejścia jakościowego, wyrażające się w preferowaniu wielkości (liczebności) sił zbrojnych kosztem stawiania na dalszym miejscu ich jakości, powodowało konieczność ciągłego w latach dziewięćdziesiątych zmieniania ich modelu organizacyjnego, co prowadziło w praktyce do systematycznej dezorganizacji i pogarszania się kondycji sil zbrojnych".[121]

Przyczynę zaniedbań w budowie polityki obronnej III RP należy upatrywać w braku świadomości zagrożeń pozamilitarnych. W Założeniach polskiej polityki bezpieczeństwa oraz Polityce bezpieczeństwa i strategii obronnej RP z 1992 roku, znalazł się jedynie zapis, że *„Siły Zbrojne mogą być użyte również do likwidacji skutków awarii, katastrof i klęsk żywiołowych".*

W 2003 roku została przyjęta nowa Strategia bezpieczeństwa narodowego. Zawiera ona oficjalną i obowiązującą wykładnię podejścia państwa do spraw bezpieczeństwa, w tym ocenę wyzwań z zagrożeń, koncepcję działania państwa w sferze bezpieczeństwa, zadania poszczególnych służb państwowych oraz gospodarki narodowej.

W Strategii Bezpieczeństwa Narodowego z 2003 roku podkreśla się, że *„podstawową misją Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju jest utrzymanie sił i zdolności potrzebnych do realizacji zadań w zakresie ochrony i zapewnienia bezpieczeństwa Polski oraz udzielanie władzom cywilnym niezbędnej pomocy wojskowej, głównie w wypadku zagrożeń niemilitarnych (klęsk żywiołowych i katastrof)."* Z tego wynika, że Siły Zbrojne w czasie pokoju pełnią szczególną rolę dla bezpieczeństwa społeczeństwa.

Strategia jest wyrazem *„nowego myślenia"* o kwestiach bezpieczeństwa. Podstawowe założenia tego *„nowego nurtu"*, obecnie dominują w podejściu do kwestii bezpieczeństwa w sferze euroatlantyckiej. W doktrynie bezpieczeństwa - w celu właściwego podejścia do gwarancji bezpieczeństwa - na wstępie opisano zagrożenia. Ważne przy tym aby narodowa doktryna definiowała te zagrożenia, które rzeczywiście wpływają na bezpieczeństwo państwa. Prof. Roman Kuźniar zwraca uwagę na to, że *„percepcja zagrożeń, diagnoza stanu bezpieczeństwa oraz dyrektywy dla praktyki politycznej są w wielu krajach kształtowane przez pryzmat różnych wewnętrznych interesów politycznych, finansowych czy przemysłowych, a zatem posiadają ograniczoną użyteczność dla innych państw".*

---

[121] *Ibidem*, s. 228.

Generalnie zagrożenia się dzieli na tzw. klasyczne (groźba wojny prowadzonej tradycyjnymi metodami militarnymi) oraz nietypowe, nieprzewidywalne co do miejsca, czasu, sposobu realizacji oraz podmiotu dokonującego konkretnego ataku. W polskiej strategii narodowego bezpieczeństwa z roku 2003 skoncentrowano uwagę na nieklasycznych zagrożeniach, poświęcając im podrozdział pod tytułem *„Nowe wyzwania".* Wśród wyzwań wymieniono: zagrożenia regionalne, istniejące w najbliższym (europejskim) sąsiedztwie Polski (napięcia na Bałkanach, konflikty wewnątrzpolityczne, społeczne czy etniczne).

Wśród *„nowych wyzwań"* wymieniono przede wszystkim: terroryzm międzynarodowy, proliferację broni masowego rażenia, *„nieprzewidywalną politykę reżimów autorytarnych"*, zjawisko tzw. *„państw w stanie rozkładu"*, przestępczość zorganizowaną oraz tzw. *„wojny informatyczne"* . Takie rozłożenie akcentów i wskazanie zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego Polski jest konsekwencją tego, iż Polska aktywnie włącza się w działania koalicji antyterrorystycznej oraz nawiązując bliską współpracę ze Stanami Zjednoczonymi. Oczywistym jest, że zagrożenia te nie godzą bezpośrednio w bezpieczeństwo Polski, w jej suwerenność, integralność, niepodległość. R. Kuźniar podkreśla, iż *„znacznie bardziej realnymi zagrożeniami dla suwerenności czy warunków rozwoju mogą być niektóre aspekty procesu globalizacji (np. niekontrolowany, o znacznej intensywności przepływ kapitału) czy brak dywersyfikacji zaopatrzenia w surowce energetyczne".*

Wśród nowych wyzwań znalazły się również: *zapobieganie degradacji środowiska naturalnego, zwłaszcza w naszym najbliższym otoczeniu, a także przeciwdziałanie katastrofom ekologicznym, które mogą nastąpić z winy człowieka, w tym zapobieganie awariom elektrowni atomowych i zakładów chemicznych, katastrofom transportowym z niebezpiecznymi materiałami, wielkim zanieczyszczeniom atmosfery i wody, skażeniom wód powierzchniowych i gleby przez odpady radioaktywne, zanieczyszczeniom powietrza przez związki metali ciężkich, siarki i dwutlenku węgla.* Do zadań państwa w tej sferze należy między innymi *„ochrona ludności przed zagrożeniami i skutkami klęsk żywiołowych, katastrof ekologicznych oraz „biozagrożeń" w rodzaju epidemii nieznanych i nieuleczalnych chorób".*[122]

W założeniach ogólnych strategii podkreślono istotną rolę współdziałania międzynarodowego oraz zwrócono uwagę na co raz większy wpływ czynników

[122] Strategia Bezpieczeństwa Narodowego 2003.

pozawojskowych na bezpieczeństwo obywateli. *„Podstawową misją Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju jest utrzymanie sił i zdolności potrzebnych do realizacji zadań w zakresie ochrony i zapewnienia bezpieczeństwa Polski oraz udzielanie władzom cywilnym niezbędnej pomocy wojskowej, głównie w wypadku zagrożeń niemilitarnych (klęsk żywiołowych i katastrof).”*[123] Skuteczność założeń zawartych w tej strategii będzie wynikała ze *„współdziałania wszystkich instytucji państwowych, organów władzy państwowej zgodnie z uprawnieniami i zadaniami przypisanymi im przez Konstytucję RP i ustawy. Przed tymi instytucjami i organami stoi zadanie odpowiedniego dostosowania ich metod pracy do nowych wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa”.*[124]

W celu zagwarantowania bezpieczeństwa ekologicznego Polska będzie kontynuować działania na rzecz ochrony środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju, tak aby zachować równowagę przyrodniczą oraz trwałość podstawowych procesów przyrodniczych w biosystemie. Będziemy również wdrażać system bezpieczeństwa biologicznego. Niebagatelne będzie również aktywne uczestnictwo we współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony środowiska, w tym zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego kraju, zwłaszcza w kontekście transgranicznego przepływu zanieczyszczeń powietrza, zanieczyszczeń wód granicznych oraz skutków awarii przemysłowych i transportowych. Istotny będzie również udział zarówno we współpracy regionalnej, w realizacji programów działania wypracowanych przez UE, ONZ oraz OECD, jak i – na miarę swych możliwości – rozwiązywanie globalnych problemów ekologicznych oraz realizacja przyjętych zobowiązań międzynarodowych w tej dziedzinie.[125]

Zgodnie ze Strategią z 2003 roku *„zapewnienie bezpieczeństwa państwa w nowych warunkach międzynarodowych wymaga zwiększonej aktywności w sferze polityki zagranicznej”*. W szczegółach chodzi tu o takie działania jak:

- *„dbanie o sprawność mechanizmów sojuszniczych”* (zwłaszcza o funkcjonowanie Paktu Północnoatlantyckiego, który określany jest nadal jako *„najważniejsza gwarancja zewnętrznego bezpieczeństwa i stabilnego rozwoju naszego kraju”*);
- troska o zapewnienie skuteczności instytucji międzynarodowych i prawa międzynarodowego (sporo tu mowy o Unii Europejskiej oraz jej

[123] Strategia Bezpieczeństwa Narodowego 2003.
[124] *Ibidem.*
[125] *Ibidem.*

Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa, o ONZ, mniej już zdecydowanie o OBWE, Radzie Europy, czy OECD);

- zachowanie przyjaznych stosunków z krajami sąsiedzkimi oraz partnerskimi (n.p. Stanami Zjednoczonymi, które zaraz po NATO wymienia się jako „najważniejszego gwaranta polskiego bezpieczeństwa);
- *„wspieranie procesów transformacji w Europie Wschodniej i Południowej”;*
- *„udział w umacnianiu mechanizmów kontrolnych w dziedzinie nieproliferacji broni masowego rażenia”,*
- utrzymywanie *„gotowości do uczestnictwa w akcjach zapobiegania konfliktom i utrzymania pokoju”;*
- *„udział w działaniach na rzecz promocji demokracji i poszanowania praw człowieka”.*

2.1.2. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2007 roku

13 listopada 2007 roku Prezydent RP zatwierdził, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, kolejną Strategię Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej. Dokument ten został wydany w oparciu o art. 4a ust.1, pkt.1 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczpospolitej Polskiej. Nowa Strategia zastąpiła dotychczasową, obowiązującą od 2003 roku. W niej uwzględniono zmiany w międzynarodowych uwarunkowaniach bezpieczeństwa RP, takich jak członkostwo w UE. Zwrócono uwagę na wszystkie zagrożenia cywilizacyjne dla kraju. Polska Strategia jest spójna z Europejską Strategią Bezpieczeństwa i koncepcją strategiczną NATO.

We wstępnie Strategii umieszczono opinię, że *„w pierwszej dekadzie nowego stulecia Rzeczpospolita Polska jest krajem bezpiecznym. Zawdzięcza to głębokim przemianom geopolitycznym, które dokonały się w Europie w końcu dwudziestego wieku”.* Dlatego państwo ma gwarantować nie tylko bezpieczeństwo wewnętrzne i militarne, ale także społeczne, ekonomiczne i ekologiczne.

Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP zawiera oficjalna wykładnię polskich interesów narodowych, określono w niej cele strategiczne Rzeczypospolitej Polskiej w dziedzinie bezpieczeństwa, przedstawiono koncepcję

ich osiągania, uwzględniono zadania dla poszczególnych podsystemów wykonawczych, wskazano zasady utrzymywania oraz kierunki transformacji systemu bezpieczeństwa narodowego.

Strategia kierowana jest do wszystkich organów administracji publicznej oraz podmiotów realizujących zadania z zakresu bezpieczeństwa. Za wdrożenie zawartych w niej ustaleń odpowiadają ministrowie kierujący działami administracji rządowej, kierownicy urzędów centralnych, wojewodowie, organy samorządu terytorialnego oraz inne podmioty, którym ustawowo powierzono stosowne uprawnienia i obowiązki w obszarze przedmiotowym bezpieczeństwa narodowego.

W strategii kładzie się nacisk na aktywny udział Polski w kształtowaniu stosunków międzynarodowych i wypełnianie zobowiązań sojuszniczych. *„Jesteśmy aktywnym i solidarnym członkiem NATO oraz tworzących się europejskich struktur obronnych. W polskim interesie leży, aby Sojusz Północnoatlantycki pozostał instrumentem zbiorowej obrony państw członkowskich, adaptując jednocześnie swe zdolności cywilne i wojskowe do zwalczania nowych zagrożeń".* Podkreśla się, że *„w perspektywie długofalowej bezpieczeństwo Polski w znacznej mierze zależy od zdolności państwa do stawienia czoła wyzwaniom, które wykraczają poza tradycyjnie rozumiane zagrożenia bezpieczeństwa. Wyzwania te są konsekwencja sprzężonych ze sobą procesów politycznych, ekonomiczno - społecznych, demograficznych i ekologicznych o zasięgu często wykraczającym daleko poza granice kraju. O zdolności Polski do stawienia im czoła zadecyduje zasięg i przebieg procesu zmniejszania dystansu technologicznego miedzy Polską a rozwiniętymi państwami europejskimi".* Zagrożeniem dla Polski jest również zorganizowana przestępczość międzynarodowa, co jest konsekwencją m. in. tranzytowego położenia Polski, a także charakteru i sposobów działania międzynarodowych grup przestępczych.

W naszym regionie występują również zagrożenia o charakterze ekologicznym, które są następstwem niewłaściwego wykorzystania postępu technicznego i technologicznego oraz naruszenia równowagi pomiędzy człowiekiem a przyroda. Zagrożenia te mogą być także związane z potencjalnymi awariami przestarzałych elektrowni atomowych, handlem materiałami rozczepialnymi, ze składowaniem i transportem materiałów radioaktywnych, substancji chemicznych i odpadów organicznych, z awariami rurociągów transportujących ropę naftowa i paliwa. *„System bezpieczeństwa narodowego ma*

umożliwiać sprawną reakcję na zagrożenia i kryzysy wewnętrzne i zewnętrzne". Dlatego też nadrzędnym celem działań państwa w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego jest *„utrzymanie zdolności do reagowania - odpowiednio do zaistniałej sytuacji - w przypadku wystąpienia zagrożeń bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa powszechnego, związanych z ochrona porządku prawnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami oraz skutkami klęsk żywiołowych, katastrof naturalnych i awarii technicznych"*.

Autorzy Strategii zwracają uwagę na to, że osiągniecie tego celu wiąże się z tworzeniem spójnych przepisów prawnych, kształtowania postaw społecznych, doskonalenia działalności wszystkich podmiotów państwowych i społecznych, których aktywność związana jest z bezpieczeństwem wewnętrznym państwa. *„Będzie to możliwe poprzez zwiększenie efektywności działania administracji publicznej oraz systematyczne podnoszenie poziomu profesjonalizmu funkcjonariuszy i pracowników instytucji państwowych realizujących zadania w tej sferze funkcjonowania państwa, a także upowszechnianie wiedzy o zagrożeniach bezpieczeństwa wewnętrznego państwa"*. Wszelkie działania w tym zakresie – zdaniem autorów Strategii – należy skierować na realizacje zadań w zakresie wdrożenia systemu zarządzania kryzysowego, budowy Systemu Ochrony Ludności poprzez zapewnienie funkcjonowania Systemu Ostrzegania i Alarmowania Ludności oraz Zintegrowanego Systemu Ratowniczego, a także integracji i konsolidacji z działaniami NATO, UE i ONZ oraz innych organizacji międzynarodowych, których Polska, bądź polskie instytucje państwowe są członkiem.

W związku z powyższym należy podkreślić wagę nauki i edukacji. W Strategii zwraca się uwagę na to, że *„Polska dąży do budowy społeczeństwa opartego na wiedzy. W tym celu zabiega o wysoka jakość kształcenia na wszystkich szczeblach systemu edukacyjnego, podniesienie poziomu wiedzy ogólnej w społeczeństwie, jak również o dalszy rozwój nauczania specjalistycznego, upowszechnianie wśród obywateli innowacyjności i nowych technologii, a także wspieranie badan naukowych"*. Szczególną uwagę zaleca się zwrócić na system szkolnictwa wyższego, a zwłaszcza jego powiązanie z rynkiem pracy, kierunkami rozwoju gospodarki oraz potrzebami administracji publicznej.

Zasadniczym elementem obrony narodowej są siły zbrojne, gwarantujące zdolność państwa do obrony oraz gotowe do działań w ramach zobowiązań

sojuszniczych. Do najważniejszych zadań zalicza się modernizację armii i rozwijanie jej zdolności współdziałania z sojusznikami. *„Obowiązkiem państwa jest konsekwentne zabieganie o tworzenie jak najkorzystniejszego międzynarodowego otoczenia kraju i umacnianie jego międzynarodowej pozycji, wizerunku i prestiżu. Należy tworzyć i rozwijać zdolności do osiągania narodowych celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa w bezpośrednim sąsiedztwie, przestrzeni europejskiej, euroatlantyckiej i globalnej, a także tworzyć warunki dla umacniania skutecznych powiązań i mechanizmów wspólnotowych i sojuszniczych".* W wymiarze globalnym wiąże się to z rozwojem przyjaznych stosunków z partnerami i przeciwdziałanie negatywnym skutkom konfliktów, dysproporcji rozwojowych i naruszeń międzynarodowego porządku prawnego.

W Strategii podkreśla się, iż Sojusz Północnoatlantycki jest dla Polski najważniejszą formą współpracy wielostronnej w polityczno-wojskowym wymiarze bezpieczeństwa oraz filarem stabilności na kontynencie, a także główną płaszczyzną stosunków transatlantyckich. *„Priorytetem pozostaje zwiększanie zdolności NATO do pełnienia jego podstawowych funkcji - zbiorowej obrony oraz tworzenia płaszczyzny konsultacji międzysojuszniczych w razie zagrożenia. W Strategii Polska deklaruje chęć popierania wszechstronnego rozwoju potencjału Sojuszu w zakresie zapobiegania kryzysom oraz prowadzenia operacji stabilizacyjnych. Uznaje również potrzebę doskonalenia zdolności Sojuszu do zwalczania zagrożeń nietradycyjnych, w tym spowodowanych przez terroryzm i inne zagrożenia asymetryczne oraz niebezpieczeństw wynikających z proliferacji broni masowego rażenia".*

Polska będzie zabiegać o zwiększenie roli NATO jako forum strategicznego dialogu transatlantyckiego. Wzmocni to więzi sojusznicze oraz przyczyni się do zwiększenia spoistości NATO. Uznaje przy tym, uwzględniając sojuszniczą dyskusję na temat nowej koncepcji strategicznej, że zmiany dokonujące się w misjach NATO powinny znaleźć odzwierciedlenie w tej koncepcji. Polska będzie też aktywnie uczestniczyć w innych działaniach na rzecz umocnienia spoistości Sojuszu, w tym w harmonizowaniu interesów państw członkowskich na arenie międzynarodowej oraz dążeniu do zmniejszenia dystansów technologicznych miedzy sojusznikami.

Autorzy Strategii dużo uwagi poświęcili współpracy sąsiedzkiej w zakresie bezpieczeństwa. Podkreślili, że *„Polska rozwija intensywną współpracę i przyjazne stosunki ze wszystkimi sąsiadami".* Ich zdaniem partnerstwo z Rosją powinno

służyć zwiększeniu zaangażowania tego kraju we współprace transatlantycką i euroatlantycką, w ponoszenie odpowiedzialności za bezpieczeństwo i stabilność regionu. Zaznaczyli, iż Republika Federalna Niemiec jest dla Polski ważnym partnerem w polityce europejskiej, dlatego rozwiązanie problemów we wzajemnych stosunkach będzie sprzyjać zdynamizowaniu współpracy w wymiarze dwustronnym i wielostronnym. Oświadczyli, że Polska będzie utrwalać dobre relacje z Litwa i innymi państwami bałtyckimi, zarówno w kontaktach dwustronnych jak i na forum UE. Ważnymi partnerami są również południowi sąsiedzi: Czechy, Słowacja i Węgry. Polska również będzie zabiegać o dalszy rozwój strategicznego partnerstwa z Ukrainą i liczy na przemiany demokratyczne na Białorusi oraz związanie jej ze wspólnotą świata zachodniego.

W Strategii podkreśla się konieczność ochrony środowiska naturalnego i ochrony przed skutkami klęsk żywiołowych, a także katastrof spowodowanych poprzez działalność człowieka. Warunkiem osiągnięcia celów strategicznych jest wykorzystanie całego zakresu dostępnych instrumentów i działań politycznych, gospodarczych, wojskowych i dyplomatycznych. *„Zacieranie się różnic miedzy wewnętrznymi i zewnętrznymi aspektami bezpieczeństwa narodowego wymaga całościowego podejścia. Należy przy tym maksymalnie wykorzystać szanse, jakie stwarza członkostwo Polski w NATO i Unii Europejskiej oraz partnerstwo ze Stanami Zjednoczonymi. Trzeba konsekwentnie realizować działania, umacniające bezpieczeństwo państwa i jego obywateli oraz polepszające warunki rozwoju społeczeństwa. Należą do nich w szczególności:*

- *wzmacnianie suwerenności politycznej i ekonomicznej Polski,*
- *zapewnienie wzrostu dobrobytu społeczeństwa i poprawy jakości życia obywateli,*
- *unowocześnianie sił zbrojnych i rozwijanie ich zdolności współdziałania z armiami sojuszniczymi,*
- *umacnianie międzynarodowej pozycji i wizerunku Polski oraz zwiększanie jej udziału w kształtowaniu środowiska międzynarodowego".*

Kształtując bezpieczeństwo wewnętrzne, należy stale uwzględniać możliwość wystąpienia zagrożeń terrorystycznych i przeciwdziałać ich ewentualnemu powstaniu. Trzeba przy tym zapewniać mobilność, sprawną organizację oraz umiejętność właściwego zachowania się obywateli w przypadku wystąpienia realnego zagrożenia terrorystycznego.

W celu umocnienia Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej należy opracować strategiczne kierunki transformacji systemu bezpieczeństwa Narodowego. „*System bezpieczeństwa narodowego musi być zorganizowany i wyposażony w sposób gwarantujący jego szybkie i sprawne działanie w każdych warunkach oraz w reakcji na wszelkiego typu zagrożenia i kryzysy. Zdolność ta będzie weryfikowana w szczególności przez regularne ćwiczenia, prowadzone w ramach całego systemu bezpieczeństwa narodowego lub określonych jego części. System bezpieczeństwa narodowego będzie podlegał również cyklicznym przeglądom służącym ocenie jego skuteczności, gotowości do działania oraz odpowiedniości względem najważniejszych w danym czasie potrzeb oraz możliwości kraju*".

Podsystem kierowania systemem bezpieczeństwa narodowego tworzą organy władzy publicznej i kierownicy jednostek organizacyjnych, które wykonują zadania związane z bezpieczeństwem narodowym oraz organy dowodzenia Sił Zbrojnych RP. Naczelnym zadaniem podsystemu kierowania jest zapewnienie ciągłości podejmowania decyzji i działań w celu utrzymania bezpieczeństwa narodowego, realizuje przedsięwzięcia związane z monitorowaniem źródeł, rodzajów, kierunków i skali zagrożeń; zapobieganiem powstawaniu zagrożeń bezpieczeństwa narodowego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz poza jej granicami, zapobieganiem skutkom tych zagrożeń oraz ich usuwaniem, a także kierowaniem obroną narodową.

2.1.3. Stan klęski żywiołowej w regulacji konstytucyjnej

Do tej pory wszystkie polskie konstytucje w unormowaniach stanów nadzwyczajnych uwzględniały tylko dwa stany: wojenny i wyjątkowy. W Konstytucji z 1997 roku poszerzono zakres znaczenia zagrożeń wewnętrznych wprowadzając stan klęski żywiołowej jako specyficzne źródło zagrożenia wewnętrznego wynikającego z sił przyrody oraz działań człowieka powodujących różnego typu awarie techniczne. W obecnej konstytucji traktowanie stanu klęski żywiołowej jako jednego ze stanów nadzwyczajnych można potraktować jako novum konstytucyjne w historii polskiego konstytucjonalizmu. Decyzja o wprowadzeniu do nowej konstytucji jeszcze jednego stanu nadzwyczajnego – stanu klęski żywiołowej – jest przejawem uświadomienia zagrożenia katastrofami oraz klęskami, związanymi

z rozwojem cywilizacji i działalnością człowieka - o zagrożeniach których z czasem będzie przybywać.

Art. 26 Ustawy zasadniczej stanowi o służebnej roli Sił Zbrojnych względem społeczeństwa *„Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic”*. Duża liczba i skala dzisiejszych zagrożeń niemilitarnych powoduje, iż siły zbrojne są angażowane w równej mierze do reagowania w przypadku ich wystąpienia co przewidziane do tego celu siły cywilne.

Regulacja stanu klęski żywiołowej ujęta w Konstytucji stanowi porządek prawny przygotowujący środki, mające udaremnić niepożądane skutki działania sił natury oraz działalności człowieka: *„w celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia Rada Ministrów może wprowadzić na czas oznaczony, nie dłuższy niż 30 dni, stan klęski żywiołowej na części albo na całym terytorium państwa. Przedłużenie tego stanu może nastąpić za zgodą Sejmu*”[126].

Ustawodawca przystępując do ustalenia odpowiednich unormowań konstytucyjnych stanu klęski żywiołowej przyjął za cel zapewnienie skutecznego funkcjonowania państwa w warunkach wystąpienia zagrożenia wynikającego z działania sił przyrody oraz jak najszybsze doprowadzenie do sytuacji stanu normalnego. Uzyskał to przez uregulowanie podstawowych płaszczyzn postępowania podczas wystąpienia stanu nadzwyczajnego. Uregulowania konstytucyjne dla wszystkich stanów nadzwyczajnych zawierają niezbędne elementy, przejrzyście i dokładnie przedstawił je w swej książce „Państwo wobec szczególnych zagrożeń” W.J. Wołpiuk:

- określenie warunków stanowiących podstawę wprowadzenia poszczególnych stanów nadzwyczajnych i form prawnych ustanawiania i obowiązywania stanu nadzwyczajnego;
- określenie zakresu szczególnych uprawnień władz publicznych w związku z wprowadzeniem i obowiązywaniem stanu nadzwyczajnego i wskazanie organów korzystających z tych uprawnień;
- określenie środków (zwłaszcza środków kontroli parlamentarnej) zapewniających zgodność przebiegu stanów nadzwyczajnych z zasadami konstytucyjnymi obowiązującymi w tej sprawie i środków

[126] Art. 232 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku.

zapobiegających możliwości wykorzystania stanów nadzwyczajnych do celów niezgodnych z konstytucją;

- określenie dopuszczalnych i niezbędnych – celem realizacji stanów nadzwyczajnych – ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela;
- ustanowienie zasady wyrównywania strat majątkowych wynikających z ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w czasie trwania stanów nadzwyczajnych.[127]

Stan klęski żywiołowej może być wprowadzony na podstawie ustawy i w drodze rozporządzenia. Rozporządzenie to podlega dodatkowo podaniu do publicznej wiadomości.

Szczególne uprawnienie polega na możliwości wprowadzenia stanu klęski żywiołowej i przysługuje Radzie Ministrów - artykuł 232 Konstytucji. Celem tego uprawnienia nie jest wprowadzenie stanu klęski żywiołowej, lecz poprzez wprowadzenie tego stanu zapobieżenie katastrofom naturalnym lub awariom technicznym albo usunięcie ich skutków.

Wszystkie z wymienionych stanów nadzwyczajnych wprowadzają pewne utrudnienia i ograniczenia. W przypadku stanu wojennego i stanu wyjątkowego jest to technika negatywna. Polega to na tym, że wymienione zostają ograniczenia wolności i praw obywatela, które „nie mogą być" ograniczone. W takiej sytuacji nie możemy być pewni jakie prawa i wolności zostaną ograniczone. W przypadku stanu klęski żywiołowej ograniczenia są czytelne. Zgodnie z Ustawą zasadniczą ograniczenie dotyczy:

- wolności działalności gospodarczej (art. 22);
- wolności osobistej (art. 41 ust.1,3 i 5);
- nienaruszalności mieszkania (art. 50);
- wolności poruszania się i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 52 ust.1);
- prawa do strajku (art. 59 ust.3);
- prawo własności (art. 64);
- wolności pracy (art. 65 ust.1);
- prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (art. 66 ust.1);
- prawo do wypoczynku (art. 66 ust. 2).

W sprawach dotyczących wyrównywania strat majątkowych Konstytucja odsyła bezpośrednio do ustawy. Straty te jednak muszą wynikać z faktu

[127] W. J. Wołpiuk, Państwo wobec szczególnych zagrożeń, Warszawa 2002, s. 74-75

ograniczenia w czasie trwania stanu klęski żywiołowej wolności i praw człowieka i obywatela.

2.1.4. Ustawa o stanie klęski żywiołowej z dnia 18 kwietnia 2002 roku

Podstawowym celem wprowadzania stanu klęski żywiołowej jest zapobieżenie oraz usunięcie skutków katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej.[128] Z powyższego wynikają dwojakiego rodzaju działania o charakterze prewencyjnym „zapobieżenie" i ratowniczym „usunięcie skutków".

Wprowadzenie stanu klęski żywiołowej następuje w drodze rozporządzenia. Inicjatywa jego wprowadzenia należy od Rady Ministrów lub jest wprowadzana na wniosek właściwego wojewody. Do wprowadzenia tego stanu konieczna jest inicjatywa Rady Ministrów lub odpowiedni wniosek właściwego wojewody. Rozporządzenie wprowadzające ten stan zawiera:

- przyczyny;
- datę wprowadzenia;
- obszar;
- czas trwania;
- rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Rozporządzenie jest ogłaszane w Dzienniku Ustaw oraz podlega dodatkowo podaniu do publicznej wiadomości.

Jeśli chodzi o czas trwania stanu klęski żywiołowej jest on określony jako nie dłuższy niż 30 dni.[129] Czas ten może być przedłużony, następuje to również w drodze rozporządzenia, jednak po uprzedniej zgodzie Sejmu. Rada Ministrów występuje z wnioskiem do Sejmu o przedłużenie stanu klęski żywiołowej, przedstawiając projekt stosownej uchwały.[130] Owo przedłużenie następuje też na ściśle oznaczony czas.[131] Gdy przyczyny wprowadzenia stanu klęski żywiołowej ustają jeszcze przed upływem czasu na jaki został wprowadzony, wówczas Rada Ministrów w drodze rozporządzenia ma obowiązek zniesienia tego stanu.

W ustawie przyjęto ogólną zasadę, że w czasie stanu klęski żywiołowej organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych

---

[128] Art. 2 ustawy o stanie klęski żywiołowej.
[129] Dz.U.2002 nr 62 poz.558, art.4 pkt.2.
[130] zgodnie z ustawą o ogłaszaniu aktów normatywnych
[131] Nie jest jednak sprecyzowane ani w Konstytucji ani w Ustawie że przedłużenie może nastąpić tylko jeden raz, innymi słowy taki stan może być przedłużany wiele razy.

oraz w ramach przysługujących im kompetencji. Od zasady tej przewidziano jednak wyjątki uzasadnione potrzebą skutecznego zwalczania klęski żywiołowej.

W ustawie została zawarta zasada daleko posuniętej decentralizacji decyzji podejmowanych w trakcie zwalczania klęski żywiołowej oraz zapobieganiu jej skutkom. *Działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia kierują:*

1. *wójt (burmistrz, prezydent miasta) – jeśli stan klęski żywiołowej wprowadzono tylko na obszarze gminy;*
2. *starosta – jeśli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednej gminy wchodzącej w skład powiatu;*
3. *wojewoda – jeśli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednego powiatu wchodzącego w skład województwa;*
4. *minister właściwy do spraw wewnętrznych lub inny minister do zakresu działania którego należy zapobieganie skutkom danej klęski żywiołowej lub ich usuwanie, a w przypadku wątpliwości co do właściwości ministra lub w przypadku, gdy właściwych jest kilku ministrów – minister wyznaczony przez Prezesa Rady Ministrów – jeśli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednego województwa.*[132]

W zakresie zapobiegania skutkom klęski żywiołowej i ich usuwania wójt, burmistrz, prezydent miasta podlegają staroście. Stanowi to novum, ponieważ dotychczas we wszystkich ustawach samorządowych i innych aktach prawnych nie było takiego rozwiązania. Wprowadzono tym samym zasadę zwierzchnictwa, jeśli chodzi o stopnie szczebla samorządności i w zakresie działania podczas klęski żywiołowej wójt podlega bezpośrednio staroście. W przypadku niewłaściwego kierowania tymi działaniami wojewoda ma uprawnienia do powołania pełnomocnika.[133]

Wyżej wymienieni kierujący wykonują działania *„przy pomocy odpowiedniego gminnego zespołu reagowania kryzysowego, powiatowego zespołu reagowania kryzysowego, wojewódzkiego zespołu reagowania kryzysowego oraz Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej."*[134] W ustawie precyzyjnie opisano sposób funkcjonowania tych zespołów na każdym szczeblu.

---

[132] Dz.U.2002 nr 62 poz.558, art.8.

[133] Nie powoduje to takich komplikacji z jakimi mieliśmy do czynienia w czasie powodzi z 1997 roku, kiedy to samorządy nie mogły czy decydenci nie mogli dojść do porozumienia pomiędzy różnymi szczeblami. Niestety nie było wtedy możliwości odwołania prezydenta miasta, który źle kierował akcją ratunkową.

[134] Dz.U.2002 nr 62 poz. 588, art. 12 ust.1.

Opisano zadania tych zespołów jako ciał pomocniczych, gdzie maja zostać skupione technika, ludzie, przeciwdziałanie, w tym wyposażenie i utrzymanie magazynu przeciwpowodziowego.

Istotną kwestią uregulowania w niniejszej ustawie jest zakres ograniczeń oraz praw człowieka i obywatela w czasie stanu klęski żywiołowej. Ustawa określa zakres podmiotowy i przedmiotowy ograniczeń oraz sposób w jaki są one wprowadzane. Artykuł 21 zawiera listę ograniczeń, które mogą zostać wprowadzone w trakcie trwania stanu klęski żywiołowej i wobec kogo nie mogą być stosowane. Głównie dotyczy to młodocianych, kobiet w ciąży i karmiących oraz osób niepełnosprawnych.

W ramach ograniczeń wolności oraz praw człowieka i obywatela ustawa przewiduje również listę świadczeń osobistych i rzeczowych nakładanych jako obowiązkowe w wypadku gdy siły i środki, którymi dysponuje wójt, burmistrz, starosta są niewystarczające.

Podstawowym dokumentem określającym wymogi odnoszące się do zapobiegania poważnym awariom jest ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku prawo ochrony środowiska.

W artykule 18 ustęp 1 ustawy o stanie klęski żywiołowej wskazane zostały dwie możliwości użycia sił i środków wojskowych do działań zapobiegawczych oraz do działań mających na celu usunięcie zaistniałych skutków. Klasyfikacja możliwych działań ujęta jest w rozporządzeniu Rady Ministrów *w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu*, i określona jako działania ratownicze lub prewencyjne:

- *współdziałanie w monitorowaniu zagrożeń;*
- *wykonywanie zadań związanych z oceną skutków zjawisk zaistniałych na obszarze występowania zagrożeń;*
- *wykonywanie zadań poszukiwawczo-ratowniczych;*
- *ewakuowanie poszkodowanej ludności i mienia;*
- *wykonywanie zadań mających na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach;*
- *współudział w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń;*

- *izolowanie obszaru występowania zagrożeń lub miejsca prowadzenia akcji ratowniczej;*
- *wykonywanie prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych dobrach kultury;*
- *prowadzenie prac wymagających użycia specjalistycznego sprzętu technicznego lub materiałów wybuchowych będących w zasobach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;*
- *usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie, z wykorzystaniem sił i środków będących na wyposażeniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;*
- *likwidowanie skażeń i zakażeń biologicznych;*
- *wykonywanie zadań związanych z naprawą i odbudową infrastruktury technicznej;*
- *współudział w zapewnianiu przejezdności szlaków komunikacyjnych;*
- *udzielanie pomocy medycznej i wykonywanie zadań sanitarno-higienicznych i przeciwepidemicznych.*[135]

Zaprezentowane zapisy ustawy *o stanie klęski żywiołowej* i rozporządzenia *w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu* precyzują trzy obszary: kiedy, jaka wielkość oraz do jakich działań mogą być użyte siły wojskowe.

Na podstawie analizy dokumentów z zakresu polityki bezpieczeństwa w okresie 1990 – 2007 doszłam do wniosku, że zmiany i uzupełnienia w aktach prawnych dotyczących zdarzeń żywiołowych oraz likwidacji ich skutków wynikały z ewolucji uwarunkowań bezpieczeństwa narodowego Polski. Polityka bezpieczeństwa narodowego RP cechuje się niezmiennością celów i zasad. Poziom bezpieczeństwa oparty jest m. in. na gwarancjach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wyrazem ciągłości dążeń państwa w tym względzie były strategie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej przyjęte w 1992 oraz 2003 roku.

---

[135] Dz.U.2003 nr 41 poz. 347, § 2.1.

2.1.5. Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z dnia 26 kwietnia 2007 roku

Znowelizowana ustawa o zarządzaniu kryzysowym wypełniła wiele luk prawnych dotyczących funkcjonowania państwa w stanach zagrożeń. Sprecyzowano np. zapis dotyczący pojęcia starostwa, uwzględniono postulat, że powiaty muszą tworzyć obligatoryjnie centra zarządzania kryzysowego, natomiast nie muszą tego czynić gminy. Uwzględniono zapis dotyczący tworzenia rezerwy na działania kryzysowe. Zmodyfikowano także definicję zarządzania kryzysowego, wprowadzając fazy zarządzania kryzysowego, dało to możliwość działań samorządom i administracji rządowej nie tylko w fazie reagowania (ratownictwo), ale również w fazie zapobiegania sytuacjom kryzysowym, przygotowania oraz fazie odbudowy, czyli przywracania stanu pierwotnego infrastruktury po zdarzeniu kryzysowym.

Ustawa o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. nr 89, poz. 590) została uchwalona 26 kwietnia 2007 roku, obowiązuje od 22 sierpnia 2007 roku. Obecnie, na podstawie tej Ustawy, w Polsce tworzy się system zarządzania kryzysowego. Będzie on działał w sytuacji zagrożeń, które wymagają szczególnych działań ze strony administracji publicznej.

Zgodnie z Ustawą sytuacja kryzysowa jest to sytuacja *„będącą następstwem zagrożenia i prowadzącą w konsekwencji do zerwania lub znacznego naruszenia więzów społecznych przy równoczesnym poważnym zakłóceniu w funkcjonowaniu instytucji publicznych, jednak w takim stopniu, że użyte środki niezbędne do zapewnienia lub przywrócenia bezpieczeństwa nie uzasadniają wprowadzenia żadnego ze stanów nadzwyczajnych, o których mowa w art. 228 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej" (art. 3 pkt. 1).* Czyli jest to stan narastającej niepewności i napięcia społecznego, stwarzający zagrożenie dla integralności terytorialnej, życia, zdrowia, mienia, strategicznej infrastruktury, dziedzictwa kulturowego czy środowiska. Dotyczy to również zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Chodzi jednak o taki stopień zagrożenia, który nie wymaga wprowadzenia jednego ze stanów nadzwyczajnych (stanu wojennego, stanu wyjątkowego lub stanu klęski żywiołowej).

17 lipca 2007 roku do Trybunału Konstytucyjnego wpłynął wniosek grupy posłów na Sejm V kadencji o stwierdzenie, że: art. 3 pkt. 1 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. Nr 89, poz. 590) jest niezgodny z art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji. W opinii wnioskodawców *„powołana*

definicja ma zbyt szeroki i nieprecyzyjny zakres przedmiotowy, co powoduje sprzeczność z zasadami przyzwoitej legislacji oraz zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa. Aplikacja tak nieprecyzyjnych pojęć może także wywołać daleko idące i trudne do przewidzenia konsekwencje w sferze praw i wolności jednostki, m.in. swobody prowadzenia działalności gospodarczej (art. 22 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji)"[136]. 4 listopada 2007 roku zakończyła się V kadencja Sejmu, z którego grona wywodziła się grupa posłów – wnioskodawca w niniejszym postępowaniu, dlatego wygaśnięcie mandatów poselskich wskutek zakończenia kadencji Sejmu spowodowało utratę legitymacji do występowania przed Trybunałem Konstytucyjnym w charakterze wnioskodawcy, ujmowaną w postaci tzw. zasady dyskontynuacji. Brak legitymacji czynnej nie pozwoliło na merytoryczne rozpoznanie sprawy i dlatego na podstawie art. 39 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 roku o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, ze zm.) 21 listopada 2007 roku Trybunał Konstytucyjny postanowił umorzyć postępowanie.

Aby zapewnić skuteczną koordynację systemu, został powołany Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego. W jego skład wchodzą: prezes Rady Ministrów, ministrowie odpowiadający za najważniejsze dziedziny życia społecznego i gospodarczego oraz m.in. szefowie służb specjalnych. Zespół przejął dotychczasowe zadania Rządowego Zespołu Koordynacji Zespołowej i Zespołu do Spraw Kryzysowych. W przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej, Premier może wprowadzić jeden z czterech stopni alarmowych:

„Pierwszy stopień alarmowy – w przypadku uzyskania informacji o możliwości wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym lub innego zdarzenia, których rodzaj i zakres jest trudny do przewidzenia;

drugi stopień alarmowy – w przypadku uzyskania informacji o możliwości wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym lub innego zdarzenia, powodujących zagrożenie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej;

trzeci stopień alarmowy – w przypadku uzyskania informacji o osobach lub organizacjach przygotowujących działania terrorystyczne godzące w bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej lub wystąpienia aktów terroru godzących w bezpieczeństwo innych państw albo w przypadku uzyskania

---

[136] http://www.trybunal.gov.pl/index2.htm

informacji o możliwości wystąpienia innego zdarzenia godzącego w bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej lub innych państw;

czwarty stopień alarmowy – w przypadku wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym lub innego zdarzenia, powodujących zagrożenie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej lub innych państw".

Nowe prawo określa zadania administracji rządowej i samorządowej dotyczące zarządzania kryzysowego. Na szczeblu centralnym utworzone zostanie Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, podlegające Premierowi, które będzie monitorowało potencjalne zagrożenia, uruchamiało procedury związane z zarządzaniem kryzysowym oraz zajmowało się planowaniem cywilnym. Centrum ma także współpracować ze strukturami Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego oraz Unii Europejskiej.

Na szczeblu samorządowym powołano wojewódzkie, powiatowe i gminne zespoły zarządzania kryzysowego. Zastąpiły one zespoły funkcjonujące w oparciu o przepisy ustawy o klęsce żywiołowej z 18 kwietnia 2002 roku. Przy wojewodach, starostach, wójtach, burmistrzach oraz prezydentach miast tworzą się centra zarządzania kryzysowego. Mają one pełnić całodobowe dyżury oraz współdziałać z podmiotami prowadzącymi akcje ratownicze i humanitarne. Jeżeli w sytuacji kryzysowej użycie sił i środków okaże się niewystarczające, minister obrony narodowej, na wniosek wojewody, może przekazać do jego dyspozycji pododdziały lub oddziały sił zbrojnych.

Zapewnienie bezpieczeństwa obywateli jest jednym z podstawowych obowiązków organów administracji publicznej w tym administracji samorządowej. Nowelizacja ustawy o zarządzaniu kryzysowym wprowadziła szereg nowych rozwiązań prawnych, dotyczących samorządu terytorialnego, których celem jest zapobieganie sytuacjom kryzysowym oraz stworzenie systemu reagowania w przypadku ich wystąpienia.

Zdaniem Związku Powiatów Polskich[137], nie do zaakceptowania jest przedstawiony w Ustawie mechanizm finansowania nowych zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego. Zgodnie z art. 167 ust. 1 Konstytucji RP, *„jednostkom samorządu terytorialnego zapewnia się udział w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań"*, stosownie do ust. 4 powołanego artykułu, *„zmiany w zakresie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego następują wraz z odpowiednimi zmianami w podziale*

[137] K. Terek, Co w razie kryzysu?, w: *„Przegląd komunalny"*, nr 11, 2007.

dochodów publicznych". Tymczasem art. 26 ustawy o zarządzaniu kryzysowym nakłada na gminy, powiaty i województwa obowiązek finansowania wykonywania zadań własnych nałożonych ustawą z własnych środków budżetowych bez zapewnienia dodatkowych źródeł dochodu. W ust. 5 ustawodawca przewidział możliwość udzielenia jednostkom samorządu terytorialnego dotacji celowej na dofinansowanie zadań własnych, jednakże przepis ten ma charakter fakultatywny i w żaden sposób nie gwarantuje, że taka pomoc faktycznie zostanie udzielona.

Zastrzeżenia budzi również zapis ustawy, nakładający obowiązek stworzenia w budżecie jednostki samorządu terytorialnego rezerwy celowej na realizację zadań własnych z zakresu zarządzania kryzysowego w wysokości 1% bieżących wydatków budżetu jednostki samorządu terytorialnego, pomniejszonych o wydatki inwestycyjne, wydatki na wynagrodzenia i pochodne oraz wydatki na obsługę długu. W trudnej sytuacji finansowej powiatów, tworzenie kolejnej rezerwy w budżecie może zakłócić prowadzenie gospodarki finansowej.

Związek Powiatów Polskich stoi na stanowisku, iż skuteczną realizację przez jednostki samorządu terytorialnego nowych zadań przewidzianych w ustawie o zarządzaniu kryzysowym może zapewnić wyłącznie ustanowienie stałych źródeł ich finansowania w formie dotacji celowej, w wysokości adekwatnej do zakresu realizowanych zadań.

2.2. Międzynarodowe konwencje w zakresie bezpieczeństwa

Zagrożenia, które niesie ze sobą cywilizacja zwiększają się wraz z jej rozwojem technologicznym i urbanizacją. Mimo tak szybkiego wzrostu poziomu wiedzy i techniki, często człowiek jest bezsilny w konfrontacji z naturą. Ilość i częstotliwość występowania zagrożeń, zarówno dla ludzi jak też dla środowiska naturalnego ciągle wzrasta. Skutki awarii chemicznych, katastrof technologicznych czy naturalnych są co raz częściej odczuwalne na znacznym obszarze, obejmującym nawet teren kilku państw. Dlatego też problem współpracy dwustronnej i wielostronnej w tym zakresie coraz bardziej nabiera na znaczeniu. Ideą zawieranych umów i porozumień jest udzielanie wzajemnej pomocy w przypadkach, gdy szybkie i całkowite opanowanie zagrożeń przy użyciu własnych sił i środków jest niemożliwe.

Wśród obszarów na których Polska aktywnie współpracuje z innymi krajami należy wymienić:

Skażenia promieniotwórcze.

Działania na rzecz bezpieczeństwa jądrowego są prowadzone na bardzo szerokim obszarze, dlatego że w przypadku awarii elektrowni jądrowej istnieje możliwość wystąpienia zagrożenia o charakterze promieniotwórczym. W wielu krajach energia z elektrowni jądrowych stanowi znaczącą część ogólnej produkcji jądrowej. Produkcja tej energii z jednej strony to szansa dla bardzo zanieczyszczonego środowiska naturalnego z drugiej zaś jest to zagrożenie wystąpienia awarii tego typu urządzeń. Mimo rozwoju technologii, należy liczyć się z możliwością powstania takiego zagrożenia. W tym celu stworzono Międzynarodową Agencję Energii Atomowej[138]. Jest to organizacja w systemie ONZ, która została utworzona w 1957 roku z siedzibą w Wiedniu w celu koordynacji działań na rzecz pokojowego wykorzystania energii atomowej i stanowi główne międzynarodowe forum współpracy naukowej i technicznej zajmujące się użytkowaniem technologii nuklearnej oraz inspekcją i weryfikacją zabezpieczeń cywilnych programów nuklearnych.

Najwyższym organem MAEA jest Konferencja Generalna, której sesje odbywają się raz w roku. Organem zarządzającym Agencją między sesjami jest Rada Gubernatorów. W latach 2003-2005 członkiem Rady Gubernatorów z ramienia Rzeczpospolitej Polskiej był Prezes PAA - prof. J. Niewodniczański. Członkowie organizacji tworzą międzynarodowe konwencje i umowy w celu zwiększenia bezpieczeństwa jądrowego na świecie.

1. Umowa europejska dotycząca międzynarodowego przewozu drogowego towarów niebezpiecznych (ADR). Sporządzona w Genewie dnia 30 września 1957 roku.[139] Zawarte w przepisach ADR szczegółowe wymagania transportowe to wieloletni, stale doskonalony, dorobek międzynarodowej grupy ekspertów z różnych dziedzin nauki i techniki, działających na forum Europejskiej Komisji Gospodarczej Organizacji Narodów Zjednoczonych. Umowa stanowi powszechnie akceptowany standard bezpieczeństwa, a jej przepisy techniczne powołane są w ustawach większości krajów europejskich. Od 1 stycznia 1997 roku zostały one również przyjęte jako przepisy wewnętrzne we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej.

---

[138] Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej MAEA powstała 26 października 1956 roku. Jest wyspecjalizowaną autonomiczną agendą systemu ONZ, powołaną do koordynacji wszelkich działań związanych z pokojowym wykorzystaniem energii jądrowej na świecie.
Patrz również Statut MAEA, Dz.U. 1958 nr 41 poz. 187.

[139] Dz.U. 1999 nr 30 poz. 287

2. Konwencja wiedeńska o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową. Sporządzona w Wiedniu dnia 21 maja 1963 roku.[140] Tekst Konwencji zawiera niektóre minimalne normy dla zapewnienia ochrony finansowej w przypadku szkody powstającej w związku z pokojowym wykorzystaniem energii jądrowej.
3. Konwencja o ochronie fizycznej materiałów jądrowych (CPPNM) wraz z załącznikami I i II. Sporządzona w Wiedniu i Nowym Jorku dnia 3 marca 1980 roku.[141] Celem CPPNM jest w szczególności stosowanie środków ochrony fizycznej podczas międzynarodowego transportu materiałów jądrowych.
4. Konwencja o pomocy w przypadku awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego. Sporządzona w Wiedniu dnia 26 września 1986 roku.[142] Została ona podpisana w celu osiągnięcia i utrzymania wysokiego poziomu bezpieczeństwa jądrowego na świcie poprzez poprawę wykorzystania środków krajowych oraz współpracy międzynarodowej, w tym także współpracy technicznej związanej z bezpieczeństwem, tam gdzie jest to uzasadnione; ustanowienia i utrzymania w obiektach jądrowych skutecznych zabezpieczeń przed powstaniem potencjalnych zagrożeń radiologicznych, aby chronić poszczególnych ludzi, społeczeństwo i środowisko naturalne przed szkodliwymi skutkami promieniowania jonizującego pochodzącego z takich obiektów; zapobiegania awariom, pociągającym za sobą skutki radiologiczne, oraz łagodzenie takich skutków, jeśli już powstały.
5. Konwencja o wczesnym powiadamianiu o awarii jądrowej. Sporządzona w Wiedniu dnia 26 września 1986 roku.[143] Konwencja została podpisana dla zapewnienia wysokiego poziomu bezpieczeństwa w działalności jądrowej celem zapobieżenia awariom jądrowym oraz minimalizowania skutków ewentualnych takich awarii w razie ich wystąpienia.
6. Wspólny protokół dotyczący stosowania Konwencji wiedeńskiej i Konwencji paryskiej (o odpowiedzialności za szkody jądrowe). Sporządzony w Wiedniu dnia 21 września 1988 roku.[144]

---

[140] Dz.U. 1999 nr 63 poz. 370
[141] Dz.U. 1989 nr 17 poz. 93
[142] Dz.U. 1988 nr 31 poz. 218
[143] Dz.U. 1988 nr 31 poz. 216
[144] Dz.U. 1994 nr 129 poz. 633

7. Konwencja o ochronie fizycznej materiałów rozszczepialnych podpisana w Wiedniu i Nowym Jorku dnia 3 marca 1980 roku.[145] Została ona podpisana w celu oddalenia potencjalnego zagrożenia związanego z nielegalnym obrotem, bezprawnym przejęciem i użytkowaniem materiałów jądrowych oraz sabotażem wymierzonym w materiały jądrowe i obiekty jądrowe, a także zauważając, że ochrona fizyczna przed takimi aktami stała się sprawą budzącą coraz większe zaniepokojenie na poziomie krajowym i międzynarodowym.
8. Konwencja bezpieczeństwa jądrowego sporządzona w Wiedniu dnia 20 września 1994 roku.[146] Konwencja została podpisana w celu osiągnięcia i utrzymania wysokiego poziomu bezpieczeństwa jądrowego na świecie poprzez poprawę wykorzystania środków krajowych oraz współpracy międzynarodowej, w tym także współpracy technicznej związanej z bezpieczeństwem, tam gdzie jest to uzasadnione; ustanowienia i utrzymania w obiektach jądrowych skutecznych zabezpieczeń przed powstaniem potencjalnych zagrożeń radiologicznych, aby chronić poszczególnych ludzi, społeczeństwo i środowisko naturalne przed szkodliwymi skutkami promieniowania jonizującego pochodzącego z takich obiektów; zapobiegania awariom, pociągającym za sobą skutki radiologiczne, oraz łagodzenie takich skutków, jeśli już powstały.
9. Ratyfikacja Wspólnej konwencji bezpieczeństwa w postępowaniu z wypalonym paliwem jądrowym i bezpieczeństwa w postępowaniu z odpadami promieniotwórczymi sporządzonej w Wiedniu dnia 5 września 1997 roku.[147] Konwencja została podpisana w celu zapewnienia należytego uwzględnienia krytyczności i odprowadzania ciepła wytwarzanego podczas postępowania z odpadami promieniotwórczymi; zapewnienia, że powstawanie odpadów promieniotwórczych było utrzymywane na możliwie najniższym poziomie; uwzględnienia wzajemnych zależności występujące między różnymi etapami procesu postępowania z odpadami promieniotwórczymi; wprowadzenia skutecznej ochrony poszczególnych osób, społeczeństwa i środowiska przez określenie na szczeblu krajowym odpowiednich metod ochrony zatwierdzonych przez organ nadzorujący, w ramach prawa krajowego uwzględniającego w należytym stopniu

[145] Dz.U. 1988 nr 17 poz. 93
[146] Dz.U. 1997 nr 42 poz. 262
[147] Dz.U. 1999 nr 93 poz. 1064

międzynarodowo uznawane kryteria i normy; uwzględnienia zagrożenia biologicznego, chemicznego i innych, które mogą się wiązać z postępowaniem z odpadami promieniotwórczymi; dążenia do uniknięcia działań mających na przyszłe pokolenia wpływ, który byłby poważniejszy niż ten dozwolony w odniesieniu do generacji obecnej; dążenia do ograniczenia zbędnych obciążeń dla przyszłych pokoleń.

Skażenia toksycznymi środkami przemysłowymi.

W skażeniu toksycznymi środkami przemysłowymi uwolnionymi w wyniku katastrofy a tym samym środkiem użytym w okresie wojny nie ma żadnej różnicy. Rozwój wielu gałęzi przemysłu stwarza zwiększone zapotrzebowanie na różne związki chemiczne niezbędne w procesie technologicznym. To z kolei stwarza zagrożenie podczas ich wytwarzania oraz transportu. Niżej wymienione konwencje mają na celu stworzenie mechanizmów podczas składowania, produkcji oraz prowadzenia badań nad tymi substancjami chemicznymi oraz tworzą odpowiednie procedury służące zapobieganiu, wczesnemu ostrzeganiu, wymianie informacji i pomocy w przypadku zaistnienia wypadku spowodowanego przez awarie przemysłowe z udziałem środków chemicznych.

1. Konwencja w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych została podpisana w Helsinkach w marcu 1992 roku.[148] Konwencja ta dotyczy zapobiegania awariom przemysłowym, a także gotowości i reakcji na nie w obiektach, gdzie prowadzona jest niebezpieczna działalność, której skutki mogą mieć wymiar transgraniczny.

Katastrofy ekologiczne.

Skuteczność w likwidacji skutków katastrof ekologicznych zależy od ścisłej współpracy międzynarodowej w tej płaszczyźnie. Niebezpieczeństwa mogące zagrozić naturalnemu środowisku nie mają granic, czyli mają globalny charakter. Przemysłowy rozwój krajów rozwiniętych stwarza niebezpieczeństwo degradacji środowiska. Zwiększa się zanieczyszczenie powietrza i wód. Destrukcja postępuje w takim tempie, iż powstała realna konieczność ochrony i poprawy naturalnego środowiska człowieka. Działania prekursorskie w tej dziedzinie nadała deklaracja

[148] Dz.U. 2004 nr 129 poz. 1352.

z 16 czerwca 1972 roku, dotycząca środowiska człowieka[149]. Był to jeden z pierwszych dokumentów w tej dziedzinie. W deklaracji kompleksowo przeanalizowano globalne problemy związane z ochroną środowiska naturalnego człowieka, zarysowano program działania i określono zasady międzynarodowej polityki ochrony środowiska.

Powstrzymanie negatywnych procesów zachodzących w środowisku naturalnym wymaga stałej kontroli i współdziałania pomiędzy narodami. Możliwości ku temu stwarza prawo międzynarodowe nadające kierunek wszelkim działaniom zmierzającym do utrzymania środowiska naturalnego w możliwie najlepszym stanie. Dlatego też w ramach globalnej ochrony środowiska podejmuje się próby wyeliminowania zagrożeń poprzez wspólne działania. Do najczęściej występujących zagrożeń objętych ochroną przez prawo międzynarodowe zaliczamy między innymi:

Zanieczyszczenie powietrza:

1. Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości, sporządzona w Genewie dnia 13 listopada 1979 roku [150] została podpisana dla wzmocnienia aktywnej współpracy międzynarodowej w celu opracowania odpowiedniej krajowej polityki oraz za pomocą wymiany informacji, konsultacji, prowadzenia badań i monitoringu - koordynowania krajowych działań na rzecz zwalczania zanieczyszczania powietrza, włączając w to transgraniczne zanieczyszczenie powietrza.
2. Konwencja *o ochronie warstwy ozonowej*, sporządzona w Wiedniu dnia 22 marca 1985 roku.[151] Konwencja dotyczy środków ochrony warstwy ozonowej przed zmianami w wyniku działalności człowieka, co wymaga działań i współpracy międzynarodowej. Działania te powinny opierać się na stosownych zabezpieczeniach naukowych i technicznych, należy uświadamiać potrzeby dalszych badań i systematycznych obserwacji dla kontynuowania rozwoju wiedzy naukowej o warstwie ozonowej i ewentualnych negatywnych skutkach wynikających z jej zmiany, trzeba zdecydowane chronić zdrowie ludzkie i środowisko przed negatywnymi skutkami wynikającymi ze zmian w warstwie ozonowej.

---

[149] Zobacz również ustalenia z Konferencji w Rio de Janeiro „Środowisko i rozwój" z czerwca 1992 roku – (Instytut Ochrony Środowiska. Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój, Rio de Janeiro, 3-14 czerwca 1992r.)
[150] Dz.U. 1985 nr 60 poz. 311
[151] Dz.U. 1992 nr 98 poz. 488

3. Protokół Montrealski *w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową*. Sporządzony w Montrealu dnia 16 września 1987 roku.[152] Protokół został podpisany w celu ochrony ludzkiego zdrowia i środowiska przed szkodliwymi skutkami wynikającymi lub mogącymi wyniknąć z działalności człowieka, zmieniającymi lub mogącymi zmienić warstwę ozonową. Uznano, że emisje o światowym zasięgu różnych substancji mogą znacznie zubożyć lub zmienić warstwę ozonową w sposób, który mógłby przynieść szkodliwe skutki dla ludzkiego zdrowia i środowiska. Państwa które podpisały protokół zobowiązały się zdecydowane chronić warstwę ozonową przez stosowanie środków zapobiegawczych dla odpowiedniej kontroli całkowitej światowej emisji substancji, które ją zubożają, z docelowym zamiarem ich eliminacji w oparciu o rozwój dyscyplin naukowych, z uwzględnieniem uwarunkowań technicznych i ekonomicznych. Uznały, że wymagane są specjalne warunki do uwzględnienia potrzeb krajów rozwijających się odnośnie tych substancji, dostrzegając środki zapobiegawcze, podjęte już na szczeblach krajowych i regionalnych w celu kontrolowania emisji pewnych chlorowcopochodnych węglowodorów, doceniając ważność promocji współpracy międzynarodowej w badaniach oraz rozwoju nauk i technologii związanych z kontrolą i zmniejszaniem emisji substancji zubożających warstwę ozonową, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb krajów rozwijających się. Do protokołu dodane zostały poprawki: londyńskie (1992), kopenhaskie (1992), montrealskie (1997) i pekińskie (1999).
4. Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych *w sprawie zmian klimatu*. Sporządzona w Nowym Jorku dnia 9 maja 1992 roku.[153] Celem nadrzędnym tej Konwencji jest doprowadzenie do ustabilizowania koncentracji gazów cieplarnianych w atmosferze na poziomie, który zapobiegałby niebezpiecznej antropogenicznej ingerencji w system klimatyczny.

Zanieczyszczenie wód.

1. MARPOL 1973 – jest to międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki o zasięgu światowym. Ma ona zapobiegać zrzutom lub wyciekom ze statków szkodliwych substancji

[152] Dz.U.1992 nr 98 poz. 490
[153] Dz.U. 1996 nr 53 poz. 238

zanieczyszczających środowisko morskie. W 1978 roku został wydany protokół uzupełniający do konwencji.

2. OPRC 1990 – konwencja w sprawie skuteczności wysiłków państw w zwalczaniu zanieczyszczeń olejowych. Opracowana pod auspicjami IMO[154]. Została podpisana w 1990 roku, a weszła w życie 13 maja 1995 roku[155]. Ogólna zasada konwencji to zapewnienie możliwości lokalnej koncentracji sił i środków wszędzie tam, gdzie nastąpiło zanieczyszczenie morza olejem o charakterze klęski ekologicznej.
3. HELCOM 1992 – międzynarodowa konwencja o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego.[156] Ochrona i polepszenie stanu środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego są zadaniami, których nie można skutecznie wykonać tylko wysiłkiem poszczególnych narodów, lecz poprzez ścisłą współpracę regionalną oraz inne odpowiednie środki międzynarodowe, dlatego strony które podpisały dokument zobowiązały się zapobiegać i eliminować zanieczyszczenia środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego powstałe w wyniku działania substancji szkodliwych ze wszystkich źródeł.
4. Deklaracja Kopenhaska o bezpieczeństwie żeglugi i potencjale ratowniczym w obszarze Morza Bałtyckiego została podpisana 10 września 2001 roku. Dokument dotyczy problemów ratownictwa morskiego i brzegowego.
5. Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza olejami, sporządzona w Londynie dnia 12 maja 1954 roku.[157] Konwencja została podpisana w celu doprowadzenia do całkowitego wyeliminowania umyślnego zanieczyszczania środowiska morskiego olejami i innymi substancjami szkodliwymi oraz do zmniejszenia przypadkowego zrzutu tych substancji.

---

[154] IMO - International Maritime Organization. Międzynarodowa Organizacja Morska, jest agendą ONZ zajmującą się sprawami morskimi.

[155] Polska podpisała, lecz jeszcze nie ratyfikowała tej Konwencji.

[156] HELCOM 92 – jest powszechnie przyjętą, potoczna nazwą Konwencji Helsińskiej o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego. Samo słowo HELCOM jest nazwą Komisji Helsińskiej, która jest organem wykonawczym Konwencji.
Najważniejsze postanowienia konwencji to opracowywanie krajowych planów na wypadek zagrożenia. Obecnie w Polsce odpowiednikiem planu krajowego są:
- Krajowy Plan Zwalczania Zagrożeń i Zanieczyszczeń Środowiska Morskiego w zakresie zwalczania zanieczyszczeń olejowych – dokument wewnętrzny Morskiej Służby Poszukiwania i Ratownictwa SAR. Opracowany został w 1998 roku i wszedł w życie zarządzeniem dyrektora Polskiego ratownictwa Okręgowego PRO w sprawie tymczasowego wprowadzenia planu,
- Załącznik Planu pod nazwą Ramowa Technologia Zwalczania Zagrożeń Chemicznych w zakresie zwalczania zanieczyszczeń chemicznych. Dokument wewnętrzny Służby SAR, również tymczasowo wprowadzony przez dyrektora PRO.

[157] Dz.U. 1961 nr 28 poz. 135

6. Konwencja o odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane zanieczyszczeniem olejami, sporządzona w Brukseli dnia 29 listopada 1969 roku.[158] Konwencja została podpisana w wyniku przekonana o potrzebie zapewnienia należytego odszkodowania osobom, które poniosły szkodę spowodowaną zanieczyszczeniem wynikłym z wycieku lub wypuszczenia oleju ze statków. Na jej podstawie zostały przyjęte jednolite międzynarodowe przepisy i zasady postępowania w celu ustalenia problemów odpowiedzialności i zapewnienia należytego odszkodowania w takich przypadkach.
7. Konwencja dotycząca interwencji na morzu pełnym w razie zanieczyszczenia olejami, sporządzona dnia 29 listopada 1969 roku.[159] Dokument został podpisany w wyniku zaistnienia potrzeby ochrony interesów obywateli przed poważnymi konsekwencjami wypadków morskich, wynikłymi z niebezpieczeństwa zanieczyszczenia olejami morza i wybrzeży.
8. Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu mórz przez zatapianie odpadów i innych substancji, sporządzona w Moskwie, Waszyngtonie, Londynie i Meksyku dnia 29 grudnia 1972 roku.[160] Zanieczyszczanie mórz pochodzi z wielu źródeł, jak zatapianie i zrzuty poprzez atmosferę, rzeki, zalewy, wyloty kanalizacyjne i rurociągi. Konwencja została podpisana w celu zapobiegania temu zanieczyszczaniu oraz by Państwa opracowały środki i metody technologiczne zmniejszające ilość usuwanych szkodliwych odpadów. Uzgodniono, że międzynarodowa działalność powinna zmierzać do zwalczania zanieczyszczania mórz które jest spowodowane przez zatapianie odpadów.
9. Protokół dotyczący interwencji na morzu pełnym w razie zanieczyszczenia morza substancjami innymi niż olej. Sporządzony w Londynie dnia 2 listopada 1973 roku.[161] Na mocy tego Protokołu państwa które go podpisały mogą zastosować na morzu pełnym takie środki, jakie mogą być konieczne do zapobieżenia, złagodzenia lub usunięcia poważnego i bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego ich wybrzeżom albo związanym z nimi interesom na skutek zanieczyszczenia lub zagrożenia zanieczyszczeniem

---

[158] Dz.U. 1976 nr 32 poz. 184
[159] Dz.U 1976 nr 35 poz. 207
[160] Dz.U. 1984 nr 11 poz. 46
[161] Dz.U. 1984 nr 24 poz. 116

morza substancjami innymi niż olej w następstwie wypadku morskiego albo działań związanych z takimi wypadkami, co do których można rozsądnie przewidzieć, że spowodują znacznie szkodliwe skutki.

10. Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki, sporządzona w Londynie dnia 2 listopada 1973 roku.[162] Celem tej Konwencji jest doprowadzenie do całkowitego wyeliminowania umyślnego zanieczyszczania środowiska morskiego olejami i innymi substancjami szkodliwymi oraz do zmniejszenia przypadkowego zrzutu tych substancji.
11. Konwencja o ochronie i wykorzystaniu transgranicznych cieków wodnych i jezior międzynarodowych, podpisana w Helsinkach w 1992 roku. Dokument został sporządzony ze względu na zaistnienie potrzeby wzmocnienia narodowych i międzynarodowych przedsięwzięć zmierzających do zapobiegania i zmniejszania zrzutów niebezpiecznych substancji do środowiska wodnego oraz zmniejszania eutrofizacji i zakwaszenia, a także zanieczyszczenia środowiska morskiego ze źródeł lądowych, w szczególności na obszarach przybrzeżnych.

Terroryzm:

Jednym z największych osiągnięć ONZ jest przygotowanie 13 konwencji antyterrorystycznych. Dzięki tym umowom powstały niezbędne uregulowania prawne pozwalające na ściganie i pociąganie do odpowiedzialności karnej sprawców aktów terroru. Żadna z tych konwencji nie obejmuje swoim zakresem całości zjawiska terroryzmu, a jedynie poszczególne jego aspekty.

1. Konwencja z Tokio o przestępstwach i innych bezprawnych aktach dokonanych na pokładzie samolotu 1963 roku.
2. Konwencja z Hagi o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi 1970 roku.
3. Konwencja z Montrealu o zwalczaniu bezprawnych czynów przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego 1971 roku.
4. Konwencja z Nowego Jorku o zapobieganiu i karaniu za przestępstwa wobec osób korzystających z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom 1973 roku.
5. Konwencja z Nowego Jorku o zakazie brania zakładników 1979 roku.
6. Konwencja z Wiednia o ochronie materiałów nuklearnych 1980 roku.

---

[162] Dz.U. 1987 nr 17 poz. 101

7. Protokół z Montrealu o zwalczaniu bezprawnych aktów wobec lotnisk służących międzynarodowemu lotnictwu cywilnemu 1988 roku.
8. Konwencja z Rzymu o przeciwdziałaniu bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej 1988 roku.
9. Protokół o zwalczaniu bezprawnych aktów przeciwko stałym platformom zlokalizowanym na szelfie kontynentalnym 1988 roku.
10. Konwencja z Montrealu o znakowaniu plastikowych substancji wybuchowych w celach ich detekcji 1991 roku.
11. Konwencja z Nowego Jorku o zwalczaniu terrorystycznych zamachów bombowych 1997 rok. Inicjatorem jej przyjęcia były Stany Zjednoczone. W Konwencji zawarto wiele definicji przestępstw popełnionych w tym zakresie. Wiele zapisów ma zagwarantować ujęcie i osądzenie sprawców. Służyć temu mają nie tylko rozwiązania zawarte we wcześniejszych umowach, uznanie przestępstw objętych zakresem obowiązywania konwencji, za niepolityczne i podlegające ekstradycji (art. 5 i 9), nakaz karania *„zgodnie z ciężką naturą czynu"* przez prawo wewnętrzne stron za takie działania (art. 4) i ustalenie szerokiej podstawy jurysdykcji państw nad aktem terrorystycznym, aby jego sprawcy nie mogli uniknąć procesu. W Konwencji umieszczono zapis, aby państwo podjęło się osądzenia sprawcy, jeśli odmawia jego ekstradycji.

    W konwencji wprowadzono dotąd nie stosowane rozwiązanie, mianowicie, w sytuacji, gdy sprawca jest obywatelem państwa wydającego (a regułą jest w takim przypadku odmowa ekstradycji), może on być wydany państwu proszącemu pod warunkiem, iż ewentualny wyrok wykonany zostanie w państwie wydającym (art. 8). Na mocy konwencji nakłada się na państwa obowiązek szerokiej współpracy w celach prewencyjnych, obejmującej między innymi zapobieganie działalności grup, które już w przeszłości dokonały przestępstw w świetle tej konwencji, wymianę poddanych weryfikacji informacji na ich temat, badania i rozwój metod wykrywania oraz znakowania ładunków wybuchowych, a także transfer technologii, sprzętu itp. (art. 15).
12. Konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu 1999 roku.

    W 1999 roku Zgromadzenie Ogólne przyjęło zaproponowaną przez Francję Konwencję o zwalczaniu finansowania terroryzmu. Konwencja nakłada obowiązek zamrożenia kont osób podejrzanych o terroryzm

i ścigania pomagających im grup. Państwa-strony mają odmawiać schronienia każdemu, kto ponosi odpowiedzialność za terroryzm lub popiera zamachy terrorystyczne. Na mocy tego dokumentu za przestępstwo uznaje się finansowanie tego typu zamachów.

13 Konwencja o zwalczaniu aktów terroryzmu nuklearnego 2005 roku.

Obecnie państwa członkowskie negocjują 14 traktat międzynarodowy[163] - całościową konwencję dotyczącą terroryzmu międzynarodowego. Konwencja ta będzie uzupełnieniem istniejącego systemu międzynarodowych instrumentów antyterrorystycznych. Zostaną w niej potwierdzone podstawowe zasady zawarte w dotychczas przyjętych konwencjach, mianowicie:

- uznawanie aktów terroru za przestępstwa;
- karanie oraz wezwanie do ścigania i ekstradycji sprawców aktów terroru;
- usunięcie przepisów prawa, które przewidują wyjątki od kryminalizacji aktów terroru, jeżeli mają podłoże polityczne, filozoficzne, ideologiczne, rasowe, etniczne oraz religijne;
- wezwanie państw członkowskich do podjęcia działań w celu zapobiegania aktom terrorystycznym;
- położenie nacisku na konieczność współpracy państw, wymiany informacji i zapewnianiu wzajemnej pomocy w zakresie zapobiegania, wykrywania i ścigania aktów terrorystycznych.

Pod wpływem zmian cywilizacyjnych międzynarodowa współpraca transgraniczna stanowi istotny element polityki bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej. Zapewnia przepływ doświadczeń pomiędzy państwami, a tym samym wspiera działania zmierzające do podniesienia jakości ich funkcjonowania. Polska jest stroną dwustronnych i wielostronnych traktatów[164] i umów, dzięki którym skuteczniej można zwalczać problemy związane z coraz częściej występującymi katastrofami, dlatego współpraca sąsiedzka stanowi ważny aspekt polityki bezpieczeństwa naszego państwa.

---

[163] Dokument opracowany przez Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, na podstawie materiałów ONZ, kwiecień 2007 rok, w: http://www.unic.un.org.pl/terroryzm/konwencje.php

[164] Zob. Konwencja wiedeńska o prawie traktatów, Dz.U.1990 nr 74 poz. 439., zob. również Uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z 28 grudnia 1968 roku w sprawie zawierania i wypowiadania umów międzynarodowych.

2.3. Dwustronne umowy regulujące współpracę Polski z krajami sąsiednimi w zakresie usuwania skutków katastrof

Szczególna potrzeba współpracy w dziedzinie zapobiegania i usuwania skutków klęsk i katastrof oraz jej instytucjonalizacja jest wynikiem powstania nowych zagrożeń cywilizacyjnych. Dlatego też w ostatnich latach zostały podpisane umowy o współpracy i wzajemnej pomocy w przypadku zaistnienia katastrof, klęsk żywiołowych i innych niebezpiecznych zdarzeń z: Czechami, Litwą, Niemcami, Rosją, Słowacją i Ukrainą. Polska nie podpisała takiej umowy tylko z Białorusią. Ideą zawieranych umów i porozumień jest udzielanie wzajemnej pomocy, gdy szybkie i całkowite opanowanie zaistniałych zagrożeń przy użyciu własnych sił i środków jest niemożliwe.

2.3.1. Traktaty i układy o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy

W traktatach i układach o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy zawartych przez Polskę z państwami sąsiednimi znajdujemy odniesienia do kwestii zapobiegania i usuwania skutków zagrożeń. Lecz tylko w dwóch traktatach zagadnienie to zostało ujęte bezpośrednio: w traktacie zawartym z Republiką Federalną Niemiec: *„Umawiające się Strony będą współdziałać w celu wzajemnego świadczenia pomocy w razie klęsk i ciężkich wypadków”* [165] oraz w traktacie zawartym z republiką Białorusi: *„Umawiające się Strony będą pogłębiać współpracę w dziedzinie ochrony i polepszania stanu środowiska, zapobiegania transgranicznym zanieczyszczeniom, w szczególności w dorzeczu rzeki Bug, zmniejszania i likwidacji następstw awarii i klęsk żywiołowych.”* [166]

W traktatach zawartych z Ukrainą, Federacją Rosyjską oraz Republiką Litwy mowa idzie o bezpieczeństwie ekologicznym[167]: *„Strony będą dążyć do zapewnienia trwałego bezpieczeństwa ekologicznego i znaczącego zmniejszenia istniejącego zanieczyszczenia środowiska.”*[168], *„Strony będą współpracować na płaszczyźnie dwustronnej i wielostronnej w celu zapewnienia trwałego bezpieczeństwa ekologicznego.”*[169]*,”Układające się Strony będą współdziałać*

---

[165] Dz.U. 1992 nr 14 poz. 56, art. 17
[166] Dz.U.1993 nr 118 poz. 527, art. 21, pkt.1 .
[167] W szerszym zakresie zagadnienie to charakteryzuje M. Pietraś: *Dynamika bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych*, w: Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie.
[168] Dz.U. 1993 nr 125 poz. 573, art. 9 pkt.1.
[169] Dz.U.1993 nr 61 poz. 291, art. 11, pkt.1.

w dziedzinie ochrony środowiska i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych celem zapewnienia wzajemnego i trwałego bezpieczeństwa ekologicznego."[170].

W Układzie między Rzeczypospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidności i przyjacielskiej współpracy kwestia związana z zapobieganiem i usuwaniem skutków katastrof i klęsk żywiołowych jest przedstawiona następująco: *„Umawiające się Strony będą współdziałać i wzajemnie udzielać sobie pomocy w celu zapobiegania i zwalczania nadzwyczajnych zanieczyszczeń i zagrożeń środowiska"*.[171]

Tabela nr 2. Wykaz traktatów i układów o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy zawartych przez Polskę z państwami sąsiednimi wraz z artykułami odnoszącymi się do zapobiegania i usuwania skutków zagrożeń (w tym ochrony środowiska), (według daty ich zawarcia).

Lp.	Państwo	Data zawarcia	Numer artykułu
1.	Niemcy	17 czerwca 1991 r.[172]	art. 17
2.	Czechy	6 październik 1991 r.[173]	art. 12
3.	Słowacja	6 październik 1991 r.[174]	art. 12
4.	Ukraina	18 maja 1992 r.[175]	art. 9
5.	Rosja	22 maja 1992 r.[176]	art. 11
6.	Białoruś	23 czerwca 1992 r.[177]	art. 12
7.	Litwa	27 kwietnia 1994 r.[178]	art. 12

Źródło: opracowanie własne.

Umowę między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Federalna Niemiec *o współpracy w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach granicznych* sporządzo w Warszawie dnia 19 maja 1992 roku.[179] Została ona ratyfikowana dopiero w 1997 roku, po wielkiej powodzi. Artykuł 2 niniejszej umowy określa co obejmuje współpraca w dziedzinie gospodarki wodnej na wodach przygranicznych. Dla

[170] Dz.U.1995 nr 15 poz. 71, art. 12, pkt. 1.
[171] Dz.U.1992 nr 59 poz. 296, art. 12, pkt.1.
[172] Dz.U. 1992 nr 14 poz. 56
[173] Dz.U. 1992 nr 59 poz. 296
[174] Dz.U. 1992 nr 59 poz. 296
[175] Dz.U. 1993 nr 125 poz. 573
[176] Dz.U. 1993 nr 61 poz. 291
[177] Dz.U. 1993 nr 118 poz. 527
[178] Dz.U 1995 nr 15 poz. 71
[179] Dz.U. 1997 nr 11 poz.56.

potrzeb niniejszej dysertacji wymienię trzy istotne punkty tego artykułu dotyczące zapobiegania i usuwania skutków klęsk i katastrof : „ *Współpraca ... obejmuje w szczególności:*

- *ochronę przed wodami powodziowymi i niżówkami oraz ochronę przed zagrożeniami przy pochodzie lodów, z uwzględnieniem i ponoszenia kosztów;*
- *zapobieganie i zwalczanie nadzwyczajnych zanieczyszczeń wód granicznych;*
- *budowę, utrzymanie i wykorzystanie wałów ochronnych, polderów, kanałów ulgi, urządzeń piętrzących i innych obiektów hydrotechnicznych związanych z gospodarką wodną na wodach granicznych*".

Znaczące możliwości współdziałania w sprawach dotyczących przyjmowania i udzielania pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych dają umowy i porozumienia o współpracy transgranicznej i międzyregionalnej. Zasadą tych umów jest, że strony powołują międzyrządowe komisje oraz działające w ich ramach grupy robocze, które organizują i koordynują kontakty instytucji i organizacji z krajów uczestniczących w umowie. Komisje i grupy robocze stanowią skuteczny instrument służący wzmacnianiu dobrosąsiedzkich kontaktów.

Dla zawartych porozumień i umów charakterystyczne jest to, iż wchodzą w życie dopiero po wymianie not. Noty te stanowią informację o zakończeniu odpowiedniej procedury, koniecznej do wejścia w życie takiego porozumienia bądź też umowy.

2.3.2. Dwustronne umowy rządowe i resortowe o wzajemnej pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych

We wszystkich sytuacjach, gdy zachodzi potrzeba udzielania pomocy, powinna ona opierać się na umowach bilateralnych. Dlatego tak ważne miejsce dla współdziałania w celu wzajemnej pomocy w razie klęsk i innych ciężkich wypadków ma podpisanie dwustronnych umów rządowych i resortowych o wzajemnej pomocy podczas klęsk i katastrof.

Jedną z pierwszych tego typu umów, jakie Polska podpisała po uzyskaniu suwerenności, była dwustronna umowa z Rosją. W Warszawie 25 sierpnia 1993 roku, już rok po podpisaniu traktatu o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy została podpisana dwustronna umowa między rządami obu państw w dziedzinie

zapobiegania awariom przemysłowym, klęskom żywiołowym i likwidacji ich skutków[180]. Umowa ta weszła w życie dopiero 22 maja 2002 roku, a więc niespełna po dziewięciu latach oczekiwania. Opóźnienie związane z wejściem w życie tej umowy spowodowane było między innymi bardzo szeroką dyskusją, która dotyczyła prawidłowości trybu związania się umową. Ponadto opóźnienie spowodowało wejście w życie nowych przepisów prawnych dotyczących zawierania umów międzynarodowych.

Następną umowę *o wzajemnej pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych lub innych poważnych wypadków* Polska podpisała z Republiką Federalną Niemiec w Warszawie 10 kwietnia 1997 roku.[181]

W 2000 roku zostały podpisane umowy ze Słowacją – 24 kwietnia[182], Litwą – 4 kwietnia[183], Czechami – 8 czerwca[184].

W 2002 roku 19 lipca Polska podpisała umowę z Ukrainą[185] *o współpracy i wzajemnej pomocy w dziedzinie zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym i innym nadzwyczajnym wydarzeniom oraz usuwania ich następstw*.

W 2002 roku Polskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji podpisało trzy porozumienia wykonawcze dotyczące dwustronnej umowy między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Federalna Niemiec *o wzajemnej pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych lub innych poważnych wypadków*[186]. Były to porozumienia z:

1. Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Brandenburgii *o wzajemnej pomocy podczas katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków,* sporządzone w Słubicach dnia 18 lipca 2002 roku[187].
2. Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Meklemburgii – Pomorza Przedniego *o wzajemnej pomocy podczas katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków,* sporządzone w Słubicach dnia 18 lipca 2002 roku[188].

---

[180] Dz.U. 2002 nr 185 poz. 1536.
[181] Dz.U.1999 nr 22 poz. 201 i 202.
[182] Dz.U. 2004 nr 36 poz. 327.
[183] Dz.U.2004 nr 38 poz. 341.
[184] Dz.U.2004 nr 36 poz. 325.
[185] Dz.U.2004 nr 166 poz. 1737.
[186] Zob. Bundesministerium des Innern, Geschichten Organisation Aufgaben, Bonn 1995.
[187] MP 2003 nr 15 poz. 207.
[188] MP 2003 nr 15 poz. 209.

3. Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Spraw Wewnętrznych Saksonii *o wzajemnej pomocy podczas katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków,* sporządzone w Słubicach dnia 18 lipca 2002 roku[189].

Do dopełnienia wszystkich traktatów o przyjaźni i dobrosąsiedzkiej współpracy z państwami sąsiednimi w zakresie pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych brakuje tylko umowy z Białorusią. Umowa między rządami Polski i Białorusi dotyczyła tylko wczesnego powiadamiania o awariach jądrowych i o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego która została podpisana w Mińsku 6 października 1994 roku.

Tabela nr 1. Wykaz dwustronnych umów rządowych i resortowych o wzajemnej pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych zawartych przez Polskę z państwami sąsiednimi.

Lp.	Państwo / kraj związkowy		Data podpisania
1.	Rosja		25 sierpnia 1993 r.
2.	Niemcy		10 kwietnia 1997 r.
		Brandenburgia	18 lipca 2002 r.
		Meklemburgia Pomorze Przednie	18 lipca 2002 r.
		Saksonia	18 lipca 2002 r.
3.	Słowacja		24 stycznia 2000 r.
4.	Litwa		4 kwietnia 2000 r.
5.	Czechy		8 czerwca 2000 r.
6.	Ukraina		19 lipca 2002 r.
7.	Białoruś		Brak umowy

Źródło: opracowanie własne.

Wszystkie zawarte umowy stanowiące o współpracy i wzajemnej pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych oraz innych poważnych wypadków mają na względzie między innymi:

- przyjazną i dobrosąsiedzką współpracę;

[189] MP 2003 nr 15 poz. 211.

- rosnące niebezpieczeństwo ze strony awarii przemysłowych oraz klęsk żywiołowych;
- współpracę w zapobieganiu i likwidacji skutków zagrożeń dla poprawy bezpieczeństwa oraz dla poprawy dobrobytu;
- korzyści z wymiany informacji w dziedzinie zapobiegania klęskom żywiołowym i likwidacji ich skutków;
- powiązanie infrastruktur i systemów ekologicznych wymagające prowadzenia uzgodnionej polityki zapobiegania awariom i klęskom żywiołowym i likwidacji ich skutków.

Państwa zawierające umowę dotyczącą wzajemnej pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych lub innych poważnych wypadków są świadome możliwości zaistnienia katastrof spowodowanych siłami natury oraz działalnością człowieka i są przekonane o potrzebie współdziałania w celu ułatwienia wzajemnej pomocy na wypadek powstania katastrof, klęsk żywiołowych oraz poważnych awarii technicznych. Umowy te są gwarantem szybkiego i skoordynowanego działania w przypadku zagrożeń.

We wszystkich tych umowach możemy wyróżnić podstawowe i powtarzające się elementy niezbędne dla prawidłowej współpracy w podanym zakresie:

- przedmiot umowy,
- definicje,
- kompetencje,
- rodzaje operacji, rodzaje pomocy, formy udzielania pomocy,
- przekraczanie granicy państwowej,
- przemieszczanie wyposażenia i środków pomocy przez granicę państwową,
- użycie statków powietrznych,
- koordynacja i kierownictwo,
- koszty działań ratowniczych,
- odszkodowania i rekompensaty,
- przekazywanie danych osobowych,
- połączenia telekomunikacyjne,
- rozstrzyganie spraw spornych.

Przedmiotem każdej z umów jest udzielanie wzajemnej pomocy na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych oraz innych poważnych wypadków.

Tylko dwie spośród wszystkich umów zawartych pomiędzy sąsiadami zawierają wyjaśnienie podstawowych kwestii jakimi są pojęcia katastrofy i klęski żywiołowej oraz innego poważnego wydarzenia. Określenia te wyjaśniono tylko w umowie z Litwa i Ukrainą: *„katastrofa, klęska żywiołowa i inne nadzwyczajne wydarzenie – to zdarzenie spowodowane przez ludzi, siły przyrody lub inne złożone przyczyny, które powodują zagrożenie życia i zdrowia ludzi, mienia lub środowiska naturalnego"*[190].

We wszystkich umowach organem kompetentnym (odpowiedzialnym za współpracę) do zwracania się o pomoc i przyjmowania wniosków o udzielenie pomocy po stronie polskiej jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Następnym elementem w zawieranych umowach są rodzaje pomocy, rodzaje operacji bądź formy udzielania pomocy stosowane zamiennie.

Kolejnym punktem zawartym we wszystkich umowach jest kwestia przekraczania granicy, umowy te przewidują uproszczony tryb przekraczania granicy państwowej.[191]

W umowach uregulowana została sprawa przewozu wyposażenia i środków pomocy przez granicę państwową. Został wprowadzony ułatwiony tryb przewozu wyposażenia i środków pomocy przez granicę. Kodeks celny dopuszcza możliwość odmiennej regulacji przez umowę międzynarodową.[192]

Ważna kwestią jest koordynacja i kierownictwo działań ratowniczych – opiera się ono na zasadzie, iż odpowiedzialną za to stroną jest strona zwracająca się o pomoc.

Ogólne zasady dotyczące kosztów działań ratowniczych przejawiają się w tym, iż strona zwracająca się o pomoc nie pokrywa kosztów udzielanej pomocy. Każda ze stron może zażądać by koszty użycia statków powietrznych były pokryte w połowie przez stronę zwracającą się o pomoc, zapewnienia zakwaterowania oraz wyżywienia, a także o zwrot innych kosztów niezbędnych grupom ratowniczym i ekspertom indywidualnym.

---

[190] Dz.U. 2004 nr 38 poz. 341, art. 1 oraz Dz.U. 2004 nr 166 poz. 1737 art.1.
[191] Ustawa z dnia 12 października 1990 roku o ochronie granicy państwowej (tj. Dz.U.2005 nr 266 poz. 1944), dopuszcza odstępstwa od ogólnej zasady dotyczącej przekraczania granicy w przypadku odmiennej regulacji tej materii przez umowę międzynarodową.
[192] Dz.U.2001 nr 75 poz. 802.

2.3.3. Umowy i porozumienia transgraniczne

Ważne znaczenie dla prawnego uregulowania zagadnienia dotyczącego współpracy transgranicznej miało przystąpienie Polski w 1993 roku do Europejskiej Konwencji Ramowej o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi. Umowy i porozumienia o współpracy transgranicznej odwołują się do ustaleń zawartych w tej Konwencji.

Umowy i porozumienia w swej treści zawierają następujące elementy:

- podstawowe pojęcia takie jak: współpraca transgraniczna, władze regionalne i lokalne;
- nałożenie na rządy obowiązku informowania swoich władz regionalnych i lokalnych o możliwościach ich działania w zakresie współpracy transgranicznej;
- zobowiązanie do rozwiązywania problemów natury prawnej, administracyjnej bądź technicznej, które mogą zakłócić rozwój współpracy;
- zapisy o tworzeniu odpowiednich dwustronnych komisji międzyrządowych do spraw współpracy transgranicznej w wymienionych dziedzinach;
- dziedziny współpracy transgranicznej, które strony zobowiązują się popierać i w zakresie, których władze regionalne i lokalne obu państw mogą planować i organizować współpracę transgraniczną;
- wyraźne zastrzeżenie, że współpraca ta powinna być zgodna z prawem krajowym oraz zobowiązaniami międzynarodowymi każdego z państw.

Sposób ujęcia współpracy w zakresie zapobiegania i usuwania skutków katastrof i klęsk żywiołowych w poszczególnych podpisanych umowach i porozumieniach o współpracy transgranicznej zawartych z Białorusią, Rosją, Słowacją, Czechami i Litwą jest zbliżony.

W umowie z Rosją i Litwą oraz w porozumieniu z Białorusią określono dziedzinę współpracy w sposób bardzo wyczerpujący w umowie z Rosją określono ją jako: „*informowanie się i pomoc na wypadek klęsk ekologicznych i żywiołowych, katastrof i epidemii, a także współdziałanie w likwidacji ich skutków*". W umowie z Litwą brzmi ona następująco: „*wzajemne informowanie się i pomoc na wypadek klęsk żywiołowych, katastrof, awarii przemysłowych mogących powodować szkodliwe skutki transgraniczne oraz innych nadzwyczajnych zagrożeń*

środowiska (awarie instalacji nuklearnych, epidemie, powodzie, pożary, wypadki transportowe i inne)". W porozumieniu z Białorusią przedmiot ten zdefiniowano jako: *„wzajemna pomoc na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych (epidemie, powodzie, pożary, katastrofy górnicze, wypadki transportowe)."* W porozumieniach między Czechami i Słowacją tę dziedzinę współpracy sformułowano identycznie: *„wzajemna pomoc na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych".* Podobieństwo brzmienia wynika zapewne z faktu, iż obie te umowy były sporządzone w niemal jednym czasie.

Tabela nr 3. Wykaz dwustronnych umów i porozumień rządowych o współpracy transgranicznej zawartych przez Polskę z państwami sąsiednimi, w których wymieniono współdziałanie w zakresie zapobiegania i usuwania skutków katastrof i klęsk żywiołowych jako jedną z dziedzin współpracy (według daty sporządzenia).

Lp.	Państwo	Data sporządzenia	Data wejścia w życie	Numer artykułu
1.	Białoruś	24.04.1992 r.	20.10.1992 r.	art. 5
2.	Rosja	02.10.1992 r.	07.12.1992 r.	art. 4
3.	Słowacja	18.08.1994 r.	19.01. 1995 r.	art. 4
4.	Czechy	08.09.1994 r.	05.01.1995 r.	art. 4
5.	Litwa	16.09.1995 r.	13.05.1996 r.	art. 4
6.	Niemcy	-	-	-
7.	Ukraina	-	-	-

Źródło: opracowanie własne.

2.3.4. Porozumienia międzyregionalne

Określenie współpraca międzyregionalna oznacza działanie terenowych organów administracji państwowej i organów samorządu terytorialnego zmierzające do umocnienia i rozwoju przyjaznych i dobrosąsiedzkich stosunków między państwami.

Porozumienia międzyregionalne zawierają następujące obowiązki:

- nakładają na rządy obowiązek informowania swoich władz regionalnych i lokalnych o możliwościach ich działania w zakresie współpracy międzyregionalnej;

- zobowiązują do rozwiązywania problemów natury prawnej, administracyjnej bądź technicznej, które mogą zakłócić rozwój współpracy;
- wszystkie te porozumienia zawierają wyraźne zastrzeżenie, że współpraca ta powinna być zgodna z prawem krajowym oraz zobowiązaniami międzynarodowymi każdego z państw.

Porozumienia międzyregionalne uwzględniają wspólne dla danych regionów problemy i zadania, dlatego też z całą pewnością były zawierane ze świadomością znaczenia jakie ma współpraca między terenowymi organami administracji rządowej i organami samorządu terytorialnego państw podpisujących tego typu porozumienia.

Na mocy porozumienia między Rządem RP a Rządem RFN zawartego w formie wymiany not o współpracy regionalnej i przygranicznej została utworzona Niemiecko-Polska Komisja Międzyrządowa do spraw Współpracy Regionalnej i Przygranicznej oraz Komitet do Spraw Przygranicznych i Komitet do Spraw Międzyregionalnych. Zadaniem Komisji i Komitetów jest rozwiązywanie problemów, wspieranie kontaktów i współpracy wykraczających poza obszar przygraniczny (problemy międzyregionalne). Jedną z wielu wymienianych w punkcie 12 porozumienia dziedzin współpracy jest pomoc w przypadku katastrof oraz współpraca lokalnych służb ratowniczych.

Ważne miejsce w dziedzinie zapobiegania i usuwania skutków katastrof i klęsk żywiołowych odegrały: Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej oraz Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy regionów Rzeczypospolitej Polskiej z regionem Sanki-Petersburga. W obu tych porozumieniach uwzględniono wspólne problemy dla Obwodu Kaliningradzkiego oraz charakterystyczne położenie obu państw nad Bałtykiem. W porozumieniach tych sposób ujęcia współpracy w zakresie zapobiegania i usuwania skutków katastrof i klęsk żywiołowych jest identyczny: „*Strony będą tworzyć sprzyjające warunki dla współpracy w szczególności w takich dziedzinach jak: ... informowanie się i pomoc na wypadek klęsk ekologicznych i żywiołowych, katastrof i epidemii, a także współdziałanie w likwidacji ich skutków*."

W porozumieniu między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy międzyregionalnej jako jedną z dziedzin współpracy wymieniono: „ ... *wzajemne informowanie się i pomoc na wypadek katastrof i klęsk ekologicznych (epidemie, powodzie, pożary, katastrofy i wypadki transportowe)*".

We współczesnym świecie należy się liczyć z możliwością wystąpienia różnego rodzaju zagrożeń naturalnych oraz mających podłoże technologiczne mających transgraniczny charakter. Wynika to z faktu, iż zagrożenia nie znają granic i przemieszczają się niczym powietrze przez granice według innych zasad i nie są regulowane w trybie administracyjnym.

Dlatego też należy kształtować współpracę poprzez stworzenie podstawowych elementów infrastruktury prawnej, na której oparta jest współpraca międzynarodowa. Takim elementem dającym ramy prawne dla działania władz regionalnych i lokalnych jest przystąpienie do międzynarodowych konwencji oraz zawieranie dwustronnych umów i porozumień o współpracy transgranicznej i międzyregionalnej. Współpraca w tym zakresie powoduje, iż zmienia się rola obszarów granicznych – czyni z nich coś na wzór pomostów i odbiera granicom ich dotychczasowy charakter.[193]

2.3.5. Podstawy prawne współpracy wielostronnej z państwami sąsiednimi

Euroregiony i współpraca transgraniczna to specyficzna kwestia współpracy międzynarodowej. Tym bardziej, że regiony graniczne w Europie stanowią około 40% powierzchni europejskiej. W regionach tych żyje 33% ludności, dlatego współpraca w ramach euroregionów jest dla nas bardzo ważnym tematem.

Euroregion jest to obszar przekraczający co najmniej jedną granicę państwa i stanowiący sumę co najmniej dwu przestrzeni społeczno-gospodarczych o policentrycznym sposobie organizacji, tzw. transgranicznym. Nazwa „*Euroregion*" pochodzi od najstarszej inicjatywy współpracy transgranicznej „Euroregio". Jej początki sięgają 1955 roku, kiedy to w październiku zaczęto rozważać możliwość powołania pierwszego związku transgranicznego. W 1958 roku na granicy holendersko-niemieckiej powstał pierwszy euroregion utworzony

---

[193] Zob. K. Jóskowiak, *Przegląd współpracy transgranicznej i międzyregionalnej,* http://www.sprawy międzynarodowe.pl/rocznik/1999/kazimierz_joskowiak_przeglad_wsolpracy.html

przez miasta Enschede i Granau.[194] Korzyści płynące z takiej współpracy zdecydowały o powstaniu kolejnych euroregionów. W literaturze przez pojęcie euroregion rozumie się „*określony geograficznie obszar obejmujący przygraniczne części dwu lub więcej państw, które chcą ze sobą współpracować i koordynować działania społeczności lokalnych w różnych dziedzinach*".[195] Euroregion - to obszar współpracy przygranicznej, transgranicznej oparte na porozumieniach jednostek samorządu terytorialnego. W typowym ujęciu „*euroregion polega na tym, iż stowarzyszenia posiadające odrębną osobowość prawną, powołują na mocy umowy zawartej między sobą wspólne organy stanowiące.*"[196] „*Euroregiony to lokalna lub regionalna instytucjonalizacja współpracy transgranicznej z pełnym uznaniem granic państwowych i praw obowiązujących w krajach, które uczestniczą w tworzeniu danego regionu*".[197] Więc współpraca euroregionalna jest odmianą współpracy transgranicznej.

Za współpracę transgraniczną uważa się „*każde wspólne działanie mające na celu umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby Umawiających się Stron, jak również zawarcie i przyjęcie porozumień do realizacji tychże zamierzeń*".[198] W szerszym rozumieniu znaczenia tego pojęcia współpracę transgraniczną należy rozumieć jako proces, w którym społeczności lokalne jednoczą swoje wysiłki w celu wspólnego rozwiązywania problemów. W literaturze przedmiotu odnajdujemy także taką definicję współpracy transgranicznej, iż jest ona „*synonimiczna do przygranicznej*".[199] Samo pojęcie transgraniczności stanowi również przedmiot różnych propozycji definicyjnych. S. Czarnowa uważa, że „*przez transgraniczność rozumieć należy sąsiadowanie ze sobą obszarów przygranicznych należących do kilku państw*".[200]

Regulacje dotyczące zasad prowadzenia współpracy zagranicznej przez samorządy zawarte są w prawie wewnętrznym. Do wewnętrznych podstaw

---

[194] Zob. P. Czechowski, Z. Niewiadomski, *Administracyjno-prawne przesłanki komunalnej współpracy przygranicznej z Republika Federalna Niemiec,* „Człowiek i Środowisko" 1992 nr 16 (1-2), s.76-77.
[195] Mały słownik stosunków międzynarodowych", Warszawa 1996, s.37.
[196] K. Potulska, J. Potulski, *Współpraca transgraniczna*, *Podstawy prawne i formy istnienia euroregionów na granicach Polski, http://www.2p.pl/nn/samorzad/raporty/ruroreg.html*
[197] I. Wyciechowska, *Międzynarodowa regionalizacja Europy Środkowo-Wschodniej,* w: S. Bieleń (red.) *Regiony graniczne współzależności i wsparcia*, Polska Rada Badań Pokoju, Plus ratio quam vis 1993, s.83, 84.
[198] Europejska Konwencja Ramowa, Dz.U. 1993 nr 61 poz.286.
[199] S. Malarski, *Regiony i Euroregiony, zagadnienia organizacyjne, prawne, administracyjne,* Opole 2003, s. 188.
[200] *Niektóre aspekty prawne współpracy transgranicznej i euroregionów,* Państwo i Prawo, 1997 nr 10, s.55.

prawnych państwa polskiego do prowadzenia międzynarodowej współpracy między regionami przez samorządy terytorialne zaliczamy artykuł 172 Konstytucji RP stwierdzający, że: *„jednostka samorządu terytorialnego ma prawo przystępowania do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych oraz współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw*".[201] W ustępie trzecim tego samego artykułu Konstytucji jest zapisane, że zasady takiej działalności powinny zostać określone w ustawie.[202]

Współpraca w ramach euroregionów jest formalnie usankcjonowana w następujących dokumentach międzynarodowych ratyfikowanych przez Polskę:

1. Europejska Konwencja Ramowa o Współpracy Transgranicznej zwana jest także Konwencją Madrycką. Została przyjęta przez Radę Europy 21 maja 1980 roku. Polska podpisała ją jako pierwsze państwo w Europie Środkowej i Wschodniej. Miało to miejsce w Warszawie 10 marca 1993 roku, ratyfikowano ją oświadczeniem rządowym 1 kwietnia 1993 roku.[203] W preambule Konwencji określono cele i kierunki współpracy transgranicznej wskazując między innymi, iż szczególne znaczenie ma również współpraca w dziedzinie wzajemnej pomocy w razie nieszczęść i katastrof. Stwierdzenie to stanowi podstawę dla współpracy w ramach euroregionów w kwestiach związanych z zapobieganiem i usuwaniem skutków katastrof i klęsk żywiołowych.
2. Europejska Karta Samorządu Terytorialnego. 15 października 1985 roku Rada Europy uchwaliła Europejska Kartę Samorządu Terytorialnego. Polska ratyfikowała ją 14 lipca 1994 roku[204]. Karta przyznaje jednostkom samorządu terytorialnego prawo podmiotowe do nawiązywania współpracy. Istota regulacji Karty jest odesłanie do prawa krajowego.
3. Europejska Karta Samorządu Regionalnego. Europejska Karta Samorządu Regionalnego porządkuje w Europie status regionów, czyli jednostek usytuowanych przez prawo poniżej władzy centralnej i daje ludziom mieszkającym na pewnym obszarze i identyfikującym się z nim, prawo i możliwości decydowania o własnych sprawach.

---

[201] Zapis ten odpowiada artykułowi 10 ust. 2 i 3 ratyfikowanej w 1993 roku Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego.
[202] Ustawa o samorządzie województwa Dz.U. 1998 nr 91 poz. 576.
[203] Dz.U. 1993 nr 16 poz. 287 i 288.
[204] Dz.U.1994 nr 124 poz. 607, 608.

4. Europejska Karta Regionów Granicznych i Transgranicznych[205]. Karta jest jedynie deklaracją współpracy i swoistego rodzaju kodeksem dobrych praktyk współpracy transgranicznej: „Karta opiera się o świadomość historycznego podłoża i odpowiedzialność za przyszłość zrzeszonej Europy, w której regiony graniczne i transgraniczne odgrywają decydującą rolę" Zatem Karta nie jest aktem prawa międzynarodowego, nie ma mocy obowiązującej takiej jak konwencje międzynarodowe, jest raczej przykładem tzw. "miękkiego prawa międzynarodowego". W kierunkach wskazanych przez Kartę należy wymienić zawarte w niej istotne kwestie dla niniejszej dysertacji, należą do nich: doskonalenie transgranicznej ochrony środowiska i przyrody oraz partnerstwo i pomocniczość.

   Do podstawowych celów jakie spełniają Euroregiony należą:

   - zmiana charakteru granic i przezwyciężenie krępujących uregulowań państwowych dotyczących nieprzenikalności granic;
   - umocnienie warunków gospodarczych i społeczno-kulturalnych;
   - decentralizacja regionów jako podstawowa siła napędowa współpracy ponadgranicznej[206];
   - ułatwienie realizacji europejskiej polityki zagospodarowania przestrzennego;
   - usuwanie przeszkód i nierówności ekonomicznych;
   - określenie metod rozwiązywania problemów;
   - formowanie zasad budowy podstaw wzajemnego zaufania i współpracy między instytucjami europejskimi oraz ich efektywności.

Punktem wyjścia dla powstania euroregionów było przekonanie, iż istniejące problemy regionów przygranicznych można rozwiązać jedynie wspólnym wysiłkiem, w dobrym sąsiedztwie dla ludzi i z ludźmi żyjącymi na tych obszarach. Ogólna długość granic Polski wynosi 3496 kilometrów. Obecnie na tym odcinku działa aż 17 euroregionów. Podzieliłam je ze względu na granice które obejmują.

---

[205] 20 listopada 1981roku Rada Europy uchwaliła Europejską Kartę Regionów Przygranicznych (miało to miejsce w EUROREGIO), która 1 grudnia 1995 roku zmieniła swoja nazwę na Europejska Kartę Regionów Granicznych i Transgranicznych (miało to miejsce w Szczecinie w Euroregionie Pomerania)

[206] Przykładem może tu być decentralizacja „*w tym decentralizacja kontaktów międzynarodowych, która prowadzi do upodmiotowienia jednostek terenowych: regionów (województw), powiatów, miast i gmin. Pod względem prawa służy również nawiązaniu bezpośrednich kontaktów z ich odpowiednikami zagranicznymi."* w: W. Toczyński, *Międzynarodowa współpraca regionów,. Poradnik,* Gdańsk 1998, s.55.

Analiza działalności euroregionów jest przeprowadzona pod kątem kwestii związanych z zapobieganiem i likwidacją skutków katastrof i klęsk żywiołowych.

Granica zachodnia:

Lp.	Euroregion (strony współpracy)	Data utworzenia	zadanie związane ze współdziałaniem w usuwaniu skutków klęsk i katastrof lub ochrony środowiska
1.	Neise-Nisa-Nysa (Polska/Niemcy/Czechy)	21 grudnia 1991	współpraca w zakresie *ochrony środowiska*[207]
2.	Sprewa-Nysa-Bóbr (Polska/Niemcy)	21 września 1993	*współdziałanie w zapobieganiu oraz zwalczaniu katastrof i klęsk żywiołowych*
3.	Pro-Europa Viadrina (Polska/Niemcy)	21 grudnia 1993	Nie zawiera
4.	Pomerania (Polska/Niemcy/Szwecja)	15 grudnia 1995	*współpraca w zakresie likwidacji skutków sytuacji awaryjnych i klęsk żywiołowych*

Źródło: Opracowanie własne

[207] W ramach współpracy zostały powzięte pewne kroki, które zaowocowały pełnym sukcesem. Należą do nich programy „Czarny Trójkąt" i „Czysta Nysa". Realizacja tych programów spowodowała minimalizację ewentualnego wystąpienia katastrofy ekologicznej. Następnym elementem współpracy to bezpieczeństwo. W jego ramach podjęto działania dla poprawy bezpieczeństwa na terenie Dolnego Śląska. Działania te to realizacja programu, który bazuje na wieloletniej współpracy przygranicznej służb ratowniczych. W 1996 roku zostało podpisane porozumienie z przedstawicielami sąsiadujących powiatów czeskich. Najlepszym dowodem na efektywność współpracy była akcja ratownicza przeprowadzona w 2000 roku, kiedy to obszary Niemiec i Czech były objęte katastrofą powodzi. Dzięki trójstronnej współpracy Polski, Czech i Niemiec spowodowało, że kontrolowany zrzut wody ze zbiornika Witka nie dopuścił do katastrofy miasta Görlitz. W ramach poprawy bezpieczeństwa na terenach granicznych zastosowany został kompleksowy program obejmujący cztery zasadnicze poziomy. Pierwszy poziom to poprawa infrastruktury. Obejmuje on budowę dróg, regulację rzek. Drugim obszarem jest edukacja. Edukacja ta skierowana jest do dzieci, młodzieży oraz społeczeństwa mieszkającego nad brzegami rzek górskich. Polega ona na uświadomieniu jakie mechanizmy kierują żywiołem powodzi, oraz jak należy się zachować w wypadku wystąpienia zdarzenia żywiołowego jakim jest powódź. Trzeci obszar to poprawa stanu sprzętu grup ratowniczych, wszystkich, które działają na rzecz bezpieczeństwa. Czwarty obszar związany jest z poprawą stanu baz sprzętowych, które działają na terenie Dolnego Śląska. Te cztery obszary działając kompleksowo rozwiązują problemy bezpieczeństwa.

Granica Południowa:

Lp.	Euroregion (strony współpracy)	Data utworzenia	zadanie związane ze współdziałaniem w usuwaniu skutków klęsk i katastrof lub ochrony środowiska
1.	Karpaty (Polska/Słowacja/ Ukraina/Węgry)	14 lutego 1993	*organizowanie i koordynowanie działań na rzecz rozwoju współpracy w dziedzinie ekologii*
2.	Tatry (Polska/Słowacja)	26 sierpnia 1994	*współdziałanie w zapobieganiu i zwalczaniu katastrof i klęsk żywiołowych*
3.	Glacensis (Polska/Czechy)	5 grudnia 1996	*współpraca przy likwidowaniu pożarów i kataklizmów; współpraca górskich służb ratowniczych*
4.	Pradziad (Polska/Czechy)	2 lipca 1997	*współpraca przy likwidowaniu pożarów i katastrof; współpraca w dziedzinie środowiska naturalnego*
5.	Śląsk Cieszyński (Polska/Czechy)	22 kwietnia 1998	rozwiązywanie wspólnych problemów dotyczących ekologii i środowiska naturalnego
6.	Silesia (Polska/Czechy)	20 września 1998	*wzajemna pomoc na wypadek katastrof i klęsk żywiołowych; utrzymanie oraz poprawienie stanu środowiska naturalnego*
7.	Beskidy (Polska/Czechy/Słowacja)	9 czerwca 2000	*dbanie o bogactwo zasobów przyrody i ochrony środowiska*
8.	Dobrawa (Polska/Czechy)	Euroregion Dobrava został wykreślony z listy euroregionów z udziałem polskich podmiotów - źródło: Regionalne Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych	

Źródło: Opracowanie własne

Granica Wschodnia:

Lp.	Euroregion (strony współpracy)	Data utworzenia	zadanie związane ze współdziałaniem w usuwaniu skutków klęsk i katastrof lub ochrony środowiska
1.	Bug (Polska/Białoruś/ Ukraina)	29 września 1995	*likwidacja zagrożeń i klęsk żywiołowych;* *ochrona i poprawa stanu środowiska*
2.	Niemen (Polska/Litwa/ Białoruś).	6 czerwca 1997	*likwidacja zagrożeń i klęsk żywiołowych;* *ochrona środowiska*
3.	Puszcza Białowieska (Polska/Białoruś)	25 maja 2002	*współpraca w zakresie zapobiegania i likwidacji następstw klęsk żywiołowych i stanów zagrożenia;* *ochrona środowiska naturalnego i racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych w ramach euroregionu;* zachowanie w Europie unikalnego kompleksu przyrodniczego Puszczy Białowieskiej w znacznej mierze wpływającego na klimat kontynentu
4.	Łyna-Ława (Polska/Rosja)	4 września 2003	*zapobieganie nadzwyczajnym zagrożeniom życia i zdrowia ludzi i środowiska;* *rozwiązywanie wspólnych problemów ekologicznych i ochrony środowiska naturalnego*

Źródło: Opracowanie własne

Granica Północna:

Lp.	Euroregion (strony współpracy)	Data utworzenia	zadanie związane ze współdziałaniem w usuwaniu skutków klęsk i katastrof lub ochrony środowiska
1.	Bałtyk (Polska/Rosja/Litwa/ Łotwa[208]/Szwecja/ Dania)	22 lutego 1998	*ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego; współpraca w zakresie zwalczania klęsk żywiołowych i ekologicznych, pożarów oraz innych sytuacji awaryjnych oraz wzajemne informowanie o występowaniu ww. zagrożeń*

Źródło: Opracowanie własne

2.3.6. Regulacje prawne dotyczące udziału wojsk w zapobieganiu katastrofom i usuwaniu ich skutków poza granicami Polski

Umowa podpisana między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec 10 kwietnia 1997 roku dotyczy wzajemnej pomocy podczas katastrof i klęsk żywiołowych lub innych poważnych wypadków. Umowa o czasowym pobycie członków sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i członków sił zbrojnych Republiki Federalnej Niemiec na terytorium drugiego państwa reguluje sprawy wyjazdu, wyjazdu oraz czasowego pobytu członków sił zbrojnych w celu realizacji między innymi: *„wspólnych ćwiczeń, szkolenia jednostek i tranzytu, jak również prowadzenia akcji humanitarnych, poszukiwawczych i ratunkowych".*

Ustawa z dnia 23 września 1999 roku o zasadach pobytu wojsk obcych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasadach ich przemieszczania się przez to terytorium (Dz.U.1999 nr 93 poz. 1063)

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 listopada 2000 roku w sprawie szczegółowych warunków i trybu zakwaterowania wojsk obcych i ich personelu cywilnego, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.2000 nr 107 poz. 1137)

[208] Strona łotewska wystąpiła z euroregionu.

Do uregulowań w zakresie współpracy w dziedzinie obronności należą przede wszystkim umowy zawarte ze wszystkimi państwami sąsiednimi. Umowy te mają zdecydowanie charakter ramowy, co oznacza, że do ich realizacji zawierano szereg innych dodatkowych porozumień i protokołów już na szczeblu ministerstwa. Wśród umów zawieranych na szczebli rządowym mających zasadnicze znaczenie dla stosunków wojskowych należy wymienić umowy zawarte z państwami sąsiednimi:

- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie utworzenia wspólnej jednostki dla utrzymania i przywracania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (25 czerwca 1997 roku)[209];
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej dotycząca współpracy w dziedzinie obronności (25 luty 2001 rok)[210];
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o czasowym pobycie członków sił zbrojnych RP i członków sił zbrojnych RFN na terytorium drugiego państwa (23 sierpnia 2000)[211];
- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej w sprawie współpracy wojskowo-technicznej (22 kwietnia 2003r.)[212];
- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o wzajemnych dostawach uzbrojenia, techniki wojskowej i świadczeniu usług o charakterze wojskowo-techniczny (10 październik 1996 rok)[213].

Ustawa o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa z dnia 17 grudnia 1998 roku [214] reguluje użycie lub pobytu poza granicami państwa związków operacyjnych i taktycznych oraz oddziałów i pododdziałów, zwanych dalej „jednostkami wojskowymi". Użycie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa oznacza obecność jednostek wojskowych poza granicami państwa w celu udziału w:

---

[209] http://www.msz.gov.pl/bpt/documents/7680.pdf
[210] MP z 2002 r. nr 6 poz. 117.
[211] Dz.U. z 2002 r nr 206 poz. 1750.
[212] Dz.U. z 2004 r. nr 216 poz. 2199.
[213] http://www.msz.gov.pl/bpt/documents/8116.pdf
[214] Dz.U. z 1998 roku Nr 162, poz. 1117.

- konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojuszniczych;
- misji pokojowej;
- akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom;
- szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych;
- akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych (przepisu tego nie stosuje się do akcji ratowniczych regulowanych przepisami o ratownictwie na morzu);
- przedsięwzięciach reprezentacyjnych.

O użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa postanawia Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Ministrów lub Prezesa Rady Ministrów.

Osoby wchodzące w skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa podlegają na terytorium państwa obcego przepisom dyscyplinarnym, karnym i porządkowym obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej. Żołnierze i pracownicy wojska wchodzący w skład jednostek wojskowych są obowiązani do przestrzegania prawa państwa przyjmującego oraz wiążącego Rzeczpospolitą Polską prawa międzynarodowego.

Reasumując, polityka bezpieczeństwa narodowego Polski w dobie przemian globalizacyjnych cechuje się niezmiennością celów i zasad. Wysoki poziom bezpieczeństwa jest oparty m. in. na gwarancjach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wyrazem ciągłości dążeń państwa w tym względzie były strategie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej przyjęte w latach 1992, 2000 oraz 2007. Podstawowe cele polityki bezpieczeństwa Polski są związane z ochroną suwerenności i niezawisłości Rzeczypospolitej, utrzymaniem nienaruszalności granic i integralności terytorialnej kraju. Polityka państwa służy zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli Polski, praw człowieka i podstawowych wolności, stworzeniu niezakłóconych warunków do cywilizacyjnego i gospodarczego rozwoju Polski oraz ochronie dziedzictwa narodowego i tożsamości narodowej, realizacji zobowiązań sojuszniczych, a także obronie i promowaniu interesów państwa polskiego.

Niemniej jednak, sytuacja międzynarodowa ulega dynamicznym zmianom. Pojawiają się nowe wyzwania i zagrożenia. Zmieniają się uwarunkowania bezpieczeństwa. Nowy kontekst dla polskiej polityki tworzy wejście do Unii Europejskiej. Rozszerza się NATO, które nawiązuje współpracę z naszymi

wschodnimi sąsiadami – Rosją i Ukrainą. Mimo różnorodnych zagrożeń dla stabilności kierunek zmian w europejskim środowisku bezpieczeństwa jest pozytywny. Nie mniej jednak dynamika i skala zmian powodują potrzebę refleksji i dostosowania naszego prawa do zmieniających się warunków.

Europejskie środowisko bezpieczeństwa rozwijało się w ostatnich latach w korzystnym, z punktu widzenia polskich celów strategicznych, kierunku. Znikła groźba wybuchu w Europie poważnego konfliktu militarnego. Niemniej jednak pojawiły się wszakże nowe wyzwania globalne, które są związane z napięciami i niestabilnością wywoływanymi przez terroryzm międzynarodowy i proliferację broni masowego rażenia, nieprzewidywalną politykę reżimów autorytarnych, które w dużej mierze zaostrza groźbę terroryzmu międzynarodowego i rozprzestrzeniania broni masowego rażenia.

Wyzwania w dziedzinie bezpieczeństwa powodują potrzebę podejścia całościowego, ponieważ zaciera się różnica między zewnętrznymi i wewnętrznymi aspektami bezpieczeństwa. Rośnie znaczenie czynnika międzynarodowego i rola współdziałania międzynarodowego, w tym zwłaszcza w układzie sojuszniczym. Zwiększa się wpływ czynników pozawojskowych, w tym ekonomicznych, społecznych i ekologicznych. Na stan bezpieczeństwa międzynarodowego wpływa w istotnej mierze poszanowanie uniwersalnych praw człowieka, zasad demokracji i praworządności.

W związku z powyższym polskie prawodawstwo powinno kłaść nacisk na potrzebę zacieśniania współpracy międzynarodowej, wzmacniania roli prawa międzynarodowego i instytucji wielostronnych. Instytucje międzynarodowe dostosowują obecnie swoje metody działania do nowych wyzwań. Szczególnie istotne znaczenie dla bezpieczeństwa Polski ma adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do wypełniania zadań niezbędnych dla stabilizacji globalnej, przy jednoczesnym zachowaniu jego klasycznych funkcji obronnych. Sprawność instytucji międzynarodowych i ich zdolność do podejmowania nowych wyzwań wpływać będą korzystnie na bezpieczeństwo naszego kraju.

Skuteczność polskiej strategii bezpieczeństwa zależy od harmonijnego współdziałania wszystkich instytucji państwowych, organów władzy i administracji państwowej zgodnie z uprawnieniami i zadaniami przypisanymi im przez Konstytucję RP i ustawy. Przed tymi instytucjami i organami stoi zadanie odpowiedniego dostosowania ich metod pracy do nowych wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa.

Zapewnianie bezpieczeństwa państwa w nowych warunkach międzynarodowych wymaga zwiększonej aktywności w sferze polityki zagranicznej. Celem polityki zagranicznej jest kształtowanie korzystnego międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa Polski. Do jej najważniejszych zadań w tym zakresie należy dbanie o sprawność mechanizmów sojuszniczych, skuteczność instytucji międzynarodowych i prawa międzynarodowego, przyjazne stosunki z partnerami, w tym z państwami sąsiednimi, wspieranie procesów transformacji w Europie Wschodniej i Południowej, udział w umacnianiu mechanizmów kontrolnych w dziedzinie nieproliferacji broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia, gotowość do uczestnictwa w akcjach zapobiegania konfliktom i utrzymania pokoju, zaangażowanie w międzynarodowe wysiłki na rzecz ochrony środowiska naturalnego, udział w działaniach na rzecz promocji demokracji i poszanowania praw człowieka.

Wielkość, organizację i wyposażenie sił zbrojnych należy stale dostosowywać do potrzeb obronnych, konieczności wypełniania zobowiązań sojuszniczych i międzynarodowych oraz możliwości społeczno-ekonomicznych państwa. Ze względu na ewolucję charakteru zagrożeń bezpieczeństwa, statyczne siły zbrojne, mające na celu obronę terytorialną, będą stopniowo zastępowane przez nowoczesne, mobilne, wysoce wyspecjalizowane jednostki. Z charakteru nowych zagrożeń wynika konieczność rozwoju współpracy sił zbrojnych ze strukturami cywilnymi w zakresie reagowania na zagrożenia pozamilitarne oraz podejmowania operacji ratowniczych i antyterrorystycznych w kraju i poza jego granicami.

Wzrasta znaczenie sfery bezpieczeństwa wewnętrznego, którą tworzą wszystkie organy administracji publicznej oraz inne podmioty społeczne i gospodarcze, realizujące zadania w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony w kraju i zagranicą. Odpowiedzialną rolę w ramach tego sektora mają do odegrania obrona cywilna, służby specjalne, policja, straż graniczna, straż pożarna, jednostki ratownictwa i inne wyspecjalizowane agencje, inspekcje i służby.

Wskutek pojawienia się nowych wyzwań zaistniała potrzeba utworzenia państwowego kompleksowego systemu reagowania kryzysowego, odpowiadającego na współczesne zagrożenia bezpieczeństwa zarówno międzynarodowego, jak i narodowego. Odpowiednie instytucje państwowe powinny prowadzić działania zmierzające do powołania zintegrowanego systemu kierowania i zarządzania na wypadek kryzysu. Niezbędne staje się spójne

uregulowanie zadań i kompetencji organów i instytucji państwowych, a także organizacji społecznych działających na rzecz bezpieczeństwa państwa.

Zadaniem właściwych instytucji publicznych jest informowanie społeczeństwa o międzynarodowej sytuacji w dziedzinie bezpieczeństwa i możliwych zagrożeniach dla Polski, propagowanie naszych interesów bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej, umacnianie postaw patriotycznych, determinacji społeczeństwa w warunkach ewentualnych zagrożeń i kryzysów lub konieczności wypełniania sojuszniczych zobowiązań. Zadania w tym zakresie w sytuacji pokoju obejmują rozwijanie świadomości o powinnościach obywateli na rzecz bezpieczeństwa i obronności państwa oraz pozyskiwanie wiarygodnych informacji o zagrożeniach związanych z potencjalnymi zewnętrznymi działaniami ofensywnymi o charakterze propagandowym, wywiadowczym lub dywersyjnym.

Rozdział III

Charakterystyka Sił Zbrojnych RP

Siły zbrojne RP są podstawowym elementem systemu bezpieczeństwa państwa, służą ochronie niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej i niepodzielności jej terytorium, zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jej granic (Art. 26 ust.1 Konstytucji RP). W ramach tej funkcji wykonują zadania wynikające ze Strategii Obronności Rzeczypospolitej Polskiej, skonkretyzowane w Polityczno-Strategicznej Dyrektywie Obronnej oraz w narodowych i sojuszniczych planach operacyjnych. Siły Zbrojne przeznaczone są do wykonywania zadań w ramach obrony kolektywnej NATO, zadań reagowania kryzysowego, zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju, a także są przygotowane do udziału w reagowaniu na zagrożenia pozamilitarne.

Stan liczebny kadry zawodowej na dzień: 31.08.2006 roku:

Liczba żołnierzy zawodowych – 77 553 w tym:

Generałowie – 145

Oficerowie starsi – 11 008

Oficerowie młodsi – 14 490

Podoficerowie zawodowi – 43 332

Szeregowi zawodowi – 8 578 [215].

W czasie pokoju siły zbrojne utrzymują odpowiedni system mobilizacyjny, obejmujący zarządzanie zasobami osobowymi, materiałowymi i transportowymi oraz szkolenie rezerw. System mobilizacyjny jest dostosowywany do nowych wymogów strategicznych - pokojowych przekształceń sił zbrojnych.

3.1. Struktura Sił Zbrojnych RP

Najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych jest Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. W czasie pokoju sprawuje on zwierzchnictwo nad SZ za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej. Minister sprawuje swą funkcję przy pomocy Ministerstwa Obrony Narodowej, w skład którego wchodzi Sztab Generalny Wojska Polskiego. Siłami Zbrojnymi, w czasie pokoju, w imieniu Ministra Obrony

---

[215] E. Szczerbak, Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, w: http://209.85.135.104/search?q=cache:QCEYRPlScbUJ:student.agh.edu.pl/~maxzwp/files/studia/PO/sily.ppt+Stan+liczebny+kadry+zawodowej&hl=pl&ct=clnk&cd=1&gl=pl&client=firefox-a

Narodowej, dowodzi szef Sztabu Generalnego WP. Jest on najwyższym żołnierzem w czynnej służbie wojskowej.

Rodzaje SZ składają się z jednostek wojskowych i związków organizacyjnych różnych rodzajów wojsk i służb.

Jako rodzaje Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej tworzą:

I. Wojska Lądowe.

II. Siły Powietrzne[216].

III. Marynarka Wojenna.

IV. Wojska Specjalne.

Odrębnym elementem Sił Zbrojnych, który znajduje się poza strukturami rodzajów wojsk, jest Dowództwo Garnizonu Warszawa w skład którego wchodzą jednostki zabezpieczenia stołecznego garnizonu oraz kilka innych jednostek na terenie kraju (głównie łączności i dowodzenia). DGW powstało 1 sierpnia 1995 roku z rozformowanego Dowództwa Zgrupowania Jednostek Zabezpieczenia Ministerstwa Obrony Narodowej. Zostało powołane w celu:

- zabezpieczenia funkcjonowania i ochrony MON i Sztabu Generalnego;
- zabezpieczenia funkcji dowodzenia;
- zabezpieczenia w środki transportu;
- wypełnienia reprezentacyjnych zadań Wojska Polskiego.

W razie ogłoszenia powszechnej lub częściowej mobilizacji oraz w razie wojny częścią Sił Zbrojnych stają się Służba Kontrwywiadu i Służba Wywiadu Wojskowego[217] oraz Straż Graniczna.

Łączna powierzchnia Bazy Poligonowej Sił Zbrojnych RP wynosi 161 000 ha ziemi:

- Drawsko Pomorskie 36111 ha – najnowocześniejszy poligon wojsk lądowych i lotnictwa;
- Okonek 9900 ha – poligon pancerny;
- Nadarzyce 7950 ha – Centralny Poligon Lotniczy jest największym tego typu poligonem w Europie;
- Jagodna 6020 ha – poligon szkolny;
- Orzysz 19650 ha – poligon obrony powietrznej;
- Żagań – Świętoszów 38499 ha – największy poligon w Polsce mogą ćwiczyć jednocześnie 2 dywizje;

---

[216] Wcześniej Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej.

[217] Art. 3 ust. 8 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony (DZ.U.1967 nr 44 poz. 220).

- Ustka – Wicko Morskie 4000 ha poligon obrony przeciwlotniczej;
- Strzepcz 2500 ha – poligon marynarki wojennej;
- Toruń 12550 ha – poligon artyleryjski jeszcze z czasów II RP;
- Wędrzyn 11711 ha – poligon wojsk specjalnych i rozpoznawczych;
- Nowa Dęba – Lipa 10066 ha poligon wojsk zmechanizowanych;
- Biedrusko 9176 ha – poligon szkoleniowy techniki pancernej;
- Poligony górskie.[218]

3.1.1. Rodzaje Sił Zbrojnych

Wojska Lądowe. Organizacja Wojsk Lądowych wygląda następująco: Dowództwo, Dywizje, bataliony Obrony Terytorialnej, Samodzielne pułki, Samodzielne bataliony i kompanie, Ośrodki szkolenia oraz inne formacje i obiekty.

Wojska Lądowe dysponują między innymi:

- Czołgi – 946;
- Bojowe Wozy Opancerzone – 1985;
- Artyleria – 1217;
- Śmigłowce – 152;
- Stan liczebny ok. 88 000 w tym 46 000 żołnierzy zawodowych[219].

Współczesne wojska lądowe cechuje całkowite zmotoryzowanie, szerokie wykorzystanie nowoczesnych technik prowadzenia walki oraz wielopłaszczyznowe współdziałanie z siłami powietrznymi i marynarki wojennej.

Wojska Lądowe składają się z następujących rodzajów wojsk (pod względem funkcjonalnym):

- wojsk zmechanizowanych i pancernych;
- wojsk rakietowych i artylerii;
- wojsk obrony przeciwlotniczej;
- wojsk inżynieryjnych;
- wojsk chemicznych;
- wojsk rozpoznania i walki radioelektronicznej;
- wojsk łączności i informatyki;
- wojsk aeromobilnych.

---

[218] E. Szczerbak, Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, w: student.agh.edu.pl/~maxzwp/files/studia/PO/sily.ppt
[219] Dane na 1.01.2007 rok.

Integralną częścią Wojsk Lądowych są **siły obrony terytorialnej**.[220] Jednostki obrony terytorialnej są przewidywane do realizacji zadań o charakterze: operacyjnym, zabezpieczającym i ratowniczym, a także niektórych zadań wynikających ze statusu państwa gospodarza (HNS) we współdziałaniu z pozamilitarnymi ogniwami obronnymi państwa.[221]

Wojska pancerne i zmechanizowane są przeznaczone do odpierania uderzeń zgrupowań pancerno-zmechanizowanych, wykonywania zwrotów zaczepnych celem odzyskania utraconego terenu oraz prowadzenia działań na rzecz wsparcia pokoju. W związku z powietrzno-lądowym charakterem przyszłego pola walki, wojska pancerne i zmechanizowane przygotowane są również do zwalczania środków napadu powietrznego (w tym zwłaszcza śmigłowców bojowych) i walki z formacjami aeromobilnymi przeciwnika. Na wyposażeniu tych jednostek znajdują się czołgi T-72, PT-91, Leopard 2A-4, bojowe wozy piechoty (BWP-1), kołowe transportery opancerzone KTO „Rosomak" oraz inny sprzęt specjalistyczny.

Wojska rakietowe i artylerii są jednym z podstawowych rodzajów wojsk. Wykonują one zasadnicze zadania wsparcia ogniowego wojsk w każdych warunkach, w działaniach głębokich i bezpośrednich. Przeznaczone są do rażenia ogniowego przeciwnika i zapewnienia wsparcia walczącym wojskom. Artylerię Wojsk Lądowych stanowią: dwie brygady artylerii, pułk przeciwpancerny, cztery dywizyjne pułki artylerii, dywizjony artylerii brygad ogólnowojskowych, baterie przeciwpancerne oraz kompanie wsparcia. Na ich wyposażeniu znajdują się działa samobieżne kalibru 122 i 152 mm, wyrzutnie rakietowe BM-21 i RM-70, moździerze 120 mm i 98 mn zestawy przeciwpancernych pocisków kierowanych typu SPIKE, FAGOT, KONKURS i MALUTKA.

Wojska obrony przeciwlotniczej przeznaczone są do bezpośredniej osłony wojsk i obiektów przed uderzeniem środków napadu powietrznego. Trzon wojsk OPL Wojsk Lądowych stanowi sześć pułków przeciwlotniczych oraz dywizjony przeciwlotnicze w brygadach zmechanizowanych i pancernych. Wojska wyposażone są w nowoczesne stacje radiolokacyjne typu NUR, zestawy automatyzacji dowodzenia oparte na urządzeniach ŁOWCZA-REGA, zestawy rakietowe KUB i OSA, przenośne przeciwlotnicze zestawy rakietowe „GROM",

---

[220] Obecnie Dowództwu Wojsk Lądowych poprzez dowództwa okręgów wojskowych, podlega sześć brygad obrony terytorialnej i jeden batalion obrony terytorialnej.
[221] Zob. http://www.mon.gov.pl/pl/strona/50

STRZAŁA-2, zestawy artyleryjsko - rakietowe ZUR-23-2KG, zestawy artyleryjskie ZU-23-4 SZYŁKA.

Wojska Inżynieryjne pełnią dwie zasadnicze funkcje: bojową (wsparcia inżynieryjnego) i humanitarną. Pierwsza obejmuje m.in. rozpoznanie inżynieryjne przeciwnika i terenu, budowę i pokonywanie zapór inżynieryjnych, wykonywanie przejść w naturalnych przeszkodach terenowych, przygotowanie i utrzymanie dróg, urządzanie i utrzymanie przepraw, rozminowanie terenu i obiektów oraz maskowanie wojsk. Działalność humanitarna ma charakter pokojowy i dotyczy niesienia pomocy gospodarce i społeczeństwu zarówno w kraju jak i za granicą, w tym: oczyszczanie terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych, udział w likwidacji skutków klęsk ekologicznych i żywiołowych, udział w misjach pokojowych w składzie sił ONZ i NATO. Podstawowymi formacjami wojsk inżynieryjnych na szczeblu operacyjno-taktycznym są brygady i pułki. Wojska Lądowe posiadają dwie brygady saperów, pułk inżynieryjny, dwa pułki drogowo-mostowe oraz pułk komunikacyjny.

Wojska chemiczne są wyposażone w specjalistyczny sprzęt, realizują najbardziej złożone przedsięwzięcia obrony przed bronią masowego rażenia. Do najważniejszych zadań, które realizują należy zaliczyć: wykrywanie skażeń biologicznych, prowadzenie rozpoznania i dokonywanie pomiarów skażeń promieniotwórczych i chemicznych, użycie zespołów do pobierania próbek skażeń promieniotwórczych, biologicznych i chemicznych, zapewnienie zbiorowej ochrony przed skażeniami oraz prowadzenie całkowitej likwidacji skażeń. Pododdziały wojsk chemicznych mogą razić przeciwnika miotaczami ognia oraz maskować dymem wojska własne i obiekty. Biorą też udział w likwidacji skutków klęsk żywiołowych. W ramach wojsk chemicznych funkcjonuje system wykrywania skażeń, którego wybrane elementy w okresie pokoju monitorują sytuację skażeń na terenie całego kraju. Istniejący system ratownictwa chemicznego oparty jest o dwa Chemiczne i Radiacyjne Zespoły Awaryjne. Podstawowymi formacjami wojsk chemicznych na szczeblu operacyjnym są pułki i bataliony chemiczne, na szczeblu związków taktycznych kompanie chemiczne, a na szczeblu oddziałów plutony chemiczne

Wojska rozpoznania i walki radioelektronicznej zajmują się rozpoznaniem wojskowym, walką elektroniczną, działaniami psychologicznymi i specjalnymi oraz zabezpieczeniem geograficznym. Głównym celem rozpoznania wojskowego jest zdobywanie danych o przeciwniku, niezbędnych do przygotowania i skutecznego

prowadzenia działań bojowych, m.in. o ruchu wojsk przeciwnika oraz posiadanych przez niego siłach i środkach. Zadania te są realizowane z pomocą wyspecjalizowanych wojsk oraz technicznych i elektronicznych środków rozpoznania. Natomiast podstawowym zadaniem walki radioelektronicznej jest rozpoznanie i dezorganizacja działań organów dowodzenia przeciwnika oraz ochrona własnych wojsk przed analogicznymi działaniami. Podstawowymi ogniwami wojsk rozpoznania i walki radioelektronicznej Wojsk Lądowych są: na szczeblu operacyjnym - pułki rozpoznania, bataliony WRE, na szczeblu związków taktycznych - bataliony rozpoznawcze oraz na szczeblu oddziałów - kompanie rozpoznawcze. Są też oddziały i pododdziały rozpoznania i walki elektronicznej, pododdziały działań psychologicznych, pododdziały logistyczne. Podstawowymi wozami bojowymi w wojskach rozpoznania są transportery opancerzone BRDM-2, samochody osobowo-terenowe i pojazdy czterokołowe TRX.

Wojska Łączności i Informatyki przeznaczone są do zapewnienia dowodzenia wojskami lądowymi w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Wykorzystują do tego potencjał telekomunikacyjny kraju, istniejącą infrastrukturę telekomunikacyjną oraz jednostki i pododdziały wsparcia dowodzenia Wojsk Lądowych. Nowym zadaniem tych wojsk jest także informatyczne wspomaganie procesów decyzyjnych, m.in. przez cyfrowe przygotowanie danych, w tym analizę potencjału bojowego przeciwnika i symulowanie przebiegu działań bojowych. Proces dowodzenia zabezpieczają pułki dowodzenia, bataliony dowodzenia oraz pododdziały dowodzenia i łączności jednostek rodzajów wojsk. Wojska łączności i informatyki stanowią priorytet w osiągnięciu zdolności do pełnego współdziałają odpowiednimi służbami i środkami w armiach NATO.

Wojska aeromobilne łączą w sobie dotychczasowe wojska powietrzno-desantowe, desantowo-szturmowe, kawalerię powietrzną i lotnictwo wojsk lądowych. Do podstawowych zadań wojsk aeromobilnych należy naziemne wspieranie operacji lądowych i morskich, zmierzających do opanowania z powietrza ważnych obiektów przeciwnika, dezorganizację ruchu odwodów oraz niszczenie sił i środków wsparcia logistycznego. Ten rodzaj wojsk jest przygotowany do prowadzenia działań dywersyjnych, zaczepnych i obronnych. Ich trzon stanowią 25 BKPow i 6. Brygada Desantowo-Szturmowa. Kawaleria powietrzna jest przygotowana do prowadzenia walki tak z powietrza jak i na lądzie, do wykonywania rajdów przeciwpancernych oraz niszczenia środków ogniowych przeciwnika.

Szkolenia kadr na potrzeby Wojsk Lądowych odbywają się w:

- Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych we Wrocławiu;
- Centrach Szkolenia Wojsk Lądowych (Poznań, Toruń i Zegrze);
- Szkołach Podoficerskich (Wrocław, Poznań, Zegrze i Toruń);
- Centrum Szkolenia Na Potrzeby Sił Pokojowych w Kielcach;
- Ośrodkach Szkolenia Kierowców (Ostróda, Grudziądz);
- Ośrodkach Szkolenia Poligonowego (Orzysz, Żagań, Nowa Dęba, Wędrzyn, Bemowo Piskie, Duszniki Zdrój, Drwasko Pomorskie).

Organem odpowiedzialnym za funkcjonowanie sił lądowych jest Dowództwo Wojsk Lądowych, utworzone na podstawie decyzji Ministra Obrony Narodowej z 4 kwietnia 1997 roku. Jest ono organem dowodzenia szczebla operacyjnego odpowiedzialnym za kierowanie okręgami wojskowymi, korpusem zmechanizowanym oraz jednostkami bezpośrednio podległymi. Odpowiada za ich przygotowanie do realizacji zadań strategiczno-operacyjnych oraz gotowość bojową i mobilizacyjną. W strukturze organizacyjnej Dowództwa Wojsk Lądowych występują dwa piony funkcjonalne:

- pion planowania i dowodzenia, czyli sztab, w kompetencjach którego znajdują się m.in.: problematyka operacyjna i mobilizacyjna, szkolenie dowództw i sztabów, łączność i informatyka, rozpoznanie i walka radioelektroniczna, planowanie logistyczne oraz obrona terytorialna. Sztab odpowiada też za przygotowanie jednostek do udziału w operacjach pokojowych i współpracy sojuszniczej oraz działalność kadrową;
- pion szkolenia - odpowiadający za szkolenie bojowe i szkolenie rodzajów wojsk, przygotowanie ogólnowojskowe i fizyczne oraz problematykę rozwoju bazy szkoleniowej.

Siły Powietrzne RP

Siły powietrzne są przeznaczone do odparcia agresji powietrznej przeciwnika, osłabienia jego potencjału bojowego oraz stworzenia dogodnych warunków do prowadzenia skutecznej operacji obronnej. Jednostki SP są rozmieszczone na całym terytorium kraju, którego obszar podzielono równoleżnikowo pomiędzy dwa korpusy obrony powietrznej. Dowództwo SP znajduje się w Warszawie.

Struktura organizacyjna Sił Powietrznych obejmuje: Dowództwo Sił Powietrznych, Centrum Operacji Powietrznych z podległymi ośrodkami

dowodzenia i naprowadzania oraz centrami koordynacji operacji powietrznej, dwie brygady lotnictwa taktycznego, brygadę lotnictwa transportowego, trzy brygady rakietowe OP i pułk rakietowy OP, dwie brygady radiotechniczne oraz jednostki zabezpieczenia i szkolne.

Stan liczebny 25 163 w tym 16 073 żołnierzy zawodowych. Siły Powietrzne RP dysponują między innymi:

Samoloty myśliwskie i wielozadaniowe

- MiG 29 – 32;
- Su 22 – 48;
- F – 16 – 8 (2007-22,2008-14);
- Samoloty transportowe – 36;
- Samoloty szkoleniowe – 106;
- Śmigłowce – 62.[222]

Wydzielone jednostki Sił Powietrznych mogą uczestniczyć w operacjach sojuszniczych poza granicami RP. Za dowodzenie i kierowanie Siłami Powietrznymi odpowiada Dowództwo SP (DSP) z siedzibą w Warszawie. W jego strukturze organizacyjnej występują dwa główne piony funkcjonalne:

Sztab zajmujący się m.in.: planowaniem, problematyką rozpoznania i walki elektronicznej, dowodzeniem i łącznością oraz polityką kadrową.

Pion szkolenia, odpowiedzialny m.in. za organizację i metodyczne przygotowanie procesu szkolenia bojowego i ogólnowojskowego, szkolenie lotnicze i taktyczno-bojowe żołnierzy sił powietrznych. Odpowiada także za realizację całokształtu przedsięwzięć obrony przeciwlotniczej, współuczestniczy w organizacji jednolitego systemu obrony powietrznej RP. W skład pionu szkolenia wchodzą trzy szefostwa rodzajów wojsk: Lotniczych, Obrony Przeciwlotniczej oraz Radiotechnicznych.

Siły Powietrzne składają się z następujących rodzajów wojsk:

Wojsk Lotniczych odpowiedzialnych za funkcjonowanie jednostek latających. Mają one decydujący wpływ na skuteczność obrony polskiego terytorium. Zapewniają również szkolenie wszystkich pilotów i części personelu naziemnego dla wszystkich rodzajów lotnictwa wojskowego RP. Lotnictwo taktyczne grupuje lotnictwo myśliwskie, myśliwsko-bombowe i rozpoznawcze wyposażone w samoloty F-16, MiG-29 i Su-22. Jego podstawowym zadaniem jest zapewnienie ochrony przestrzeni powietrznej Polski, niszczenie celów

[222] Dane na dzień 1.01.2007 roku.

powietrznych, naziemnych i nawodnych przeciwnika oraz wykonywanie rozpoznania. Ponadto, w 2006 roku sformowano roku brygadą lotnictwa transportowego przeznaczoną do przerzutu wojsk.

Wojska Obrony Przeciwlotniczej przeznaczone są do zwalczania środków napadu powietrznego przeciwnika w powietrzu, jak również obrony jednostek wszystkich rodzajów sił zbrojnych, wybranych obiektów oraz stref. Zorganizowane są w trzy brygady i dwa pułki rakietowe Obrony Powietrznej. Na ich wyposażeniu znajdują się zestawy rakietowe „ziemia-powietrze" („Newa", „Wega" i „Krug") oraz artyleria lufowa. Dysponują też – przeznaczonymi do ochrony własnych pododdziałów – przenośnymi, ręcznymi wyrzutniami rakietowymi („Strzała-2M", „Grom").

Wojska Obrony Przeciwlotniczej składają się z:

- Dowództwa Sił Powietrznych;
- 2 Korpusu Obrony Powietrznej;
- 3 Korpusu Obrony Powietrznej.

Wojska Obrony Przeciwlotniczej mają do dyspozycji kilka typów zestawów rakietowych „ziemia–powietrze" i systemów artyleryjskich. Polskiego nieba strzeże ponad 20 dywizjonów rakietowych. Ponadto wiele baterii artylerii lufowej czuwa nad bezpieczeństwem wybranych jednostek wojskowych na terenie całego kraju.

Wojska OPL SP mogą wykonywać zadania osłony:

- priorytetowych baz lotniczych;
- centrów administracyjno gospodarczych;
- portów i baz morskich;
- wojsk operacyjnych w rejonach operacyjnego rozwijania i w trakcie operacji obronnej;
- sił zadaniowych (SON), również poza granicami kraju.

Zadania te mogą być realizowane w ramach kolektywnej obrony, reagowania kryzysowego oraz dyżurów bojowych w czasie pokoju (np. zabezpieczenie ważnych wydarzeń, obiektów) w układach:

- narodowym (samodzielnie lub we współdziałaniu z innymi rodzajami wojsk i sił zbrojnych);
- sojuszniczym;
- wielonarodowym (koalicyjnym).

W przyszłości Wojska OPL oprócz wysokiej efektywności w zwalczania środków pilotowanych, będą musiały posiadać zdolności do: działania

w zintegrowanym systemie OP SZ RP i NATO, niszczenia taktycznych rakiet balistycznych, pocisków samosterujących, bezpilotowych aparatów latających, środków o małej skutecznej powierzchni odbicia, niszczenia przeciwnika bez bezpośredniego kontaktu radiolokacyjnego lub optycznego (tzw. Non Line of Sight systems), tworzenia ugrupowań sieciocentrycznych przy jednoczesnym zachowaniu wysokiej autonomiczności działań manewrowych, w tym do przerzutu transportem powietrznym.

Konieczność posiadania ww. zdolności jest wynikiem analizy i oceny zagrożeń, jakich można spodziewać się w przyszłości, gdzie zasadniczym trendem jest przesuwanie się priorytetów ze środków pilotowanych na bezpilotowe. Zmiana punktu ciężkości wynika przede wszystkim z: ogromnego postępu technicznego oraz obniżenia kosztów produkcji środków bezpilotowych; nowych możliwości zastosowania bojowego środków bezpilotowych w porównaniu z klasycznym lotnictwem; braku akceptacji strat w ludziach.

W osiąganiu przedstawionych wymagań w Wojskach OPL SP na lata 2007-2012 przyjęto następujące priorytety:

- osiągnięcie interoperacyjności z Wojskami Obrony Przeciwlotniczej Wojsk Lądowych i Marynarki Wojennej RP oraz z Wojskami Obrony Przeciwlotniczej państw NATO poprzez ujednolicenie formatu wymiany informacji (Link-11B, ADatP-3, ICC);
- wyposażenie dywizjonów rakietowych w system identyfikacji celów powietrznych swój-obcy (IFF) oraz modernizację środków rozpoznania powietrznego;
- wyposażenie pododdziałów WOPL w system mobilnej łączności radioliniowej;
- wdrożenie zautomatyzowanego systemu dowodzenia i kierowania na wszystkich stanowiskach dowodzenia;
- przygotowanie wydzielonych sił zadeklarowanych do Sił Wysokiej Gotowości NATO i SON;
- zapewnienie skutecznej osłony kluczowym bazom lotniczym, a w szczególności tym na których będą stacjonować samoloty F-16;
- wymiana zasadniczego uzbrojenia wojsk (podjęcie prac nad pozyskaniem perspektywicznych przeciwlotniczych zestawów rakietowych opartych na rakiecie AMRAAM jak również przystosowanych do zwalczania rakiet balistycznych, pocisków

samosterujących oraz bezpilotowych aparatów latających – zestaw klasy PATRIOT);

- poprawę możliwości szkolenia w oparciu o symulatory (rozbudowę możliwości symulacyjnych zestawów przeciwlotniczych).

Wojska Radiotechniczne są przeznaczone do prowadzenia ciągłego rozpoznania radiolokacyjnego oraz radiolokacyjnego zabezpieczenia działań Sił Powietrznych. WRt wchodzą w skład sojuszniczego systemu rozpoznania radiolokacyjnego udostępniając informację o sytuacji powietrznej znad terytorium Polski i jej najbliższego otoczenia. Rozpoznanie radiolokacyjne realizowane jest przez ciągłą obserwację przestrzeni powietrznej wydzielonymi siłami i środkami WRt Sił Powietrznych. Radiolokacyjne zabezpieczenie działań bojowych Sił Powietrznych obejmuje zabezpieczenie działań Wojsk Lotniczych SP i Wojsk Obrony Przeciwlotniczej SP.

Bataliony radiotechniczne posiadają szereg posterunków wyposażonych w nowoczesne radary produkcji polskiej, zapewniających ciągłą obserwację polskiego nieba w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Użytkowane obecnie, w Wojskach Radiotechnicznych, radary oraz najnowszy polski system opracowywania i dystrybucji danych o obiektach powietrznych (zautomatyzowany system dowodzenia) „Dunaj" spełniają wymagane standardy i pozwalają na właściwe wykrywanie, śledzenie oraz automatyczną dystrybucję, w czasie rzeczywistym, niezbędnej informacji o sytuacji powietrznej do Centrum Operacji Powietrznych (COP) i Ośrodków Dowodzenia i Naprowadzania (ODN).

Wojska Radiotechniczne są też elementem składowym systemu rozpoznania radiolokacyjnego NATO zasilając w informację o sytuacji powietrznej, znad terytorium Polski i jej najbliższego otoczenia, systemy dowodzenia. Wspomnieć należy, że już w roku 1997, w ramach dostosowywania wielkości Sił Zbrojnych RP do standardów NATO, wydzielone posterunki radiotechniczne zostały włączone w sojuszniczy system wspomagania operacji powietrznych (ASOC). Jednocześnie wdrażano do użytku urządzenia jednolitego systemu identyfikacji statków powietrznych typu IFF (Identification Friend or Foe). Świadczy to o ciągłym zachowywaniu nowoczesności Wojsk Radiotechnicznych, co zapewniane jest dzięki stale rozwijającemu się rodzimemu przemysłowi, współpracy międzynarodowej oraz doświadczeniom z 24-godzinnych dyżurów bojowych przez ponad pięćdziesiąt ostatnich lat w obronie polskiego nieba.

Szkoleniem kadr specjalności: lotniczej, radiolokacyjnej oraz obrony przeciwlotniczej dla wszystkich Rodzajów Sił Zbrojnych odbywa się w Siłach Powietrznych w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych, dwóch szkołach podoficerskich oraz w Centrum Szkolenia

Poszczególne typy samolotów i śmigłowców przystosowane są do przewozu na dalekie, średnie i bliskie odległości ludzi, sprzętu bojowego, uzbrojenia i wyposażenia osobistego żołnierzy. Mogą także być używane w operacjach desantowych. Specyficzne zadania wykonuje 36 specjalny pułk lotnictwa transportowego z Warszawy. Zabezpiecza on przeloty ważnych osobistości - Prezydenta RP, Premiera. Poszczególne jednostki dysponują samolotami CASA C-295, An-2, An-26, An-28, M28, Jak-40, Tu-154M, śmigłowcami Mi-2, Mi-8, W-3, SW-4 PUSZCZYK, Bell 412HP.

Marynarka Wojenna

Marynarka Wojenna jest przeznaczona do obrony polskich obszarów morskich: nad morskimi wodami wewnętrznymi, terytorialnymi i polską strefą ekonomiczną. Ponadto MW broni terytorium kraju od strony morza.

Dowództwo Marynarki Wojennej ma swoja siedzibę w Gdyni i składa się z: pionu sztabu, zajmującego się działalnością planistyczną i bieżącą sił Marynarki Wojennej oraz pionu szkolenia odpowiadającego za szkolenie dowództw i jednostek MW.

Centrum Operacji Morskich zapewnia bieżące dowodzenie siłami Marynarki Wojennej. Odpowiada za koordynację działań wszystkich jednostek MW wykonujących zadania na morzu, w powietrzu oraz na lądzie. Główne siły Marynarki Wojennej zorganizowane są w związki taktyczne bezpośrednio podporządkowane dowódcy Marynarki Wojennej:

3 Flotylla Okrętów w Gdyni;

8 Flotylla Obrony Wybrzeża w Świnoujściu;

Brygada Lotnictwa Marynarki Wojennej w Gdyni[223].

Trzon 3 Flotylli Okrętów stanowią jednostki uderzeniowe. Okręty transportowo-minowe oraz trałowo-minowe zgrupowane są w 8 Flotylli Obrony Wybrzeża, natomiast samoloty i śmigłowce w Brygadzie Lotnictwa MW. W składzie flotyll znajdują się jednostki wsparcia, zabezpieczenia działań, jednostki pomocnicze i brzegowe. Część okrętów oraz instytucji i jednostek

[223] http://www.mw.mil.pl/

(szkolne, pomocnicze, techniczne i materiałowe) podlegają odpowiednim komórkom znajdującym się w strukturze Dowództwa Marynarki Wojennej.

3 Flotylla Okrętów w Gdyni jest największym uderzeniowym związkiem taktycznym Marynarki Wojennej, stacjonującym w Porcie Wojennym Gdynia-Oksywie. Zadaniem 3 FO jest utrzymanie zdolności bojowej, wykonywanie uderzeń rakietowych na zespoły nawodnych okrętów i statków nieprzyjacielskich oraz zwalczanie jednostek nieprzyjaciela przy pomocy okrętów podwodnych. Poza tym 3 FO demonstruje swą obecność na morzu w ramach ćwiczeń Paktu Północnoatlantyckiego, programu Partnerstwo dla Pokoju oraz innych przedsięwzięć krajowych i międzynarodowych.

8 Flotylla Obrony Wybrzeża w Świnoujściu jest związkiem taktycznym, którego głównym zadaniem jest obrona polskich obszarów morskich, utrzymanie reżimu operacyjnego w przybrzeżnej strefie obrony oraz udział w obronie wybrzeża morskiego. Siły okrętowe 8 Flotylli stacjonują w dwóch portach wojennych: w Świnoujściu i Gdyni.

W skład flotylli wchodzi 2 Dywizjon Okrętów Transportowo-Minowych (Świnoujście), 12 Dywizjon Trałowców (Świnoujście), 13 Dywizjon Trałowców (Gdynia). Siły brzegowe Flotylli zorganizowane są w trzy specjalistyczne jednostki: 8 Dywizjon Przeciwlotniczy (Dziwnów), 8 Batalion Saperów (Dziwnów) oraz 30 Kompania Chemiczna (Dziwnów).

Zabezpieczenie logistyczne działań 8 Flotylli Obrony Wybrzeża realizuje Komenda Portu Wojennego w Świnoujściu. W skład Komendy Portu Wojennego wchodzą: dPJP, wrtm, boio oraz PB Kołobrzeg. onadto w składzie flotylli występuje Orkiestra Garnizonowa, Klub Garnizonowy, Kluby Żołnierskie oraz Komenda Garnizonu Świnoujście.

Brygada Lotnictwa Marynarki Wojennej w Gdyni jest związkiem taktycznym składającym się z 28, 29 i 30 Eskadry Lotniczej MW bazujących na lotniskach w Gdyni Babich Dołach, Darłowie i Siemirowicach, oraz jednostek zabezpieczenia logistycznego działań lotnictwa: 43 i 44 Bazy Lotniczej MW w Gdyni i Siemirowicach. W skład 44 Bazy Lotniczej MW wchodzi Komenda Lotniska nr 2 w Darłowie. Dowództwo Brygady Lotnictwa MW znajduje się w Gdyni Babich Dołach.

Oddział Zabezpieczenia Marynarki Wojennej jest jednostką zabezpieczenia bojowego, podlegającą bezpośrednio dowódcy Marynarki Wojennej. Odpowiada za obronę i ochronę dowództwa i sztabu Marynarki Wojennej, jak również za

funkcjonowanie Grupy Reagowania Kryzysowego Marynarki Wojennej w czasie pokoju i kryzysu. Pododdziały nowo utworzonego Oddziału Zabezpieczenia Marynarki Wojennej uczestniczą w uroczystościach wojskowych zgodnie z ceremoniałem wojskowym wystawiając asystę honorową. Jednostka realizuje także zadania dotyczące zabezpieczenia logistycznego innych jednostek i instytucji Marynarki Wojennej. Oddział Zabezpieczenia Marynarki Wojennej jest spadkobiercą tradycji 1 Morskiego Pułku Strzelców.

Biuro Hydrograficzne Marynarki Wojennej zabezpiecza pod względem nawigacyjnym, hydrograficznym i hydrometeorologicznym działania sił Marynarki Wojennej. Zapewnia bezpieczeństwo użytkownikom morza. Dzięki BH MW marynarze mają m.in. mapy, wydawnictwa nawigacyjne, jak również ostrzegani są o niebezpieczeństwach podczas żeglugi.

Biuro prowadzi pomiary hydrograficzne na polskich obszarach morskich oraz opracowuje mapy morskie i publikacje nautyczne. Jednym z zadań Biura Hydrograficznego MW jest utrzymanie systemu informacji nautycznej i ostrzeżeń nawigacyjnych. Jest przedstawicielem Polski w Międzynarodowej Organizacji Hydrograficznej (IHO) i w jej komitetach i grupach.

Więcej DZH MW jest dywizjonem morskim z autonomicznymi systemami radionawigacyjnymi i geodezyjnymi, z własną bazą środków transportowych, podlegającym Dowódcy Marynarki Wojennej poprzez Szefa Szkolenia MW. W skład dywizjonu wchodzą okręty ORP „Arctowski", ORP „Heweliusz", ORP „Iskra", dwa kutry i trzy motorówki hydrograficzne oraz pododdziały zabezpieczenia radionawigacyjnego, topogeodezyjnego i transportowego.

Dywizjon wykonuje zadania z zakresu nawigacyjno-hydrograficznego zabezpieczenia działań sił Marynarki Wojennej zgodnie ze standardami NATO i Międzynarodowej Organizacji Hydrograficznej (IHO) w ścisłej współpracy z Biurem Hydrograficznym Marynarki Wojennej. Ponadto dZH MW bierze udział w procesie szkolenia morskiego słuchaczy Akademii Marynarki Wojennej.

Zasadnicze siły okrętowe Marynarki Wojennej:

- Fregaty rakietowe typu: OLIVER, HAZARD, PERRY
- Korweta zwalczania okrętów podwodnych ORP „Kaszub"
- Korwety rakietowe typu: TARANTUL
- Okręty podwodne typu: KILO i KOBBEN
- Niszczyciele min
- Trałowce typu: GARDNO, MAMRY, GOPŁO

- Zasadnicze siły lotnicze Marynarki Wojennej
- Samoloty M28 „Bryza"
- Śmigłowce ZOP Mi 14 PŁ
- Śmigłowce W – 3 „Sokół"
- Śmigłowce Mi – 17
- Śmigłowce typu Kaman SH – 2G „Super Seasprite"
- Śmigłowce ratownicze W-3RM „Anakonda"

Siły specjalne

W Siłach Zbrojnych RP funkcjonują trzy jednostki specjalne:

- Jednostka Wojskowa GROM - grupa reagowania operacyjno-manewrowego została stworzona 13 sierpnia.1990 roku w celu zwalczania terroryzmu i była podporządkowana MSW. Od listopapa.1999 roku grupa weszła w struktury Sił Zbrojnych RP;

- 1 pułk specjalny - jest to pułk komandosów (Lubliniec), który powstał w 1988 roku na bazie batalionów szturmowych i specjalnych i nawiązuje do tradycji Batalionów Dywersyjnych „Parasol" i „Zośka". Jest przeznaczony do działań specjalnych na obszarze kraju i poza jego granicami w okresie pokoju, kryzysu i wojny;

- Sekcje Działań Specjalnych Marynarki Wojennej – powstały w 1974 roku i działały jako Grupy Specjalne Płetwonurków[224]. Jest to jednostka wojskowa stacjonująca w Gdyni wchodząca w skład 3 Flotylli Okrętów, przeznaczona do działań specjalnych w każdym czasie. Podstawowym zadaniem jest działalność na morzu, pod wodą i w obiektach brzegowych.

Siły specjalne zajmują szczególne miejsce w Siłach Zbrojnych. Pozostają poza sferą konwencjonalnej teorii militarnej. Szczegóły dotyczące ich misji często pozostają utajnione. Akcje sił specjalnych przynoszą ogromne strategiczne

[224] Morski Zespół Bojowy Wojsk Specjalnych "Formoza" powstała jako Zespół Badawczy ds. Płetwonurków Morskich. Miał on opracować koncepcję organizacji i formowania specjalnego dywizjonu płetwonurków morskich. Jednostkę powołano w dniu 13.11.1975 roku. We wrześniu 1987 jednostka zmieniła nazwę na Wydział Działań Specjalnych, a w 1990 roku powstały Grupy Specjalne Płetwonurków, którzy operowali jako Sekcje Działań Specjalnych MW. Od początku roku 2006 jednostka powróciła do wcześniej stosowanej nazwy GSP. Po przejściu z Marynarki Wojennej do Wojsk Specjalnych jednostka zmieniła nazwę na Morski Zespół Bojowy Wojsk Specjalnych „Formoza".

korzyści, o czym świadczą wydarzenia w Entebbe[225], Eben Email[226] i St. Nazaire[227].[228]

Jedną z cech wspólnych dla żołnierzy sił specjalnych we wszystkich krajach jest przemożne poczucie poświęcenia się dla tego rodzaju wojny, dlatego że wszyscy członkowie sił specjalnych są ochotnikami. Żołnierz sił specjalnych jest profesjonalistą. Po rygorystycznym procesie selekcji żołnierz sił specjalnych poddawany jest nieustającemu szkoleniu i pozostaje w gotowości do natychmiastowych działań. W odróżnieniu od sił konwencjonalnych oddziały specjalne muszą być zawsze gotowe do akcji, niezależnie od tego, czy panuje pokój, czy też stan wojenny. Niektóre jednostki są uniwersalne, inne koncentrują się na sprawach szczególnych, n.p. walce z terroryzmem. Misje oddziałów specjalnych są uznawane za misje wielkiego ryzyka, ale jednocześnie przynoszą wielkie korzyści.

3.1.2. Służby wyspecjalizowane

Jako wyodrębniona i wyspecjalizowana służba w skład Sił Zbrojnych wchodzi Żandarmeria Wojskowa, która została utworzona z dniem 1 września 1990 roku na podstawie rozkazu Nr Pf-42/Org. Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 kwietnia 1990 roku i zarządzenia Nr 062/Org. Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 15 czerwca 1990 roku. ŻW działa na podstawie Ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych z sierpnia 2001 roku.

Żandarmeria Wojskowa składa się z:

- Komendy Głównej;
- 3 Oddziałów Specjalnych;
- 10 Oddziałów;
- 2 Wydziałów;
- 45 Placówek. [229]

---

[225] Operacja Entebbe, znana także jako Operation Thunderball/Thunderbolt (ang. Operacja Piorun) - operacja odbicia pasażerów porwanego samolotu, przeprowadzona w Ugandzie w nocy z 3 na 4 lipca 1976 roku.

[226] Zwrotny Punkt Historii - zdobycie przez Niemieckie Odziały Specjalne (Fallschirmjager) największej twierdzy zbudowanej w okresie międzywojennym - Fort Eben-Emael. Pierwsza akcja jednostek specjalnych w historii.

[227] zniszczenie doku w St. Nazaire mające kluczowe znaczenie dla przebiegu II wojny światowej. Brytyjscy komandosi mają za zadanie wysadzić wrota doku - dwie potężne bramy o długości 50 m, grubości 10 m, wysokie na 16 m. Żadna bomba lotnicza, żaden ładunek wybuchowy podłożony przez agentów nie da temu kolosowi rady. Royal Navy przebudowała zatem niszczyciel HMS "Campbeltown" na gigantyczną pływającą bombę. W jego dnie zabetonowano 24 bomby głębinowe, w sumie 5 ton materiałów wybuchowych, i zaopatrzono je w zapalniki czasowe.

[228] Zob. Encyklopedia oddziałów specjalnych, Wyd. Dom Wydawniczy Bellona.

Zgodnie z artykułem 3 Ustawy z 2001 roku Żandarmeria Wojskowa jest uprawniona do wykonywania zadań należących do jej zakresu działania w stosunku do:

- żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową;
- żołnierzy nie będących w czynnej służbie wojskowej w czasie noszenia przez nich mundurów oraz odznak i oznak wojskowych;
- pracowników zatrudnionych w jednostkach wojskowych (w związku z ich zachowaniem się podczas pracy w tych jednostkach; w związku z popełnieniem przez nich czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary, wiążącego się z tym zatrudnieniem);
- osób przebywających na terenach lub w obiektach wojskowych; innych osób podlegających orzecznictwu sądów wojskowych;
- osób nie będących żołnierzami, jeżeli współdziałają z osobami wyżej wymienionymi, w popełnieniu czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary albo tez jeżeli dokonują czynów zagrażających dyscyplinie wojskowej albo czynów przeciwko zdrowiu lub życiu żołnierza albo mieniu wojskowemu;
- żołnierzy sił zbrojnych państw obcych przebywających na terytorium RP oraz członków ich personelu cywilnego, jeżeli pozostają w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

Do zadań Żandarmerii Wojskowej należy:

- zapewnienie przestrzegania dyscypliny wojskowej;
- ochrona porządku publicznego na terenach i obiektach jednostek wojskowych oraz w miejscach publicznych;
- ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia wojskowego przed zamachami naruszającymi te dobra;
- wykrywanie przestępstw i wykroczeń, w tym skarbowych, popełnionych przez osoby, w stosunku do których Żandarmeria Wojskowa jest właściwa, ujawnianie i ściganie ich sprawców oraz ujawnianie i zabezpieczanie dowodów tych przestępstw i wykroczeń;
- zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń przez osoby w stosunku do których jest właściwa Żandarmeria Wojskowa oraz innym zjawiskom patologicznym, a w szczególności alkoholizmowi i narkomanii w Siłach Zbrojnych;

---

[229] http://www.zw.wp.mil.pl/index.php?go=struktura

- współdziałanie z polskimi i zagranicznymi organami i służbami właściwymi w sprawach bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz policjami wojskowymi;
- zwalczanie klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidowanie ich skutków oraz czynne uczestniczenie w akcjach poszukiwawczych, ratowniczych i humanitarnych, mających na celu ochronę życia i zdrowia oraz mienia;
- wykonywanie innych zadań określonych w odrębnych przepisach[230].

Odrębną jednostką organizacyjną podległą Ministrowi Obrony Narodowej, bezpośrednio podporządkowaną Szefowi Sztabu Generalnego Wojska Polskiego jest Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych (IWsp SZ), który utworzono 6 grudnia 2006 roku w celu wsparcia logistycznego Sił Zbrojnych RP w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Jest to nowoczesny organ logistyczny, który porządkuje oraz upraszcza struktury dowodzenia i zarządzania logistyką, dzięki czemu można lepiej wykorzystać potencjał Sił Zbrojnych.

Na czele WSP SZ stoi Szef Inspektoratu, który z jego pomocą wykonuje swe zadania. Zgodnie z Ustawą z dnia 24 maja 2007 roku do zakresu działania Szefa Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych należy:

- organizowanie i kierowanie systemem wsparcia logistycznego Sił Zbrojnych, w tym zabezpieczeniem logistycznym jednostek wojskowych użytych lub przebywających poza granicami państwa;
- kierowanie procesem planowania i realizacji zadań wynikających z pełnienia funkcji państwa-gospodarza (HNS) i państwa wysyłającego;
- zarządzanie obroną terytorialną, wydzielonymi siłami inżynierii wojskowej i obrony przed bronią masowego rażenia;
- kierowanie terenowymi organami wykonawczymi Ministra Obrony Narodowej w sprawach operacyjno-obronnych i rządowej administracji niezespolonej.

Oprócz tego do zadań Inspektoratu należy:

- sprawowanie funkcji dysponenta środków budżetowych;
- realizacja zabezpieczeń potrzeb mobilizacyjnych;
- organizacja przegrupowania wojsk i ewakuacji;

---

[230] http://www.zw.wp.mil.pl/index.php?go=zadania

- tworzenie i utrzymanie jednolitego indeksu materiałowego uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz sprawowanie funkcji głównego dystrybutora bazy danych w MON.

Inspektoratowi Wsparcia Sił Zbrojnych bezpośrednio podlegają następujące jednostki i instytucje wojskowe:

- Pomorski Okręg Wojskowy (POW);
- Śląski Okręg Wojskowy (SOW);
- rejonowe organy infrastruktury wojskowej: Rejonowe Zarządy Infrastruktury (RZI) w Bydgoszczy, Gdyni, Lublinie, Olsztynie, Szczecinie, Wrocławiu, Zielonej Górze, Krakowie;
- Wojskowy Zarząd Infrastruktury (WZI) Poznań w Poznaniu;
- Stołeczny Zarząd Infrastruktury (SZI) w Warszawie;
- Terenowe Oddziały Lotniskowe (TOL) w: Warszawie i Gdańsku;
- Wojskowe Oddziały Gospodarcze (WOG) w: Dęblinie, Gliwicach, Ustce i Wrocławiu;
- Szefostwo Transportu i Ruchu Wojsk – Centrum Koordynacji Ruchu Wojsk;
- Wojskowy Ośrodek Wykonywania Kary Ograniczenia Wolności.

3.2. Obronna struktura Sił Zbrojnych RP

Akty terrorystyczne które miały miejsce w XXI wieku pokazały z jakimi wyzwaniami w dziedzinie bezpieczeństwa musimy się zmierzyć. Zorganizowane grupy przestępcze oraz terroryści mogą stworzyć zagrożenia wymagające zastosowania środków militarnych na dużą skalę. Akt terroru może przekształcić się w konflikt, który może doprowadzić do wojny. Jak już wcześniej pisałam zmiany cywilizacyjne które obecnie mają miejsce w świecie można określić jako: zmniejszenie niebezpieczeństwa wojny – zwiększenie liczby konfliktów.

Romuald Szeremietiew pisze, że *„Pojawiła się kategoria zagrożeń określana jako konflikty o niskiej intensywności („low-intensity-conflicts"). Są to zatargi zbrojne o charakterze lokalnym i ograniczone pod względem celów, zasięgu terytorialnego oraz użytych sił - zwykle formacji paramilitarnych. Wraz z tym wzrasta intensywność i różnorodność działań militarnych nazywanych operacjami pokojowymi peace-keeping operations, w których zaczęły brać udział*

siły NATO"[231]. Dlatego ważną kwestią jest obronna struktura Sił Zbrojnych RP. Jest ona konieczna, ponieważ z faktu istnienia i przeznaczenia do ściśle określonych zadań uderzeniowych sił zbrojnych (*operacyjnych*) wynika potrzeba istnienia innego rodzaju sił - *terytorialnych sił zbrojnych*.

We wszystkich rodzajach Sił Zbrojnych występują:

- wojska operacyjne – przygotowane do wydzielenia w podporządkowanie dowództwom NATO do działania w strukturach wielonarodowych, w tym także poza granicami kraju; zachowując w Siłach Zbrojnych RP służbę wojskową z poboru, zapewnia się w wojskach operacyjnych wskaźnik ich profesjonalizacji na poziomie ponad 50%;
- wojska obrony terytorialnej – pozostające pod dowództwem narodowym, przeznaczone do prowadzenia działań na obszarze kraju; w strefie bezpośrednich działań wojennych poszczególne formacje wojsk obrony terytorialnej mogą także być czasowo podporządkowywane operacyjnie dowództwom sojuszniczym.

Proporcja między wojskami operacyjnymi i wojskami obrony terytorialnej w czasie pokoju uwarunkowana jest charakterem położenia Polski jako państwa granicznego NATO i określona stosownie do potrzeb operacyjnych na czas zagrożenia (kryzysu) i wojny. W strukturach Sił Zbrojnych RP występują również wojska specjalne.

3.2.1. Wojska operacyjne

Zadaniem wojsk operacyjnych jest prowadzenie działań obronnych i zaczepnych, a w okresie pokojowym realizowanie zadań związanych z szkoleniem, pełnieniem misji pokojowych i humanitarnych. Trzon wojsk operacyjnych Wojsk Lądowych stanowią cztery dywizje:

- 1 Warszawska Dywizja Zmechanizowana;
- 11 Lubuska Dywizja Kawalerii Pancernej;
- 12 Szczecińska Dywizja Zmechanizowana;
- 16 Pomorska Dywizja Zmechanizowana.

W składzie dywizji znajdują się brygady ogólnowojskowe (zmechanizowane, pancerne), kawalerii pancernej, strzelców podhalańskich. Ponadto w bezpośrednim podporządkowaniu Dowództwa Wojsk Lądowych znajdują się:

- 6 Brygada Desantowo-Szturmowa;
- 25 Brygada Kawalerii Powietrznej;

---

[231] R. Szeremietiew, Zadanie numer jeden?, w: http://szeremietiew.pl/publikacje.php?c=zadanie

- 1 Mazurska Brygada Artylerii;
- 23 Śląska Brygada Artylerii;
- 1 Brzeska Brygada Saperów;
- 2 Mazowiecka Brygada Saperów;

oraz inne jednostki rodzajów wojsk, dowodzenia i zabezpieczenia.

Do zadań operacyjnych Marynarki Wojennej należą:

- zapewnienie bezpieczeństwa żeglugi;
- uczestnictwo w akcjach ratunkowych w polskiej strefie ratownictwa morskiego;
- wczesne wykrywanie zagrożeń bezpieczeństwa państwa od strony morza;
- wspieranie straży granicznej w ochronie morskiej granicy polskiej strefy ekonomicznej i państwa;
- udział w ochronie ekologicznej polskich obszarów morskich.

We wszystkich rodzajach Sił Zbrojnych utrzymywane są wojska o wysokim stopniu gotowości do działania (wojska gotowości operacyjnej), zdolne już w składzie i strukturach pokojowych do szybkiego reagowania na każdy rodzaj zagrożenia, w tym zwłaszcza do natychmiastowego odparcia agresji na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, oraz wojska o zróżnicowanym stopniu gotowości (w tym gotowości mobilizacyjnej), przeznaczone do wspierania i kontynuowania już prowadzonych operacji po pewnym okresie przygotowań, w tym do mobilizacyjnego rozwijania dodatkowych sił, niezbędnych do prowadzenia operacji w razie wojny na dużą skalę. Wspólna Wizja Operacyjna (Common Operational Vision) NATO jest zidentyfikowana w czterech kluczowych obszarach[232]. O powodzeniu operacji ma decydować:

- zdolność do rozmieszczenia oraz przemieszczania się sił w regionie konfliktu;
- skuteczność w realizacji misji przy uwzględnieniu użycia różnych zasobów;
- ochrona przed zagrożeniami takimi jak broń masowego rażenia, terroryzm, ataki elektroniczne;
- zapewnienie siłom odpowiedniej rotacji i wsparcia logistycznego.

W tym celu należy realizować kluczowe koncepcje operacyjne, mianowicie:

---

[232] R. Szeremietiew, Zadanie..., op. cit.

- pełną osłonę wojsk w celu zapewnienia im bezpieczeństwa i swobody działania;
- decydujący manewr połączonych sił powietrznych, lądowych, morskich w celu wykonania wspólnego zadania operacyjnego;
- zespolenie logistyki przez połączenie informacji, logistyki klasycznej i technologii transportu;
- precyzyjne uderzenie poprzedzone dokładnym rozpoznaniem i zlokalizowaniem celu.

Według R. Szeremietiewa w polskich warunkach pojawiają się problemy związane z realizacją zadań operacyjnych, mianowicie: dowodzenia operacjami połączonymi trzech rodzajów sił zbrojnych, zagwarantowania bezpieczeństwa działań i wsparcia wojskom operacyjnym (wsparcie terytorialne), zapewnienia precyzji uderzeń i wysokiego profesjonalizmu sił zdolnych do interwencji w punktach zapalnych, przy jednoczesnym zachowaniu zdolności do powszechnej obrony (ochrony) w skali całego kraju. Zdaniem autora *„przebudowa polskiego systemu obronnego i polskiej armii powinna być zgodna z nowoczesnymi trendami występującymi na świecie, w siłach zbrojnych innych państw NATO"*[233].

Ze względu na zmiany cywilizacyjne, Polsce bardziej potrzebne nie korpusy i dywizje zmechanizowane, lecz brygady Obrony Terytorialnej i profesjonalne jednostki sił specjalnych. Na przykład w walce z terroryzmem coraz większą rolę w siłach zbrojnych poszczególnych krajów zaczynają odgrywać jednostki (wojska) określane jako specjalne. Operacje specjalne, precyzyjne uderzenia w ośrodki generujące konflikty i zagrożenia stały się ważnym zadaniem. W ramach sił szybkiego reagowania NATO pojawiło się ugrupowanie nazywane Advance Force Operations, którego siły mogą natychmiast i niespodzianie wkraczać do akcji z morza i z powietrza. W Polsce poza jednostką wojskową GROM nie zajmowano się problemem operacji specjalnych i tworzenia sił zdolnych do przeprowadzania takich działań.

W składzie wojsk operacyjnych, złożonych z zawodowych żołnierzy, obok jednostek specjalnych powinny być wydzielone jednostki sił lądowych, powietrznych i morskich rzeczywiście zdolne do szybkich interwencji poza terytorium kraju (siły szybkiego i natychmiastowego reagowania). Obronę i ochronę całego terytorium kraju powinny zapewnić wojska obrony terytorialnej (OT). Jednostki OT byłyby powoływane (mobilizowane) do wykonywania zadań

[233] R. Szeremietiew, Zadanie..., op. cit.

nie tylko w razie wybuchu wojny, ale także w przypadku wystąpienia innych zagrożeń (klęski żywiołowe, terroryzm, katastrofy ekologiczne itp.). Siły OT gwarantowałby więc bezpieczeństwo obywatelom w warunkach kryzysu. W razie wojny ubezpieczałby działania wojsk operacyjnych i broniły rejonów (miejscowości) swego stacjonowania.

3.2.2. Wojska obrony terytorialnej

Obrona terytorialna jest jedną z form prowadzenia przez państwo obrony powszechnej. Obejmuje przygotowanie sił i środków do realizacji zadań wsparcia i zabezpieczenia wojsk operacyjnych, prowadzenia samodzielnych działań bojowych oraz ratowniczych. Trzonem sił OT są wojska obrony terytorialnej, pozostające pod dowództwem narodowym, przeznaczone do prowadzenia działań na obszarze kraju. W strefie bezpośrednich działań wojennych poszczególne formacje wojsk obrony terytorialnej mogą także być czasowo podporządkowywane operacyjnie dowództwom sojuszniczym.

Proporcja między wojskami operacyjnymi i wojskami obrony terytorialnej w czasie pokoju uwarunkowana jest charakterem położenia Polski jako państwa granicznego NATO i określona stosownie do potrzeb operacyjnych na czas zagrożenia, kryzysu i wojny.

W dowództwach rodzajów sił zbrojnych i okręgów wojskowych funkcjonują oddziały i wydziały obrony terytorialnej. Wojska obrony terytorialnej złożone są z oddziałów i samodzielnych pododdziałów. Skład i struktura wojsk obrony terytorialnej oraz system kierowania nimi są dostosowane do ustroju i podziału terytorialnego państwa oraz lokalnych potrzeb i warunków.

Zakłada się, że do końca roku 2008 siły OT liczyć będą od sześciu do siedmiu brygad czasu pokoju. Aktualnie w składzie wojsk obrony terytorialnej występują[234]: 1 bOT - Lębork; 3 bOT - Zamość; 14 bOT - Przemyśl, 18 bOT - Białystok; a także 22 batalion Piechoty Górskiej OT- Kłodzko[235].

Obrona terytorialna realizuje swoje zadania przez siły obrony terytorialnej (OT) w skład których wchodzą :

- organy kierowania i dowodzenia OT;
- wojska OT;

---

[234] Po roku 2004 brygady przekształcono w bataliony, rezygnując tym samym z rozwoju wojsk OT.
[235] http://www.mon.gov.pl/pl/strona/59/

- obiekty i urządzenia infrastruktury obronnej kraju.

Strukturę wojsk OT tworzą brygady, bataliony i kompanie. W skład bojowy jednostek wchodzą:

- jednostki ogólnego przeznaczenia;
- jednostki ochrony i obrony obiektów;
- jednostki wyspecjalizowane z zakresie (dowodzenia, regulacji ruchu, ratownictwa inżynieryjnego, obserwacji brzegowej, zaopatrzenia).

Wojewódzkie Sztaby Wojskowe realizują zadania w ścisłym współdziałaniu z władzą państwową i samorządową.

Obrona Terytorialna jest wojskową formą powszechnej ochrony i obrony narodowej przygotowaną i prowadzoną na szczeblu terytorialnym na całym obszarze Polski obejmującą: ochronę i obronę granic miejscowości oraz ważnych obiektów i rejonów, w tym szczególnie infrastruktury krytycznej; w wypadku wtargnięcia agresora prowadzenie działań nieregularnych w masowej skali we współdziałaniu z wojskami operacyjnego do całkowitego zniszczenia lub wyparcia sił agresora; wsparcie operacyjnego rozwinięcia i działania wojsk operacyjnych własnych i ewentualnego wzmocnienia NATO, a także niezwłoczne i powszechne wsparcie wojskowe władz i społeczeństwa w sytuacji klęsk żywiołowych, katastrof technicznych i innych nieszczęść i potrzeb. Prof. dr hab. Ryszard Jakubczak wyróżnia następujące funkcje realizowane przez Wojska Obrony Terytorialnej: bojową, narodową, społeczną, państwowotwórczą i humanitarną. Z tych funkcji wypływają określone zadania istotne dla samorządu, mianowicie:

- bezpośrednie działania wzmacniające więzi społeczności lokalnych z militarnym strukturami obronnymi;
- tworzenie oraz wpieranie organizacji i stowarzyszeń patriotyczno – obronnych;
- uczestnictwo w przedsięwzięciach umacniających świadomość narodowo – obronną, państwową i społeczną;
- wspieranie przedsięwzięć stabilizujących i umacniających sprawne funkcjonowanie instytucji państwowych w zakresie bezpieczeństwa mieszkańców;
- współudział w obywatelskim i patriotycznym wychowaniu społeczeństwa;
- osłony operacyjnej ludności i dóbr kultury w okresie zagrożenia;
- udział w utrzymywaniu porządku publicznego;

- udzielania pomocy ludności podczas katastrof i klęsk żywiołowych w zakresie ewakuacyjnego jej przemieszczania i rozmieszczania w wyznaczonych rejonach i obiektach;
- wspierania władz i instytucji samorządowych w operacjach ratowniczych ludności i jej mienia;
- współudział w zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli[236] .

Wojska obrony terytorialnej są powszechną formą wojskowego przygotowania i wykorzystania społeczeństwa do zabezpieczenia życia i mienia oraz utrzymania porządku. *„Problematyka związana z wojskami Obrony Terytorialnej (OT) w naszym kraju* – pisze dr inż. Witold Stefan Moczulski - *od zawsze była kontrowersyjna i posiadała wielu zwolenników i jeszcze więcej przeciwników, w wyniku, czego jeden z najważniejszych elementów filaru bezpieczeństwa narodowego wojska OT, po 15 latach budowania nowej Rzeczypospolitej znajdują się w stanie agonalnym, a kolejni reformatorzy Polskiej armii nie mają odpowiedniej wiedzy bądź nie chcą jej mieć, o ważności tego komponentu w strukturach sił zbrojnych"*[237].

Podstawą bezpieczeństwa narodowego każdego państwa jest narodowa obrona militarna, która jest w stanie samodzielnie sprostać zagrożeniom. Prof. dr hab. Ryszard Jakubczak uważa, że taką obronę można stworzyć tylko z szerokim wykorzystaniem wojsk obrony terytorialnej. *„Obronę tak tworzoną można wzmacniać sojuszami dwustronnymi i wielonarodowymi, ale powinna ona najpierw zaistnieć we właściwej formie i stosownej wartości potencjału obronnego jako podstawa bytu państwowego"*[238].

Dynamiczne zmiany cywilizacyjne powodują zmiany wewnątrz Polski, dlatego monitorowanie państwa jako całości jest koniecznością. Brak zdolności identyfikacji zmian w podsystemach bez przełożenia na prowadzenie efektywnej polityki bezpieczeństwa stanowią swoiste zagrożenie mogące doprowadzić do destrukcji systemu bezpieczeństwa narodowego. W dzisiejszym świecie zadania w dziedzinie bezpieczeństwa muszą być realizowane przez organizacje polityczne i społeczne, wszystkie organy administracji państwowej i samorządowej wraz z podporządkowanymi im siłami porządkowo-obronnymi.

---

[236] R. Jakubczak Wojska obrony Terytorialnej Militarne bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej u progu trzeciego tysiąclecia, Warszawa 2002, s. 296 – 297.
[237] W. S. Moczulski, Wojska Obrony terytorialnej – potrzeba, konieczność, rzeczywistość, w: http://www.srwo.pl/index.php?m=&i=37_&idd=41&a=View
[238] R. Jakubczak Wojska obrony Terytorialnej... op. cit., s. 210.

Zdaniem dr inż. Witolda Stefana Moczulskiego, *„istnieje luka strukturalno-organizacyjna z powodu braku wojsk obrony terytorialnej w zakresie wspomagania pod względem osobowym, logistycznym i technicznym w ramach Powszechnego Systemu Ochrony Ludności"*. Obniża to możliwości reagowania organów rządowych i samorządowych na sytuacje kryzysowe spowodowane nadzwyczajnymi zagrożeniami dla ludzi i środowiska naturalnego[239].

R. Jakubczak podkreśla, że *„Dzisiaj, kiedy wojska operacyjne – chociażby ze względów ekonomicznych – są liczebnie bardzo ograniczonym komponentem sił zbrojnych (a z pewnością będą jeszcze mniejsze), jedynym sposobem obrony interesu narodowego jest posiadanie licznych, organizowanych powszechnie lokalnych formacji zbrojnych, czyli rozbudowanych operacyjnie (skadrowanych w czasie pokoju, lecz o krótkim okresie rozwinięcia mobilizacyjnego) wojsk obrony terytorialnej"*[240].

Obrona terytorialna jest jednym z gwarantów bezpieczeństwa militarnego Polski. Podstawowymi atutami OT są zdolność do wykonywania zadań obronnych i działań przeciwdywersyjnych. Ponieważ żołnierze przydzielani są do jednostki z uwagi na miejsce zamieszkania, formacje te charakteryzują się niższymi kosztami szkolenia i utrzymania jednostki, szybką mobilizacją, zaś przynależność do własnego terenu daje przewagę w walce. Mimo to planuje się, że w miejsce obecnej 2. Brygady OT z wykorzystaniem dotychczasowych sił i środków powstanie batalion żandarmerii wojskowej, który będzie bardziej przydatny do obecnych wymogów ochrony i obrony obiektów oraz do walki z terroryzmem.

Ważnym elementem jest to, że Polska, biorąc udział w obronie wspólnej NATO, zwiększa własne narodowe zdolności ochrony i obrony włączając się jednocześnie w tworzenie i współodpowiedzialność za bezpieczeństwo kontynentu europejskiego. Jednak podstawą bezpieczeństwa narodowego Polski stanowią narodowe zdolności obronne. Tworzenie tych zdolności w oparciu o zawodową armię i sojusze bez rozbudowanego komponentu wojsk obrony terytorialnej jest założeniem błędnym. Zresztą sami Amerykanie definiują obronę terytorialną jako *„komponent nowoczesnej struktury wojskowej, którego powiązanie z systemem niemilitarnym w decydujący sposób wpływa na skuteczność obrony narodowej"*[241].

R. Szeremietiew zwraca uwagę na fakt, że wszystkie państwa demokratyczne posiadają przygotowaną, funkcjonującą w czasie pokoju obronę terytorialną a w jej

---

[239] W. Stefan Moczulski, Wojska Obrony..., op. cit.
[240] R. Jakubczak Wojska obrony Terytorialnej..., op. cit., s. 212.
[241] International Military and Defense Encyklopedia, Washington 1993, T II, s.2217-2218.

składzie wojska OT. Nazwy, struktury, funkcje i zadania obrony terytorialnej jak i wojsk OT są w poszczególnych państwach różne. USA posiada siły OT. Amerykańska obrona terytorialna (dawniej milicja, obecnie Gwardia Narodowa), która jest trwale wpisana w struktury państwowe. Jej siły były głównym czynnikiem zwycięstwa w wojnie o niepodległość (jednym z jej dowódców był G.Washington), dlatego w Poprawce II do Konstytucji USA zapisano, że dobrze zorganizowana milicja jest niezbędna dla bezpieczeństwa wolnego państwa W zależności od warunków obronnych i polityki obronnej wojska OT są w systemie wojskowym komponentem co najmniej równoważnym wojskom operacyjnym. Są też kraje, gdzie wojska OT, jeśli chodzi o liczebność (na okres wojny) i rolę w planach obrony narodowej, stanowią komponent dominujący (Szwajcaria, Szwecja, Finlandia itp.) [242].

Każde państwo ma terytorialną organizację wojskową, która stanowi podstawę organizacji przygotowań obronnych i dowodzenia w okresie wojny, Jest też powszechną praktyką przygotowanie i udział OT, a w niej wojsk OT, do wsparcia władz i instytucji cywilnych w działaniach ratowniczych i innych w czasie pokoju. W państwach tworzących sojusz wojskowy, także w NATO, OT jest podstawowym komponentem sił narodowych przeznaczonych do obrony kraju, nie podlegającym dowództwom sojuszniczym.

W Polsce zwierzchnikiem powiatowych służb, inspekcji i straży jest starosta, który może sprawować kierownictwo podczas wspólnych działań w zakresie porządku i bezpieczeństwa obywateli, ochrony przeciwpowodziowej i przeciwpożarowej oraz zapobiegania nadzwyczajnym zagrożeniom życia i zdrowia ludzi, a także środowiska naturalnego. W celu zapewnienia bezpieczeństwa w lokalnych sytuacjach kryzysowych, których opanowanie przekracza możliwości posiadanych przez starostę sił i środków przewidziany jest również udział Sił Zbrojnych RP. W. S. Moczulski zwraca uwagę na to, że prawo reguluje możliwość użycia jednostek wojskowych w ramach procedury alarmowej, poza tym został opracowany *Plan użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych*. W związku z powyższym autor na pytanie: Które jednostki można użyć do przedstawionych zadań? Odpowiada: *„Teoretycznie wszystkie, praktycznie żadne. Przyjęty na dzień dzisiejszy priorytet przygotowania Polskich Sił Zbrojnych do działań ekspedycyjnych, ograniczone*

---

[242] Romuald Szeremietiew, Rola i znaczenie obrony terytorialnej, w: http://szeremietiew.pl/publikacje.php?c=rola

możliwości ekonomiczne nie dają możliwości posiadania odpowiednich sił i środków do włączenia się w reagowanie na powstałą sytuację kryzysową w ciągu 24 godzin od jej wystąpienia".[243]

W celu realizacji podstawowych funkcji, Siły Zbrojne powinny posiadać narzędzia, strukturę, możliwości i zdolności mobilizacyjne zapewniające w krótkim czasie osiągnąć zdolność do działania w sytuacjach zagrożeń i kryzysu. Ważnym elementem potencjału na szczeblu samorządowym jest komponent militarny, w chwili obecnej brak zrozumienia na szczeblu centralnym o konieczności tworzenia regionalnych struktur wojsk obrony terytorialnej.

Wskutek zmian cywilizacyjnych powinniśmy zmienić podejście do spraw bezpieczeństwa. Należy połączyć wysiłki sektora militarnego i cywilnego w wymiarze terytorialnym i funkcjonalnym w zakresie posiadania odpowiedniego potencjału zdolnego realizować zadania w fazach zapobiegania, przygotowania, reagowania i odbudowy w sytuacjach kryzysowych. Według W. S. Moczulskiego zmienić istniejący stan rzeczy może inicjatywa oddolna starosty wskazująca potrzebę lokalizacji wojsk obrony terytorialnej na jego terenie. Podobne stanowisko ma R. Szeremietiew. Autor w sposób lakoniczny przedstawia argumenty za utrzymaniem OT[244].

R. Szeremietiew zwraca uwagę na to, że z założeń zespołów zarządzania kryzysowego na szczeblu powiatu wynika, iż Wojskowi Komendanci Uzupełnień wchodzą w skład Powiatowych Zespołów Reagowania Kryzysowego oraz współpracują ze służbami, strażami i inspekcjami szczebla powiatowego. Dlatego rola wojskowego Komendanta Uzupełnień jako stałego członka ZZKP jest niezmiernie istotna. Jest on głównym koordynatorem współpracy pomiędzy wojskiem a administracją samorządową i państwową. Ma on do dyspozycji środki łączności, transportu oraz możliwość użycia w sposób zorganizowany znacznej liczby osób w sposób zorganizowany, stając się niezastąpionym organem bezpieczeństwa państwa w czasie zagrożenia, sytuacji kryzysowej przekraczającej możliwości skutecznego przeciwdziałania Policji, Państwowej Straży Pożarnej oraz sił i środków służb komunalnych. W konsekwencji takich działań można będzie odpowiednio wcześniej sporządzić plany funkcjonalne dla sytuacji kryzysowych mogących wystąpić na szczeblu powiatu np. klęsk

---

[243] Witold Stefan Moczulski, Wojska Obrony..., op. cit.
[244] Romuald Szeremietiew, Rola i znaczenie..., op. cit.

żywiołowych, katastrof technicznych i budowlanych, pożarów przestrzennych, czy niepokojów społecznych.

Komendant będąc koordynatorem działań wszystkich służb biorących w przeciwdziałaniu powstałej sytuacji kryzysowej mogącym niwelować występujące różnice interesów, podjęcie sprzecznych decyzji i procedur działania. Dzięki temu w stosunkowo krótkim czasie Kierownik Zespołu Zarządzania Kryzysowego Powiatu na przedstawienie w krótkim czasie właściwego sposobu przeciwdziałania na zaistniałą sytuację kryzysową.

Kolejnym elementem warunkującym takie działanie, zdaniem R. Szeremietiewa jest to, że Siły Zbrojne w prowadzeniu reagowania na sytuacje kryzysowe posiadają odpowiednie doświadczenia i wypracowane procedury w zakresie mobilizowania miejscowych zasobów na rzecz przeciwdziałania powstającym zagrożeniom i likwidacji ich skutków.

Przedstawiony schemat działania Komendanta WKU oraz jego rola w przeciwdziałaniu sytuacjom kryzysowym nie może być realizowany, ze względu na brak obrony terytorialnej. Starosty odpowiadając na swoim terenie za utrzymanie bezpieczeństwa posiadając określoną strukturę wojsk obrony terytorialnej będzie pewny, że oprócz właściwych sił i służb działających w czasie normalnym posiadają:

- skuteczną organizację zdolną do zagwarantowania bezpieczeństwa obywateli w czasie wystąpienia wszelkich zagrożeń;
- przejrzystą, jednoznacznie określoną strukturę bez możliwości dowolnej interpretacji o jej roli i przeznaczeniu;
- możliwość szybkiego i selektywnego użycia tej struktury w zależności od rozwoju sytuacji kryzysowej bez konieczności wydawania dodatkowych rozkazów czy rozporządzeń;
- strukturę która w zakresie swojego działania będzie koordynowała wszelkie inicjatywy organizacji pozarządowych w zakresie edukacji i wychowania w dziedzinie bezpieczeństwa lokalnego i narodowego;
- efektywne wykorzystanie rezerwistów na rzecz przygotowania społeczeństwa lokalnego do problematyki spraw obronnych.

„Kluczem do budowy sprawnego systemu bezpieczeństwa narodowego to rozwiązanie w pierwszej kolejności dwóch podstawowych problemów. Po pierwsze, powołanie zintegrowanego organu państwowego upoważnionego do działań w zakresie bezpieczeństwa narodowego, w tym odpowiedzialnego za

bieżące planowanie i koordynowanie wszelkich przedsięwzięć w systemie bezpieczeństwa. Usytuowanie tego organu powinno być przy Prezydencie, co wymaga ustawowego sprecyzowania relacji pomiędzy Prezydentem, a Radą Ministrów w przedmiotowym zakresie. Po drugie, sytuacja geopolityczna i geoekonomiczna w aspekcie bezpieczeństwa narodowego, wymusza posiadanie masowej formacji zdolnej w krótkim czasie uzyskać gotowość do działania w każdej sytuacji kryzysowej, taką formację stanowią Wojska Obrony Terytorialnej".

Stworzenie systemu Obrony Terytorialnej należy uznać za zadanie fundamentalne w tworzeniu obronnego systemu wojskowego odpowiedniego dla zapewnienia skutecznego i trwałego bezpieczeństwa narodowego Polski.

Zastanawiając się nad realnością planów budowy sił OT można wskazać na liczne czynniki sprzyjające realizacji tego zamiaru. Także samorządy, których rola w warunkach decentralizacji władzy rośnie, wyrażają duże zainteresowanie OT. Jak wiadomo w wielu państwach zarysowała się tendencja do zwiększenia roli i udziału sił zbrojnych (zwłaszcza obrony terytorialnej) we wsparciu władz cywilnych w działaniach ratunkowych – w Polsce uprzytomniły to nam zdarzenia w czasie klęski powodzi w lipcu 1997 r. Dodatkowym czynnikiem, specyficznie polskim są tradycje militarne i patriotyczne funkcjonujące w świadomości społeczeństwa – żywa jest tradycja Państwa Podziemnego, Armii Krajowej i innych formacji o podobnym charakterze.

Autor podkreśla, że w Polsce istnieje gotowa infrastruktura koszarowa na ośrodki wyszkolenia OT - po zmniejszanych wojskach operacyjnych w obecnie istniejących garnizonach. Proces redukcji wojsk operacyjnych wynika z traktatu CFE ograniczenia ilości ciężkiej broni, ale nie dotyczy sił OT. Istnieje niemal gotowa struktura terytorialnych organów dowodzenia (Okręgi Wojskowe, Wojewódzkie Sztaby Wojskowe/Regionalne Sztaby Wojskowe, Wojskowe Komendy Uzupełnień, Komendy Garnizonów).

Argumentem na rzecz wojsk obrony terytorialnej są względy oszczędnościowe. W porównaniu do formacji zmechanizowanych i pancernych, koszty tworzenia i funkcjonowania jednostek OT są mniejsze w 30-40 razy, zwłaszcza, że obecne coraz mniejsze wojska operacyjne nie są w stanie szkolić wojskowo tak licznych (około 300 000 rocznie) poborowych.

Jednostek OT nie można użyć do działań poza granicami kraju, jednak w przypadku obrony siły OT są bardzo skuteczne i nie ustępują „drogim"

jednostkom pancernym czy zmechanizowanym. Jest to także rezultat swoistej rewolucji w dziedzinie środków walki. Lekkie wyrzutnie pocisków kierowanych do zwalczania czołgów, samolotów i śmigłowców przydały wielki walor skuteczności w starciu sił OT z broniami ofensywnymi napastnika. Do tego tereny zurbanizowane wraz ze stopniem zalesienia i zadrzewienia (razem ok. 50% powierzchni Polski) tworzą nadzwyczaj sprzyjające warunki prowadzenia skutecznej obrony miejscowej przez wojska OT.

3.3. Główne zadania i funkcje poszczególnych rodzajów wojsk

Działając w narodowym systemie obronności i w systemie sojuszniczym, Siły Zbrojne RP są przygotowane do wykonywania trzech rodzajów zadań strategicznych: zadań obronnych w razie wojny, zadań reagowania kryzysowego oraz zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju. Siły Zbrojne RP zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli.

Siły Zbrojne RP służą zapewnieniu bezpieczeństwa Polski. Niosą pomoc sojuszniczą zgodnie z art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, ich zadaniem jest ochrona polskich interesów oraz budowa pozycji Polski w NATO i Unii Europejskiej.

Udział w obronie narodowej polega na odpowiednim przygotowaniu i wykorzystaniu sił oraz środków będących w dyspozycji Sił Zbrojnych w celu przeciwdziałania wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla bezpieczeństwa państwa oraz ochrony interesów Polski. Jednocześnie Siły Zbrojne RP uczestniczą w realizacji zobowiązań sojuszniczych oraz w zapewnianiu bezpieczeństwa zbiorowego w Europie zgodnie z umowami międzynarodowymi i w ramach organizacji, których Polska jest członkiem. Współdziałają w zapewnieniu bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia atakami terrorystycznymi na terytorium Polski oraz biorą udział w działaniach koalicji antyterrorystycznej na obszarze NATO i poza nim.

Podstawową misją Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju jest utrzymanie sił i zdolności potrzebnych do realizacji zadań w zakresie ochrony i zapewnienia bezpieczeństwa Polski oraz udzielanie władzom cywilnym niezbędnej pomocy

wojskowej, głównie w wypadku zagrożeń niemilitarnych (klęsk żywiołowych i katastrof).

Z członkostwa Polski w NATO wynika konieczność rozwoju sojuszniczej interoperacyjności, zapewnienia zdolności w ramach ustalonej specjalizacji narodowej oraz gotowości do budowy zdolności obronnych opartych na współpracy międzynarodowej.

Siły Zbrojne RP są włączone w kształtowanie bezpieczeństwa w bezpośrednim sąsiedztwie Polski i na terytorium całej Europy poprzez rozwój współpracy wojskowej z innymi państwami. Uczestniczą w utrwalaniu porządku międzynarodowego poprzez udział w militarnych działaniach stabilizacyjnych, głównie w ramach operacji prowadzonych przez ONZ, OBWE, NATO i UE, a także koalicji.

Siły zbrojne są zobowiązane do przygotowania i utrzymywania potencjału sił ekspedycyjnych, umożliwiającego udział w operacjach reagowania kryzysowego i operacjach pokojowych prowadzonych na i poza terytorium Polski w ramach operacji NATO, UE, a także ONZ.

3.3.1. Siły Zbrojne RP w czasie pokoju, kryzysu i wojny

Na mocy doktryny obronnej Wojska Lądowe biorą udział w realizacji zadań wynikających z międzynarodowych zobowiązań Polski, związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa, pełnieniem misji pokojowych i humanitarnych, a także w akcjach związanych z likwidacją klęsk żywiołowych. Ze struktur Wojsk Lądowych wydzielane są kontyngenty pełniące służbę na całym świecie.

Wojska Lądowe są przeznaczone do zapewnienia obrony przed atakiem lądowo-powietrznym w kraju, na każdym kierunku, w obliczu każdej formy zagrożenia militarnego.

Wojska Obrony Przeciwlotniczej (W OPL) Sił Powietrznych przeznaczone są do zwalczania środków napadu powietrznego przeciwnika w powietrzu, obrony jednostek wszystkich rodzajów sił zbrojnych, wybranych obiektów oraz stref. Zadania są realizowanie wspólnie z lotnictwem oraz siłami i środkami OPL Wojsk Lądowych i Marynarki Wojennej[245].

Wojska Obrony Przeciwlotniczej mają do dyspozycji kilka typów zestawów rakietowych „ziemia–powietrze" i systemów artyleryjskich. Polskiego nieba strzeże

[245] http://www.sp.mil.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=53&Itemid=31

ponad 20 dywizjonów rakietowych. Ponadto wiele baterii artylerii lufowej czuwa nad bezpieczeństwem wybranych jednostek wojskowych na terenie całego kraju.

Wojska OPL SP mogą wykonywać zadania osłony:

- priorytetowych baz lotniczych;
- centrów administracyjno gospodarczych;
- portów i baz morskich;
- wojsk operacyjnych w rejonach operacyjnego rozwijania i w trakcie operacji obronnej;
- sił zadaniowych (SON), również poza granicami kraju.

Zadania te mogą być realizowane:

W narodowym (samodzielnie lub we współdziałaniu z innymi rodzajami wojsk i sił zbrojnych), sojuszniczym, wielonarodowym (koalicyjnym) układach, w ramach kolektywnej obrony, reagowania kryzysowego, dyżurów bojowych w czasie „P" (np. zabezpieczenie ważnych wydarzeń, obiektów).

Do głównych zadań Marynarki Wojennej należy:

- ochrona polskich interesów na morzu, szczególnie w wyłącznej strefie ekonomicznej we współpracy z Morskim Oddziałem Straży Granicznej;
- zapewnienie bezpiecznej żeglugi w polskiej strefie odpowiedzialności;
- ochrona ekologiczna polskich obszarów morskich;
- ratowanie życia na morzu w polskiej strefie odpowiedzialności, ale także poza nią;
- realizacja polskiej morskiej racji stanu;
- demonstrowanie obecności na morzu w polskiej strefie zainteresowania państwa;
- udział w operacjach pokojowych i antyterrorystycznych;
- szkolenie i przygotowywanie sił do realizacji zadań bojowych na wypadek zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa;
- utrzymanie odpowiednio wysokiej gotowości bojowej na wypadek wojny;
- odpowiednio wczesne wykrycie zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa od strony morza;
- obrona państwa podczas wojny przed atakiem od strony morza;
- utrzymanie panowania na morzu podczas wojny w odpowiedniej strefie obrony przy współdziałaniu z Siłami Powietrznymi;
- obrona wybrzeża i terenów nadmorskich przy współpracy z Wojskami Lądowymi i Siłami Powietrznymi

Polskie siły zbrojne uczestniczą w zwalczaniu zagrożeń stwarzanych przez międzynarodowy terroryzm i inne zagrożenia nowego typu. Należy szczególną uwagę zwrócić na rozwój zdolności w zakresie reagowania kryzysowego, planowania cywilnego, prewencji i zwalczania konsekwencji „ataków asymetrycznych". Istotne znaczenie ma realizacja decyzji Sojuszu, podjętych na szczycie w Pradze w 2002 roku, które dotyczą rozwoju zdolności wojskowych, tworzenia „sił odpowiedzi" NATO oraz dostosowania struktur dowództw do wymogów obecnej sytuacji.

Biorąc pod uwagę założenia Inicjatywy Zdolności Obronnych NATO stworzono program rozwoju Sił Zbrojnych RP. Do priorytetowych kierunków zaliczono:

- sprawność rozwijania strategicznego oraz mobilność operacyjną i taktyczną;
- skuteczność działania w operacjach wojennych i reagowania kryzysowego, w tym zwiększenie skuteczności rażenia ogniowego;
- efektywność informacyjną, w tym interoperacyjność oraz sprawność systemów dowodzenia, kierowania i rozpoznania;
- żywotność, w tym kształtowanie odporności na oddziaływanie przeciwnika, umiejętność minimalizowania strat własnych oraz rozwijanie zdolności przetrwania i ochrony wojsk w różnych warunkach;
- ciągłość wsparcia i zaopatrywania, w tym podczas działania w oddaleniu od macierzystych baz.

Plan rozwoju Sił Zbrojnych zakłada dokonanie dużych zmian w zadaniach i strukturach wojska. Przewiduje się zmiany w składzie bojowym armii i dostosowanie go do wymogów strukturalnych i zadaniowych wynikających z założenia „Armia – 150 tys.". Zakłada się, że zostanie osiągnięte 50% uzawodowienia, przede wszystkim sił operacyjnych, oraz pomniejszenia uciążliwości poboru, także doskonalenia i dostosowania go do obecnych warunków. Wprowadzone zostaną nowe, trójstopniowe standardy gotowości bojowej dla całych Sił Zbrojnych.

3.3.2. Reagowanie w sytuacjach kryzysowych

Reagowanie kryzysowe obejmuje bieżące działania służb ratowniczych na wszelkie zdarzenia zagrażające zdrowiu i życiu obywateli lub środowisku -

zmierzające do ograniczenia lub zlikwidowania ich skutków oraz niesienia pomocy poszkodowanym. Reagowanie kryzysowe stanowi jedną z faz zarządzania kryzysowego. Do działań zespołów reagowania kryzysowego należy:

- monitorowanie występujących klęsk żywiołowych i prognozowania rozwoju sytuacji;
- realizowanie procedur reagowania w czasie stanu klęski żywiołowej;
- opracowanie i aktualizowanie planów reagowania kryzysowego;
- planowanie wsparcia organów kierujących działaniami na niższym szczeblu administracji publicznej;
- przygotowanie warunków umożliwiających koordynację pomocy humanitarnej;
- realizowanie polityki informacyjnej związanej ze stanem klęski żywiołowej[246].

Skład zespołów reagowania kryzysowego określają odpowiednio: wójt, burmistrz, prezydent miasta, starosta, wojewoda oraz ministrowie.

Ratownictwo jest jednym z elementów bezpieczeństwa narodowego, oznacza działalność prowadzoną na wszystkich szczeblach organizacji państwa w czasie pokoju, kryzysu i wojny za pomocą różnych metod, sił i środków, a jej celem jest ratowanie życia ludzkiego i dóbr materialnych. Oznacza pomoc w trudnej nagłej sytuacji, która grozi śmiercią ofiar i ratowników oraz zniszczeniem środowiska i ważnych elementów dorobku materialnego i kulturalnego.

Plan reagowania kryzysowego określa zespół przedsięwzięć na wypadek zagrożeń noszących znamiona klęski żywiołowej, a w szczególności:

- zadania w zakresie monitorowania zagrożeń;
- bilans sił ratowniczych i środków technicznych niezbędnych do usuwania skutków zagrożeń;
- procedury uruchamiania działań przewidzianych w planie oraz zasady współdziałania, a także sposoby ograniczania rozmiaru strat i usuwania skutków zagrożeń.

Plan reagowania kryzysowego jest uzgadniany z kierownikami jednostek organizacyjnych planowanych do użycia w realizacji przedsięwzięć określonych w planie w zakresie dotyczącym tych jednostek, a następnie zatwierdzany przez organ administracji publicznej wyższego stopnia.

---

[246] R. Jakubczak (red.), Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP, Warszawa 2003, s. 41.

W ramach reagowania kryzysowego wyróżnić należy dwie grupy zadań strategicznych. Pierwsza grupa to reagowanie na bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej bądź sojuszników poprzez:

- realizację przedsięwzięć pogotowia obronnego, stosownie do skali i charakteru narastania kryzysu, takich jak: podwyższanie gotowości obronnej państwa, w tym gotowości bojowej sił zbrojnych, demonstracyjne ćwiczenia wojskowe, częściowe rozwijanie mobilizacyjne, a także ewentualne przesunięcia jednostek wojskowych realizowane w ramach przedsięwzięć narodowych lub NATO-ego systemu pogotowia;
- zabezpieczanie przyjęcia sojuszniczych sił prewencyjnego wzmocnienia na terytorium Polski poprzez realizację zadań Wsparcia Państwa Gospodarza;
- strategiczną osłonę obszaru kraju przed skutkami kryzysu na dużą skalę przez zorganizowanie i przeprowadzanie kompleksowej, militarnej i pozamilitarnej, operacji osłonowej;
- przerzut i rozwijanie własnych sił reagowania w ramach zgrupowań sojuszniczych na wypadek gdyby zagrożenie dotyczyło innego kraju sojuszniczego, z zachowaniem jednakże zdolności obronnych naszego państwa.

W Siłach Zbrojnych RP wyznaczone są specjalistyczne siły i środki służące wsparciu władz cywilnych w sytuacjach kryzysowych. Siły i środki te są stale w gotowości do użycia.[247] „Plan użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych„ zawiera plany szczegółowe pozwalające na przygotowanie i utrzymanie w stałej gotowości w zależności od sytuacji kryzysowej, należą do nich:

- „Plan udziału Sił Zbrojnych RP w działaniach antyterrorystycznych"[248];

---

[247] *„Plan użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych„* wprowadzony do użytku w Siłach Zbrojnych RP rozkazem nr 508/OPER/P3 Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 21 grudnia 2002 roku.

[248] Na podstawie tego Planu Siły Zbrojne mogą realizować następujące zadania: bezpośrednie akcje antyterrorystyczne, osłona rejonu działań antyterrorystyczne i wsparcie akcji, izolacja rejonów działań antyterrorystycznych. Poszczególne rodzaje Sił Zbrojnych (wojska lądowe, wojska specjalne, marynarka wojenna) mają ok. trzech tysięcy żołnierzy zebranych w odpowiednie pododdziały oraz sześć tysięcy jednostek sprzętu, które mogą brać udział w akcji antyterrorystycznej.

- „Plan udziału Sił Zbrojnych RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych”[249];
- „Plan udziału Sił Zbrojnych RP w akcji odśnieżania”[250];
- „Plan udziału Sił Zbrojnych RP w rozpoznaniu i likwidacji skażeń spowodowanych awarią chemiczną (wypadkiem radiacyjnym) lub aktem terroru”[251];
- „Plan udziału Sił Zbrojnych RP w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu skutków pożarów przestrzennych”[252];
- „Plan udziału Sił Zbrojnych RP w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych”[253];
- „Plan udziału Sił Zbrojnych RP w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych”[254];
- „Plan działań przeciwepidemicznych[255]”.

---

[249] Zasadniczym trzonem sił wydzielonych do akcji zwalczania powodzi i zjawisk lodowych są wojska inżynieryjne (bierze w nich udział około dziesięciu tysięcy żołnierzy, sto dwadzieścia jednostek sprzętu pływającego, tysiąc dwieście pojazdów, trzydzieści śmigłowców oraz dwadzieścia osiem grup odbudowy zniszczonej infrastruktury). Akcje te mają na celu bezpośrednią ochronę obiektów, ludzi i mienia zagrożonych skutkami przepływu wysokich wód i spływu lodów. W powodzi w 1997 roku (w szczytowym okresie) sztych było ok. 45 tysięcy żołnierzy!

[250] Okresowy charakter zagrożenia powoduje, iż siły i środki wojska utrzymywane są sezonowo. Pododdziały i oddziały Sił Zbrojnych RP mogą być użyte do akcji odśnieżania szlaków komunikacyjnych oraz obiektów infrastruktury o istotnym znaczeniu dla funkcjonowania państwa w przypadkach gwałtownych lub długotrwałych opadów śniegu. Dzieje się tak tylko wówczas gdy siły i środki resortu infrastruktury zostały w całości wykorzystane. Do tych celów wyznaczone są około pięciu tysięcy żołnierzy i sześćset jednostek sprzętu. Siły zbrojne są w stanie użyć je w czasie do dwudziestu czterech godzin.

[251] Do celów likwidowania skutków awarii technicznych z TŚP oraz wypadków radiacyjnych w zakładach przemysłowych oraz na szlakach komunikacyjnych w Siłach Zbrojnych RP utrzymuje się Podsystem Wczesnego Ostrzegania (PWO) oraz Chemiczno-Radiacyjne Zespoły Awaryjne (ChRZA). Siły Zbrojne RP dysponują pięcioma zespołami chemicznymi i radiacyjnymi zespołami awaryjnymi. Dwa w wojskach lądowych w Brodnicy i Tarnowskich Górach, dwa w marynarce wojennej w Rozewiu i Międzyzdrojach i jeden w siłach powietrznych w Warszawie.

[252] W tym zakresie Wojskowa Ochrona Przeciwpożarowa realizuje następujące przedsięwzięcia: rozpoznawanie zagrożeń pożarowych; organizowanie i prowadzenie działań ratowniczych w czasie pożarów, klęsk żywiołowych lub likwidacja miejscowych zagrożeń; udzielanie specjalistycznej pomocy innym służbom, inspekcjom i strażom podczas prowadzenia przez nie działań ratowniczych; szkolenie w zakresie ratownictwa i ochrony ppoż. Przygotowanych do powyższych przedsięwzięć jest około pięciu tysięcy żołnierzy, około stu czterdziestu jednostek sprzętu inżynieryjnego, trzydzieści jednostek sprzętu chemicznego, około sześciuset samochodów i pięć śmigłowców.

[253] Siły Zbrojne RP wydzielają trzydzieści dziewięć minerskich patroli oczyszczania terenów i dwie grupy minersko-morskie. Siły i środki są przygotowane do realizacji tych zadań w czasie do trzech dni, a w nagłych przypadkach – do dwudziestu czterech godzin.

[254] Odpowiednie siły i środki z poszczególnych rodzajów sił zbrojnych to około tysiąca dwustu żołnierzy i dwieście jednostek sprzętu. Funkcjonują one w Systemie Poszukiwania i Ratownictwa w sytuacjach poszukiwania i ratownictwa rannych i rozbitków w sytuacjach zagrożenia ich życia i zdrowia na lądzie i na morzu.

[255] W Siłach Zbrojnych RP do działań w przypadku wystąpienia epidemii chorób zakaźnych, bioterroryzmu lub pojawienia się zagrożenia epidemicznego wydzielone zostały siły i środki w postaci Wojskowych Ośrodków Medycyny Prewencyjnej, Szpitali Wojskowych, Wojskowego Instytutu Higieny i Epidemiologii oraz centrum Reagowania Epidemiologicznego SZ RP.

Druga grupa zadań kryzysowych to udział w międzynarodowych operacjach kryzysowych, np. w sojuszniczych operacjach wykraczających poza art. 5 Traktatu waszyngtońskiego. Mogą one mieć charakter działań zmierzających do izolowania rejonów objętych konfliktem, wszechstronnego wsparcia militarnego i pozamilitarnego na rzecz rozwiązywania konfliktu, w tym także chodzi o pomoc humanitarną, i wreszcie mogą to być bezpośrednie operacje pokojowe, interwencyjne bądź polegające na wymuszaniu pokoju.

W przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych ważną rolę spełniają ***wojska inżynieryjne***. Wojska inżynieryjne są przeznaczone do realizacji zadań w ramach wsparcia inżynieryjnego wojsk prowadzących działania taktyczne. Czasami są wykorzystywane do wykonywania prac inżynieryjnych w ramach innych rodzajów zabezpieczenia działań (maskowanie, obrona przed bronią masowego rażenia, ubezpieczenie itp.). Wojska inżynieryjne wykonują najbardziej złożone prace wymagającego specjalistycznego przygotowania i zastosowania różnorodnego sprzętu inżynieryjnego. Ponadto mogą być angażowane do realizacji zadań i prac inżynieryjnych podczas akcji ratowniczych oraz likwidacji skutków awarii technicznych i klęsk żywiołowych[256], lub ich zapobieganiu w czasie pokoju, zagrożenia wojennego i wojny. Wojska inżynieryjne występują we wszystkich rodzajach sił zbrojnych o składzie i wyposażeniu stosownie do rodzaju i zakresu przewidywanych zadań inżynieryjnych[257].

W zależności od przeznaczenia dzielą się na pododdziały, oddziały i związki taktyczne: saperskie, pontonowe, desantowo-przeprawowe, inżynieryjno-drogowe, wojska kolejowe, maszyn inżynieryjnych i in. W zależności od podporządkowania rozróżnia się pododdziały (oddziały) organiczne wchodzące w skład oddziałów i związków taktycznych wojsk lądowych (sił lądowych), armijne, frontowe, marynarki wojennej, lotnictwa (wcześniej również: wojsk obrony powietrznej kraju, wojsk lotniczych).

Jednostki na terytorium RP:

- 1 Brzeska Brygada Saperów w Brzegu;
- 2 Mazowiecka Brygada Saperów w Kazuniu;

---

[256] Wojska inżynieryjne są odpowiedzialne za dwa z dziesięciu załączników do głównego Planu udziału Sił Zbrojnych RP w przypadku zaistnienia sytuacji kryzysowych: oczyszczania terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych oraz zwalczania powodzi i zjawisk lodowych. W ramach innych „Planów" wydzielany jest sprzęt ciężki.

[257] Paweł Cieślar (red.), Wojska inżynieryjne w okresie pokoju i zagrożenia wojennego, Warszawa 2004, s. 17.

- 1 Dębliński Pułk Drogowo-Mostowy im. Romualda Traugutta w Dęblinie
- 2 Inowrocławski Pułk Komunikacyjny im. gen. Jakuba Jasińskiego w Inowrocławiu;
- 5 Pułk Inżynieryjny im. gen. Ignacego Prądzyńskiego w Szczecinie-Podjuchach[258];
- 1 Batalion Ratownictwa Inżynieryjnego w Krośnie Odrzańskim Jednostka zlikwidowana w 2007;
- 2 Brzeski Batalion Ratownictwa Inżynieryjnego im. gen. bryg. Mieczysława Dąbkowskiego w Brzegu;
- 3 Batalion Ratownictwa Inżynieryjnego im. płk. Rudolfa Matuszka w Nisku;
- 4 Głogowski Batalion Ratownictwa Inżynieryjnego w Głogowie;
- 5 Dębliński Batalion Ratownictwa Inżynieryjnego im. płk. Władysława Frączka w Dęblinie;
- 5 Kresowy Batalion Saperów w Krośnie Odrzańskim;
- 6 Batalion Ratownictwa Inżynieryjnego w Grudziądzu;
- 8 Batalion Saperów Marynarki Wojennej w Świnoujściu;
- 2 Stargardzki Batalion Saperów w Stargardzie Szczecińskim ;
- 15 Mazurski Batalion Saperów w Orzyszu;
- 16 Tczewski Batalion Saperów w Tczewie;
- 43 Batalion Saperów Marynarki Wojennej Rozewie.[259]

Wojska inżynieryjne są przygotowane do pełnienia dwóch funkcji: obronnej i humanitarnej. Funkcja obronna polega na utrzymaniu stałej gotowości do wykonywania zadań zabezpieczenia inżynieryjnego wojsk. Funkcja humanitarna polega na działalności o charakterze pokojowym, nakierowania na niesienie pomocy gospodarce oraz społeczeństwu w kraju i za granicą, mianowicie:

- oczyszczanie terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych;
- udział w likwidacji skutków klęsk ekologicznych i żywiołowych;
- działalność szkoleniowo-produkcyjną;
- udział w miskach pokojowych w składzie Doraźnych Sił Zbrojnych ONZ[260].

---

[258] Pułk jest ściśle powiązany ze strukturami NATO i jest operacyjnie podporządkowany wielonarodowej 29. Brygadzie Inżynieryjnej, której dowództwo stacjonuje w Aldershot w Wielkiej Brytanii. Od wielu lat żołnierze jednostki biorą udział w misjach pokojowych na Bliskim Wschodzie. www.5pinz.mil.pl

[259] Lokalizacja wszystkich tych jednostek nie jest przypadkowa. Wynika ona bezpośrednio z doświadczeń z największej powodzi stulecia w 1997 roku.0

[260] Wojsko polskie. Informator'95, Warszawa 1995, s. 73.

W ramach tych wszystkich funkcji wojska inżynieryjne przygotowują i utrzymują drogi, urządzają i utrzymują przeprawy, biorą udział w akcjach poszukiwawczych oraz ratowania życia ludzkiego, a także w oczyszczają tereny z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych oraz ich unieszkodliwiają.

Wojska obrony przeciwchemicznej stanowią samodzielny rodzaj wojsk przeznaczony do wykonania zadań ochronnych i zabezpieczających przed skutkami działania broni masowego rażenia oraz radioaktywnych i toksycznych środków przemysłowych. Do głównych zadań wojsk obrony przeciwchemicznej zalicza się:

- wykrywanie, pomiar i kontrola poziomu skażeń;
- usuwanie skutków użycia broni masowego rażenia;
- wspieranie, osłona i zabezpieczenie walczących wojsk przed konwencjonalnymi środkami walki chemicznej.[261]

Jednostki Wojsk Chemicznych stanowią niezbędne uzupełnienie sił i środków wspierających elementy systemów ratownictwa państwa, likwidujących skutki nadzwyczajnych zagrożeń środowiska. Wojska te są przeznaczone do wykonywania zadań zarówno w działaniach bojowych, jak i w okresie pokoju. Zakres tych zadań i ich rola są zależne od rodzaju działań bojowych, toczonych przez wojska i od charakteru zagrożeń powstałych w otoczeniu pola walki. Do zadań wykonywanych w czasie pokoju zalicza się: uczestnictwo w pomiarze i opracowaniu danych dotyczących zmian zachodzących w sytuacji chemicznej i radiologicznej w określonym regionie kraju, utrzymywanie w gotowości do użycia i wydzielanie do akcji zespołów ratowniczych przeznaczonych do likwidacji skutków awarii chemicznych i wypadków radiacyjnych oraz wykonywanie zadań wynikających z umów międzynarodowych, dotyczących uczestnictwa w misjach organizowanych przez ONZ i NATO.

Zagrożenie międzynarodowym terroryzmem oraz przestępczością zorganizowaną wymusiło konieczność nowego podejścia do problematyki bezpieczeństwa Sił Zbrojnych oraz potrzebę wypracowania efektywniejszych form działania organów prawa i porządku. Coraz większe zaangażowanie Sił Zbrojnych w operacje pokojowe i stabilizacyjne powoduje potrzebę uwzględnienia w strukturach Żandarmerii Wojskowej sił i środków zdolnych do natychmiastowego udziału w tego typu misjach.

---

[261] *Ibidem*, s. 75.

Żandarmeria Wojskowa wchodzi w skład struktur narodowych jednostek operacyjnych. Oprócz tego jej jednostki są wydzielane do wielonarodowego pododdziału policji wojskowej (Multinational Military Police Unit) realizującego zadania wsparcia policyjnego na rzecz dowódcy sił wielonarodowych.

Żandarmeria Wojskowa wykonuje także czynności na polecenie sądu wojskowego i prokuratora wojskowego oraz sądu powszechnego i prokuratora powszechnej jednostki organizacyjnej prokuratury, a także organów administracji rządowej i wojskowej oraz samorządu terytorialnego w zakresie, w jakim obowiązek ten wynika z odrębnych przepisów. Szeroki zakres uprawnień w działaniach operacyjno-rozpoznawczych w znacznym stopniu wpływa na efektywność prowadzonych postępowań.

Do wykonywania zadań, na podstawie zarządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 28.10.2004 roku utworzono 3 oddziały specjalne ŻW stacjonujące w Mińsku Mazowieckim, Gliwicach i w Warszawie. Oddziały te są szkolone i wyposażone zgodnie z wymaganiami określonymi dla sił policji wojskowych wykorzystywanych w połączonych operacjach NATO. Oddziały specjalne liczą ok. 1500 żołnierzy zawodowych (ok. 40% całego potencjału osobowego Żandarmerii Wojskowej) [262].

W 2004 roku utworzono oddział specjalny przeznaczony do działań antyterrorystycznych (w tym fizycznego zwalczania terroryzmu) oraz do zadań ochronnych VIP. Operacyjne użycie tych jednostek, w zależności od mandatu misji, zadań oraz warunków lokalnych, może odbywać się całością sił lub częściami (samodzielnymi modułami).

Oddziały specjalne ŻW charakteryzują się:

- relatywnie małym kosztem ich utworzenia;
- pełną profesjonalizacją;
- stosownym do przewidywanych zadań wyszkoleniem, uzbrojeniem i wyposażeniem;
- dużą mobilnością i zdolnością do natychmiastowego przerzutu w rejon operacji;
- posiadaniem ustawowych uprawnień policyjnych;
- modułową strukturą organizacyjną, umożliwiającą tworzenie pododdziałów odpowiednio do potrzeb misji czy operacji.

---

[262] http://www.zw.wp.mil.pl/index.php?go=os

Oddziały ŻW mają zarówno standardowe jak i specjalne wyposażenie policyjne, lekkie uzbrojenie oraz nowoczesne pojazdy interwencyjne (samochody osobowo–terenowe przeznaczone do przewozu sześciu żołnierzy) i opancerzone wozy patrolowe, które stanowią zasadniczy środek transportu. Dysponują środkami łączności i transmisji danych kompatybilne z wykorzystywanymi przez inne podmioty systemu bezpieczeństwa państwa oraz jednostki Sił Zbrojnych RP i państw NATO.

Szkolenie oddziałów specjalnych ŻW jest prowadzone na podstawie programów dostosowanych do przewidywanych zadań wykonywanych na terenie kraju (określone w Ustawie o Żandarmerii Wojskowej i Ustawie o Policji) oraz w trakcie misji (operacji) pełnionej poza granicami państwa (określone mandatem misji oraz w doktrynie policji wojskowej NATO). Specyfika szkolenia oddziałów specjalnych ŻW wynika z potrzeby przygotowania żandarmów do realizacji zadań wsparcia policyjnego.

Podstawę i zakres użycia oddziałów specjalnych ŻW na terenie kraju określa ustawa o żandarmerii wojskowej oraz znowelizowana ustawa o policji, która w art. 18 a. 1 stanowi, że „w razie zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego, gdy siły Policji są niewystarczające do wykonania ich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej, może zarządzić użycie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Policji".

Wykaz sytuacji, w których do pomocy policji mogą zostać użyci żołnierze żandarmerii wojskowej dostosowano do zakresu działania Sił Zbrojnych RP (art. 2 ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP) oraz do zakresu działania ŻW. Są to sytuacje (określone w art. 18.1 ustawy o Policji) mogące stanowić:

- zagrożenie bezpieczeństwa powszechne dla życia, zdrowia lub wolności obywateli;
- bezpośrednie zagrożenia dla mienia w znacznych rozmiarach;
- bezpośrednie zagrożenie obiektów i instalacji mających szczególne znaczenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa;
- zagrożenie przestępstwem o charakterze terrorystycznym bądź jego dokonanie.

Żandarmi kierowani do pomocy siłom policyjnym są uprawnieni do użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej w przypadkach oraz na

warunkach i w sposób przewidziany dla Policji. Przysługują im również, w zakresie niezbędnym do wykonywania zadań, uprawnienia policjantów wobec wszystkich osób.

Oddziały specjalne ŻW stanowią istotny element systemu reagowania kryzysowego na obszarze kraju. Ich zadania zostały określone w „Planie działania ŻW w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych", który jest pochodną „Planu użycia oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych". Zadania te są podzielone na dwie grupy:

I. Wynikające z zagrożeń terrorystycznych.

- przeciwdziałanie aktowi terrorystycznemu na lądzie, w tym działalność operacyjno-rozpoznawcza oraz udział w prewencyjnym i dochodzeniowo-śledczym zabezpieczeniu miejsca objętego aktem terroru, przemieszczenia sił wydzielonych do akcji antyterrorystycznej, fizyczne zwalczanie terroryzmu, ochrona osób;
- przeciwdziałanie aktowi terrorystycznemu z powietrza, w tym działalność operacyjno-rozpoznawczą, współudział w prewencyjnym zabezpieczeniu miejsca katastrofy lotniczej, przemieszczenia sił przeznaczonych do akcji antyterrorystycznej, do udzielania pomocy medycznej, udział w przeszukaniu terenu, wykonywanie czynności operacyjnych i procesowych;
- likwidacja skutków epidemii oraz przeciwdziałanie aktowi terroru biologicznego, w tym działalność operacyjno-rozpoznawczą, współudział w izolowaniu zagrożonego obiektu lub terenu (na zewnątrz).
- likwidację skutków terroru radiologicznego i chemicznego, w tym działalność operacyjno –rozpoznawcza ze względu na brak środków ochrony przeciwchemicznej - współudział w izolowaniu zagrożonego terenu z zewnątrz, współudział w zabezpieczeniu przemieszczenia sił przeznaczonych do zwalczania zagrożenia, wykonywanie czynności procesowych;
- przeciwdziałanie aktom terroru informatycznego, w tym działalność operacyjno – rozpoznawczą, zapewnienie bezpieczeństwa systemom teleinformatycznym wykorzystywanym przez Żandarmerię Wojskową.

II. Związane z likwidacją skutków klęsk żywiołowych:

- akcję ratowniczo-gaśniczą i usuwanie skutków pożarów przestrzennych, w tym udział w prewencyjnym zabezpieczeniu zagrożonego rejonu

(izolowanie terenu, organizowanie objazdów, itp.), przemieszczenia sił przeznaczonych do udziału w akcji ratowniczo – gaśniczej;

- akcję odśnieżania, w tym pomoc w organizowaniu ruchu na terenach dużych opadów śniegu (zamykanie dróg, organizowanie objazdów), współudział w zabezpieczeniu przemieszczania sił wydzielonych do odśnieżania i ewakuacji;
- akcję zwalczania powodzi i zjawisk lodowych w tym zabezpieczenie przemieszczania wojsk oraz ich udziału w akcji przeciwpowodziowej, współudział w utrzymaniu porządku publicznego w rejonie prowadzenia akcji przeciwpowodziowej oraz w zabezpieczeniu mienia pozostawionego przez powodzian.

W operacjach stabilizacyjnych i pokojowych oddziały specjalne ŻW mogą być wykorzystywane jako jednostki wyspecjalizowane do udzielenia wsparcia policyjnego dowódcy sił w rejonie prowadzonych działań. Struktura organizacyjna, wyszkolenie i ich przygotowanie Oddziałów Specjalnych Żandarmerii Wojskowej oraz zdolności operacyjne będą zgodne z doktryną policji wojskowej NATO, w której za podstawę działania przyjmuje się: wsparcie MP (Military Police) o charakterze narodowym przez elementy policji wojskowej pozostające w strukturach jednostek wchodzących w skład sił sojuszniczych oraz nakłada na dowódcę tych sił obowiązek powołania wielonarodowego pododdziału MP realizującego zadania na ich rzecz.

Obecnie w ramach PCC („Praskie zobowiązania na rzecz zdolności obronnych"), pełniąc rolę lead nation (państwa wiodącego), Żandarmeria Wojskowa we współpracy z policjami wojskowymi Słowacji, Republiki Czeskiej, Bułgarii i Chorwacji rozpoczęła tworzenie wielonarodowego batalionu MP dla potrzeb NATO, który po osiągnięciu pełnej zdolności operacyjnej będzie mógł być użyty w operacjach prowadzonych przez Siły Odpowiedzi NATO.

Żandarmeria Wojskowa spełnia potrzeby i oczekiwania Sił Zbrojnych w dziedzinie zapewnienia dowódcom skutecznego wsparcia policyjnego, którego celem jest przede wszystkim zapewnienie przestrzegania prawa, porządku i dyscypliny oraz bezpieczeństwa wojsk.

Współczesny świat cechują: niepewność, chaos, wielość oraz całkowicie nowa jakość zmian i procesów, które często są nie do przewidzenia. *„Jakkolwiek świadomość w tym zakresie już się kształtuje* – zauważa prof. Jacek Pawłowski – *to w zasadzie nie wychodzi ona poza uczelnie i instytucje naukowo-badawcze,*

z rzadka docierając (chociaż tam względnie najszybciej) do komercyjnych organizacji służących otoczeniu". Planowanie strategii rozwoju sił zbrojnych należy do zbioru działań ważnych i zarazem kosztownych. Ważnych, ponieważ bez nich państwo nie będzie funkcjonowało bezpieczne. Kosztownych, ponieważ w konsekwencji rozwoju naukowo-technicznego pojawia się konieczność ponoszenia dużych nakładów na nowoczesne siły zbrojne, zdolne do funkcjonowania w warunkach środowiska bezpieczeństwa XXI wieku[263].

Charakteryzując środowisko bezpieczeństwa w aspekcie strategiczno-wojskowym, przewiduje się, że będzie ono zdominowane przez zagrożenia odmienne od dotychczasowych. Ze względu na łatwiejszy dostęp do nowoczesnych technologii, potencjalni przeciwnicy będą mieli większą szansę na wykorzystanie asymetrycznych środków ataku, których użycie może przynieść nieproporcjonalnie duże skutki w wypadku ich zastosowania. Międzynarodowe organizacje terrorystyczne oraz zorganizowane grupy przestępcze co raz bardziej zagrażają bezpieczeństwu międzynarodowemu, ponieważ w Europie obawa o bezpieczeństwo osobiste i zbiorowe przedkłada się nad tradycyjne podejście do kwestii obrony terytorium narodowego. To wszystko implikuje potrzebę podjęcia przez Polskę wraz z innymi sojuszniczymi działań w sytuacjach kryzysowych i konfliktowych.

Siły Zbrojne powinny posiadać zdolności do prowadzenia różnego rodzaju operacji wojskowych: zapobieganie konfliktom, utrzymywanie, zaprowadzanie i wymuszanie pokoju, pomoc humanitarną. Należy pamiętać o zasadzie, że wysiłki podejmowane w celu przewidywania zbliżających się konfliktów i zapobiegania im są efektywniejsze niż późniejsze działania wojskowe. Dlatego gromadzenie, przetwarzanie i wymiana informacji wywiadowczych będą miały istotne znaczenie dla przewidywania i zapobiegania konfliktom. Wymiana takich informacji musi odbywać się poprzez sieci informatyczne, zwiększające szybkość procesu podejmowania decyzji i do minimum skracające czas od chwili wystąpienia zagrożenia do podjęcia konkretnych działań.

Do skutecznego zarządzania całym spektrum konfliktów niezbędne jest skoordynowane i zharmonizowane zastosowanie wszystkich dostępnych środków znajdujących się w dyspozycji sojuszu i jego członków. Przyszłym operacjom

---

[263] Jacek Pawłowski, Determinanty zmian w siłach zbrojnych RP, w: Prezentacje: obszary i determinanty zmian, Warszawa 2006, s. 41.

wojskowym w coraz większym stopniu będą towarzyszyć podejmowane jednocześnie działania informacyjne, dyplomatyczne, ekonomiczne i prawne.

Ważne są aspekty prawne, które będą miały coraz większy wpływ na operacje wojskowe (w odniesieniu do ograniczenia użycia specyficznego sprzętu wojskowego i uzbrojenia), nakładając na operacje wojskowe dodatkowe ograniczenia polityczne. Dodatkowo konieczność minimalizowania strat własnych oraz problem wynikający z niszczenia środowiska naturalnego zmusi siły zbrojne do prowadzenia operacji w bardziej efektywny sposób, z większym wykorzystaniem systemów uzbrojenia precyzyjnego oraz broni nieśmiercionośnych.

Planowanie i prowadzenie przyszłych operacji będzie wymagać maksymalnego wykorzystania rozwiązań przyjętych we współpracy wielonarodowej. Ich koordynacja będzie dotyczyła nie tylko komponentów sił zbrojnych poszczególnych państw, lecz także udziału rządowych i pozarządowych organizacji międzynarodowych. Zakłada się również, że przyszłe operacje będą bardziej skomplikowane i wielowymiarowe (o wysokiej intensywności, bojowe, pokonfliktowe, pokojowe) oraz będą prowadzone w szybszym tempie. Dlatego też ważne jest czerpanie korzyści z rozwoju nowych technologii i utrzymywanie przewagi technologicznej, mając na uwadze, że w nadchodzących latach będzie się wymagać zwiększonych zdolności w zakresie współpracy cywilno-wojskowej, działań policyjnych, pomocy medycznej i zabezpieczenia logistycznego.

Skuteczność Sił Zbrojnych RP i NATO w sprostaniu nowym zagrożeniom będzie zależeć w dużej mierze od zdolności do transformacji: sił, koncepcji i zdolności. Zreformowane siły powinny być sprawniejsze, zdolne do działań połączonych i ekspedycyjnych. Muszą posiadać zdolności do natychmiastowego przerzutu w dowolny rejon w celu osiągnięcia strategicznego efektu. Powinny być również zaawansowane technologicznie, dysponować zintegrowanym wsparciem logistycznym i operować w środowisku sieciocentrycznym.

Głównym wymaganiem wobec systemu obronnego państwa jest połączenie potrzeb obronnych, możliwości ekonomicznych, sprawności organizacyjnej i możliwości zapewnienia ciągłości funkcjonowania poszczególnych struktur państwa. System ten powinien efektywnie integrować współdziałanie potencjału militarnego z odpowiednio przygotowaną administracją i gospodarką narodową oraz zorganizowanym i przygotowanym do obrony społeczeństwem,

uwzględniając zarówno potrzeby systemu wynikające z jego zadań i zagrożeń, jak i możliwości gospodarki narodowej.

Rozdział IV

Działania podejmowane w ramach współpracy międzynarodowej Polski z państwami sąsiadującymi w sferze zapobiegania katastrofom niemilitarnym oraz likwidacji ich skutków

Minimalizacja skutków katastrof to dziś jeden z priorytetów dal Polski. W ciągu ostatnich 15 lat Polska przeszła dogłębną transformację, również w zakresie przepisów prawnych oraz infrastruktury organizacyjnej i technicznej w odniesieniu do stanu gotowości w obliczu katastrof i systemu reagowania w przypadku ich wystąpienia. Harmonijna współpraca wszystkich uczestników tego procesu wymaga odpowiedniego przygotowania i stanowi podstawowy warunek sukcesu, dlatego opracowano i udoskonalono programy szkolenia wojskowego.

Właściwe przygotowanie ramowej współpracy władz lokalnych, regionalnych oraz powołanych przez nie instytucji ze społeczeństwem to zagadnienie szczególnej wagi, jednak działania w skali kraju nie są wystarczające nawet do ochrony polskiego społeczeństwa, gdyż katastrofy nie znają granic państwowych, a nasi obywatele podróżują częściej i dalej niż jeszcze kilka lat temu. Uczestniczy sympozjum poświęconym bezpieczeństwu europejskiemu które odbyło się w Warszawie w 2006 roku doszli do wniosku, że w świecie globalnych zagrożeń współpraca jest warunkiem przetrwania w pokoju oraz skutecznego radzenia z różnego rodzaju zagrożeniami[264].

Polska jest częścią sojuszniczego systemu obronnego NATO. Dla nas jest to kluczowy aspekt współpracy wielostronnej i dwustronnej w zakresie bezpieczeństwa i obronności oraz główny filar stabilności polityczno-wojskowej na kontynencie. Istotnym zadaniem jest wzmocnienie Sojuszu Północnoatlantyckiego jako płaszczyzny pogłębionych powiązań transatlantyckich i wypracowywania sojuszniczych procedur podejmowania decyzji.

Polska popiera ewolucję Sojuszu w kierunku nowych misji i zdolności, przy zachowaniu wiarygodnego potencjału i możliwości pełnienia klasycznych funkcji zbiorowej obrony. Zachowanie tych funkcji jest gwarancją stabilności w regionie euroatlantyckim i zabezpieczeniem przed możliwością pojawienia się

---

[264] Henryk Binkowski, Rozwój wielostronnej współpracy na rzecz bezpieczeństwa Europy, w: Andrzej Ciupiński (red.), Podział odpowiedzialności za bezpieczeństwo Europy pomiędzy NATO i Unię Europejską, Warszawa 2006, s. 20.

różnorodnych zagrożeń dla RP. Nasz kraj, wraz z innymi sojusznikami, uczestniczy w zwalczaniu zagrożeń stwarzanych przez międzynarodowy terroryzm i inne zagrożenia nowego typu.

Przystąpienie Polski do Unii wzmacnia podstawy szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego. Polska włącza się we współpracę w ramach UE w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB), mających na celu m.in. skuteczne przeciwdziałanie istniejącym i potencjalnym zagrożeniom, utrwalanie wartości, na których opiera się Unia, oraz wpływanie - poprzez współpracę i instrumenty reagowania kryzysowego - na kształtowanie środowiska międzynarodowego, w tym szczególnie w najbliższym sąsiedztwie Unii. Pozytywne skutki dla naszego bezpieczeństwa przyniesie udział w Jednolitym Rynku UE oraz jej wspólnej polityce handlowej, a także korzystanie z unijnych środków wsparcia dla regionów słabiej rozwiniętych. Stworzy to bowiem sprzyjające warunki do rozwoju gospodarczego i postępu cywilizacyjnego Polski, przyczyniając się zarazem do wzmocnienia bezpieczeństwa.

Polska jako członek Unii aktywnie uczestniczy we Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB), działa na rzecz wzmocnienia roli Unii w sprawach międzynarodowych, pogłębienia współpracy państw członkowskich, rozszerzenia sfer wspólnego zainteresowania oraz wspólnych działań, a także rozwoju instrumentów wspólnej polityki pozostających w dyspozycji Unii. Uczestniczy w rozwoju Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (ESDP) jako niezbędnego dopełnienia WPZiB oraz jako mechanizmu, w ramach którego możliwa jest poprawa zdolności operacyjnych państw członkowskich. Polska podejmie wysiłki w celu wniesienia wkładu zarówno wojskowego, jak i cywilnego w zdolności unijne.

Wejście do Unii Europejskiej wzmocniło nasze zdolności do wykonywania zadań bezpieczeństwa wewnętrznego, związanych z mechanizmami współpracy w sprawach wewnętrznych i sądownictwa, walki z przestępczością zorganizowaną, terroryzmem, narkobiznesem i innymi zagrożeniami nowego typu.

4.1. Wspólne ćwiczenia

Biorąc pod uwagę zmiany cywilizacyjne oraz fakt, że siły zbrojne są elementem systemu bezpieczeństwa państwa, jest oczywiste, że dzisiejszy żołnierz powinien wiedzieć jak wygląda ten system i jakie funkcje spełniają poszczególne elementy, dlatego w tym obszarze powinno się kształcić i doszkalać przyszłe kadry polskiej armii. Trzeba uczyć odnajdywania w kontekście międzynarodowym, co oznacza dla naszego kraju funkcjonowanie w ramach różnych struktur, w NATO czy UE, gdzie aspekt polityki obronnej odgrywa coraz większą rolę, uczyć się współdziałać z innymi w ramach zagranicznych misji i operacji wojskowych, jakie stosować procedury, co należy do kompetencji narodowych, co do sojuszniczych. Bardzo ważnym elementem szkoleń są wszelkiego rodzaju ćwiczenia. Mimo tego, że takich ćwiczeń nie jest dużo, zaś liczba osób w nich uczestniczących jest niewielka, dobre ćwiczenia są istotnym aspektem łączenia projektów i planów z rzeczywistością oraz zacieśnienia współpracy między siłami zbrojnymi sąsiadujących państw.

Coraz częściej skutki awarii technicznych i katastrof naturalnych rozprzestrzeniają się na terytoria państw sąsiednich, a co za tym idzie dotykają znaczącą liczbę ludzi. Równie często krajowe środki przeciwdziałania nie są wystarczające wobec rozmiarów zdarzenia, dlatego wysiłki muszą być wspólne, gdyż tylko skoordynowane i kompleksowe działania wojsk i służb cywilnych dają gwarancję skuteczności.

Międzynarodowe ćwiczenia są przeprowadzane w celu rozszerzenia i umocnienia współpracy w zakresie zapobiegania zagrożeniom środowiska naturalnego oraz zwalczania skutków katastrof naturalnych i awarii technicznych, które mogą powstać na terenach przygranicznych Rzeczypospolitej Polskiej.

Uczestnicy zapoznają się z rozwiązaniami w tym zakresie. Ponadto międzynarodowe ćwiczenia przyczyniają się do doskonalenia procedur ratowniczych na wypadek wystąpienia katastrof ekologicznych o charakterze transgranicznym. W trakcie ćwiczeń na praktyce są weryfikowane możliwości systemów operacyjno-technicznych sił i środków wojsk oraz innych służb państwowych w zakresie ratowania życia, zdrowia i środowiska naturalnego.

Od momentu wyrażenia chęci przystąpienia Polski do NATO Wojsko Polskie bierze aktywny udział w międzynarodowych manewrach na morzu, w powietrzu i na lądzie. 2 lutego 1994 roku Polska przystąpiła do programu

„Partnerstwo dla pokoju". Trzy miesiące później przedłożono w Kwaterze Głównej NATO Dokument Prezentacyjny, w konsekwencji czego we wrześniu 1994 roku Polskie Wojska Lądowe były organizatorem pierwszych międzynarodowych ćwiczeń wojskowych z udziałem pododdziałów armii NATO, organizowanych poza terytorium Sojuszu pod kryptonimem „Cooperative bridge". W ramach programu współpracy międzynarodowej Wojska Lądowe przygotowały dwa bataliony sił pokojowych: polsko-litewski i polsko-ukraiński.

12 marca 1999 roku Polska stała się formalnie członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego. Głównym kierunkiem przebudowy Wojsk Lądowych było uzyskanie możliwości współdziałania z siłami państw NATO na wszystkich szczeblach dowodzenia. Dotyczyło to również kompatybilności uzbrojenia i wyposażenia z siłami państw NATO. Do parytetowych programów zaliczono: systemy łączności i dowodzenia, środki rozpoznania i walki radioelektronicznej, systemy obrony przeciwlotniczej oraz obrona przeciwpancerna. Polscy żołnierze zawodowi znaleźli się w Kwaterze Głównej NATO w Brukseli, Komitecie Wojskowym NATO, Naczelnych Dowództwach Shape i Saclant oraz zespołach łącznikowych przy dowództwach i Korpusie Szybkiego Reagowania. Polskie jednostki weszły w skład oddziałów antyterrorystycznych w Afganistanie i Iraku[265].

Do najważniejszych międzynarodowych przedsięwzięć Wojsk Lądowych zaliczyć należy udział w corocznych wspólnych brytyjsko – polsko - ukraińskich ćwiczeniach „Kozacki Step", które są organizowane od 1997 roku w duchu programu „Partnerstwo dla Pokoju".

Współczesne Wojska Lądowe cechuje całkowite zmotoryzowanie, szerokie wykorzystanie nowoczesnych technik prowadzenia walki oraz wielopłaszczyznowe współdziałanie z Marynarką Wojenną oraz Siłami Powietrznymi.

Przed sformalizowaniem programu „Partnerstwa dla Pokoju" Marynarka Wojenna brała udział w międzynarodowych manewrach na Bałtyku pod kryptonimem US Baltops 93. Był to początek udziału polskich sił zbrojnych w ćwiczeniach z państwami Sojuszu Północnoatlantyckiego. Do roku 1999 jednostki Marynarki Wojennej były obecne we wszystkich ćwiczeniach międzynarodowych organizowanych przez państwa Sojuszu na Bałtyku[266].

Ćwiczono elementy manewrowania w szykach, procedury łączności, epizody operacji pokojowych i akcje SAR (Search and Rescue). Wprowadzano elementy

---

[265] http://www.army.mil.pl/wl/char/char.html
[266] http://www.mw.mil.pl/index.php?akcja=news&id=1058

o wyższym stopniu trudności, wymagające większego doświadczenia i zgrania – poszukiwanie i zwalczanie okrętów podwodnych, zwalczanie celów nawodnych i powietrznych, współpraca z lotnictwem oraz działania dużych zespołów okrętów różnych klas.

Dzięki wspólnym ćwiczeniom polscy żołnierze mieli dobre przygotowanie wojskowe, dlatego po przystąpieniu Polski do NATO Marynarka Wojenna efektywnie uczestniczyła w polsko-niemieckich ćwiczeniach okrętów rakietowych, które były przeprowadzane według procedur obowiązujących w Sojuszu. W czerwcu 1999 roku Marynarka Wojenna po raz pierwszy organizowała ćwiczenia NATO okrętów podwodnych pod kryptonimem Coperative Poseidon 99, a w listopadzie 1999 roku pod kryptonimem Baltic Porpoise 99.

Ćwiczenia państw Sojuszu na Atlantyku i Morzu Północnym odbywają się z udziałem okrętów i lotnictwa polskich sił morskich. Największymi z nich były manewry z cyklu Blue Game, Keftacex, Sandy Coast, Cooperative Safeguard, Cooperative Banners i Spontex oraz ćwiczenia lotnictwa morskiego prowadzone nad wodami Morza Północnego. Na Bałtyku polskie siły morskie uczestniczą w manewrach z serii Baltops i Baltic Challenge, ćwiczeniach sił trałowo-minowych Open Spirit, Baltica i Baltic Endeavour, ratowniczych Baltsar, Sarex, Cooperative Baltic Eye i Sar Meet, okrętów podwodnych Baltic Porpoise i Cooperative Poseidon, okrętów rakietowych Baltic Swift oraz w serii ćwiczeń dwu i wielostronnych oraz manewrach typu Passex, Gunex i Squadex.

Polskie okręty współdziałają również ze stałymi zespołami sił morskich NATO: Stanavforlant i Mcmfornorth. Latem 1999 roku polskie okręty nawodne i podwodne oraz lotnictwo morskie po raz pierwszy brały udział w działaniach na morzu wspólnie z Stanavforlant. Manewry odbyły się w sierpniu 1999 roku na Bałtyku Południowym i były pierwszym etapem przygotowania polskich sił morskich do operacji w ramach stałych zespołów okrętowych NATO.

Jednostki Sił Powietrznych również brały udział w licznych ćwiczeniach dowódczo-sztabowych, zintegrowanych lotach taktycznych, ćwiczeniach poligonowych, wykonywały zadania na rzecz Wojsk Lądowych i Marynarki Wojennej, które miały potwierdzić ich zdolność do działań. Od momentu wejścia do Organizacji traktatu Północnoatlantyckiego jednostki Sił Powietrznych współpracują z jednostkami lotniczymi NATO. Poszczególne jednostki brały udział w ćwiczeniach lotniczych typu Livex pod kryptonimem Clean Hunter, które odbywało się nad terytorium Polski, Niemiec i Danii, Ulan Eagle-2000 i innych.

Międzynarodowe ćwiczenia sprzyjają rozwojowi współpracy transgranicznej krajów w zakresie wspólnych metod zwalczania skutków zagrożeń ekologicznych i cywilizacyjnych, praktyczne sprawdzenie możliwości systemów operacyjno - technicznych wojsk, sprawdzenie i kształtowanie skuteczności użycia sprzętu, sprawdzenie i kształtowanie skuteczności technik poszukiwawczych i ewakuacji zagrożonych ludzi. Dlatego warto omówić najważniejsze z nich.

4.1.1. Międzynarodowe ćwiczenia Wojsk Lądowych

AMBER HOPE - 2007

W dniach 19 - 30 czerwca 2007 roku w okolicy Kłajpedy na Litwie odbyły się międzynarodowe ćwiczenia Amber Hope 07. W ćwiczeniu brały udział jednostki 10 państw: Armenii, Estonii, Finlandii, Kanady, Litwy, Łotwy, Niemiec, Polski, USA i Wielka Brytanii. Białoruś, Gruzja, Mołdawia i Rosja wysłały swoich obserwatorów. W ćwiczeniu uczestniczyli przedstawiciele dowództw JHQC z Heidelbergu i MNCNE ze Szczecina. Tradycyjnie w manewrach uczestniczyło lotnictwo Republiki Litwy, które wykonywało zadania w zakresie Helimedewac[267].

Polskę reprezentowało 60 żołnierzy, którzy wraz z żołnierzami litewskimi zostali włączeni w skład kompanii wsparcia fińskiego batalionu realizując zadania związane z ochroną ludności cywilnej, rozminowaniem, pomocą medyczną i patrolowaniem w rejonie odpowiedzialności.

Ćwiczenia Amber Hope 07 były przeprowadzone w celu rozwijania i doskonalenia współdziałania między państwami członkami NATO oraz uczestnikami programu „Partnerstwo dla Pokoju" w czasie prowadzenia przez nie wspólnej operacji przywracania pokoju, w rejonie objętym konfliktem. Był to sprawdzian wyszkolenia dowódców, sztabów i wojsk ze znajomości procedur stosowanych w czasie planowania i prowadzenia operacji pokojowych przez międzynarodowy komponent, w którego skład wchodzą pododdziały posiadające na swoim wyposażeniu różne uzbrojenie, mające różne struktury i doktryny.

Scenariusz zakładał, że siły pokojowe NATO prowadzą operację pokojową w kraju, w którym doszło do konfliktu z powodów etnicznych. Konflikt ten mógł zagrozić stabilności regionu, w szczególności krajom regionu morza bałtyckiego. Sytuacja ta przypominała obecne konflikty które miały miejsce w Afganistanie

---

[267] http://www.army.mil.pl/cwic/cwic.html

i Iraku. Zadaniem wojsk skierowanych w rejon działania było udzielenie wsparcia rządowi, rozdzielenie stron konfliktu i przywrócenie pokoju.

Cel ćwiczenia był osiągany poprzez trening procedur operacyjnych, budowanie zaufania między uczestnikami programu „Partnerstwo dla Pokoju", ocenę przygotowania komponentów międzynarodowych do działania w rejonie misji. Doskonalono również wykonywanie typowych dla misji zadań z zakresu patrolowania, ewakuacji medycznej drogą powietrzną, eskortowania, rozminowania itp.

Międzynarodowe ćwiczenia były doskonałą okazją do wymiany doświadczeń, które zostały zgromadzone w trakcie wypełnienia misji na całym świecie przez uczestniczące w nim państwa.

TRIADA 2006.

W dniach 30 maja - 1 czerwca 2006 roku w Eisenhuttenstadt przeprowadzone zostało trójstronne ćwiczenie w zwalczaniu skutków katastrof z udziałem żołnierzy z Niemiec, Polski i Czech, które koordynowane były przez Erfurckie Dowództwo III Okręgu Wojskowego. Ze strony polskiej do udziału w nim skierowani zostali żołnierze Śląskiego Okręgu Wojskowego.

W ramach ćwiczenia w dniu 1 czerwca 2006 roku na terenie Krajowej Szkoły i Bazy Technicznej Ochrony Przeciwpożarowej (LSTE) w Eisenhuttenstadt na podstawie specjalnie przygotowanego scenariusza rozegrane zostały różne rodzaje wypadków i katastrof o zróżnicowanym wymiarze.

Uczestnicy ćwiczenia podczas czterech odrębnych pokazów przedstawili w realistyczny sposób procedury postępowania w następujących sytuacjach:

1. *Kierowanie działaniami.* Przedstawione zostały cywilne i wojskowe środki i systemy dowodzenia a także organizacja dowodzenia podczas koordynowania działaniami różnych służb ratowniczych.
2. *Problematyka medyczna.* Zderzenie pociągu z pojazdem drogowym z dużą ilością rannych osób.
3. *Odkażenie chemiczne obszaru terenu.*
4. *Walka z pożarem lasu z powietrza.*

Przy użyciu śmigłowców ze zbiornikami na wodę, kontrolowano pożar z powietrza oraz sprawdzano naziemny system monitoringu w Landzie Brandenburgia.

W ćwiczeniu uczestniczyli również funkcjonariusze Straży Pożarnej i Policji, a także personel medyczny oraz techniczny. Wspólne szkolenie posłużyły

wypracowaniu procedur w zakresie koordynacji pomiędzy odpowiedzialnymi za ratownictwo organizacjami cywilnymi oraz włączanymi do działania pododdziałami wojskowymi, a także określeniu niezbędnych rozwiązań służących wspólnym działaniom, również na szczeblu międzynarodowym.

Wspólne ćwiczenie Triada 2006 było przeprowadzone w celu wypracowania potrzeb w zakresie koordynacji pomiędzy odpowiedzialnymi za ratownictwo organizacjami cywilnymi i subsydiarnie włączonymi do działania pododdziałami wojskowymi z trzech krajów, a także określenie niezbędnych rozwiązań służących wspólnym działaniom ponad granicami.

KOZACKI STEP - 2005

Na terenie Ośrodka Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych w Wędrzynie odbyła się 9 edycja międzynarodowych ćwiczeń pod kryptonimem „Kozacki Step". Ćwiczenia te są organizowane od 1996 roku w duchu programu „Partnerstwo dla Pokoju". Za każdym razem ich gospodarzem jest inny kraj uczestniczący w tym przedsięwzięciu. W 2005 roku w ćwiczeniach wzięło udział blisko sześciuset żołnierzy reprezentujących 1 batalion kawalerii powietrznej z Leźnicy Wielkiej z 25. Brygady Kawalerii Powietrznej (Polska), 79 kompanię brygady aeromobilnej z Mikołajewa (Ukraina) i 3. batalion 3. pułku spadochronowego Hyderabad Barracs z Colchester Essex (Wielka Brytania).

Manewry trwały od 22 sierpnia 6 września. Głównym ich celem było osiągnięcie zdolności do działania w ramach międzynarodowego batalionu w rejonie misji stabilizacyjnej lub pokojowej, głównie do działań w ramach misji pokojowych ONZ.

23 - 24 sierpnia w ramach ćwiczeń odbyło się zapoznawcze szkolenie ogniowe z broni, która znajduje się na wyposażeniu narodowych komponentów państw ćwiczących, teoretyczne szkolenie spadochronowe zakończone skokami i wręczeniem odznak spadochronowych wojsk powietrzno-desantowych.

25 - 26 sierpnia miały miejsce zajęcia taktyczne z eskortowania VIP oraz desantowania się ze śmigłowców Sokół, a także ćwiczenia procedury Medavac i Casevac z wykorzystaniem śmigłowca Mi-8.

4.1.2. Międzynarodowe ćwiczenia Marynarki Wojennej i Sił Powietrznych

BOLD MONARCH - 08

W dniach 26 maja – 08 czerwca u wybrzeży Norwegii odbyło się jedno z największych ćwiczeń w historii szkoleń ratowania załóg okrętów podwodnych, odbywające się pod auspicjami Sojuszu Północnoatlantyckiego. W ćwiczeniu wzięły udział specjalistyczne okręty, pojazdy podwodne oraz nurkowie z 14 krajów: Francji, Grecji, Holandii, Izraela, Kanady, Norwegii, Polski, Rosji, Stanów Zjednoczonych, Szwecji, Turcji, Ukrainy, Wielkiej Brytanii i Włoch. Ćwiczeniom przyglądały się obserwatorzy z 10 krajów i organizacji międzynarodowych, m.in. z Argentyny, Australii, Chin, Indii, Japonii, Hiszpanii, Południowej Afryki i Singapuru, a także międzynarodowej organizacji zrzeszającej ekspertów z zakresu ratowania okrętów podwodnych - ISMERLO (International Submarine Escape and Rescue Liaison Office)[268].

Bold Monarch – 08 przeprowadzono w celu doskonalenia i prezentacji możliwości członków Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz innych państw wykorzystujących okręty podwodne, w zakresie przeprowadzania operacji ratowania zagrożonego okrętu podwodnego i jego załogi.

Polska Marynarka Wojenna wystawiła okręt ratowniczy ORP „Lech" i okręt podwodny ORP „Sęp"; które wchodzą w skład 3 Flotylli Okrętów i na co dzień stacjonują w Gdyni. W ćwiczeniu brały udział marynarze z Brzegowej Grupy Ratowniczej i Ośrodka Szkolenia Nurków i Płetwonurków WP oraz obserwatorzy z Dowództwa Marynarki Wojennej, Centrum Operacji Morskich, 3 Flotylli Okrętów oraz Dywizjonu Okrętów Podwodnych. Z pokładu „Lecha" operowała włoska grupa nurków, wyposażonych w ADS (Atmospheric Diving Suit) – skafandry do prac na dużych głębokościach.

Podczas manewrów trzy okręty podwodne z Holandii, Norwegii oraz Polski odgrywały rolę uszkodzonych jednostek. Uczestniczące w ćwiczeniu służby ratownicze wykorzystując dostępne systemy, sprzęt i personel udzieliły każdej z nich pomocy. W trakcie Bold Monarch - 08 przeprowadzono kilkadziesiąt akcji ratowniczych, wypróbowano wszystkie dostępne sposoby ratowania załóg okrętów podwodnych biorących udział w manewrach. Ćwiczenie zakończyło się skoordynowaną akcją ratowniczą oraz ewakuacją ocalałych członków załogi

[268] Grzegorz Łyko, Bold Monarch – 08 – faza morska, w: http://www.wp.mil.pl/pl/artykul/4971

z unieruchomionego na dnie okrętu podwodnego, fikcyjnego HMS „Serendipity", uszkodzonego w wyniku kolizji z jednostką cywilną. Okręt z 80 ocalałymi członkami załogi zalegał na głębokości ok. 100 m. W skoordynowanej akcji ratowniczo-medycznej zostały wykorzystane wszystkie dostępne systemy ratowania okrętów podwodnych.

BALTIC SAREX 2008

Międzynarodowe ćwiczenie ratownicze Baltic Sarex 2008 odbyło się 5 – 9 maja, w rejonie duńskiej wyspy Bornholm. Podstawowym zadaniem jednostek biorących udział w ćwiczeniu było przeprowadzenie połączonej akcji ratowniczej na morzu zgodnie ze standardami IMO (Międzynarodowa Organizacja Morska). W manewrach uczestniczyły jednostki marynarek wojennych i cywilnych służb ratowniczych z Danii, Estonii, Finlandii, Litwy, Łotwy, Niemiec, Polski i Szwecji. Polska Marynarka Wojenna wystawiła okręty ratownicze ORP „Piast" i ORP „Maćko" oraz śmigłowiec Mi-14 PS. Ogółem w ćwiczeniach wzięło udział około 40 okrętów, statków, samolotów i śmigłowców [269].

W trakcie działań zespoły ratownicze trenowały współpracę w ramach wielonarodowej grupy poszukiwawczej SAR, działania pod kierownictwem OSC (koordynator akcji w rejonie) oraz międzynarodowe procedury nurkowe i komunikacyjne wykorzystywane w trakcie akcji ratowniczej, transport sprzętu i grup ratowniczych w miejsce akcji oraz koordynację działań poszukiwawczych i ewakuacyjnych. Najważniejszym elementem ćwiczenia była koordynacja działań okrętów i statków z samolotami i śmigłowcami.

BALTOPS - 2007

Największe międzynarodowe ćwiczenia morskie Baltops są organizowane co roku w celu zwiększenia interoperacyjności sił morskich państw w ramach „Partnerstwa dla pokoju" w rejonie Morza Bałtyckiego. Około 30 okrętów, 11 samolotów i śmigłowców z 10 państw wzięło udział w ćwiczeniach, które odbyły się w dniach 4 - 17 czerwca w Aarhus w Danii. Jednostki szkoliły się na wodach Bałtyku w rejonie wyspy Bornholm i zakończyły się w Kilonii.

Manewry Baltops odbywają się w ramach programu „Partnerstwo dla pokoju" W ćwiczeniach uczestniczyły jednostki z Danii, Francji, Holandii, Łotwy, Niemiec, Polski, Rosji, Stanów Zjednoczonych, Szwecji, Wielkiej Brytanii oraz stałego zespołu przeciwminowego NATO – SNMCMG-1.

---

[269] http://www.mw.mil.pl/index.php?akcja=news&filter=&id=18604&limes=

Polska Marynarka Wojenna wzięła udział w ćwiczeniach „Baltops" po raz piętnasty. Ćwiczenia zostały przeprowadzone w celu doskonalenia współpracy wielonarodowych sił w ramach operacji pokojowej. Do udziału w manewrach polskie siły morskie wystawiły dwa trałowce ORP „Wigry" i ORP „Śniardwy", okręt podwodny ORP „Kondor" i dwa śmigłowce zwalczania okrętów podwodnych Mi-14 PŁ.

Okręty przećwiczyły wszystkie elementy typowych operacji pokojowych, wśród nich operacje embarga i blokad morskich w rejonach objętych kryzysem, akcje wymuszania pokoju, zwalczania kontrabandy oraz przeciwdziałania terroryzmowi na morzu. Okręty wykonały strzelania artyleryjskie, przeprowadziły ćwiczenia zaopatrywania na morzu, poszukiwania i zwalczania okrętów podwodnych, śledziły sytuację nawodną i powietrzną, działania przeciwminowe, poszukiwanie i ratowanie rozbitków oraz obronę przeciwawaryjną okrętów.

SAREX - 2007

Międzynarodowe ćwiczenie ratownicze Baltic Sarex 07 odbyło się w dniach 23 - 27 kwietnia, na wodach Bałtyku, w rejonie duńskiej wyspy Bornholm z udziałem jednostek Marynarki Wojennej. Jest to największe tego typu ćwiczenie na Bałtyku i jedno z największych w Europie. W ćwiczeniu wzięły udział jednostki z Danii, Estonii, Finlandii, Litwy, Łotwy Niemiec, Polski i Szwecji. Łącznie w ćwiczeniu wzięło udział 27 jednostek ratowniczych różnych klas, wśród nich jednostki cywilnych służb ratowniczych.

Marynarka Wojenna bierze udział w tych ćwiczeniach od 2000 roku. Ćwiczenie ma na celu doskonalenie procedur związanych z prowadzeniem akcji poszukiwawczo-ratowniczych na morzu przy wykorzystaniu jednostek nawodnych, wojskowych i cywilnych oraz statków powietrznych, a także doskonaleniu koordynacji akcji i współpracy jednostek z różnych państw.

Ze strony Marynarki Wojennej w ćwiczeniu wzięły udział: okręt ratowniczy ORP „Zbyszko" z dywizjonu Okrętów Wsparcia 3 Flotylli Okrętów i śmigłowiec ratowniczy Mi-14 PS z 29 Eskadry Lotniczej Brygady Lotnictwa Marynarki Wojennej.

Ćwiczenia rozpoczęły się w porcie w Ronne i polegały na szkoleniu i zgrywaniu dowództw jednostek oraz szkoleniu poszczególnych grup specjalistów ratownictwa morskiego od koordynatorów, kierujących akcjami ratowniczymi na stanowiskach dowodzenia, dowódców jednostek ratowniczych, załóg śmigłowców, po płetwonurków. Druga faza ćwiczeń odbyła się na Bałtyku w rejonie Bornholmu.

W trakcie tej części ćwiczeń, dowództwo wprowadzało poszczególne epizody z zaskoczenia, aby sytuacje były podobne do realnych warunków prowadzenia akcji ratowania życia na morzu: poszukiwanie rozbitka, udzielenie pomocy jednostce w sytuacji uszkodzenia lub pożaru, podejmowanie poszkodowanego z pokładu jednostki lub wody i transport do szpitala. W ciągu ostatniego dnia ćwiczeń zrealizowano epizod ratowniczy w jednym dużym zespole, w celu symulacji przeprowadzenia akcji ratowniczej o dużej skali.

POLSKO-NIEMIECKIE ĆWICZENIE LOTNICZE

W dniach 13 – 16 września 2004 roku nad akwenami Morza Północnego, Cieśnin Bałtyckich i Bałtyku odbyło się polsko-niemieckie ćwiczenie wczesnego wykrywania zagrożeń dla naturalnego środowiska morskiego. Gdy skażenie wody dociera do wybrzeży często jest już zbyt późno na efektywne ratowanie środowiska naturalnego. Natomiast jeżeli zanieczyszczenia są wykrywane z dala od wybrzeży, pozwala to zredukować skutki katastrofy ekologicznej oraz wykryć sprawców skażeń

W ćwiczeniu wzięły udział: z polskiej strony samolot Marynarki Wojennej M-28 „Bryza" E, z niemieckiej strony samolot typu „Dornier" z 3 Dywizjonu Lotnictwa Morskiego Niemiec. Maszyny operowały z niemieckiej bazy lotniczej w Norholz. Obydwie załogi ćwiczyły wykrywanie zanieczyszczeń na morzu oraz ich sprawców. Ważnym elementem ćwiczenia było doskonalenie międzynarodowych procedur transferu i analizy uzyskanych podczas lotu danych. Załogi samolotów określały charakterystykę zanieczyszczeń i parametry ruchu jednostek podejrzanych o skażenie środowiska morskiego. Są to niezbędne dane, aby służby mogły podjąć działania zapobiegające eskalacji skażeń.

COOPERATIVE BALTIC EYE 2003

W dniach 13 – 15 maja 2003 roku na Bałtyku odbyło się międzynarodowe ćwiczenie ratownictwa morskiego z udziałem sił morskich Danii, Niemiec, Polski, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Międzynarodowe służby ratownicze ćwiczyły prowadzenie akcji poszukiwania i ratowania życia na morzu po katastrofach lotniczych. Jest to coroczne ćwiczenie w ramach programu „Partnerstwa dla pokoju".

Ćwiczenia zostały przeprowadzone w celu ćwiczenia procedur dowodzenia, kontroli i koordynacji w prowadzeniu międzynarodowych akcji poszukiwawczo-

ratowniczych. Główny nacisk kładziono na współpracę pomiędzy sąsiednimi, międzynarodowymi ośrodkami koordynacji ratownictwa morskiego i lotniczego. Sprawdzano łączność i koordynację działań pomiędzy jednostkami ratowniczymi oraz ratowniczymi centrami koordynacyjnymi.

Według scenariusza ćwiczenia, doszło do kolizji lotniczej dwóch samolotów. Niemiecka i duńska maszyny zniknęły z ekranów radarów. Nie jest znany los załóg samolotów. W stan gotowości postawione zostały międzynarodowe służby ratownicze SAR. Siły morskie Danii, Szwecji, Niemiec i Polski skierowały w rejon zdarzenia jednostki ratownicze. Rozpoczęła się akcja poszukiwawczo-ratownicza. Prowadzeniem poszukiwań koordynowały międzynarodowe ratownicze centra koordynacyjne, utrzymujące ze sobą stałą łączność. O szczegółach akcji załogi dowiedziały się bezpośrednio przed startem.

BALTSAR 2000.

Wielonarodowe ćwiczenia Baltasar z zakresu prowadzenia akcji SAR polska Marynarka Wojenna współorganizowała dwa razy do roku. Ćwiczenia Baltsar 2000 odbyły się w Niemczech. W ćwiczeniach wzięły udział śmigłowce „Sea king" z sił morskich Niemiec i Danii oraz PZL „Anakonda" z Brygady Lotnictwa Marynarki Wojennej. Na czas manewrów utworzona została międzynarodowa, niemiecko-duńsko-polska obsada Ratowniczego Centrum Koordynacyjnego w Glücksburgu (Niemcy). Śmigłowce wykorzystały lądowiska w Kilonii, Nordholz i Bremenhaven do tankowania i odtwarzania gotowości do startu.

Tematem ćwiczenia było poszukiwanie i ratowanie rozbitków po katastrofie śmigłowca. Szkolenia przez nabywanie nowych doświadczeń są najskuteczniejszą metodą doskonalenia umiejętności, gdyż ćwiczenia stanowią podstawę nauki. Głównym celem przeprowadzanych ćwiczeń było praktyczne wdrażanie procedur postępowania, ulepszanie zdobytej wiedzy teoretycznej, sprawdzanie funkcjonowania organów państwa, sił ratowniczych w warunkach rzeczywistych.

4.1.3. Międzynarodowe ćwiczenia z zakresu Zarządzania Kryzysowego

CMX 2008

Ćwiczenie CMX (Crisis Management Exercise) jest organizowane co roku przez Sekretarza Generalnego NATO w zakresie reagowania kryzysowego. W ćwiczeniu wzięło udział 19 państw członkowskich Organizacji Traktatu

Północnoatlantyckiego oraz kraje zaproszone do NATO w charakterze obserwatorów. Rozgrywało się ono w dwóch płaszczyznach: w ramach NATO z udziałem struktur dowodzenia Sojuszu oraz według odrębnego tzw. narodowego scenariusza, w którego realizacji uczestniczyły urzędy centralne i resorty związane bezpośrednio z bezpieczeństwem państwa oraz komórki organizacyjne reagowania kryzysowego.

Krajowym koordynatorem ćwiczenia był Minister Obrony Narodowej. W ćwiczeniu wzięły udział: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Środowiska, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencja Wywiadu. Nad prawidłowym przebiegiem akcji w kraju będzie czuwać krajowy DISTAFF, wyodrębniony ze składu Międzyresortowego zespołu ds. koordynacji przygotowania i przeprowadzenia ćwiczenia zarządzania kryzysowego NATO – CMX 2008.

Ćwiczenie CMX 08 zostało przeprowadzone w dniach 16 - 22 kwietnia. Celem ćwiczenia było sprawdzenie procedur zarządzania kryzysowego NATO oraz przyjęte w ustawie z 26 kwietnia 2007 roku o zarządzaniu kryzysowym rozwiązań i wskazanie niezbędnych obszarów wymagających dalszej regulacji prawnej w zakresie zarządzania kryzysowego.[270]

Podczas ćwiczenia doskonalone były procedury podejmowania decyzji w sytuacji narastania zagrożenia terrorystycznego i konieczności przeprowadzania wspólnej operacji reagowania kryzysowego. Udział Polski w ćwiczeniu pozwolił zweryfikować rozwiązania organizacyjne wynikające z ustawy o zarządzaniu kryzysowym. Raport z ćwiczeń został przedłożony pod obrady rządu w końcu maja br. Wstępna analiza sugeruje osiągnięcie zamierzonych celów ćwiczenia. W ćwiczeniu sprawdzono procedury zarządzania kryzysowego Sojuszu i zastosowanie niezbędnych środków przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa, z uwzględnieniem współpracy cywilno-wojskowej, w aspekcie doskonalenia sojuszniczej zdolności do zarządzania kryzysami.

Jednocześnie doskonalone były procesy decyzyjne dotyczące planowania wojskowego i aktywizacji Sił Odpowiedzi NATO oraz przeprowadzone zostały konsultacje polityczne i militarne w zakresie reagowania kryzysowego. Na

---

[270] Monika Postek, Ćwiczenia zarządzania kryzysowego NATO „CMX 2008", w: Przegląd obrony cywilnej 8/2007, s. 7.

szczeblu MON zasadniczą rolę odegrał Sztab Generalny WP, przy współdziałaniu z polskimi przedstawicielstwami wojskowymi przy Komitecie Wojskowym NATO i Kwaterze Głównej Sojuszniczych Sił Zbrojnych w Europie SHAPE oraz rodzajami sił zbrojnych, Wojskowymi Służbami Informacyjnymi i Żandarmerią Wojskową. Przebieg ćwiczenia umożliwił osiągnięcie jego głównego celu - doskonalenie procesu polityczno-wojskowych konsultacji strategicznych i wypracowanie decyzji w zakresie planowania wojskowego, zmierzającego do użycia Sił Odpowiedzi NATO.

WODA – 2002

20 sierpnia 2002 roku na posiedzeniu Rady Ministrów Premier Leszek Miller zobowiązał Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministra Środowiska do przygotowania i przeprowadzenia symulacji powodzi w celu dokonania analizy i oceny funkcjonowania poszczególnych służb w warunkach klęski żywiołowej. Krajowym Koordynatorem ćwiczenia „Woda 2002" był szef MSWiA Krzysztof Janik[271]. Ponadto w dniu 3 września Rada Ministrów zobowiązała Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji do zorganizowania w porozumieniu z Ministrem Środowiska i Wojewodą Dolnośląskim gry sztabowej w celu dokonania analizy i oceny funkcjonowania służb w warunkach klęski powodzi oraz obowiązujących przepisów i procedur działania.

Na podstawie powyższych decyzji, zgodnie z pkt. 16 protokołu ustaleń nr 34/2002 oraz z pkt.12 ppkt. 3 protokołu ustaleń nr 36/2002 z posiedzeń Rady Ministrów, zostało przeprowadzone ćwiczenie pod kryptonimem „Woda 2002". Tematem ćwiczenia było: „Działanie organów i struktur władzy oraz służb w sytuacji katastrofalnej powodzi na obszarze województw: śląskiego, opolskiego i dolnośląskiego".

Ćwiczenie „Woda 2002" odbyło się w dniach 21–22 października 2002 roku. Było to sztabowe ćwiczenie reagowania organów i struktur administracji oraz służb w czasie klęski żywiołowej - katastrofalnej powodzi. Ćwiczyły organy decyzyjne. Zaangażowanie sił i środków miało charakter aplikacyjny.

Przebieg ćwiczenia opierał się na zasadzie maksymalnego odwzorowania sytuacji rzeczywistej. Wymagane było: aplikacyjne stosowanie danych rzeczywistych, podejmowanie decyzji w oparciu o aktualnie obowiązujące przepisy, aplikacyjne wykorzystanie istniejących struktur i procedur, wykorzystanie dostępnego systemu łączności i wymiany informacji oraz zaplecza logistycznego.

---

[271] http://www.straz.gov.pl/?p=/pl/news/&n=971

Wszystkie oferty pomocy, dyspozycje i raporty oraz innego typu informacje przekazywane przez organizacje międzynarodowe były oparte o obowiązujące formularze i sporządzane w języku angielskim.

Scenariusz ćwiczenia zawierał sekwencje wydarzeń, której wynikiem była katastrofalna powódź w dorzeczu górnej Odry oraz w Kotlinie Kłodzkiej. Siły i środki niezbędne do zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej oraz ich usunięcia na poziomie lokalnym i wojewódzkim okazały się niewystarczające. Zaistniała potrzeba uruchomienia wszystkich dostępnych sił i środków na szczeblu krajowym oraz wykorzystanie oferowanej pomocy międzynarodowej. Konieczne było uruchomienie rządowego systemu pomocy poszkodowanym (pomoc prawna, rzeczowa, finansowa).

Celem ćwiczenia było :

- doskonalenie procesu wymiany informacji, konsultacji i podejmowania decyzji w wypadku wystąpienia klęski żywiołowej;
- sprawdzenie funkcjonowania rozwiązań wynikających z ustawy o stanie klęski żywiołowej dotyczących działania organów i struktur administracji oraz służb w warunkach katastrofalnej powodzi (w tym testowanie rozwiązań zawartych w projekcie rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie gminnego, powiatowego, wojewódzkiego zespołu reagowania kryzysowego oraz Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej, a także w projekcie rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowych zasad udziału Sił Zbrojnych w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej);
- analiza i ocena funkcjonowania służb w warunkach klęski powodzi;
- sprawdzenie stanu przygotowań organizacyjnych i prawnych na szczeblu centralnym, wojewódzkim i lokalnym, do działań w warunkach katastrofalnej powodzi (w tym procedur uwzględniających włączanie pododdziałów Sił Zbrojnych do zapobiegania i usuwania skutków powodzi).

W ćwiczeniach brali udział:

1. Na poziomie centralnym: Rada Ministrów, Zespół ds. Kryzysowych (Rządowy Zespół Koordynacji Kryzysowej), Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Kultury, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, służby i jednostki podległe: KG

Państwowej Straży Pożarnej, KG Policji, KG Straży Granicznej, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Główny Inspektorat Sanitarny , Sztab Generalny WP, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów – Biuro ds. Usuwania Skutków Powodzi, Centrum Informacyjne Rządu, Rządowe Centrum Legislacji.

2. Na poziomie wojewódzkim: wojewodowie (Dolnośląski, Opolski, Śląski), wojewódzkie zespoły reagowania kryzysowego oraz wyznaczone przez nich organy i jednostki organizacyjne administracji rządowej i samorządu województwa oraz inne podmioty, w tym pododdziały Sił Zbrojnych RP, regionalne zarządy gospodarki wodnej, w pozostałych województwach – wydziały zarządzania kryzysowego urzędów wojewódzkich, komendy wojewódzkie Państwowej Straży Pożarnej i Policji oraz wojewódzkie sztaby wojskowe.
3. Na poziomie powiatów i gmin: wyznaczone podmioty według stosownych decyzji wojewodów, starostów, prezydentów miast, burmistrzów, wójtów.

Scenariusz ćwiczeń „Woda 2002" obejmował symulowane wydarzenia będące wynikiem katastrofalnej powodzi w dorzeczu górnej Odry oraz Kotlinie Kłodzkiej.

Ćwiczenie opierało się na rzeczywistych danych o sytuacji w terenie pomimo, iż miały charakter symulacyjny. Uczestnicy ćwiczeń przedstawiali aktualne informacje dotyczące zabezpieczenia terenów zagrożonych ewentualną powodzią, przygotowanie służb ratowniczych, funkcjonowanie poszczególnych służb w warunkach klęski powodzi, a także obowiązujące przepisy i procedury działania.

HEXAGRANT 1999.

W ćwiczeniu Hexagrant 1999 wzięły udział struktury cywilne i wojskowe siedmiu państw: Austrii Czech, Niemiec, Polski, Słowacji Słowenii i Węgier. Temat ćwiczeń obejmował „Współpracę sił zbrojnych oraz władz administracji państwowej krajów środkowoeuropejskich w zwalczaniu powodzi na szczeblu narodowym oraz ponadnarodowym". Były one przeprowadzone w celu sprawdzenia umiejętności koordynowania działań i współpracy władz cywilnych z siłami zbrojnymi krajów biorących udział w ćwiczeniu, w sytuacji powodzi o zasięgu zarówno krajowym, jak i transgranicznym.

Ćwiczenia były przeprowadzone w celu ograniczenia strat ludzkich i materialnych oraz ochrony przed zagrożeniami o charakterze naturalnym, technicznym lub cywilizacyjnym (również wojennym). Wśród zadań zarządzania kryzysowego zawartych w programach zapobiegania, przygotowania, reagowania i odbudowy wymieniono:

- redukcję prawdopodobieństwa wystąpienia katastrof, ograniczenie ich skutków;
- planowanie reakcji, sił, środków i mechanizmów działania na wypadek zaistnienia zdarzenia niebezpiecznego, wynikającego z potencjalnych zagrożeń, w tym przygotowanie (szkolenie) ludności do zachowań w obliczu katastrof;
- uruchamianie planów działania i reakcja na katastrofę po jej wystąpieniu;
- przywracanie niezbędnych warunków do funkcjonowania społeczności i długotrwała odbudowa obszaru dotkniętego katastrofą wraz z modernizacją zwiększającą odporność na podobne zdarzenia[272].

Za podstawę scenariusza ćwiczeń przyjęto wydarzenia powodzi w 1997 roku. Elementem ćwiczonym przez podmioty polskie była powódź na Odrze, na całym jej brzegu i zagrożenie powodziowe w dorzeczu górnej Wisły. Ćwiczono koordynację działań pomiędzy podmiotami wewnątrz kraju i między ćwiczącymi państwami. W trakcie ćwiczeń sprawdzono i zweryfikowano:

- wspólne procedury zarządzania w sytuacjach kryzysowych i koordynację działań pomiędzy władzami cywilnymi i wyższymi sztabami wojskowymi w czasie przeciwdziałania niemilitarnej sytuacji kryzysowej na poziomie krajowym i międzynarodowym;
- sprawdzono i zweryfikowano obieg i wymiana informacji, z uwzględnieniem łączności, podczas rozwiązywania sytuacji kryzysowych o charakterze niemilitarnym;
- uściślono współpracę w zakresie przygotowania pożądanych porozumień bilateralnych dotyczących rozwiązywania sytuacji kryzysowych;

---

[272] Florian Naumczyk, Współpraca cywilno-wojskowa w sytuacji klęski żywiołowej. Międzynarodowe ćwiczenie zarządzania kryzysowego „HEXAGRANT 99", w: Przegląd OC, nr 1 1999, s. 6-7.

- sprawdzono funkcjonowanie administracji zespolonej województw i wojewódzkich centrów reagowania kryzysowego w sytuacji katastrofalnej powodzi.

Ćwiczenie Hexagrant'99 stworzyło znakomitą sposobność sprawdzenia funkcjonowania nowych struktur terytorialnych i ich specjalistycznych organów w sytuacji klęski żywiołowej. Ważnym elementem ćwiczenia była współpraca cywilno-wojskowa w sytuacji reagowania na katastrofę oraz likwidacji jej skutków.

Podsumowując, należy jeszcze raz podkreślić, że dzięki współpracy sąsiedzkiej podnosi się poziom bezpieczeństwa obywateli, ponieważ zwiększa się skuteczność działań dla ratowania zdrowia i życia ludzi, mienia i środowiska w przypadku pożarów i innych zagrożeń, w szczególności w transgranicznej komunikacji drogowej i kolejowej oraz związanych z dużym zalesieniem terenów przygranicznych. Współpraca ta obejmuje wzajemne ostrzeganie o zagrożeniach, wymianę doświadczeń w zakresie zapobiegania niebezpiecznym zdarzeniom oraz udzielanie pomocy w razie ich zaistnienia.

Skuteczna współpraca podczas akcji ratowniczych i pełne wykorzystanie sił z zagranicy wymagają odpowiedniego przygotowania. Minister Obrony Narodowej Bogdan Klich zwraca uwagę na to, że *„system szkolenia powinien być dostosowany do coraz nowocześniejszego uzbrojenia polskiej armii i do standardów w pełni zawodowej armii"*[273]. Dlatego też ćwiczenia międzynarodowe odgrywają ważną rolę. Wymiana doświadczeniami stanowi podstawę każdego szkolenia. Naszymi partnerami są jednostki wojskowe z NATO i UE, czyli z państw które mają zaawansowane technologię i sprzęt.

Odpowiednie przygotowanie zależy również od znajomości aktów prawnych umów i porozumień międzynarodowych oraz procedur planowania operacyjnego. Dla prawidłowego przygotowania i skutecznych działań ważną rolę odgrywa wymiana doświadczeń i koordynacja prowadzonych działań poprzez prowadzenie szkoleń, ćwiczeń, seminariów i konferencji.

Wielkie katastrofy mogą się zdarzać na terenach nadgranicznych i obejmować tereny dwóch lub więcej krajów. Pożądane jest więc wcześniejsze określenie zasad porozumiewania się i współpracy odpowiednich organów w krajach sąsiedzkich. Szczególnie istotne jest utrzymywanie systematycznych kontaktów na podstawie zawartych porozumień i umów. W porozumieniach takich

---

273 http://www.wiadomosci24.pl/artykul/klich_sily_zbrojne_musza_poprawic_systemy_szkoleniowe_66586.html

uwzględnienie potrzeby odbywania wspólnych ćwiczeń w zakresie zapobiegania i usuwania skutków katastrof, przeprowadzanie przyczyni się w istotny sposób do podwyższenia stanu gotowości na wypadek katastrofy, zwłaszcza gdy jej skutki przekraczają granicę kraju.

Warto też podkreślić, że zasadniczą formą doskonalenia elementów systemu obronnego państwa jest udział organów administracji rządowej i samorządowej oraz jednostek pozamilitarnych struktur obronnych w ćwiczeniach sił zbrojnych. Głównym celem udziału w ćwiczeniach militarnych jest doskonalenie elementów reagowania kryzysowego w zakresie współdziałania na rzecz zasilania zasobami ludzkimi i materiałowymi Sił Zbrojnych RP oraz pozamilitarne wsparcie wojsk własnych i sojuszniczych, prowadzących operacje na terytorium kraju i zagranicą. W szczególności chodzi o:

- wykonywanie zadań zabezpieczających mobilizacyjne rozwinięcie jednostek wojskowych i jednostek przewidzianych do militaryzacji;
- wydzielanie i przekazywanie siłom zbrojnym określonych zasobów ludzkich, infrastruktury logistycznej, wszelkiego rodzaju zaopatrzenia w ramach dostaw natychmiastowych i terminowych, w tym w ramach programu mobilizacji gospodarki;
- uruchamianie i realizację świadczeń na rzecz wojsk własnych oraz wsparcie wojsk sojuszniczych (HNS) w czasie kryzysu i wojny.

W procesie przygotowania i uczestnictwa organów administracji rządowej w ćwiczeniach militarnych, należy zwrócić szczególną uwagę na przygotowanie się do ćwiczeń organizowanych przez Sztab Generalny WP - grup operacyjnych resortów i instytucji wiodących, adekwatnie do rozpatrywanej problematyki ćwiczenia oraz do ćwiczeń organizowanych przez Dowództwo Operacyjne, Dowództwa Rodzajów Sił Zbrojnych, Dowództwo Garnizonu Warszawa, Okręgi Wojskowe - przedstawicieli terytorialnych struktur administracji rządowej i samorządowej oraz pozamilitarnych ogniw obronnych, a także do ćwiczeń Związków Taktycznych i oddziałów - przedstawicieli terytorialnych struktur administracji rządowej i samorządowej oraz pozamilitarnych ogniw obronnych.

Planowanie uczestnictwa w ćwiczeniach militarnych, powinno być ukierunkowane na wydzielanie jednostek organizacyjnych wykonujących zadania obronne, które poprzez realizację własnego programu szkolenia zostały przygotowane do współdziałania ze sztabami sił zbrojnych w kraju i zagranicą.

4.2. Współdziałania transgraniczne w celu usuwania skutków katastrof naturalnych i cywilizacyjnych

Współpraca transgraniczna jest bardzo istotnym instrumentem propagowania współpracy w skali ponadkrajowej, ukierunkowanej na przepływ i wymianę informacji, wiedzy i praktyk, ponieważ w ostatnim okresie nastąpiła zmiana hierarchii zagrożeń i ich wpływu na politykę państwa. Wzrosło zagrożenie międzynarodowym terroryzmem. Nasiliły się również zagrożenia ekologiczne. Stopniowo zmienia się charakter zagrożeń militarnych, które w okresie zimnowojennym były zaliczane do najważniejszych. Coraz większym wyzwaniem staje się również groźba rozprzestrzenienia broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia.

Procesy globalizacji powodują poszerzenie przedmiotowego zakresu bezpieczeństwa państwa. Pojawiły się też nowe rodzaje zagrożeń, czego przykładem może być zagrożenie dla bezpieczeństwa systemów informacyjnych. Tą problematyka szczegółowo się zajmuje dr Krzysztof Liedel – były Naczelnik Wydziału ds. Terroryzmu MSWiA oraz wice dyrektor ds. programowych Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas, który podkreśla, *że „W miarę intelektualnego rozwoju i politechnizacji życia informacje zaczęły nabierać coraz większych wartości. Ich posiadanie stało się warunkiem lepszej i bezpiecznej egzystencji"*[274]. Przedmiotem walki staje się informacja. Ze względu na to, iż sieci teleinformatyczne mają zasięg globalny, globalny będzie też konflikt.

Zmalała w obecnych czasach rola zagrożeń militarnych, w tym ze strony sąsiadów Polski. Zmienił się również charakter zagrożeń. Zdaniem ppłk dr inż. Marka Mroza i płk dr inż. Pawła Górskiego *„W ostatnich latach zaszły istotne zmiany w przewartościowaniu poglądów na sprawy dotyczące bezpieczeństwa naszego państwa i występujących zagrożeń wobec niego. Związane jest to przede wszystkim z faktem odsunięcia na dalszy plan zagrożeń militarnych w regionie. Ten typ zagrożeń po przyjęciu naszego kraju do sojuszu NATO uległ odczuwalnemu zmniejszeniu. Natomiast systematycznie narasta wzrost poziomu ryzyka zaistnienia zagrożeń niemilitarnych o różnym charakterze, które najczęściej występują nagle. Stąd też pozostaje bardzo mało czasu na zorganizowanie skutecznego reagowania i przeciwdziałania. Chodzi tu przede wszystkim*

---

[274] Krzysztof Liedel, Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, Toruń 2006, s. 19.

o zagrożenia wywołane np.: klęskami żywiołowymi, rozległymi katastrofami ekologicznymi, pożarami, biozagrożeniami - w rodzaju epidemii nieznanych nieuleczalnych chorób oraz przez terrorystów. Tego typu zagrożenia traktowane są na równi ze skutkami wojny. Dlatego ochrona ludności przed tymi zagrożeniami jest obowiązkiem wszystkich organów władzy, administracji państwowej i samorządowej, a także organizacji społecznych i podmiotów gospodarczych. Właśnie ten rodzaj zagrożeń niemilitarnych jest dominujący dziś w Europie i wpływa na bezpieczeństwo obywateli w regionie.[275]

W okresie globalizacji coraz więcej zagrożeń ma charakter transgraniczny, czyli oddziałują one ponad granicami wielu państw. Taki charakter mają zagrożenia społeczne w formie terroryzmu międzynarodowego i przestępczości zorganizowanej oraz zagrożenia ekologiczne. W celu zapobiegania oraz minimalizowania transgranicznych skutków katastrof są podejmowane różne rodzaje przedsięwzięć, mianowicie:

- rozpoznawanie i prognozowanie zagrożeń;
- zapewnienie i utrzymanie właściwej gotowości na wypadek zagrożeń;
- zapewnienie udzielenia właściwej informacji społeczeństwu na obszarach, które mogą być zagrożone;
- prowadzenie właściwej polityki w zakresie zagospodarowania przestrzennego, w taki sposób aby zminimalizować zagrożenie własne oraz państw sąsiednich;
- zapewnienie na odpowiednich szczeblach utworzenia i funkcjonowania skutecznych systemów powiadamiania;
- prowadzenie skoordynowanych działań w celu usunięcia awarii lub katastrofy mogących powodować skutki transgraniczne,
- zapewnienie wzajemnej pomocy.

Kluczowym elementem umożliwiającym właściwe zaplanowanie działań zapobiegawczych i ratowniczych jest przekazywanie właściwej informacji o zagrożeniach, mogących powodować zagrożenia na terenach przygranicznych. Zakres informacji o zagrożeniach przekazywanej w ramach współpracy na terenach przygranicznych powinien obejmować zarówno obiekty mogące powodować zagrożenia transgraniczne, jak i przewyższające możliwości reagowania służb danego państwa.

---

[275] http://www.srwo.pl/index.php?m=docs&i=37_0&idd=48&a=View

Wewnętrzne bezpieczeństwo obywateli oraz niepodległość i nienaruszalność terytorium RP należą do interesów narodowych o egzystencjalnym znaczeniu, ich zapewnienie ma charakter bezwzględnego nakazu, uzasadniającego zastosowanie w ich obronie całego posiadanego zespołu sił i środków, którymi dysponuje państwo. Głównym przedmiotem strategii i polityki bezpieczeństwa jest rozwijanie i regulowanie stosunków z innymi państwami. Prowadząc politykę zagraniczną każde państwo kieruje się trzema głównymi zasadami:

- zapewnieniem bezpieczeństwa państwa;
- wzrostem jego siły i rozwoju;
- wzrostem pozycji międzynarodowej.

Geopolityczne położenie Polski - w centrum Europy – wpływa na specyfikę polityki bezpieczeństwa, dlatego że z militarnego punktu widzenia terytorium RP stanowi obszar o specjalnym znaczeniu strategicznym na europejskiej linii Wschód – Zachód. Stąd szczególną właściwością polityki bezpieczeństwa jest koncentracja na potencjalnych zagrożeniach i wyzwaniach okresu pokoju. Jej głównym celem jest eliminowanie lub minimalizowanie zagrożeń. Te działania realizowane są na zewnątrz i wewnątrz. W strefie zewnętrznej jest to: zabieganie o sojusze wojskowe, uczestnictwo w procesie rozbrojenia i kontroli zbrojeń oraz budowa wzajemnego zaufania. Natomiast w strefie wewnętrznej jest to budowanie odporności na działania zewnętrzne poprzez kreację zdolności do skutecznej reakcji.

Polska graniczy z siedmioma państwami: Federacją Rosyjską (209,73 km), Republiką Litwy (102,41 km), Republiką Białorusi (407,47 km), Ukrainą (526,24 km) Republiką Słowacką (532,66 km), Republiką Czeską (785,75 km), Republiką Federalną Niemiec (461,59 km). Należy podkreślić, że dwa z nich to są mocarstwa. Terytorium Polski rozciąga się w pasie nizin europejskich, ograniczonych od północy wodami Bałtyku, a od południa masywami górskimi Sudetów i Karpat, dzięki czemu stanowi korytarz komunikacji lądowej dla wielu państw europejskich. Przez nasz obszar w relacji zachód-wschód przebiegają trzy ważne szlaki: nadmorski, centralny, południowy oraz w relacji południe-północ dwa szlaki komunikacyjne: z Czech przez przełęcze Sudeckie do Szczecin oraz z Moraw przez Bramę Morawską do Gdańska. Charakter granic Polski jest zróżnicowany. Granica górska ma długość 1050 km, morska - 524 km, sztuczna - 1230 km.

4.2.1. Teoretyczny aspekt współpracy transgranicznej

Zwiększenie liczby katastrof i w konsekwencji zwielokrotnienie negatywnych skutków tych zdarzeń przyczyniło się do rozwoju współpracy międzynarodowej, umożliwiającej nie tylko wymianę doświadczeń i wiedzy pomiędzy państwami, ale także udzielanie pomocy ratowniczej i humanitarnej poszkodowanemu krajowi. Siły Zbrojne RP przejawiają aktywność na forum różnych organizacji międzynarodowych, które podejmują problematykę ratownictwa, ochrony ludności, przeciwdziałania klęskom żywiołowym i awariom technologicznym oraz ich skutkom, jak również zarządzania w sytuacjach kryzysowych.

Współpraca transgraniczna dotyczy określonych państw, zorganizowanych w pewną grupę współdziałających podmiotów, które łączą specyficzne więzi polityczne, ekonomiczne, kulturowe, posiadających pewną wspólną politykę, umożliwiającą koordynację działań na forum międzynarodowym oraz występowanie jako pewna całość. Dlatego warto określić, czym jest współpraca transgraniczna, jaki ma zakres oraz funkcje.

Współpraca transgraniczna jest to wspólnie podjęte działanie, które ma na celu *„umocnienie i dalszy rozwój sąsiedzkich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej liczby Umawiających się Stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji takich zamierzeń”*[276]. Wyrażenie „wspólnoty i władze terytorialne” odnosi się do jednostek, urzędów i organów realizujących zadania lokalne i regionalne oraz innych, uważanych za takie przez prawo wewnętrzne każdego kraju. W Europejskiej konwencji ramowej o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi określono prawne i strukturalne wzorce form współpracy. Jest to współpraca zarówno sąsiedzka – przylegających do siebie regionów granicznych, jak i zagraniczna – władz szczebla regionalnego i lokalnego, organizacji lub instytucji reprezentujących obszary graniczne. Współpraca transgraniczna odnosi się nie tylko do działań władz lokalnych czy regionalnych, lecz także do wspólnych inicjatyw przedsiębiorstw, organizacji i mieszkańców.

---

[276] Europejskaj konwencja ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi, dokument Rady Europy podpisany 21 maja 1980 roku w Madrycie (Polska ratyfikowała konwencję w kwietniu 1993 r.).

Współpraca transgraniczna jest szczególnym rodzajem współpracy międzynarodowej, gdyż charakteryzuje się sąsiedzkością kontaktów oraz lokalnym bądź regionalnym poziom wspólnych działań. Adriana Żelazo zwraca uwagę na to, że współpraca transgraniczna nie jest polityką zagraniczną państwa, dlatego nie zagraża jego integralności terytorialnej. Umowy międzynarodowe o współpracy dwustronnej nie mają na celu realizowania współpracy między organami państwowymi. Ich rolą jest wskazanie, w jakich warunkach instytucje sąsiadujących państw mogą nawiązać współpracę i jakie są tego konsekwencje w prawie wewnętrznym. Współpraca transgraniczna nie jest też środkiem, za pomocą którego instytucje mogą zdobyć kompetencje, których nie mają na mocy prawa krajowego. Nie ma ona też na celu stworzenia nowej formy władz lokalnych o charakterze ponadnarodowym. *„Władze lokalne mogą zawierać umowy wyłącznie w ramach swoich kompetencji. Poszanowane muszą być demokratyczne procedury w zbiorowości lokalnej. Współpraca musi być nawiązana z poszanowaniem prawa krajowego oraz zobowiązań międzynarodowych państwa"*[277].

W Europie Zachodniej po II wojnie światowej ulegały zmianie formy, zasady oraz główne cele współpracy transgranicznej. Zasadniczą przesłanką nawiązania współpracy po wojnie było zmniejszenie antagonizmów i zbliżenie sąsiadujących narodów. Z czasem okazało się, iż wspólne działania mogą przynosić korzyści gospodarcze. Współpraca transgraniczna jest czynnikiem wspierającym integrację, jej rozwój, sprzyja kontaktom na pograniczach.

Poza tym na intyfikację współpracy transgranicznej wpływa zwiększająca się współzależność na poziomie lokalnym, regionalnym, a także państwowym, sprzyja rozwojowi kontaktów w ramach współpracy transgranicznej w ochronie środowiska, transporcie, współpracy naukowo-badawczej i w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego. Zjawisko regionalizacji i współpracy transgranicznej są spowodowane uwarunkowaniami cywilizacyjnymi, jest to reakcja na proces globalizacji. Zwiększony dostęp do informacji z całego świata, zmiany w technologii, gospodarce i wzrost konkurencji powodują nie tylko otwarcie na świat, lecz także chęć większej integracji na niższym poziomie – w swoim bliższym otoczeniu.

---

[277] A. Żelazo, Pojęcie współpracy transgranicznej samorządu terytorialnego, w: Polski instytut spraw międzynarodowych, Biuletyn nr 24 (212), 9 czerwca 2004, s. 1137.

Działania podejmowane w ramach współpracy transgranicznej mają na celu przekazywanie informacji o zagrożeniach transgranicznych, wymianę doświadczeń w zakresie zapobiegania katastrofom, klęskom żywiołowym i innym niebezpiecznym zdarzeniom oraz udzielanie wzajemnej pomocy w razie ich zaistnienia. Pozwala to na zapewnienie wsparcia krajowego systemu ratowniczego w sytuacji, gdy siły i środki dostępne w zagrożonych regionach nie są wystarczające do opanowania zdarzenia. Poza tym wspólne działania są ukierunkowane na wymianę doświadczeń w dziedzinie szkolenia specjalistów, stosowania najnowocześniejszych technologii w ratownictwie oraz procedur zarządzania w sytuacjach kryzysowych.

A. Żelazo wśród czynników integrujących społeczności wymienia: rozbudowę infrastruktury komunikacyjnej, usuwanie przeszkód w przepływie osób, towarów i usług, wzrost znaczenia regionów w Europie, co wynika z postępującego procesu decentralizacji oraz ze wzrostu świadomości i aktywności regionalnej. *„Łatwość przemieszczania się jest ważna ze względów nie tylko społecznych, lecz także gospodarczych i politycznych. Pomaga w przezwyciężaniu historycznych podziałów i staje się elementem stosunków między państwami oraz czynnikiem rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów pogranicza*[278]*”*.

Zwiększona aktywność regionów wynika z zasady subsydiarności, zgodnie z którą w Unii Europejskiej kompetencje są przenoszone z poziomu niższego na wyższy tylko wówczas, gdy ten pierwszy nie jest w stanie skutecznie wykonać danego zadania. W sferze formalnoprawnej w UE region uznano za uczestnika stosunków międzynarodowych[279]. Utworzono Komitet Regionów, który pełni funkcje doradcze w sprawach dotyczących regionów.

Współpraca transgraniczna może przebiegać na różnych poziomach, przybierać odmienne formy i dotyczyć różnych sfer życia społeczno-gospodarczego. Wspólne działania można też prowadzić na podstawie umów między sąsiadującymi państwami. Obecnie w Polsce, zarówno na podstawie Konstytucji, ustaw, jak i ratyfikowanych umów międzynarodowych można określić podstawowe zasady współpracy międzynarodowej na szczeblu lokalnym i regionalnym oraz jej formy. Regulacje na szczeblu międzynarodowym mają charakter ogólny i ramowy. Ich implementacja do prawa polskiego rozwiązuje

---

[278] A. Żelazo, Pojęcie współpracy transgranicznej, op. cit.
[279] Traktat z Maastricht w 1992 rok.

problem ogólnej dopuszczalności prowadzenia współpracy międzynarodowej. Treść zobowiązań obliguje władze polskie do dopasowania norm prawa wewnętrznego do standardów międzynarodowych w zakresie współpracy lokalnej i regionalnej. W modelu przyjętym w Polsce zakłada się rozwiązywanie powyższych kwestii za pomocą bilateralnych umów międzynarodowych. Pozwala to na zróżnicowanie intensywności i form współpracy w stosunku do partnerów z różnych państw, dopasowania ich do stanu wzajemnych stosunków oraz struktury terytorialnej i kompetencyjnej istniejącej w państwie, gdzie zawierana jest dana umowa.

Za najbardziej zinstytucjonalizowaną formę współpracy transgranicznej uważa się euroregiony, działające na podstawie porozumień między władzami szczebla lokalnego oraz regionalnego, a w niektórych przypadkach także z udziałem podmiotów gospodarczych i społecznych. Celem współpracy jest podejmowanie i koordynowanie wzajemnie korzystnych działań w zakresie gospodarki, nauki, kultury, oświaty oraz rozwijanie i ułatwianie kontaktów mieszkańców i podmiotów gospodarczych.

Euroregion jest to określony geograficznie obszar obejmujący przygraniczne części dwu lub więcej państw, które chcą ze sobą współpracować i koordynować działania społeczności lokalnych w różnych dziedzinach. Formę euroregionu wyróżnia wyższy poziom instytucjonalizacji i formalizacji, który polega na powoływaniu stałych, transgranicznych struktur i organów współpracy w postaci rad, sekretariatów, grup roboczych. W Polsce na efektywniejszą współpracę transgraniczną, współpracę euroregionalną miała wpływ decentralizacja - w tym kontaktów międzynarodowych - która doprowadziła do upodmiotowienia jednostek terenowych - województw, powiatów, miast i gmin. To upodmiotowienie, pod względem prawa, służy nawiązaniu bezpośrednich kontaktów z ich odpowiednikami zagranicznymi, jak również w zakresie prawa do uczestnictwa w międzynarodowych organizacjach regionalnych.

Euroregion jest to zinstytucjonalizowany związek formalny, zawarty pomiędzy organizacjami państwowymi albo samorządowymi, lub nieformalny, utworzony przez stowarzyszenia zawodowe bądź naukowe w celu współpracy obszarów przygranicznych; sformalizowana struktura współpracy transgranicznej pomiędzy regionalnymi lub lokalnymi podmiotami władzy, ewentualnie z udziałem parterów gospodarczych i socjalnych; porozumienie sąsiadujących regionów przygranicznych o współpracy transgranicznej; lokalna instytucjonalizacja

współpracy transgranicznej z pełnym uznaniem granic państwowych i praw obowiązujących w krajach uczestniczących w tworzeniu danego euroregionu; ponadgraniczna struktura zrzeszająca stowarzyszenia związków administracyjnych poszczególnych obszarów wchodzących w jego skład w celu wzajemnej współpracy; organizacja ponadgraniczna, której ramy są wyznaczone przez podobne problemy, sploty stosunków, a także gotowość do kooperacji poszczególnych jednostek i instytucji lokalnych.

Do obszarów współpracy euroregionalnej zalicza się:

- tereny przygraniczne (graniczne, nadgraniczne), obszar i strefa;
- obszar pograniczny, pogranicze, obszar transgraniczny;
- region;
- region przygraniczny (graniczny, nadgraniczny);
- region transgraniczny;
- euroregion.

Teren przygraniczny jest to pas do 100 km od granicy. Strefa przygraniczna obejmuje pas 20-30 km od granicy. Strefa nadgraniczna jest to pas 2-6 km od granicy.

Obszar pograniczny, pogranicze i obszar transgraniczny są to pojęcia o zbliżonym znaczeniu. Jest to obszar położony w sąsiedztwie (pobliżu) granicy po obu jej stronach.

Region rozumiany jest jako wydzielony, stosunkowo jednorodny obszar, odróżniający się od terenów przyległych cechami naturalnymi lub nabytymi. Region przygraniczny (graniczny, nadgraniczny) to teren zlokalizowany po jednej stronie granicy. Region transgraniczny obejmuje teren zlokalizowany po obu stronach granicy.

Do głównych celów funkcjonowania Euroregionów zalicza się:

- podnoszenie poziomu życia mieszkańców w szczególności przez wspólne wspieranie inwestycji i programów gospodarczych, szkoleń zawodowych i programów zmierzających do likwidacji bezrobocia;
- współpracę i wymianę grup społecznych, naukowych i zawodowych;
- utrzymanie oraz poprawianie stanu środowiska naturalnego, poprawę gospodarki rolnej i leśnej;
- budowanie i dostosowywanie infrastruktury do potrzeb ruchu granicznego;
- wymiana know-how, technologii;

- budowa kompleksowego systemu informacji w celu wymiany danych w euroregionie;
- rozwój skoordynowanego planowania przestrzennego;
- współpraca w zakresie likwidacji pożarów i klęsk żywiołowych.

W Polsce istnieje 13 euroregionów „Pomerania" (polsko-niemiecki-szwedzki), „Sprewa-Nysa-Bóbr" (polsko-niemiecki), „Pro Europa Viadrina" (polsko-niemiecki), „Nysa" (czesko-polsko-niemiecki), „Glaciensis" (polsko-czeski), „Pradziad" (polsko-czeski), „Silesia" (polsko-czeski), „Śląsk Cieszyński" (polsko-czeski), „Tatry" (polsko-słowacki), „Karpacki" (polsko-słowacko-ukraińsko-węgierski), „Bug" (polsko-ukraiński), „Niemen" (polsko-białorusko-litewski), „Bałtyk" (polsko-duńsko-litewsko-łotewsko-rosyjsko-szwedzki).

Członkowie Komitetu Regionów przeanalizowali kwestie związane z klęskami naturalnymi: pożarami, powodziami, okresami suszy". Według ekspertów Komitetu, klęski naturalne, pożary lasów, powodzie i okresy suszy stanowią wzrastające zagrożenie dla życia ludzkiego, wpływają w znaczący sposób na równomierny rozwój regionów, zagrażają ich zasobom gospodarczym oraz dziedzictwu naturalnemu i kulturowemu, są przyczyną przemieszczania się ludności, osłabiają działalność gospodarczą oraz wpływają na pogorszenie się jakości życia społeczeństw w dotkniętych nimi regionach[280].

Katastrofy naturalne nie znają granic, dlatego współpraca między strefami narażonymi na ich występowanie jest niezbędna, zaś przedstawiciele UE powinni uznać zmniejszenie częstotliwości występowania klęsk za podstawowy element zrównoważonego rozwoju. Zasada spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej powinna być obecna na różnych etapach planowania, opracowywania i wdrażania polityk wspólnotowych w celu zapobiegania klęskom naturalnym, zarządzania nimi oraz łagodzenia ich skutków w dotkniętych katastrofą regionach i miastach UE.

Należy przyjąć środki ochrony w obliczu klęsk naturalnych w ramach wszystkich właściwych polityk wspólnotowych, a zwłaszcza w ramach polityk, które wpływają na rolnictwo i środowisko naturalne, infrastrukturę oraz dziedzinę badań i rozwoju.

Ze względu na to, że regiony i gminy, znajdują się najbliżej obywateli, są pierwszymi ofiarami klęsk i jako pierwsze angażują się w wypadku ich

---

[280] Opinia Komitetu Regionów w kwestii „Klęski naturalne: pożary, powodzie, okresy suszy" (2006/C 206/03).

wystąpienia, dlatego ich udział w opracowywaniu, wdrażaniu i kontroli strategii i akcji podejmowanych w obliczu katastrof jest niezbędny, stąd każde państwo członkowskie powinno zatroszczyć się o to, by regiony i samorządy lokalne dysponowały racjonalnymi, dobrze funkcjonującymi instrumentami prawnymi, materialnymi i finansowymi, których potrzebują do wypełniania swoich zadań.

Przedstawiciele Komitetu uważają za niezbędne, aby zasady solidarności, współpracy, koordynacji i wsparcia pomiędzy państwami, regionami i gminami w UE były skuteczne na każdym kroku w celu zapobiegania klęskom naturalnym, unikania ich oraz łagodzenia i naprawiania ich skutków.

Według członków Komitetu, należy rozważyć utworzenie europejskich sił ochrony ludności; uważa za wskazane, aby państwa członkowskie poszukiwały rozwiązań gwarantujących odpowiednią interoperacyjność pomiędzy siłami cywilnymi a wojskowymi, przy czym zaleca włączenie jednostek wojskowych dla sytuacji kryzysowych we wspólnotowy system ochrony cywilnej. Zwracają uwagę na to, że tworzenie ugrupowań współpracy transgranicznej jako jednostek wyposażonych w osobowość prawną może usprawnić prowadzenie działań w obszarze ochrony cywilnej.

Wojsko Polskie utrzymuje kontakty z odpowiednimi urzędami centralnymi państw odpowiedzialnych za wykonanie postanowień zawartych w umowach o wzajemnej pomocy podczas katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków, które zawarła Polska.

4.2.2. Praktyczny aspekt współpracy transgranicznej

Międzynarodowe konferencje odgrywają ważną rolę w kształtowaniu nowoczesnego rozumienia problematyki zagrożeń cywilizacyjnych i udziału Sił Zbrojnych RP we współpracy Polski z krajami sąsiednimi w zakresie usuwania skutków katastrof w czasie pokoju. Wyniki konferencji przyczyniają się do pogłębienia krajowych i międzynarodowych dyskusji, zaś dokumenty końcowe wpływają na opinie w kwestiach wspólnego działania na rzecz bezpieczeństwa państw. Wyniki konferencji wpływają na podniesienie świadomości innowacyjnej i zdolności do podejmowania współpracy z partnerami, promują współpracę transgraniczną, kładąc nacisk na rolę edukacji w rozwijających się gospodarkach.

Społeczność międzynarodowa podejmuje wspólne działania mające na celu zapobieganie katastrofom. Jeżeli chodzi o wojskową współpracę transgraniczną,

dotychczas podejmowano wspólne działania w ramach współpracy dwustronnej i wielostronnej. W 1996 roku powstał Międzynarodowy Komitet Błękitnej Tarczy (MKBT) utworzony przez cztery organizacje międzynarodowe: Międzynarodową Radę Archiwów (ICA), Międzynarodową Radę Muzeów (ICOM), Międzynarodową Radę Ochrony Zabytków (ICOMOS), Międzynarodowe Stowarzyszenie Bibliotek i Instytucji (IFLA). Komitet jest interdyscyplinarną, niezależną i profesjonalną organizacją gromadzącą wiedzę oraz doświadczenia. Jest to sieć międzynarodowych pozarządowych organizacji. W pracach Komitetu bierze również udział Rzymskie Centrum do spraw Zachowania i Konserwacji Zabytków (ICCROM).

Głównym celem MKBT jest koordynacja działań dla ratowania dóbr kultury w przypadku zagrożeń czasu wojny i pokoju. Cel ten jest realizowany poprzez:

- zbieranie i dzielenie się informacjami na temat zagrożeń dla światowego dziedzictwa kulturowego;
- podnoszenie świadomości na temat zagrożeń i zniszczeń kulturowego dziedzictwa;
- promowanie standardów zarządzania kryzysowego wśród personelu odpowiedzialnego za dobra kultury na wszystkich poziomach od instytucji do władz rządowych;
- dostarczanie profesjonalnych ekspertyz pozwalających na sprostanie zagrożeniom;
- identyfikowanie źródeł pozwalających na zapobieganie katastrofom oraz w celu szybkiego interweniowania w nagłych potrzebach;
- zachęcanie do ustanawiania narodowych komitetów błękitnej tarczy.

Cel ten może być osiągnięty przez rozwijanie, wdrażanie i monitorowanie strategii które:

- oceniają i redukują ryzyko zagrożeń;
- poprawiają zdolność reagowania;
- zapewniają współpracę wszystkich właściwych stron na lokalnych, narodowych i międzynarodowych poziomach.

Szczególne znaczenie i rola Międzynarodowego Komitetu Błękitnej Tarczy została potwierdzona w Drugim Protokole(1999 rok) do Konwencji haskiej z 1954 roku MKBT uzyskał funkcję doradczą w Komitecie do spraw ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego działającym na mocy Protokołu II.

Szczególną rolę w programie Błękitnej Tarczy odgrywają narodowe komitety „Błękitnej Tarczy". Stanowią one swoiste narzędzie do realizacji programu. Narodowe Komitety są obecnie tworzone w wielu krajach.

1. Stanowią one płaszczyznę do skupiania:
   - profesjonalistów, służb odpowiedzialnych za ochronę zabytków jak i organizacji rządowych i pozarządowych, siły zbrojne oraz różne szczeble władzy rządowej i samorządowej.
2. Stanowią forum służące:
   - poprawianiu przygotowań na wypadek wystąpienia zagrożeń oraz wymiany doświadczeń w tym zakresie;
   - poprawianiu świadomości społeczeństwa w zakresie zagrożeń dla zabytków;
   - promowaniu przyjętych przez społeczność międzynarodową rozwiązań prawnych dla ochrony zabytków w tym szczególności Konwencji Haskiej oraz Protokołu II (ratyfikacja oraz implementacja ich zapisów).
3. Narodowe Komitety mogą pomnażać swoją efektywność poprzez:
   - wzajemną współpracę szczególnie z tymi które mogą uzupełniać słabe ogniwa w systemie ochrony zabytków (eksperci, służby ratownicze, siły zbrojne itp.)

Siłą Komitetu jest systemowe podejście do ochrony zabytków polegające na współdziałaniu różnych profesji, instytucji i środowisk związanych z dziedzictwem kulturowym poprzez zbieranie i dzielenie się ich doświadczeniami. Wszystko to sprawia, że „Błękitna Tarcza" jest zdolna do zarządzania sytuacją kryzysową na poziomie państwa.

Komitety narodowe istnieją w: Belgii, Beninie, Republice Czeskiej, Republice byłej Jugosławii, Francji, Włochach, Holandii, Norwegii, Wielkiej Brytanii i Irlandii, Polsce. W trakcie tworzenia są komitety w Australii, Kanadzie i Peru. W Polsce zostały trzy ośrodki regionalne programu „Błękitnej Tarczy" – w Warszawie, Krakowie i Toruniu. W chwili obecnej do głównych zadań tych ośrodków należy:

- prowadzenie bazy danych osób i podmiotów działających na rzecz ochrony dóbr kultury w regionie;
- zapewnienie odpowiednich materiałów edukacyjnych i informacyjnych dotyczących ochrony dóbr kultury w sytuacji zagrożenia;

- utworzenie zespołów zadaniowych do ochrony dóbr kultury;
- poprawa systemu współpracy w dziedzinie ochrony dóbr kultury pomiędzy Policją, Strażą Pożarną, Wojskiem Polskim, Obrona Cywilną, organizacjami pozarządowymi, władzami lokalnymi, wojewodami i właścicielami zabytków;
- upowszechnianie wiedzy o ochronie dóbr kultury wśród lokalnej społeczności;
- organizowanie szkoleń, seminariów, konferencji, warsztatów;
- zamieszczanie uaktualnionych informacji w odniesieniu do ochrony dóbr kultury w regionalnych stronach internetowych Błękitnej Tarczy.[281]

W dniach 24 - 29 czerwca 2003 roku na terenie Royal Military Academy oraz w siedzibie Unii Europejskiej odbyła się Międzynarodowa konferencja uczelni wojskowych „CEAM 2003" pod tytułem „Europa, jej bezpieczeństwo i tworzenie systemu jej obrony"[282]. Królewska Akademia Wojskowa (Royal Military Academy) w Brukseli zaprosiła do udziału w konferencji delegacje z 25 państw (Albanii, Austrii, Białorusi, Bułgarii, Czech, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Litwy, Luksemburga, Łotwy, Macedonii, Polski, Portugalii, Rumunii, Serbii i Montenegro, Słowacji, Słowenii, Turcji, Ukrainy, Węgier, Wielkiej Brytanii, Włoch oraz Belgii). Polskę reprezentowała Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych z Wrocławia. Pobyt w RMA w Brukseli rozpoczął się od przedstawienia funkcjonowania uczelni oraz zapoznanie z bazą dydaktyczną, rekreacyjną i socjalną.

W trakcie konferencji Zastępca Dowódcy EUMS (Militarnego Dowództwa Unii Europejskiej) zaprezentował zasady funkcjonowania Komisji Wojskowej w Unii Europejskiej (EU MC). Podczas multimedialnego wykładu przedstawił on obecną sytuację w obszarze bezpieczeństwa EU. Wskazał także na zasadnicze różnice między funkcjonowaniem NATO a EU.

Obrady plenarne konferencji rozpoczęła dyskusja panelowa prowadzona przez przedstawicieli parlamentu europejskiego (z Francji, z Belgii, z Wielkiej Brytanii, z Niemiec, z Węgier). Podczas dyskusji poszukiwano wspólnych obszarów konsolidacji militarnej w zakresie bezpieczeństwa w Europie. Podchorążowie uczestniczyli w pracach 13 grup roboczych, w których były omawiane na następujące problemy: Jak mogą przebiegać scenariusze kryzysów

---

[281] www.mk.gov.pl/pknbt/txt/041028artykulBT.doc
[282] http://www.wso.wroc.pl/Aktualnosci/Archiwum/2003/Belgia/Belgia.htm

międzynarodowych oraz jakie obejmą obszary; Czego Unia Europejska broni; Czy istnieje tylko wojna; Jakie wyzwania stoją przed rozszerzeniem NATO i Unii Europejskiej; Jak przedstawia się solidarność transatlantycka; Jak daleko można posunąć się w specjalizacji wojskowej w Europie; Jaka jest rola opinii publicznej w zakresie bezpieczeństwa europejskiego; Czy istnieje możliwość integracji mniejszości kulturowych w ramach europejskich sił zbrojnych; Czy zasada "3 D" jest wciąż aktualna; Czy istnieje potrzeba aktualizacji deklaracji petersburskiej; Ścisła współpraca - zobowiązanie czy przeszkoda w europejskiej integracji militarnej; Czy istnieje różnica między wewnętrznym a zewnętrznym bezpieczeństwem Europy; ESDP jako narzędzie ONZ oraz OSCE.

Podczas pobytu w Brukseli polska delegacja spotkała się z Attache Obrony w Belgii oraz uczestniczyła w spotkaniu z komendantem RMA - lt. gen. Paulem Georisem. Rozmawiano na temat współpracy między WSOW Ląd a RMA skupiając się na wymianie wiedzy i doświadczeń między nauczycielami akademickimi oraz podchorążymi.

Wspólne działania podejmowano również w ramach ONZ. W 2005 roku odbyła się światowa Konferencja na temat „Zapobieganie i ograniczanie skutków katastrof", która zakończyła się przyjęciem przez delegacje 168 państw „Planu działania z Hyogo na lata 2005-2015".[283] Dokument ten został oparty na zobowiązaniach podjętych w trakcie konferencji w Yokohamie w 1994 roku. W planie podkreślono konieczność włączenia zagadnień związanych z ryzykiem wystąpienia katastrof do planów politycznych i polityk narodowych oraz do kontynuowania współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju.

W deklaracji końcowej podkreślono konieczność podejmowania działań mających na celu zapobieganie katastrofom i ograniczanie ich skutków oraz opracowanie Międzynarodowego Programu Wczesnego Ostrzegania (International Early Warning Programme), wskutek czego zwiększy się efektywność działań związanych z katastrofami naturalnymi: suszami, pożarami, powodziami, tajfunami, huraganami, osuwaniem się ziemi, wybuchami wulkanów i atakami fal tsunami. Głównym celem, który postawili przed sobą uczestniczy konferencji było zmniejszenie do 2015 roku o połowę liczby ofiar katastrof związanych z wodą – powodzi, tsunami, osuwisk. Po konferencji w Hyogo Unia Europejska zobowiązała się do niesienia pomocy ofiarom klęsk żywiołowych następujących w wyniku

[283] Justyna Liszczyk, Zapobieganie ocieplaniu klimatu, w: http://www.jurajska.org.pl/?go=subpage&cat=53&show=408

degradacji środowiska naturalnego. Ocieplenie klimatu może do roku 2050 stworzyć zagrożenie dla 200 mln ludzi.

Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych była głównym organizatorem pierwszej Konferencji Naukowej na temat „Katastrofy naturalne i cywilizacyjne. Zagrożenia i reagowanie kryzysowe".[284] W czasie obrad 20 – 21 października 2005 roku, które miały miejsce we Wrocławiu, uczestnicy konferencji zajmowali się następującymi zagadnieniami związanymi z:

- awariami chemicznymi i radiacyjnymi, pożarami, katastrofami komunikacyjnymi i budowlanymi;
- zagrożeniami katastrofami klimatycznymi, geologicznymi i chorobami zakaźnymi;
- substancjami toksycznymi i niebezpiecznymi;
- udziałem wojska w likwidacji skutków katastrof naturalnych i cywilizacyjnych;
- konsekwencjami terroryzmu i innych form działań asymetrycznych;
- zagrożeniami dla ludności cywilnej i wojsk przebywających na obszarach zdegradowanych działaniami wojennymi.

Uczestnikami konferencji byli zarówno przedstawiciele środowisk naukowych, jak i praktycy zajmujący się problematyką przeciwdziałania skutkom katastrof naturalnych i cywilizacyjnych oraz zarządzania kryzysowego m.in. z Generalnego Zarządu Wsparcia Sztabu Generalnego Wojska Polskiego (GZW P-7 SG WP), Akademii Marynarki Wojennej, Politechniki Wrocławskiej, Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Komendy Miejskiej Policji we Wrocławiu, Samodzielnego Pododdziału Antyterrorystycznego Policji, Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Urzędu Miejskiego we Wrocławiu, PSP z Zielonej Góry, Portu Lotniczego Wrocław S.A. oraz WSOWLąd.

Obrady otworzył Komendant – Rektor WSOWLąd, gen. bryg. Kazimierz Jaklewicz. Płk dr inż. Jan Ciećkiewicz, Zastępca Komendanta Szkoły wygłosił referat wprowadzający pod tytułem „Katastrofy naturalne i cywilizacyjne". Następnie uczestnicy wysłuchali wystąpienia gen. bryg. Marka Witczaka, Szefa OPBMR GZW P-7 SG WP na temat „Rola Sił Zbrojnych RP w systemie

---

284 http://www.wso.wroc.pl/Aktualnosci/Archiwum/2005/Konferencja_katastrofy/Konferencja_katastrofy.htm

bezpieczeństwa państwa w aspekcie wzrastającego zagrożenia terrorystycznego".[285]

W dniach 07 - 09 czerwca 2006 roku w Słoku k. Bełchatowa przeprowadzono drugą Międzynarodową Konferencję Naukową z cyklu „Katastrofy naturalne i cywilizacyjne". Główny temat obrad brzmiał „Terroryzm współczesny. Aspekty polityczne, społeczne i ekonomiczne"[286]

Konferencja została zorganizowana w celu wymiany poglądów wynikających z badań prowadzonych nad zjawiskiem terroryzmu przez uczelnie i ośrodki naukowe oraz doświadczeń ekspertów, zajmujących się tą problematyką. Organizatorami spotkania były: Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych (WSOWL) we Wrocławiu oraz Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa (WSB) w Poznaniu. W konferencji uczestniczyło ok. 100 osób reprezentujących zarówno środowiska naukowe, jak również praktyków zajmujących się na co dzień problematyką przeciwdziałania skutkom katastrof naturalnych i cywilizacyjnych oraz zarządzania kryzysowego, w tym szczególnie przeciwdziałania zjawisku terroryzmu.

Środowisko uczelni cywilnych reprezentowali przedstawiciele: Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, Politechniki Wrocławskiej, Wyższej Szkoły Studiów Międzynarodowych w Łodzi, Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Uniwersytetu Łódzkiego, Dolnośląskiej Wyższej Szkoły Służb Publicznych „Asesor" we Wrocławiu i Akademii Pedagogicznej w Krakowie.

W obradach, poza kadrą WSOWL, uczestniczyli przedstawiciele wojska z: Departamentu Polityki Obronnej MON, Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, Akademii Obrony Narodowej, Centrum Reagowania Epidemiologicznego SZ RP oraz Centrum Szkolenia Wojsk Lądowych w Poznaniu, funkcjonariusze resortu MSWiA, kadra naukowa Uniwersytetu Obrony z Brna w Republice Czeskiej.

W trakcie Konferencji wygłoszono 34 referaty, które obejmowały m. in. tematykę: zagrożenia terroryzmem minowym i bronią masowego rażenia w atakach terrorystycznych, niekonwencjonalnych form terroryzmu (cyberterroryzm, agroterroryzm, ekoterroryzm), udziału wojska w likwidacji

---

[285] http://www.wso.wroc.pl/Aktualnosci/Archiwum/2005/Konferencja_katastrofy/Konferencja_katastrofy.htm

[286] http://www.wso.wroc.pl/Aktualnosci/Archiwum/2006/katastrofy/katastrofy.htm

skutków ataków terrorystycznych, zagrożenia dla ludności cywilnej i wojsk przebywających na obszarach działań terrorystycznych.

W czasie pierwszego dnia obrad dokonano podsumowania projektu naukowo-badawczego na temat „Ewolucja celów i metod działania współczesnych ugrupowań terrorystycznych" realizowanego w Katedrze Wsparcia Działań Bojowych WSOWL. Zdaniem ppłk. dr. inż. Mariana Żubera, kierownika zespołu badawczego, współczesny terroryzm ewoluuje w sposób permanentny i jest to związane głównie z rozwojem nowoczesnej techniki. Dzięki najnowszym zdobyczom technologii, w tym komputerowych, terroryści posługują się coraz nowymi metodami walki, co powoduje, iż niezwykle trudne staje się przeciwdziałanie aktom terroru. W takiej sytuacji nie można wykluczyć, że w końcu sięgną oni również po broń masowego rażenia. Podstawowym warunkiem skutecznego przeciwstawiania się współczesnym zagrożeniom jest ścisła współpraca społeczności międzynarodowej, wyrażająca m.in. się w formułowaniu aktów prawnych, systemów wymiany informacji oraz koalicji wielonarodowych, których celem jest zwalczanie źródeł terroryzmu. Dlatego też uczestnicy obrad dyskutowali na temat edukacji społeczeństwa prowadzonej w kontekście uświadomienia potencjalnych zagrożeń oraz możliwości przeciwdziałania aktom terrorystycznym. Ppłk dr Bedrich Ryznar z Uniwersytetu Obrony w Brnie podzielił się doświadczeniami w zakresie walki z terroryzmem w Republice Czeskiej.

W drugim dniu konferencji, w czasie obrad prowadzonych pod przewodnictwem prof. dr. hab. inż. Jerzego Zwoździaka, zaprezentowano wystąpienia związane z atakami terrorystycznymi na żołnierzy koalicji podczas operacji „Enduring Freedom" w Afganistanie, zagrożeniem sektora rolniczego atakami przy użyciu środków biologicznych (agroterroryzm) oraz kształceniem kadr dla bezpieczeństwa w uczelniach wyższych na przykładzie WSB w Poznaniu. W trakcie sesji została również omówiona metoda likwidacji skutków ataków terrorystycznych z użyciem broni masowego rażenia, przy wykorzystaniu metody mgłowej. Uczestnicy konferencji mieli możliwość obejrzenia sprzętu do wykrywania i likwidacji skutków katastrof przemysłowych zaprezentowanego przez firmy: „Pimco", „Pro Vision" oraz „Egeria".

W dniu 8 marca 2007 roku w Przemyślu odbyła się konferencja współorganizowana przez Instytut Bezpieczeństwa Narodowego Wydziału Strategiczno-Obronnego Akademii Obrony Narodowej pod tytułem „Polska i Ukraina w kształtowaniu bezpieczeństwa europejskiego (aspekt militarny

i niemilitarny)". W konferencji uczestniczyli przedstawiciele kadry naukowej Akademii Obrony Narodowej oraz studenci z Koła Naukowego Studentów Bezpieczeństwa Narodowego. Odbyła się ona pod patronatem honorowym: Wojewody podkarpackiego, rektora Państwowej Wyższej Szkoły Wschodnioeuropejskiej w Przemyślu oraz rektora Akademii Obrony Narodowej. Patronatem medialnym objęły konferencję TVP3, „Raport - wojsko, technika, obronności", „Stosunki Międzynarodowe"[287].

Obrady podzielono na trzy sesje:

I - Polsko - ukraińskie partnerstwo wobec wyzwań europejskich;

II - Strategiczne sąsiedztwo Polski i Ukrainy;

III - Stosunki polsko - ukraińskie - studencki punkt widzenia.

W trakcie inauguracyjnego panelu omówiono specyfikę kulturową oraz bieżącą sytuację polityczno - społeczną państwa ukraińskiego, w perspektywie przyszłych aspiracji integracyjnych Republiki Ukrainy. Wystąpienia w szczególności obejmowany następujące zagadnienia: ekonomiczne aspekty w stosunkach Ukrainy z UE; założenia i instrumenty realizacji „wschodniego wymiaru" UE; zasady uczestnictwa Ukrainy w europejskim obszarze uniwersyteckim; proces integracji Ukrainy w ramach NATO; wpływ wydarzeń „Pomarańczowej Rewolucji" na realizację polityki europejskiej Ukrainy.

Podczas drugiej sesji panelu przeprowadzono analizę systemową i ocenę stosunków polsko - ukraińskich, ich wpływu na stosunki z sąsiednią Federacją Rosyjską. Wystąpienia zaproszonych gości dotyczyły w szczególności omówienia stosunków bilateralnych polsko - ukraińskich w płaszczyznach: politycznej, gospodarczej, społeczno - kulturalnej, naukowo - badawczej i bezpieczeństwa. W zaprezentowanych konkluzjach dominowało poczucie wyjątkowości i nadrzędności strategicznego partnerstwa polsko - ukraińskiego, a także przekonanie o potrzebie politycznej rewitalizacji stosunków z Federacją Rosyjską.

Innym rodzajem współpracy transgranicznej jest utworzenie korpusu Danii, Niemiec i Polski, który jest unikalną formacją wojskową na skalę europejską. We wszystkich wydziałach sztabu pracują zespoły polsko-niemiecko-duńskie, podczas gdy w innych podobnych formacjach funkcjonujących na kontynencie europejskim

---

[287] J. Buczyński, H. Binkowski (red.), Polska i Ukraina w kształtowaniu bezpieczeństwa europejskiego, Przemyśl 2007.

całe komórki sztabowe - zarówno logistyczne, jak i pionu operacyjnego - mają wyłącznie charakter narodowy[288].

Decyzję o utworzeniu korpusu ogłoszono w sierpniu 1997 roku podczas spotkania ministrów obrony Polski, Niemiec i Danii w Omulewie.[289] Wtedy też powstał Trójstronny Zespół Roboczy, którego zadaniem było opracowanie zasad utworzenia w 1999 roku - po przewidywanym wstąpieniu Polski do NATO - związku operacyjnego pod nazwą Wielonarodowy Korpus Północ-Wschód (MNC NE). W jego skład weszły trzy dywizje: duńska Jutlandzka Dywizja Zmechanizowana z Fredericji (18 tys. Żołnierzy), niemiecka 14 Dywizja Grenadierów Pancernych z Neubrandenburga (19 tys. żołnierzy) i polska 12 Szczecińska Dywizja Zmechanizowana im. Księcia Bolesława Krzywoustego ze Szczecina (12 tys. żołnierzy). W przyszłości w skład tego związku taktycznego wejdą też jednostki wsparcia i logistyczne z tych trzech państw, w tym Brygada Wsparcia Dowodzenia, do której każde z państw wydzieli po jednym batalionie łączności.

Miejscem stacjonowania dowództwa Korpusu jest Szczecin. Swoją działalność Korpus rozpoczął 18 września 1999 roku, a pełną gotowość osiągnął jesienią 2000 roku. Stanowiska dowódcy Korpusu, jego zastępcy i szefa sztabu są obsadzane przez poszczególne państwa na zasadzie rotacji. Kadencja na danym stanowisku trwa trzy lata. Pierwszym dowódcą Korpusu został duński generał Henrik Ekmann. Jego zastępcą był generał dywizji Edward Pietrzyk, a następnie generał brygady Zdzisław Goral, szefem sztabu niemiecki generał Hans Joachim Sachau. Co trzy lata dochodzi do rotacji na stanowiskach dowódczych. Obecnie korpusem dowodzi niemiecki generał dywizji Egon Ramms, jego zastępcą jest Duńczyk, generał brygady Jan Brun Andersen, szefem sztabu jest Polak, generał brygady Henryk Skarzyński.

Sztab korpusu utworzony jest według standardów natowskich; podzielono go na tzw. piony funkcyjne od G-1 do G-6. Za pracę sztabu odpowiada jego szef. Szefowie poszczególnych komórek działają bez ingerencji z zewnątrz. Struktura

---

[288] Wiesław Śmiałek, Współpraca Polski z sąsiadami w dziedzinie tworzenia wspólnych jednostek wojskowych do udziału w operacjach pokojowych i misjach humanitarnych, w: W. Śmiałek, J. Tymanowski (red.), Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej, Toruń 2002, s. 89 – 90. Adam Sokołowski, Polsko – niemieckie stosunki polityczno-wojskowe. Od konfrontacji do kooperacji (1989 – 2004), w: Dariusz S. Kozerawski (red), Operacje pokojowe i antyterrorystyczne w procesie utrzymania bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 1948 – 2004, Toruń 2006, s. 104 - 108.

[289] O trójstronnej współpracy wojskowej szefowie resortów obrony Danii, Niemiec i Polski pierwszy raz rozmawiali w 1994 roku podczas spotkania na wyspie Bornholm, gdy perspektywa wejścia naszego kraju do sojuszu północnoatlantyckiego była jeszcze odległa.

organizacyjna dowództwa korpusu Jest niezwykle oszczędna. Mimo tego, że podlega mu w sumie ponad 49 tysięcy żołnierzy (po pełnym rozwinięciu), w dowództwie, w czasie pokoju, pracuje zaledwie 3 generałów oraz 6 pułkowników. Ogółem: 156 oficerów, chorążych, podoficerów i 20 cywilnych pracowników wojska. Koszty działalności sztabu ponoszą solidarnie armie Polski, Niemiec i Danii.

Obecnie sztab korpusu znajduje się poza Zintegrowaną Strukturą Dowodzenia NATO. Jednak sam Wielonarodowy Korpus Północ-Wschód poprzez tzw. asygnację do sojuszu należy do struktur wojskowych paktu.

W czasie pokoju działa tylko sztab Wielonarodowego Korpusu Północ-Wschód. Jego dywizje pozostają w dotychczasowych miejscach stacjonowania i podlegają narodowym dowództwom. Przechodzą zaś pod komendę dowództwa korpusu na wypadek wojny.

Wielonarodowy Korpus Północno-Wschodni przeznaczony jest do wypełniania zadań wynikających z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, dotyczącego kolektywnej obrony w razie agresji. Sztab Korpusu jest przygotowany do udziału w operacjach reagowania kryzysowego czy wsparcia pokoju jako dowództwo całej misji bądź komponentu lądowego wraz z podporządkowanymi jednostkami korpusu lub wyznaczonymi do danej misji przez inne państwa. Ponadto Korpus przygotowany jest do wspierania posiadaną infrastrukturą dowodzenia misji humanitarnych, bądź operacji usuwania skutków katastrof naturalnych, które mogą wydarzyć się w różnych częściach naszego regionu.

O każdym użyciu jednostek Korpusu decyzję podejmować będzie Komitet Korpusu, który tworzą przedstawiciele ministerstw obrony oraz dowództw wojsk lądowych z Polski, Danii i Niemiec. Współpraca w ramach Korpusu ma ogromne znaczenie dla Wojska Polskiego i daleko wykracza poza sprawy związane ze szkoleniem wojsk czy logistyką. Najważniejsze jest to, że ma ona charakter stały i odbywa się na szeroka skalę. Dotychczas inne z form współpracy (kursy, ćwiczenia) z sojusznikami byty ograniczone czasowo i ilościowo. W przypadku Szczecina można szkolić całe związki taktyczne, integrując je z siłami NATO.[290]

Siły Zbrojne RP działając w narodowym systemie obronności i w systemie sojuszniczym są przygotowane do wykonywania trzech rodzajów zadań strategicznych: zadań obronnych w razie wojny, zadań reagowania kryzysowego oraz zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju. Czyli, są one

[290] http://www.mon.gov.pl/strona.php?idstrona=42&idn=1_7_3_1

gotowe zarówno do wykonywania zadań w ramach obrony kolektywnej NATO, jak i zadań reagowania kryzysowego. Ponadto są one przygotowane do udziału w reagowaniu na zagrożenia pozamilitarne. Z zespołami reagowania kryzysowego współpracuje wiele instytucji, które przejmują część obowiązków, gdyż dopiero ich wspólne działanie może przynieść pożądane skutki.

W 1998 roku utworzono Polsko-Ukraiński Batalion Sił Pokojowych. Podstawą utworzenia i funkcjonowania Batalionu jest artykułu 2.1 „Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą w sprawie tworzenia wspólnej jednostki do udziału w międzynarodowych operacjach pokojowych i humanitarnych pod egidą międzynarodowych organizacji" z dnia 26 listopada 1997 roku. Na jego mocy batalion może być wykorzystany w międzynarodowych misjach o mandacie zaakceptowanym przez Radę Bezpieczeństwa ONZ lub organizowanych z ramienia innej organizacji odpowiedzialnej za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego zgodnie z zapisami rozdziału VIII karty Narodów Zjednoczonych lub też w ramach sił międzynarodowych sformowanych przy konsensusie Rady Bezpieczeństwa ONZ.

Polsko-ukraińska jednostka może być wykorzystana w operacjach pokojowych, które są prowadzone w celu:

- zapobiegania wybuchowi konfliktów międzynarodowych i wewnętrznych;
- uregulowania lub stworzenia warunków dla uregulowania konfliktów międzynarodowych i wewnętrznych za zgodą stron konfliktu;
- niesienie pomocy humanitarnej dla ludności, która ucierpiała wskutek konfliktów;
- niesienie pomocy dla krajów w likwidacji skutków konfliktów;
- usunięcia zagrożeń dla pokoju, aktów agresji lub uregulowania konfliktów międzynarodowych i wewnętrznych[291]

Pierwsze wspólne ćwiczenia żołnierzy polskich i ukraińskich odbyły się w czerwcu 1996 roku na Ukrainie i w październiku 1996 roku w Polsce. Stan osobowy batalionu wynosi 859 żołnierzy. Batalion składa się z części polskiej (zwanej Polskim Kontyngentem Wojskowym KFOR) wydzielonej z 21 Brygady Strzelców Podhalańskich w Rzeszowie (562 żołnierzy) oraz ukraińskiej z 208 Samodzielnego Batalionu Specjalnego Dowództwa Zachodniego Obszaru Operacyjnego Ukrainy w Jaworowie (267 żołnierzy) oraz podporządkowanego

[291] Wiesław Śmiałek, Współpraca Polski..., op. cit., str. 91-92.

operacyjnie plutonu litewskiego (30 żołnierzy) [292]. Gotowość do działania batalion może osiągnąć w ciągu 30 dni od otrzymania prośby Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Od lipca 2000 roku POLUKRBAT pełni misję pokojową w ramach Sił Międzynarodowych w Kosowie. Do głównych zadań batalionu należy:

- monitorowanie, sprawdzanie i egzekwowanie wprowadzania postanowień rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ i OPLAN 10406 „JOINT GUARDIAN" w celu stworzenia warunków do normalizacji sytuacji w Kosowie;
- wspieranie działań UNHCR mające na celu udzielenie pomocy humanitarnej oraz zapewnienie powrotu uchodźców do Kosowa;
- egzekwowanie przestrzegania prawa i porządku publicznego oraz stworzenie warunków do przejęcia tych działań przez organizacje międzynarodowe (OBWE, ONZ) i powstające organy władzy lokalnej;
- wzmacnianie statusu i wspieranie organizacji, których działalność ukierunkowana jest na udzielanie pomocy humanitarnej i demokratyzację życia w Kosowie;
- prowadzenie patrolowania, rozminowywania, demonstrowania siły oraz zapewnienie bezpieczeństwa w strefie odpowiedzialności.

W badanym okresie Siły Zbrojne były wykorzystane podczas powodzi, które miały miejsce latem 1997 roku w Republice Czeskiej, Polsce, Niemczech, Austrii i Słowacji. Spowodowały one największe straty ekonomiczne w porównaniu do wszystkich klęsk żywiołowych, jakie zanotowano w świecie w 1997 roku (w Polsce w dorzeczu Odry ewakuowano 106 tys. osób, 465 tys. ha użytków rolnych znalazło się pod wodą).[293]

Podstawowym aktem prawnym regulującym całokształt problemów w dziedzinie gospodarki wodnej, w tym organizacji działającej w zakresie ochrony przed powodzią jest ustawa „Prawo wodne" z 24 października 1974 roku. Na mocy ustawy bezpośrednią ochronę przed powodzią sprawują komitety przeciwpowodziowe, które kierują akcją przeciwpowodziową, a także:

- współdziałają z organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz jednostkami organizacyjnymi biorącymi udział w zabezpieczeniu przed powodzią lub zwalczaniu jej skutków;

---

[292] Spotkanie prezydenta RP z Batalionem Polsko-Ukraińskim w Kosowie, w: http://www.bbn.gov.pl/index.php?lin=2&idtext=309

[293] Dorzecze Odry. Powódź 1997, Wrocław 1999, s. 5.

- przedstawiają właściwym organom administracji rządowej i samorządowej wnioski dotyczące ochrony i zabezpieczenia przed powodzią, a w szczególności budowy i utrzymania urządzeń wodnych;
- organizują i nadzorują zwalczanie skutków powodzi;
- sprawują nadzór nad działalnością komitetów przeciwpowodziowych niższego stopnia.

Uczestnictwo komitetów przeciwpowodziowych w przygotowaniu akcji przeciwpowodziowej polega między innymi na ustaleniu wspólnie z organami administracji rządowej, właścicielami i użytkownikami urządzeń wodnych zakresu niezbędnych prac zabezpieczających przed powodzią oraz ocenie stanu istniejących urządzeń, jak i systematycznym szkoleniu uczestników akcji przeciwpowodziowych. W bezpośredniej ochronie przed powodzią – pod kierownictwem komitetów przeciwpowodziowych – bierze udział straż pożarna, wojsko, policja, formacje ochrony cywilnej kraju, miejscowa ludność, służby gospodarki wodnej i wodno-melioracyjnej oraz inne jednostki organizacyjne[294]. Wprowadzenie jednostek wojskowych do akcji przeciwpowodziowej następuje po wyczerpaniu sił i środków będących w dyspozycji terenowych organów administracji państwowej.

Wobec ogromnych rozmiarów powodzi na Odrze i jej dopływach, głównie na Nysie Kłodzkiej, Rada Ministrów powołała w dniu 08.07.1997 roku zespół pod przewodnictwem Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji do koordynacji działań przeciwpowodziowych. Do zespołu należeli przedstawiciele następujących ministerstw:

- Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa;
- Transportu i Gospodarki Morskiej;
- Łączności;
- Obrony Narodowej;
- Zdrowia i Opieki Społecznej;
- Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej;
- Edukacji Narodowej;
- Pracy i Polityki Socjalnej.

W miarę wzrostu zagrożenia powodziowego, napływania ostrzeżeń, meldunków i informacji o sytuacji hydrologiczno-meteorologicznej poszczególne wojewódzkie komitety przeciwpowodziowe (WKP) ogłaszały stan pogotowia

[294] R. Egler, 1998, System ochrony przeciwpowodziowej kraju, Gospodarka Wodna, Nr 7.

przeciwpowodziowego lub alarmu powodziowego dla zagrożonych rejonów. Wprowadzano całodobowe dyżury w ośrodkach kierowania akcją przeciwpowodziową na wszystkich szczeblach.

Koordynowanie akcji przeciwpowodziowych WKP przejął zespół pod kierownictwem Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Ośrodek Dyspozycyjno-Informacyjny Głównego Komitetu Przeciwpowodziowego, zlokalizowany w Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, był odpowiedzialny za:

- opracowywanie bieżących informacji o sytuacji powodziowej w kraju;
- dysponowanie sprzętu i materiałów na tereny najbardziej dotknięte powodzią;
- zapewnienie udzielenia pomocy ludności dotkniętej powodzią.

Stan alarmu powodziowego ogłoszony został w większości województw w dniach 6 i 7 lipca 1997 roku i trwał około 27 dni, w pięciu WKP przekroczył 30 dni. W posiedzeniach WKP brali również udział dyrektorzy Wydziałów Urzędów Wojewódzkich, szefowie Komend Państwowej Straży Pożarnej i Policji, Wojska i Wojewódzkich Inspektoratów Obrony Cywilnej Kraju, przedstawiciele Okręgowych Dyrekcji Dróg Publicznych, Zakładów Energetycznych, Telekomunikacji i inni. W niektórych WKP utworzono grupy operacyjne, złożone z dyżurujących w systemie ciągłym oficerów formacji wojskowych, policji oraz straży pożarnej, które współdziałając bezpośrednio z jednostkami operacyjnymi ułatwiały koordynację prowadzonych akcji.

Zadania jednostek wojskowych obejmowały:

- prowadzenie działań z zakresu odbudowy;
- samodzielne prowadzenie lub pomoc w akcjach ratowniczych, zabezpieczających, dowozie żywności i in.;
- usuwanie skutków powodzi.

Pododdziały wojskowe w czasie powodzi zaangażowane zostały do doraźnej naprawy dróg i budowy tymczasowych przepraw tj. mostów niskowodnych i kładek dla pieszych. W trakcie powodzi dowódcy Wojska Polskiego utrzymywały kontakty z odpowiednimi urzędami centralnymi państw odpowiedzialnych za wykonanie postanowień zawartych w umowach o wzajemnej pomocy podczas katastrof, klęsk żywiołowych i innych poważnych wypadków, które zawarła Polska.

W działaniach przeciwpowodziowych brały udział:

- Państwowa Straż Pożarna 09.07. i 25.07.1997 roku:
    - ludzie 09.07: 3618, 25.07.: 4755
    - motopompy 786,
    - pompy dużej wydajności 44,
    - śmigłowce 20,
    - sprzęt pływający 68,
    - autokary 7,
    - cysterny z wodą pitną 92,
    - samochody specjalne i gaśnicze 891.
- Ochotnicza Straż Pożarna 09.07. i 21.07.1997 roku:
    - ludzie 09.07.: 6986, 21.07.: 2971,
    - motopompy 1029,
    - pompy dużej wydajności 18,
    - sprzęt pływający 36,
    - samochody specjalne i gaśnicze 1252.
- SZ RP 21.07.1997 roku:
    - ludzie 14385,
    - PTS 161,
    - łodzie 147,
    - samochody 824,
    - pojazdy specjalne 501,
    - śmigłowce 61,
    - samoloty 5.
- Policja 11.07., 20.07. i 22.07.1997 roku:
    - ludzie 18196,
    - pojazdy 3177,
    - łodzie 150.
- Straż Graniczna 11.07. i 16.07. oraz 23.07.–27.07.1997 roku:
    - ludzie 820,
    - samochody i autobusy 109,
    - łodzie i pontony 13.
- Nadwiślańskie Jednostki Wojskowe Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji 10.07., 18.07. i 22.07.1997 roku:

- ludzie 1176,
- samochody 69,
- łodzie 62,
- śmigłowce 8,
- radiostacje 26.

- Formacje Obrony Cywilnej: lotnicze 15, inne 2102:
  - ludzie 32830,
  - samoloty 29.

Na terytorium Republiki Federalnej Niemiec znajduje się tylko 5 % dorzecza Odry (5587 km2). Nysa Łużycka od granicy państwowej do ujścia do Odry, a Odra od ujścia Nysy do Mescheri na to polsko-niemieckie wody graniczne.

Bezpośrednią granicę z Rzeczpospolitą Polską stanowi około 237 km cieków wodnych. Oznacza to konieczność intensywnej wymiany danych między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec, zwłaszcza na temat zjawisk powodziowych należy wymieniać w krótkich odstępach czasu aktualne dane. Podstawę prawną działalności służby meldowania powodzi w kraju związkowym Brandenburgia stanowi rozporządzenie w sprawie służby meldowania powodzi (HWMDV). Centrum meldowania powodzi dla dorzecza polsko-niemieckiej Odry granicznej jest Krajowy Urząd Środowiska Brandenburgii (LUA), oddział we Frankfurcie n. Odrą. Dorzecze Nysy Łużyckiej należy do zakresu kompetencji LUA, oddział w Cottbus, które jest centrum meldowania powodzi dla Sprewy, Czarnej Elstery i Nysy Łużyckiej.

Wymiana informacji z Rzeczpospolitą Polską nie mogła odbywać się w uzgodniony sposób, gdyż w wyniku powodzi przestała działać część sieci wodowskazów w górnym biegu, również występowały zakłócenia w połączeniach telekomunikacyjnych. Bezpośrednia wymiana odbywała się, w miarę możliwości, z placówkami IMGW w Poznaniu i Wrocławiu. Korzystny był bezpośredni kontakt. Zgodnie z wzajemnymi ustaleniami na zlecenie HWMZ Frankfurt obecny był tłumacz.

Ogółem w akcji udział wzięło:

- 30.000 żołnierzy Bundeswehry;
- 3.500 funkcjonariuszy Federalnej Straży Granicznej;
- 6.560 przedstawicieli Technicznej Akcji Pomocy;
- 1.500 funkcjonariuszy policji;
- 2.100 strażaków;

- 1.100 przedstawicieli organizacji pomocy, ochrony przed katastrofami i ochotników;
- 430 pracowników Krajowego Urzędu Środowiska Brandenburgii;
- 400 pracowników zarządów budowy dróg.

Użyte zostały następujące środki techniczne:

- 61 helikopterów;
- 1394 samochody ciężarowe;
- 219 urządzeń do prac porządkowych;
- 85 łodzi;
- 180 maszyn budowlanych i pojazdów transportowych;
- 150 autobusów;
- 370 pojazdów gaśniczych straży pożarnej i pomp specjalnych;
- 11 armatek wodnych;
- 104 pojazdy oświetlające,
- 3 urządzenia do uzdatniania wody pitnej.
- 7,5 mln worków zostało napełnionych piaskiem, większość z nich wykorzystano.

Powódź letnia w 1997 roku to bez wątpienia największa powódź na Odrze w ubiegłym stuleciu. Poczynając od 1900 roku nie można się doszukać wezbrania porównywalnego pod względem czasu trwania fal powodziowych i wysokości odpływów kulminacyjnych. Prawdopodobieństwo kulminacji przekracza 100 lat.

W czeskiej części dorzecza Odry w wyniku powodzi zginęło 20 osób, w Polsce poniosły śmierć 54 osoby. Na terytorium Polski konieczna była ewakuacja ponad 106 tys. osób, zalaniu uległo 47 tys. mieszkań i budynków gospodarczych, pod wodą znalazło się 465 tys. użytków rolnych. W Republice Czeskiej w dorzeczu Odry ewakuowano 35 tys. osób, zniszczeniu uległo 320 domów i ponad 5 tys. mieszkań. Walka z powodzią wymagała ogromnego zaangażowania ludzi, materiałów i środków technicznych. Na samym niemieckim odcinku polsko-niemieckiej Odry granicznej w akcji przeciwpowodziowej brało udział prawie 50 tys. osób. W kraju związkowym Brandenburgia przygotowano ok. 11 mln worków na piasek, z czego wykorzystanych zostało 7,5 mln.

Należy podkreślić, że współpraca z czeskimi i niemieckimi siłami ratowniczymi układała się bardzo dobrze, zaś polscy wojskowi byli wysoko oceniani przez okolicznych mieszkańców. Powodzi tego rodzaju nie sposób opanować jedynie środkami technicznej ochrony przeciwpowodziowej. Dla

minimalizacji szkód konieczne jest, w myśl zasady zintegrowanej ochrony przed powodzią, efektywne wykorzystanie możliwości w zakresie naturalnej retencji, technicznej ochrony przeciwpowodziowej, ostrzegania przed powodziami i wspólnych działań zapobiegawczych. W celu umożliwienia oceny skutków podejmowanych działań niezbędne jest przeprowadzenie wielu badań modelowych, co z kolei wymaga istnienia odpowiednich banków danych. Banki takie trzeba częściowo dopiero stworzyć.

4.2.3. Bariery współpracy transgranicznej Polski z krajami sąsiednimi w zakresie usuwania skutków katastrof

Współpraca transgraniczna w przestrzeni geograficznej i społeczno-gospodarczej napotyka na rozmaite bariery. Bariera – jest to przeszkoda, zapora uniemożliwiająca lub utrudniająca realizowanie, rozpoczęcie lub kontynuowanie określonych czynności dokonujących się w przestrzeni fizycznej. Bariera identyfikowalna jest w konkretnym systemie funkcjonalnym, w konkretnym miejscu i czasie.[295] W efekcie powstania barier przestrzennych pojawiają się odchylenia rzeczywistego układu powiązań od układu regularnego, optymalnego lub najbardziej prawdopodobnego.

Tradycyjnie w nauce geografii bariery (często są utożsamiane z granicami) dzieli się na naturalne i sztuczne, nie będące wytworem przyrody. A. Łukaszewicz wprowadza szerszy podział rodzajowy, wyróżniając bariery: naturalne, demograficzne, ekonomiczne, społeczne oraz organizacyjno-instytucjonalne[296]. W realnych procesach przestrzennych najczęściej obserwujemy złożone oddziaływanie różnych barier na stosunki międzynarodowe.

Bariery mogą być formalne i nieformalne. Barierami nieformalnymi są bariery fizjograficzne i kulturowe, formalnymi natomiast bariery polityczne (co jest bliskie pojęciu granicy). Bariery formalne mogą być sformalizowane i niesformalizowane. Bariery formalne i nieformalne są wzajemnie powiązane i zmieniają swój charakter w czasie. Nieformalna bariera fizjograficzna może stać się sformalizowaną granicą polityczną. Po likwidacji granicy natomiast bariera

---

[295] W. Maik, J. Parysek, L. Wojtasiewicz, „Podstawowe zagadnienia identyfikacji barier wzrostu w gospodarce przestrzennej", w: Biuletyn KPZK PAN, 1978, s. 32–33.
[296] A. Łukaszewicz, Przestrzenny wymiar barier wzrostu społeczno-gospodarczego, Białystok 1976, s. 18.
[296] R. Domański, „Procedura typologiczna w badaniach ekonomiczno-geograficznych", w: Przegląd Geograficzny, tom 36, zeszyt 4, 1964, s. 627–660.

staje się znów nieformalna – jednak już nie tylko jako fizjograficzna, ale także kulturowa, społeczna, ekonomiczna, komunikacyjna itp. warunkiem dostatecznie sprawnego funkcjonowania, a tym bardziej rozwoju, regionów peryferyjnych jest ich współpraca z takimi samymi regionami położonymi po drugiej stronie bariery, np. granicy politycznej[297].

Barierą współdziałania w obrębie podstawowych funkcji egzogenicznych jest bowiem z reguły odmienny poziom technologii, inne struktury organizacyjne, różnice kulturowe (nawet przy pierwotnej jednolitości etnicznej), a także inne cele polityki przestrzennej i gospodarczej. Należy zwrócić uwagę na to, że bariery te są w większości skutkiem uwarunkowań pochodzących nie z regionów, tylko z państw, których te regiony są częściami.

Zakres pojęciowy bariery i granicy pokrywa się tylko częściowo, dlatego że bariera ma szersze znaczenie. Granica jest to „bariera sformalizowana". Obecnie granica polityczna jest barierą przestrzenną w stosunku do relacji generowanych przez funkcje zrejonizowane. Dla relacji generowanych przez funkcje niezrejonizowane granica może, lecz nie musi, być barierą przestrzenną.

Waldemar A. Gorzym-Wilkowski podkreśla, iż problem naturalności granic jest od dawna przedmiotem polemik. Autor stwierdza, że w istocie wszystkie granice mają charakter antropogeniczny. W przyrodzie nie ma granic, są one tworem człowieka. Granice nie mające podstaw fizycznych z czasem wtapiają się w krajobraz kulturowy regionu. Są one tym trwalsze, im bardziej widoczne i trwalsze mają ślady – widzialne (krajobraz rolniczy i przemysłowy) i niewidzialne (system wartości i własności).[298]

Najpoważniejszymi barierami ograniczającymi współpracę transgraniczną są różnice wynikające z cech obszarów przygranicznych. Do podstawowych barier w tym zakresie można zaliczyć:

- za najważniejszą barierę współpracy uważa się brak środków finansowych. Utrudnia w sposób zasadniczy nawiązywanie kontaktów z dalej położonymi partnerami. Najwięcej środków finansowych przeznaczonych na współpracę międzynarodową jest ochrona środowiska. Formami współpracy, na które przeznacza się najwięcej środków są szkolenia, seminaria i warsztaty. Ta sytuacja może mieć znaczący wpływ ujemny dla rozwoju współpracy transgranicznej;

---

[298] Waldemar A. Gorzym-Wilkowski, „Region transgraniczny na tle podstawowych pojęć geograficznych – próba syntezy". W: „Przegląd geograficzny", tom 77, zeszyt 2, 2005, s. 239.

- brak wykwalifikowanych pracowników, lub pracowników w ogóle, brak znajomości języków obcych;
- brak równorzędności między partnerami. Chodzi o nieporównywalne struktury administracyjne pod względem wielkości potencjału społecznego, gospodarczego a przede wszystkim zakresu kompetencyjnego w dziedzinie współpracy transgranicznej;
- brak jednoznacznego określenia kompetencji władz lokalnych w nawiązywaniu współpracy transgranicznej. Chodzi o to, aby przepisy nie krępowały możliwości nawiązywania ścisłych związków, aby podmioty prawa mogły efektywnie wykorzystywać szansę związaną ze współpracą;
- odmienność systemów gospodarczych i tempa transformacji systemowej,
- zróżnicowany poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i zagospodarowania przestrzennego obszarów przygranicznych;
- słabo rozwinięta infrastruktura transgraniczna, a zwłaszcza mała ilość przejść granicznych i ich standard techniczny;
- słaba dostępność komunikacyjna przejść granicznych. Wynika ona ze słabej spójności sieci transportowej oraz niewydolności układu komunikacyjnego. Istniejąca przed wojną sieć transportowa przecięta została granicami politycznymi w wyniku czego w obszarach przygranicznych powstały liczne podukłady, izolowane miejscowości, które nie posiadają bezpośrednich połączeń, które zostały po drugiej stronie granicy. Aby poruszać się pomiędzy miastami transgranicznymi należy często cofnąć się w głąb kraju. Mała gęstość sieci, a zwłaszcza ich jakość sprawia, że drogi dojazdowe do przejść granicznych są niewydolne, a to z kolei ogranicza dostępność tych obszarów, zwłaszcza dla współpracy regionów transgranicznych;
- ograniczenia natury społecznej, między innymi negatywne stereotypy, słaba znajomość języka sąsiadów, nie rozwiązany problem wzajemnego uznawania świadectw szkolnych i matur.

„Bariery utrudniające współpracę transgraniczną – pisze M. Strzelczyk - należy usuwać lub zmniejszać ich negatywne oddziaływanie. Mogą one stać się poważnym zagrożeniem dla współpracy i integracji ze strukturami Unii

Europejskiej"[299]. Pierwsze oznaki tych zagrożeń są już widoczne. Według autora obszary przygraniczne dysponują obecnie wieloma walorami i atrybutami zwiększającymi szanse rozwojowe. Do najatrakcyjniejszych można zaliczyć:

- korzystne położenie geograficzne. Do niedawna peryferyjne obszary na granicy zachodniej poprzez aktywną współpracę uzyskały tak konieczną korzystną rentę położenia. Znajdują się one w strefie krzyżujących się wpływów dużych ośrodków rangi europejskiej (Berlina, Drezna, Poznania, Wrocławia), znajdują się na przecięciu ważnych dróg o znaczeniu europejskim łączących krańcowe punkty kontynentu;
- zasoby i warunki naturalne. Za kilka lat prawdopodobnie cały obszar zachodniego pogranicza znajdzie się w zasięgu oddziaływania dużej aglomeracji berlińskiej. Duże zasoby surowców budowlanych mogą być eksploatowane dla potrzeb Berlina jak i budowanych autostrad;
- dobre ukształtowanie stosunków ludnościowych. Przejawia się to w młodszej strukturze ludności, wyższym przyrostem naturalnym;
- niskie ceny wielu towarów i usług co stanowi podstawę tak żywiołowego rozwoju handlu przygranicznego, a co za tym idzie wzrostu dochodów ludności i aktywizacji współpracy transgranicznej;
- możliwość korzystania ze środków pomocowych Unii Europejskiej;
- napływ kapitału i technologii na obszary przygraniczne.

Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, polska wschodnia granica stała się jednocześnie granicą całej Unii, dlatego współpraca z regionami z państw wschodnioeuropejskich nabrała nowego znaczenia. Konieczny jest rozwój współpracy przygranicznej, rozbudowa infrastruktury granicznej i służącej ochronie środowiska, jak również przekazanie polskich doświadczeń regionom wschodnich sąsiadów Polski.

Wzrost znaczenia likwidacji barier we współpracy transgranicznej wynika z faktu, iż na polskie struktury administracyjne nałożona została ważna rola realizacji Europejskiej Polityki Sąsiedztwa na odcinku granicy zewnętrznej Unii. W dobie globalizacji Istnieje potrzeba zacieśnienia współpracy transgranicznej, zwłaszcza na szczeblu regionalnym i lokalnym. Współpraca ta powinna obejmować zagadnienia związane z:

- gospodarką;

---

[299] Marcin Strzelczyk, Współpraca transgraniczna Polski i Niemiec, konferencja nt. Rola samorządności lokalnej w integracji europejskiej, organizowana przez Gminę Polkowice oraz Instytut Kształcenia Zawodowego w Warszawie, 14 września 1998, Polkowice.

- ochroną środowiska;
- wspólnymi inicjatywami wykorzystania środków europejskich;
- infrastrukturą transportową;
- koordynacją działań związanych z planowaniem przestrzennym.
- kulturą.

Likwidacja barier we współpracy transgranicznej ma wpływ na rozwój ekonomiczny i gospodarczy regionów przygranicznych. W tej dziedzinie szczególnie istotna jest współpraca w zakresie:

- rozwoju powiązań komunikacyjnych o charakterze lokalnym i regionalnym;
- rozwoju infrastruktury instytucjonalnej (np. wymiana informacji, organizacja wspólnych szkoleń, seminariów);
- koordynacji realizacji inwestycji o znaczeniu transgranicznym (w celu zapobieżenia podwajaniu kosztów związanych z budową nowych obiektów w sytuacji gdy podobne powstają również po drugiej stronie granicy).

Priorytetem pozostaje potrzeba wspólnego rozwiązywania problemów ekologicznych, które ze swej natury mają charakter transgraniczny (np. współpraca przeciwpowodziowa na rzece Odrze), czy też wspólnego, kompleksowego zwalczania patologii społecznych, szczególnie groźnych na terenach peryferyjnych, jakimi często są regiony przygraniczne.

4.3. Polska w międzynarodowej koalicji przeciwko terroryzmowi

Zagrożenie terroryzmem jest ściśle związane z problematyką zarządzania kryzysowego oraz infrastruktury krytycznej. Nie każde zdarzenie stwarzające zagrożenie życia, zdrowia lub mienia jest sytuacją kryzysową, lecz każdy akt terroru stwarza sytuację kryzysową. Obecna forma terroryzmu międzynarodowego oddziałuje na całe społeczeństwa, dlatego zarządzanie kryzysowe w związku z aktem terroru jest sprawą o wadze państwowej i dotyczy wszystkich struktur państwa.

Przygotowanie poszczególnych służb, opracowanie szczegółowych algorytmów współdziałania na wypadek zdarzenia terrorystycznego nie może być odłączone od całego procesu przygotowań w kraju na wypadek sytuacji kryzysowej. Wynika to nie tylko z konieczność koordynacji współpracy służb

podległych MSWiA z innymi służbami mającymi w zadaniach przeciwdziałanie i likwidację sytuacji kryzysowej, ale także normy NATO i UE.

Już wspominaliśmy, że istota zmian cywilizacyjnych w środowisku bezpieczeństwa polega na przesuwaniu się punktu ciężkości z zagrożeń klasycznych, których znaczenie się zmniejsza, na zagrożenia nietypowe, zaś źródłem są trudne do zidentyfikowania podmioty pozapaństwowe. Najpoważniejsze niebezpieczeństwo wśród nowych zagrożeń dla systemu międzynarodowego i bezpieczeństwa Polski, stwarza zorganizowany terroryzm międzynarodowy. Ryszard Zięba zwraca uwagę na to, że *„Terroryzm, jeśli nawet nie ma na celu destabilizacji międzynarodowej, to z racji jego rozprzestrzeniania się poprzez granice przenosi przemoc, strach i niepewność – czyli jest zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*"[300].Jego działania wymierzone są m.in. w wartości, instytucje i interesy państw strefy euroatlantyckiej. Działania te przygotowuje się z użyciem nowoczesnych technik komunikacyjnych, wykorzystując łatwość przemieszczania się i prowadzenia operacji finansowych.

Zagrożeniem dla poszczególnych państw, regionów, a także całej cywilizacji judeochrześcijańskiej stała się niekontrolowana proliferacja broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia. Nadal prowadzone są w kilku państwach programy zmierzające do stworzenia potencjału broni masowego rażenia oraz programy systemów rakietowych, które sprawiają, że terytorium Polski może znaleźć się w najbliższych latach w zasięgu rakiet balistycznych spoza Europy. Zagrożenie to wzrasta ze względu na coraz bardziej realną możliwość wejścia w posiadanie tego rodzaju broni i środków jej przenoszenia przez organizacje terrorystyczne oraz przestępcze.

Zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego kraju jest zorganizowana przestępczość międzynarodowa, z uwagi na jej działalność (przemyt broni, niebezpiecznych materiałów, narkobiznes) oraz sposób działania (korupcja, pranie brudnych pieniędzy, destabilizacja systemu finansowego). Ze względu na tranzytowe położenie, obszar Polski staje się przedmiotem rosnącego zainteresowania zorganizowanych międzynarodowych grup przestępczych.

---

[300] R. Zięba, Bezpieczeństwo a terroryzm – aspekty teoretyczne, w: Krzysztof Kowalczyk, Wiesław Wróblewski (red.), Terroryzm. Globalne wyzwanie, Toruń 2006, s. 34.

4.3.1. Cywilizacyjne uwarunkowania międzynarodowego terroryzmu na przełomie XX i XXI wieków

Terroryzm jest zorganizowanym działaniem grup lub organizacji mającym na celu wymuszenie od władz państwowych lub społeczeństwa ustępstw, różnych świadczeń, podjęcie lub zaniechanie jakichś działań, najczęściej ze szkodą dla innych. Andrzej S. Przepieździecki podkreśla, że bardzo wielu ludzi świata arabskiego i wśród ludzi biednych, i wśród ludzi ogromnie bogatych są zwolennikami terroryzmu. Rzucą oni do walki to co mają: biedni swoje życie, bogaci swoje pieniądze, które postarają się wykorzystać jak najbardziej efektywnie. Ponieważ dotychczasowe działania terrorystów nie przyniosły zamierzonych rezultatów, sięgną oni po rozwiązania niekonwencjonalne. Zdaniem autora, stanowimy potencjalny cel ataku. *„Nam się wydaje, że działania terrorystów są łatwe. Tak nie jest nawet w odniesieniu do dotychczasowych metod (Madryt, Londyn) a cóż dopiero w odniesieniu do działań niekonwencjonalnych.* (...) *Jeśli zaś chodzi o kierunki tego niekonwencjonalnego progresu działań terrorystycznych, to na pewno będzie to broń masowego rażenia, bo po prostu innych możliwości skutecznego działania na dużą skalę nie ma. W tej dziedzinie wiadomo powszechnie, że zaatakowanie bezpośrednio kulturami bakteryjnymi jest trudne, a wirusami bardzo trudne"*[301].

Biedną cywilizację islamską cechują:

- kryzys, niedorozwój ekonomiczny, głębokie rozwarstwienie społeczne, dotkliwe poczucie głębokich nierówności społecznych;
- alienacja elit, istnienie kast militarnych lub wojskowo-biurokratycznych, niedrożne mechanizmy kooptacji i komunikacji;
- anomia mas, spowodowana biedą, brakiem mechanizmów partycypacji i socjalizacji politycznej, brakiem oświaty;
- brak lub ograniczone występowanie desygnatów Trzeciej Fali – infrastruktury informacyjnej i gospodarczej na odpowiednim poziomie (wyjątek: sektor militarny).

Fasadowość systemów partycypacji politycznej sprawia, iż w społeczeństwach o niskim poziomie kultury politycznej, pozbawionych liderów społecznych, świadomość ludzi kształtuje zredukowana do wymiaru ideologii religia, wypełniająca wraz z uproszczoną wizją świata następujące funkcje:

---

[301] Andrzej S. Przepieździecki, Terroryzm - ciąg dalszy, w: http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4237

- deskryptywną – objaśnia rzeczywistość;
- afiliacyjną – redukuje anomię, wytwarza poczucie siły, wspólnoty i wpływu;
- socjalną – religijne instytucje charytatywne stanowią jedyny zrąb systemu zabezpieczenia społecznego;
- socjalizacji politycznej – wyjaśnia świat w kategoriach ideologii fundamentalizmu, buduje w masach poparcie dla fundamentalistycznego programu politycznego;
- rekrutacyjną – kręgi duchowne stanowią jedyną alternatywę wobec wojska, skąd rekrutują się elity intelektualne i polityczne[302].

Fundamentalizm muzułmański, będący formułą ideologicznej legitymizacji islamskiego terroryzmu, jest ruchem religijnym. Jego przedstawiciele akcentują nadrzędność tradycji religijnej, niechęć do zmian społecznych, gdyż są one pojmowane jako naruszenie tożsamości wyznaniowej, nastawieni negatywnie do tendencji modernizacyjnych, postulującym oparcie państwa na zasadach prawa religijnego. Do współczesnych nurtów islamskiego fundamentalizmu zalicza się: sunnizm, szyizm, wahabizm i nurt inspirowany przez Stowarzyszenie Braci Muzułmańskich. Wśród wspólnych cech głównych nurtów fundamentalizmu islamskiego można wymienić: czerpanie inspiracji z Koranu, dumę z przeszłości, upolitycznienie religii, nastawienie antyzachodnie. Wielkie znaczenie mają muzułmańskie koncepcje wspólnoty wiernych i jedności świata, podzielonego na dom pokoju i dom wojny. Do podstawowych celi fundamentalizmu można zaliczyć: zapewnienie tożsamości, integrację, zniesienie zależności od zachodu, stworzenie nowego ładu ekonomicznego, ustanowienie nowego ładu społecznego.

Aktów spektakularnej przemocy dokonują arabscy radykałowie, którzy potrafią posługiwać się nowoczesną technologią. Wychowani w kulcie tradycji, silnie odczuwają kompleks cywilizacyjny, dlatego pragną ją zredukować poprzez działanie przeciwko materialistycznej i imperialistycznej cywilizacji Zachodu. Inspirację znajdują w instrumentalnie zideologizowanej religii, zaś ideologowie przemocy dostarczają im narzędzi. Fanatyczne zaplecze społeczne terrorystów tworzy islamska biedota wielkich miast regionu, pozbawiona pracy i perspektyw, bezpośrednio odczuwająca na sobie wszelkie słabości i dysfunkcje rzeczywistości w regionie, podlegająca manipulacji ze strony radykałów.

---

[302] Andrzej Pietrzak, Nowe oblicze terroryzmu, w: http://www.paneuropa.l.pl/index.php3?id=1063721220

Samuel P. Huntington do głównych przyczyn antagonizmu pomiędzy krajami islamu a światem Zachodu zalicza:

- bezrobotnych *„luźnych ludzi”*, stanowiących bazę rekrutacyjną;
- ruch odrodzenia islamu, przywracający poczucie wartości własnej cywilizacji;
- działania Zachodu, takie jak nadawanie zachodnim wartościom i instytucjom wymiaru uniwersalnego;
- demonstrowanie przewagi militarnej i ekonomicznej, interweniowanie w konflikty w świecie muzułmańskim – budzą silne resentymenty;
- zaostrzenie konfliktu przez upadek socjalizmu – wspólnego wroga Zachodu i islamu;
- intensyfikację kontaktów (globalizacja, migracje) pogłębiła poczucie tożsamości i odmienności.[303]

Andrzej Pietrzak broni tezy, iż podjęcie działań kryptomilitarnych nastąpiło wobec bankructwa innych formuł skutecznej artykulacji interesów. Zawiodły próby integracji politycznej krajów regionu, a także spoiwa w postaci nośnej ideologii. Wielkie idee - socjalizmu, państwa świeckiego, nacjonalizmu, niezaangażowania, globalizacji - pozostawiły gorycz i niesmak. Nie zdała egzaminu koncepcja budowy świeckiego, kosmopolitycznego społeczeństwa obywatelskiego. Kraje regionu nie były w stanie wygenerować efektywnych instytucji współpracy gospodarczej, znieść hamujące rozwój narodowych gospodarek ograniczenia i dysproporcje. Modernizacja, rozumiana jako westernizacja jest odrzucana a priori, co powoduje niedostosowanie do mechanizmów gospodarki globalnej. Kraje aspirujące do przywództwa, demonstrujące militarno-ideologiczną witalność, sięgające po prymat w regionie, poniosły klęski w starciu ze światem Zachodu (Egipt, Syria z Izraelem, Irak z USA).

Od końca XX wieku obserwujemy jakościowe zmiany w arsenale grup terrorystycznych. Dotąd, na wyposażeniu ich była głównie broń konwencjonalna. Jest ona stosunkowo łatwa do zdobycia i użycia. W ostatnim czasie niektóre grupy terrorystyczne wykazują zainteresowanie w uzyskaniu broni masowego rażenia. Pod pojęciem broń masowego rażenia rozumie się *„broń jądrową, chemiczną, biologiczną i radiologiczną (...) powoduje ona masowe rażenie ludzi i zwierząt,*

---

[303] S.P.Huntington, Zderzenie Cywilizacji, Warszawa 1998, s.41.

masowe zniszczenie i skażenie infrastruktury, terenu i pokrycia roślinnego na dużych obszarach."[304]

Andrzej S. Przepieździecki broni tezy, że terroryzm powstał wskutek normalnego toku rozwoju cywilizacyjnego. *„Każda cywilizacja rozwija się w sposób podobny do życia jednostki: dzieciństwo — wiek męski - uwiąd starczy — śmierć. Ten ostatni etap na zasadzie praw dżungli - silniejszy (młodszy) zjada słabszego".* Czyli likwidacja wyższej cywilizacji wskutek ataków licznych przedstawicieli niższej cywilizacji to normalny skutek i naturalna kolejność rozwoju społecznego.

Jeszcze w latach 70-tych i 80-tych – jak zauważa Andrzej Pietrzak - większość aktywnych organizacji terrorystycznych miała jasne cele polityczne. Terroryści starali się tak pokierować swymi akcjami, by zyskać zainteresowanie dla swej sprawy, nie powodując międzynarodowego potępienia. Obecnie ataki terrorystyczne stają się coraz bardziej śmiercionośne. Mają one na celu zabicie dużej liczby osób. W latach 90-tych nastąpił spadek liczby ataków terrorystycznych, ale prawdopodobieństwo spowodowania śmierci lub ran przez zamach terrorystyczny było o 20 procent większe[305].

Terroryści zwracają się przeciwko światowym mocarstwom. Czynnikiem, który w istotny sposób zwiększa skalę następstw ataków terrorystów jest wykorzystywanie przez grupy terrorystyczne nowych środków oddziaływania. Chodzi tu przede wszystkim o możliwość wykorzystania broni masowego rażenia oraz środków walki cybernetycznej. W obliczu rozwoju techniki wojskowej i systemów informacyjnych, dla grup terrorystycznych i wspierających je państw, dużo łatwiejsze i efektywniejsze jest dokonanie ataku pośredniego i asymetrycznego.

Postęp technologiczny przyniósł oprócz niewątpliwych korzyści dla gatunku ludzkiego, także niebezpieczeństwo. Konsekwencją nadejścia ery informacji, której symbolami stały się komputer i Internet, jest zmniejszenie siły państw i organizacji oraz zwiększenie możliwości jednostek i małych grup. Największe z grup terrorystycznych stwarzają dziś większe zagrożenie, niż niektóre z państw posiadających w swym arsenale rakiety balistyczne. Wspierane przez państwa grupy terrorystyczne mogą spowodować masowe ofiary ludzkie.

Grupy terrorystyczne nie wspierane przez państwa, napotykają trudności natury technologicznej, dlatego że uzyskanie niewielkiej ilości większości środków

---

[304] Encyklopedia techniki wojskowej pod red. Jerzego Modrzewskiego, Wyd. MON 1987.
[305] Andrzej Pietrzak, Nowe oblicze terroryzmu, w: http://www.paneuropa.l.pl/index.php3?id=1063721220

biologicznych czy chemicznych nie sprawia problemów, to jednak uzyskanie ich w ilości wystarczającej do użycia, jest już bardzo trudne.

W przypadku broni biologicznej uzyskanie jej jest możliwe w sposób naturalny lub poprzez hodowlę laboratoryjną. Z kolei wytworzenie większej ilości broni chemicznej wymaga posiadania odpowiedniej infrastruktury i znajomości skomplikowanych procesów technologicznych. Problemem jest tu również konieczność posiadania środków przenoszenia, czy to w postaci specjalnej amunicji, czy też urządzeń do dyspersji. Trudności te sprawiają, iż uzyskanie takich środków jest możliwe tylko dla państw lub grup terrorystycznych posiadających odpowiedni potencjał.

Jeśli chodzi o zagrożenie bronią jądrową, czy radiologiczną, to jej uzyskanie jest jeszcze bardziej trudne, gdyż wymaga posiadania odpowiednich urządzeń. W tym przypadku możliwe jest jedynie wejście w jej posiadanie, poprzez zakup skradzionych bomb walizkowych lub niewielkich ilości materiałów rozszczepialnych.

Spośród biologicznych środków bojowych najbardziej prawdopodobne jest użycie ospy, dżumy, wąglika i jadu kiełbasianego. Te środki mogą być rozprzestrzeniane w postaci aerozolu, a stopień ich śmiercionośności oscyluje w granicach 30-80%. Ospa i wąglik są szczególnie atrakcyjne ponieważ są łatwe w produkcji i trudne do likwidacji. Bakterie wąglika giną po 1-minutowym gotowaniu w autoklawie o temperaturze 120º C, natomiast w warunkach naturalnych mogą przetrwać w uśpieniu do 20 lat.

Terroryzm z użyciem broni biologicznej jest obecnie faktem. Do 2000 roku stwierdzono 51 przypadków bioterroru. Akty te jednak jak dotąd nie spowodowały znacznej liczby ofiar.

W związku z coraz większym niebezpieczeństwem ataku terrorystycznego z użyciem broni biologicznej ważne jest odpowiednie przygotowanie systemu reagowania kryzysowego.

Rozwój technologiczny następuje również w obszarze broni biologicznej. W perspektywie najbliższych lat przewiduje się wprowadzenie do arsenału biologicznego takich nowości jak:

- binarna broń biologiczna – połączenie dwóch środków biologicznych wirus + wirus pomocniczy np. WZW typ D + dżuma, dyzenteria;

- nowo wytworzone geny czy też inne formy życia – syntetyczne geny, sieci genowe. Ich wytworzenie byłoby możliwe dzięki inżynierii genetycznej;
- bronie genowe – użycie wirusów czy też innych nośników dla zmiany kodu genetycznego zaatakowanego organizmu;
- niewidzialne wirusy – egzystujące wewnątrz organizmu ludzkiego i ewoluujące po kilkunastu latach w śmiercionośne formy[306].

Jesteśmy świadkami nadejścia ery informacji. Rozwój nowych technologii w widoczny sposób wpływa na światową gospodarkę, jakość życia ludzi, bezpieczeństwo każdego państwa etc. Jednak informatyzacja świata i wprowadzanie nowych technologii również powodują zagrożenia. Głównym celem cyberataków terrorystycznych będą systemy sterowania głównymi elementami infrastruktury państwa. Cyberterroryści mogą spowodować chaos poprzez:

- niszczenie systemów telefonów alarmowych takich jak 911 czy 112 (istnieją potwierdzone przypadki takich działań);
- sterowanie nadajnikami stacji radiowych i telewizyjnych i nadawanie komunikatów mających powodować panikę wśród ludności;
- zmianę tras pociągów prowadzące do katastrof o trudnych do przewidzenia skutkach;
- niszczenie archiwów bankowych, stanów kont, systemu kredytowego.
- powodowanie awarii w elektrowniach i fabrykach chemicznych, rafineriach;
- uszkodzenie sieci rurociągów paliwowych i tym samym wywołanie oprócz zniszczeń materialnych, także kryzysu paliwowego.

Według Agencji Ochrony Systemów Informacyjnych, Pentagon stał się obiektem przeszło 250.000 ataków wymierzonych w jego tajne zasoby, z czego 160.000 powiodło się[307].

Nie potrafimy przewidzieć jak rozwiną się możliwości techniczne ekstremistów i grup terrorystycznych w ciągu następnych lat. Można natomiast – twierdzi Andrzej Pietrzak - określić przemiany technologiczne, które mogą zwiększyć efektywność ataków asymetrycznych i terrorystycznych. Między innymi:

1. *Zwiększenie wrażliwości ważnych obszarów infrastruktury państwa.*

---

[306] Andrzej Pietrzak, „Nowe oblicza terroryzmu", w: Wiedza Obronna 2002 nr 1, s. 24-34.
[307] Andrzej Pietrzak, Nowe..., op. cit., s. 28.

2. *Systemy finansowe, komunikacyjne, użyteczności publicznej i transportu są dużo bardziej zintegrowane niż w przeszłości. Tworzone są narodowe czy nawet regionalne systemy obsługi tych obszarów działalności publicznej, zastępujące twory bardziej autonomiczne. To w znaczący sposób zwiększa spektrum zagrożeń dla współczesnego państwa.*
3. *Systemy informacyjne tworzą nowe zagrożenia. Mimo rzeczywistego wzrostu zagrożeń związanych ze zwiększeniem integracji systemów, widoczne jest przecenianie jednych zagrożeń i niedocenianie innych. Przykładem jest zwiększająca się obawa związana ze stosowaniem Internetu. Systemy informacyjne stały się ważną gałęzią infrastruktury państwa i stąd przeprowadzane wirtualnie cyberataki mogą być bardziej zabójcze niż zastosowanie ładunków wybuchowych.*
4. *Niedocenianym środkiem walki, który może również znaleźć się na wyposażeniu grup terrorystycznych jest broń elektromagnetyczna. Zastosowanie jej mogłoby w dużym stopniu sparaliżować działanie lokalnych społeczności, a nawet całych państw.*
5. *Wprowadzanie nowych generacji broni chemicznej i biologicznej.*[308]

Rozwój technologii produkcji kolejnych generacji broni masowej zagłady powoduje konieczność rozwoju nowych form zabezpieczenia i wykrywania bardziej nowocześniejszych środków. Chemiczny i biologiczny wyścig zbrojeń prowadzi do wytwarzania środków chemicznych trudnych do dekontaminacji, czy też wirusów-hybryd łączących w sobie śmiercionośny efekt kilku z nich i w ten sposób owocujących nawet stuprocentową śmiertelnością. [309]

Zwiększyło się zagrożenie związane z użyciem przez terrorystów broni jądrowej. Obawy budzi możliwość jej proliferacji z krajów niestabilnych (Pakistan), czy też przeżywających trudności ekonomiczne (Korea Północna). Posiadanie przez kraje Trzeciego Świata broni nuklearnej może spowodować wzrost świadomości technologicznej na jej temat wśród grup terrorystycznych a także łatwość pozyskania przez nie wykwalifikowanych pracowników.

Dużo większe niebezpieczeństwo wiąże się z wykorzystaniem broni radiologicznej (tj. świadomym rozpowszechnieniem odpadów promieniotwórczych i zanieczyszczeniem w ten sposób powietrza czy też ujęć wody). Taki atak byłby

---

[308] Andrzej Pietrzak, Nowe..., op. cit., s. 33.
[309] Krzysztof Maryl, Cywilizacyjne uwarunkowania terroryzmu w krajach islamu, w: http://www.paneuropa.l.pl/index.php3?id=1064258843

praktycznie niemożliwy do wykrycia, a jego efekty wystąpiłyby w długim okresie w postaci ewentualnych zmian genetycznych populacji.

Możliwość wykorzystania mediów i efektu psychologicznego zastosowania nowych rodzajów broni. W sytuacji zastosowania nawet ograniczonego ataku z użyciem broni masowej zagłady czy też ataku informacyjnego na ważne obiekty strategiczne, czy też centra władzy, dużo większe straty są zadawane w postaci efektu psychologicznego czy też politycznego. Wiąże się to też z możliwym załamaniem rynków finansowych wskutek takiego ataku. Zasięg oddziaływania psychologicznego takiego ataku zwiększa jeszcze rozwój mediów masowych, Internetu i telewizji satelitarnej.

4.3.2. Globalna strategia zwalczania terroryzmu

Proces globalizacji powoduje powstanie nowych wyzwań przed polityką zagraniczną Polski XXI wieku. Jest on złożony i ma rozmaite pozytywne i negatywne konsekwencje. Zwolennicy globalizacji uważają, że sprzyja ona rozwojowi gospodarek narodowych, doprowadza do wyrównania różnic między poszczególnymi państwami i regionami, dlatego Polska powinna aktywnie uczestniczyć w integracji światowej gospodarki i kultury. Ich zdaniem globalizacja może być oparta na sieci umów internarodowych, na podstawie których można eliminować wyżej wymienione patologie. Sceptycy twierdzą, że globalizacja spowoduje zagrożenia dla ładu międzynarodowego w postaci nielegalnych migracji, niszczenia środowiska, handlu bronią i narkotykami, rozprzestrzeniania się chorób cywilizacyjnych, dlatego polska polityka zagraniczna powinna zwalczać te problemy.

Jednym z priorytetowych zadań, które stoją przed polską polityką zagraniczną w nowym stuleciu jest włączenie się w walkę z międzynarodowym terroryzmem. Sekretarz Generalny NZ powołał do życia (na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa) Komitet Antyterrorystyczny oraz Grupę roboczą ds. wypracowania przez NZ polityki wobec terroryzmu.

Polska aktywnie uczestniczy w globalnej koalicji antyterrorystycznej. 6 listopada 2001 roku w Warszawie zorganizowano konferencję międzynarodową z udziałem szefów 16 państw Europy Środkowo-Wschodniej. W trakcie Konferencji podjęto wspólną deklarację o metodach walki z terroryzmem. Ustalono zasady współpracy regionalnej w zakresie wymiany informacji i wywiadu,

wypracowania jednolitych reguł kontroli paszportowej, wdrażania systemu monitorowania. Zapowiedziano dzielenie się doświadczeniami w dziedzinie szkolenia jednostek antyterrorystycznych.

W trakcie prac Grupy roboczej ds. wypracowania przez Narody Zjednoczone polityki wobec terroryzmu nakreślono kierunki działań, mające na celu zapobieganie terroryzmowi[310]. Opracowane zostały również rekomendacje, dotyczące działań mających na celu:

- zniechęcanie grup do podejmowania działalności terrorystycznej;
- zakazanie osobom, obywatelom i grupom dostępu do środków mogących służyć do przeprowadzania aktów terroru;
- wspieranie wysiłków ukierunkowanych na jak najszerszą współpracę międzynarodową w walce z terroryzmem.

W opracowanej przez Grupę strategii zwalczania terroryzmu określono pięć kluczowych elementów, które jednocześnie stanowią jej filary, mianowicie:

- zniechęcić ugrupowania do stosowania aktów terroru;
- pozbawić terrorystów środków potrzebnych do przeprowadzenia ataku;
- powstrzymać państwa przed wspieraniem ugrupowań terrorystycznych;
- rozwinąć zdolności państw do zapobiegania terroryzmowi;
- chronić prawa człowieka w kontekście terroryzmu i zwalczania terroryzmu.

Strategia stanowi spójne podejście do zwalczania terroryzmu, pozwalające na prowadzenie prewencyjnych i operacyjnych działań. Zawiera cele, które mają podtrzymywać wolę polityczną państw członkowskich do kontynuowania globalnego programu walki z terroryzmem. Strategia jest wsparciem dla rządów państw w ich działaniach związanych ze zwalczaniem terroryzmu na poziomie krajowym, regionalnym i globalnym.

Zdaniem autorów Strategii, Narody Zjednoczone powinny zwrócić szczególną uwagę krajów członkowskich na ratyfikację i wprowadzenie w życie 12 istniejących konwencji antyterrorystycznych, w szczególności Konwencji o zwalczaniu finansowania terroryzmu z 1999 roku oraz zwrócić uwagę na następujące kwestie:

1. We wszelkich działaniach podejmowanych przez ONZ w ramach walki ze światowym terroryzmem kłaść nacisk na ochronę praw człowieka. Dlatego

---

[310] Globalna strategia walki z terroryzmem, w: http://www.unic.un.org.pl/terroryzm/glob_strategia.php

w Strategii podkreśla się wagę istnienia niezależnego systemu sądownictwa które służy ochronie tych praw. W tym celu Departament Informacji Publicznej (Department of Public Information) w porozumieniu z Biurem Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka (Office of the UN High Commissioner for Human Rights) powinien publikować kluczowe prawoznawstwo dotyczące ochrony praw człowieka w kontekście międzynarodowego terroryzmu. Pozwoli to zarówno Rządom jak i organizacjom zajmującym sie prawami człowieka na wykorzystanie tych materiałów.

2. Wysoki Komisarz NZ ds. Praw Człowieka (UN High Commissioner for Human Rights) powinien odbyć konsultacje z międzynarodowymi, regionalnymi oraz pozarządowymi organizacjami zajmującymi się prawami człowieka w kwestii dotyczącej walki z globalnym terroryzmem. Biuro Wysokiego Komisarza powinno także w maksymalnym stopniu wykorzystać swoje terenowe agendy i miejscowych specjalistów ds. praw człowieka.
3. Organizacja Narodów Zjednoczonych, pod przewodnictwem Sekretarza Generalnego powinna dostarczyć jasny przekaz, iż:
   - wykorzystanie ludności cywilnej do własnych partykularnych interesów jest naganne;
   - siły zbrojne mogą zostać użyte tylko i wyłącznie w sytuacjach wynikających z zapisu w Karcie NZ;
   - rządy muszą zapewnić swoim obywatelom prawo do swobodnego wyrażania opinii;
   - bezpieczeństwo wewnętrzne nie może zostać osiągnięte kosztem praw człowieka;
   - Departament Informacji Publicznej ONZ (Department of Public Information) powinien opracować strategię dotarcia do społeczności lokalnej, najbardziej podatnej na ewentualną agitację ze strony organizacji terrorystycznych. Szczególny nacisk należy położyć na wzmocnienie roli Ośrodków Informacji ONZ w krajach arabskich.
4. Działania Organizacji Narodów Zjednoczonych w walce z terroryzmem powinny być promowane głównie poprzez:

- informowanie o pracach Komitetu Antyterrorystycznego (Counter Terrorism Comittee) w celu przedstawienia pozytywnych przykładów pracy Komitetu;
- informowanie o pracach agend ONZ w kontekście walki z terroryzmem, w celu wyeksponowania inicjatyw edukacyjnych, ukierunkowanych na zwiększanie świadomości społecznej, tolerancji i szacunku dla godności ludzkiej, redukując jednocześnie wzajemny brak zaufania pomiędzy stronami konfliktu;
- podkreślanie roli prawa międzynarodowego w zwalczaniu terroryzmu;
- stałe podkreślanie znaczenia walki z terroryzmem we wszelkich działaniach podejmowanych przez ONZ;
- poprawa przepływu informacji pomiędzy poszczególnymi agendami ONZ;
- zakazanie osobom, obywatelom i grupom dostępu do środków mogących służyć do przeprowadzania aktów terroru.

5. Zgodnie z zapisami Strategii wszelkie informacje zebrane przez agendy ONZ mogące zostać wykorzystane w walce z terroryzmem powinny być udostępnione Komitetowi Antyterrorystycznemu (Counter Terrorism Committee). Wpłynie to na poprawę współpracy wewnątrz systemu NZ. Pierwsze międzynarodowe sympozjum pt. „Wkład ONZ w zwalczanie międzynarodowego terroryzmu", które miało miejsce w Wiedniu w lipcu 2002 roku stanowi przykład rozwoju współpracy wewnątrz systemu Narodów Zjednoczonych.
6. Według autorów Strategii, niezwykle istotny jest dialog pomiędzy Wysokim Komisarzem NZ ds. Praw Człowieka (UN High Commissioner for Human Rights) a Komitetem Antyterrorystycznym (Counter Terrorism Committee), w celu zapewnienia przestrzegania praw człowieka we wszelkich działaniach legislacyjnych podejmowanych przez Komitet. Ważna jest także współpraca pomiędzy ONZ a instytucjami Bretton Woods, aby pomóc wprowadzić w życie rekomendacje Komitetu Antyterrorystycznego (Counter Terrorism Committee).
7. W ramach Departamentu Rozbrojeniowego (Department for Disarmament Affairs) należy stworzyć mechanizmy dla oceny ryzyka wystąpienia aktów terroru. Pozwoliłoby to na lepszą koordynację pracy pomiędzy

poszczególnymi agendami ONZ zaangażowanymi bezpośrednio w walkę z terroryzmem tj. Międzynarodową Agencją Energii Atomowej a Radą Bezpieczeństwa NZ lub Komitetem Antyterrorystycznym.

8. Odpowiednie departamenty NZ powinny stworzyć kodeks norm etycznych dla naukowcow zaangażowanych w prace nad bronią. Powstanie kodeksu miałoby na celu przeciwdziałać współpracy takich osób z organizacjami terrorystycznymi.
9. Niezwykle ważną rolą Narodów Zjednoczonych są próby przywrócenia porządku demokratycznego po zakończeniu konfliktów, w celu uniknięcia podstaw do rozwoju grup terrorystycznych. Zaleca się Departamentowi Stosunków Politycznych wspólnie z Centrum ds. Zapobiegania Przestępczości Międzynarodowej stworzenie bazy danych zawierającą przykłady zakończonych sukcesem operacji przywracania pokoju prowadzonych przez NZ. Pozwoliłoby to na wykorzystanie tych informacji w przyszłości przez państwa członkowskie w walce z terroryzmem.
10. W Strategii znalazł się zapis dotyczący przygotowywania misji pokojowych ONZ. Należy zwrócić szczególną uwagę aby mandat operacji pozwalał uczestnikom na zwalczanie zagrożeń związanych z terroryzmem.
11. Biuro ds. Środków Odurzających i Przestępczości (Office on Drugs and Crime) oraz Departament Rozbrojeniowy (Department for Disarmament Affairs) powinny zwrócić uwagę na związki pomiędzy przestępczością zorganizowaną a terroryzmem.

    Głównym aspektem, który się przewija w całym tekście Strategii jest *wspieranie wysiłków ukierunkowanych na jak najszerszą współpracę międzynarodową w walce z terroryzmem.* Autorzy nawołują do wezwania międzynarodowych instytucji finansowych do większego zaangażowania się w walkę z międzynarodowym terroryzmem oraz do współpracy z lokalnymi organizacjami w celu wymiany doświadczeń dotyczących walki z terroryzmem.
12. Departament Stosunków Politycznych (Department of Political Affairs) powinien utrzymywać kontakt z organizacjami na szczeblu lokalnym jak i międzynarodowym aby zagwarantować stałą reprezentację ONZ w trakcie posiedzeń. Należy dbać o współpracę oraz wymianę informacji pomiędzy ONZ a Interpolem.

13. W celu precyzyjnego określenia podziału ról, Departament Stosunków Politycznych powinien zajmować się wyłącznie zagadnieniami strategicznymi i politycznymi odnoszącymi się do walki z terroryzmem, podczas gdy Centrum ds. Zapobiegania Przestępczości Międzynarodowej powinno wspierać kraje członkowskie we wprowadzaniu w życie odpowiednich rezolucji i konwencji antyterrorystycznych. Biuro ds. Prawnych powinno zajmować się wyjaśnianiem wszelkich niejasności prawnych związanych z wyżej wymienionymi Konwencjami.

W odezwie wygłoszonej do Zgromadzenia Ogólnego we wrześniu 2003 roku, Sekretarz Generalny ONZ, Kofi Annan, ostrzegł Państwa Członkowskie, że Organizacja Narodów Zjednoczonych znalazła się na rozdrożu. ONZ może podjąć wyzwanie sprostania nowym zagrożeniom lub stanąć na krawędzi rozpadu w obliczu rosnącej niezgody pomiędzy państwami i podejmowanych przez nie jednostronnych działań. Sekretarz Generalny powołał Panel Wysokiego Szczebla ds. Zagrożeń, Wyzwań i Zmian w celu opracowania nowych polityk i powołania instytucji niezbędnych, by działania Organizacji Narodów Zjednoczonych były skuteczne w dwudziestym pierwszym wieku.

W swoim raporcie Panel Wysokiego Szczebla wyznacza nową wizję bezpieczeństwa zbiorowego w XXI wieku. Wskutek globalizacji duży atak terrorystyczny w jakimkolwiek uprzemysłowionym państwie niesie druzgocące konsekwencje dla milionów ludzi w krajach rozwijających się. Dlatego zapewnienie bezpieczeństwa każdego państwa wymaga współpracy międzynarodowej.

Istnieje sześć grup zagrożeń, którymi powinien zająć się świat już dzisiaj, mianowicie:

- wojny między państwami;
- przemoc wewnątrz państw, w tym wojny domowe, masowe łamanie praw człowieka i ludobójstwo;
- bieda, choroby zakaźne i degradacja środowiska;
- broń nuklearna, radiologiczna, chemiczna i biologiczna;
- terroryzm;
- międzynarodowa przestępczość zorganizowana.

Sprostanie dzisiejszym zagrożeniom zależy od zastosowanych środków prewencyjnych. Walka z ubóstwem nie tylko uratuje życie milionów ludzi, lecz także zwiększy skuteczność państw w walce z terroryzmem, przestępczością zorganizowaną i nasileniem się tych zjawisk. Zapobieganie wojnom wewnątrz

państw i pomiędzy nimi leży w interesie Europy i USA. Zapobieganie rozpowszechnianiu oraz wykorzystywaniu broni nuklearnej, biologicznej i chemicznej jest niezwykle istotne, ponieważ od tego zależy czy nasz świat będzie bezpieczny. Oznacza to konieczność zmniejszenia popytu na taką broń i ograniczenia dostaw materiałów zbrojeniowych. Wiąże się to również z wypełnianiem postanowień istniejących traktatów, w tym negocjacji rozbrojeniowych. Oznacza to także egzekwowanie przestrzegania umów międzynarodowych.

W raporcie Panelu Wysokiego Szczebla ds. Zagrożeń, Wyzwań i Zmian[311] zawarto zalecenia, by stworzyć bodźce dla państw w celu rezygnacji przez nie ze wzbogacania uranu. Zaleca negocjacje nowych ustaleń, które umożliwią Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej pełnić rolę gwaranta dostaw materiałów rozszczepialnych odbiorcom cywilnym po cenach rynkowych. Wzywa Rządy do ustanowienia dobrowolnego, ograniczonego czasowo moratorium na budowanie nowych urządzeń służących do wzbogacania i przetwarzania uranu, i odpowiednich gwarancji dostaw materiałów rozszczepialnych przez obecnych dostawców.

Terroryzm stanowi zagrożenie dla wszystkich państw i dla całej Organizacji Narodów Zjednoczonych. Nowe aspekty zagrożenia, w tym rozwój globalnej siatki terrorystycznej i możliwość wykorzystania przez terrorystów broni nuklearnej, biologicznej i chemicznej wymagają nowego sposobu reagowania. Organizacja Narodów Zjednoczonych nie wykorzystała wszystkich swych możliwości w tym zakresie.

Rozprzestrzenianie się międzynarodowej przestępczości zorganizowanej zwiększa ryzyko wystąpienia innych zagrożeń. Terroryści wykorzystują zorganizowane grupy przestępcze, by przemieszczać pieniądze, ludzi i materiały na całym świecie. Za pomocą grup przestępczych Rządy i ugrupowania militarne sprzedają surowce naturalne w celu finansowania wojen. Korupcja osłabia zdolność państw do ustanowienia rządów prawa. W niektórych przypadkach odpowiedzią na zagrożenia muszą być interwencje zbrojne.

W Karcie Organizacji Narodów Zjednoczonych zostały określone ramy w jakich sytuacjach można użyć siły. Zgodnie z artykułem 51 Karty, państwa posiadają naturalne prawo do samoobrony. Więc państwa mogą podjąć akcje

---

[311] Bezpieczny świat: nasza wspólna odpowiedzialność. Raport Panelu Wysokiego Szczebla ds. Zagrożeń, Wyzwań i Zmian, w: http://www.unic.un.org.pl/dokumenty/raport_bezpieczny-swiat.php

zbrojne w przypadkach, gdy zagrożenie atakiem jest nieuchronne, nie da się go odeprzeć przy użyciu innych metod oraz gdy akcja militarna jest proporcjonalna do skali zagrożenia. Rada Bezpieczeństwa ma uprawnienia do prowadzenia działań prewencyjnych. Państwa, które obawiają się wystąpienia konfliktu w przyszłości, mają obowiązek zgłosić takie obawy Radzie Bezpieczeństwa.

W Raporcie kładzie się nacisk na to, iż należy ponosić odpowiedzialność za ochronę osób cywilnych przed przemocą na dużą skalę. Odpowiedzialność ta spada przede wszystkim na władze państwowe. W sytuacji, gdy państwu nie uda się ochronić ludności cywilnej, społeczność międzynarodowa ma obowiązek podejmować dalsze działania, organizując akcje humanitarne, wysyłając misje monitorujące, stosując nacisk dyplomatyczny oraz, w uzasadnionych przypadkach, użyć siły. W przypadku konfliktu lub użycia siły społeczność międzynarodowa zobowiązana jest również do odbudowy zniszczeń.

Rozmieszczanie sił wojskowych w celu utrzymywania lub wprowadzania pokoju okazało się cennym narzędziem kończenia wojen oraz zapewniania bezpieczeństwa państwom po zakończeniu konfliktu. Mimo to łączna liczba dostępnych żołnierzy misji pokojowych jest zmniejszana. Właściwe wykonywanie zadań związanych z utrzymywaniem pokoju w istniejących konfliktach wymaga podwojenia liczby żołnierzy uczestniczących w misjach pokojowych na świecie. Kraje rozwinięte ponoszą szczególną odpowiedzialność za rozszerzenie działań, które doprowadzą do powstania jednostek wojskowych zdolnych do udziału w operacjach pokojowych. Jeśli mamy poradzić sobie ze stojącymi przed nami wyzwaniami, więcej państw powinno utworzyć kontyngenty gotowe do działań w operacjach pokojowych ONZ, udostępnić transport lotniczy i inne środki strategiczne wspierające misje pokojowe.

Sprostanie tym wyzwaniom wymaga sprawnego funkcjonowania istniejących instytucji Organizacji Narodów Zjednoczonych, w tym Zgromadzenia Ogólnego, jak i Rady Gospodarczej i Społecznej. Poprawa funkcjonowania tych organów umożliwi im skuteczniejsze pełnienie wyznaczonych ról oraz przywrócenie wiarygodności Komisji Praw Człowieka.

W przemówieniu z 10 marca 2005 roku w Madrycie z okazji pierwszej rocznicy zamachów bombowych na pociągi w tym mieście, Sekretarz Generalny Kofi Annan ogłosił propozycje dotyczące całościowej strategii zwalczania terroryzmu. Tym samym wypełnił rekomendacje Panelu Wysokiego Szczebla ds. Zagrożeń, Wyzwań i Zmian. Kofi Annan podkreślił, że terroryzm zagraża

wszystkim państwom i wszystkim narodom, uderza bezpośrednio w podstawowe wartości, których broni Organizacja Narodów Zjednoczonych: rządy prawa, prawa człowieka, ochrona ludności cywilnej, szacunek pomiędzy ludźmi należącymi do różnych wyznań i kultur oraz pokojowe rozstrzyganie konfliktów. *„Dlatego* – stwierdził Sekretarz Generalny ONZ - *Narody Zjednoczone muszą przewodzić w walce z terroryzmem. Potrzebujemy do tego umocowanej prawnie i kompleksowej strategii, którą poprze i wcieli w życie cały świat"*. W tym celu Sekretarz Generalny NZ zwrócił uwagę na następujące kwestie:

- należy zniechęcić niezadowolone grupy społeczne do wyboru terroryzmu jako taktyki działania;
- trzeba pozbawić terrorystów możliwości dokonywania zamachów. Chodzi o to, by utrudnić im podróżowanie, korzystanie z finansowego wsparcia lub nabywanie materiałów nuklearnych lub radiologicznych;
- należy powstrzymać państwa od udzielania pomocy terrorystom. Każde państwo na świecie musi liczyć się z tym, że jeśli okaże terrorystom jakiekolwiek wsparcie, spotka się z surową reakcją całego świata;
- trzeba rozwijać możliwości państw tak, by mogły one przeciwdziałać terroryzmowi. Słabe państwa są wykorzystywane przez terrorystów jako azyle, w których mogą schronić się przed aresztowaniem, a także szkolić i werbować personel. Z tego względu istotną częścią globalnych, antyterrorystycznych działań musi być dążenie do tego, by wszystkie państwa zwiększyły swój potencjał i wykazały większą odpowiedzialność w tej dziedzinie;
- należy bronić praw człowieka i rządów prawa. Terroryzm jest bezpośrednim zagrożeniem dla tych podstawowych wartości. Dlatego nie wolno nam wystawiać ich na szwank, wtedy, gdy odpowiadamy na działania terrorystów. Jeśli to uczynimy, zwycięstwo odniosą terroryści. Zdaniem Sekretarza Generalnego *„Obrona praw człowieka nie jest jedynie dopełnieniem skutecznej strategii walki z terroryzmem. Jest fundamentalną częścią tej strategii"*[312].

8 września 2006 roku wszystkie 192 państwa członkowskie ONZ przyjęły Globalną Strategię Zwalczania Terroryzmu. Po raz pierwszy w historii uzgodniono wspólne stanowisko w sprawie zwalczania terroryzmu. Przyjęcie Globalnej

---

[312] Przemówienie Kofi Anana, Madryt 10 marca 2005 roku, w: http://www.unic.un.org.pl/terroryzm/glob_strategia.php

Strategii Zwalczania Terroryzmu wieńczy lata wysiłków i jednocześnie wypełnia zobowiązanie poczynione przez przywódców państw na Światowym Szczycie we wrześniu 2005 roku. Oficjalnie Globalna Strategia Zwalczania Terroryzmu zaprezentowana została 19 września 2006 roku na spotkaniu wysokiego szczebla Zgromadzenia Ogólnego.

Strategia – w formie rezolucji z załączonym Planem Działania - jest instrumentem wzmacniającym wysiłki w zwalczaniu terroryzmu na poziomie krajowym, regionalnym i międzynarodowym. Przyjmując Globalną Strategię Zwalczania Terroryzmu państwa członkowskie po raz pierwszy uzgodniły wspólne strategiczne i operacyjne podejście w walce z terroryzmem.

Podstawą strategii jest jednoznaczne i bezwarunkowe potępienie terroryzmu we wszelkich jego formach - stosowanego przez kogokolwiek, gdziekolwiek i z jakichkolwiek powodów. W Strategii określono konkretne środki, które mają być podejmowane w celu eliminowania przyczyn rozprzestrzeniania się terroryzmu oraz dla wzmacniania indywidualnej i wspólnej zdolności państw i Narodów zjednoczonych w zapobieganiu i zwalczaniu terroryzmu, chroniąc jednocześnie prawa człowieka i strzegąc rządów prawa.

Nowe ważne inicjatywy zawarte w Globalnej Strategii Zwalczania Terroryzmu dotyczą:

1. Poprawy spójności i skuteczności dostarczania pomocy technicznej w zwalczaniu terroryzmu tak, by wszystkie państwa mogły efektywnie odgrywać w niej swoją rolę.
2. Dobrowolnego organizowania systemów pomocy dla potrzeb ofiar terroryzmu i ich rodzin.
3. Przeciwdziałania zagrożeniu bio-terroryzmem poprzez stworzenie jednolitej bazy danych dotyczącej przypadków użycia środków biologicznych, skoncentrowanie się na ulepszaniu systemów opieki zdrowotnej państw oraz zrozumienie konieczności współpracy najważniejszych instytucji, w celu zapewnienia, iż postęp w dziedzinie biotechnologii nie będzie wykorzystywany na użytek terrorystów, lecz dla dobra publicznego.
4. Angażowania społeczeństwa obywatelskiego, organizacji regionalnych i subregionalnych w walce z terroryzmem oraz rozwijanie partnerstwa z sektorem prywatnym, by zapobiegać atakom terrorystycznym na szczególnie wrażliwe cele.

5. Opracowania innowacyjnych środków przeciwdziałania rosnącemu zagrożeniu użycia Internetu przez terrorystów.
6. Modernizacji systemów kontroli granicznej i celnej oraz poprawa bezpieczeństwa dokumentów podróży, by zapobiegać przemieszczaniu się terrorystów I przenoszeniu nielegalnych materiałów.
7. Wzmacniania współpracy w zwalczaniu procederu prania brudnych pieniędzy i finansowania terroryzmu.

W Strategii podkreślono, że terroryzm nie powinien i nie może być łączony z żadnymi religijnymi, narodowymi, cywilizacyjnymi czy etnicznymi grupami. Państwa odpowiadają za odmawianie terrorystom finansowego i operacyjnego schronienia, powstrzymywanie terrorystów przed naruszaniem instytucji azylu politycznego i pociąganie ich do odpowiedzialności karnej lub zastosowanie postępowania ekstradycyjnego. Poprzez przyjęcie strategii Zgromadzenie Ogólne potwierdziło chęć zwalczania terroryzmu.

4.3.3. Wspólne przedsięwzięcia podejmowane w ramach współpracy transgranicznej Polski z krajami sąsiednimi przeciwdziałające aktom terroryzmu

Wejście Polski do NATO wiązało się z przyjęciem zobowiązań sojuszniczych, które wynikają z Traktatu Północnoatlantyckiego. W artykule 5 dokumentu jest napisane, że *„Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim i dlatego zgadzają się, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, to każda z nich, w ramach wykonywania prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego na mocy artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie jak i w porozumieniu z innymi Stronami, działania, jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego"*[313]. Zobowiązanie zawarte w tym artykule ma charakter nie tylko wojskowy, ale także polityczny. Po 11 września 2001 roku wiele państw wyraziło swoją solidarność z USA. Państwa członkowskie Sojuszu Północnoatlantyckiego wyrażali swoją solidarność

[313] Traktat Północnoatlantycki, sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 roku, w: http://www.prawo.3it.pl/index.php?module=subjects&func=viewpage&pageid=86

przywołując zapisy artykułu 5 Traktatu Północnoatlantyckiego, komunikując w ten sposób organizatorom zamachu, że traktują to wydarzenie jako atak wymierzony we wszystkie państwa członkowskie Sojuszu. W oświadczeniu po raz pierwszy w historii Sojuszu powołano się na wyżej wymieniony artykuł,. Zapoczątkowało to globalną wojnę z terroryzmem.[314]

W listopadzie 2001 roku z inicjatywy Aleksandra Kwaśniewskiego, Prezydenta RP, w Polsce została zorganizowana międzynarodowa konferencja dotycząca zwalczania terroryzmu. Wzięły w niej udział przedstawiciele następujących państw: Republiki Albanii, Bośnii i Hercegowiny, Republiki Bułgarii, Republiki Chorwacji, Czeskiej Republiki, Republiki Estonii, Federalnej Republiki Jugosławii, Litewskiej Republiki, Łotewskiej Republiki, Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii, Republiki Mołdowy, Rzeczpospolitej Polskiej, Rumunii, Słowackiej Republiki, Republiki Słowenii, Ukrainy, Węgierskiej Republiki. Jako obserwatorzy w konferencji uczestniczyli przedstawiciele: Republiki Białorusi, Federacji Rosyjskiej, Republiki Turcji, Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz Unii Europejskiej (Państwa Przewodniczącego i Komisji), Organizacji Narodów Zjednoczonych, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego.[315]

Podczas Konferencji zostały przyjęte dwa dokumenty: Deklarację Warszawskiej Konferencji w Sprawie Zwalczania Terroryzmu oraz Plan Działania Zwalczania Terroryzmu. W tych dokumentach zawarto wyraz gotowości do podjęcia wysiłku wspierania Stanów Zjednoczonych w walce z terroryzmem w skali lokalnej, pozostającej w zasięgu polskiej sfery oddziaływania.

Plan działania zawiera następujące zapisy:

1. Wyrażenie zainteresowania pogłębioną współpracą umożliwiającą szybką i skuteczną wymianę informacji.
2. Gotowość przyjęcia i propagowania form i metod walki z terroryzmem międzynarodowym, zgodnie z rozporządzeniami Unii Europejskiej i rezolucjami Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych.
3. Poparcie inicjatywy zwołania Konferencji na temat Tolerancji i Kształcenia dla Wielokulturowości.

---

[314] K. Liedel, Udział Polski w koalicji antyterrorystycznej, w: http://www.terroryzm.com/article/314/Udzial-Polski-w-koalicji-antyterrorystycznej.html

[315] http://www.mlodziprezydent.pl/terroryzm.htm

4. Rozpatrzenie możliwości utworzenia Międzynarodowego Instytutu Badań nad Terroryzmem.
5. Rozważenia ustanowienia Fundacji Pomocy Ofiarom Terroryzmu na Świecie.
6. Wymieniana doświadczeń w zakresie szkolenia jednostek antyterrorystycznych i służb ratowniczych.
7. Wdrożenie system monitorowania problematyki związanej z terroryzmem międzynarodowym.

W konsekwencji podjętych wysiłków przeprowadzono dwie inicjatywy wojskowe:

- operację „Enduring Freedom" w Afganistanie, oraz
- operację „Iraqi Freedom" w Iraku.[316]

Działania związane z oboma operacjami militarnymi koalicji antyterrorystycznej nie były i nie są skierowane przeciwko islamowi jako religii, tylko przeciwko terroryzmowi jako narzędziu osiągania celów politycznych. Operacja Enduring Freedom była bezpośrednią odpowiedzią wojskowych na atak przeprowadzony 11 września 2001 roku. Do podstawowych celi operacji „Enduring Freudom" można zaliczyć:

- zniszczenie terrorystycznych obozów szkoleniowych w Afganistanie,
- zniszczenie infrastruktury szkoleniowej,
- pojmanie przywódców Al-Qaidy,
- zakończenie działań ugrupowań terrorystycznych na terytorium Afganistanu.

Uderzenia w ramach operacji „Enduring Freedom" zostały przeprowadzone jednocześnie na wielu frontach i na wielu płaszczyznach. Najważniejsze cele operacyjne, realizowane równolegle, obejmowały:

- bezpośredni atak na przywódców Al-Qaidy i Talibanu,
- dostarczanie pomocy humanitarnej,
- zniszczenie militarnego potencjału Talibanu,
- użycie sił specjalnych w akcjach rozpoznania i działaniach bezpośrednich,
- utrzymanie zdolności użycia sił konwencjonalnych.

---

[316] K. Liedel, Udział Polski w koalicji antyterrorystycznej, w: http://www.terroryzm.com/article/314/Udzial-Polski-w-koalicji-antyterrorystycznej.html

W obu tych międzynarodowych wysiłkach brały udział siły polskie. Zmieniły one oblicze współczesnego prawa międzynarodowego oraz geopolityczną mapę świata. Trzeba zauważyć, że nie tylko bezpieczeństwo wewnętrzne traktowane było jako należące do kompetencji każdego z państw indywidualnie – z wyjątkiem sojuszy militarnych o charakterze obronnym, w których udział był dobrowolny. Pojawienie się koncepcji wspólnego bezpieczeństwa stało się początkiem nowego pojmowania odpowiedzialności rządu za bezpieczeństwo państwa. W dobie globalizacji powiązania pomiędzy państwami, nie tylko w sferze politycznej, ale także gospodarczej, kulturalnej i społecznej sprawiają, że sytuacja pojedynczego kraju wpływa na stabilność całego regionu, nie wspominając o jego bezpośrednich sąsiadach.

Zagadnienia stabilności gospodarczej, migracji dużych grup ludności w wyniku powstania poważnego zagrożenia dla zdrowia i życia w państwie ojczystym, możliwość poszukiwania w państwach ościennych schronienia przez ugrupowania terrorystyczne, separatystyczne i powstańcze sprawiają, że wewnętrzna stabilność każdego z państw staje się przedmiotem zainteresowania niemal całej społeczności międzynarodowej. Z tego względu działania podejmowane przez polski rząd w odniesieniu do akcji przedsiębranych przez koalicję antyterrorystyczną analizować należy nie tylko z punktu widzenia politycznych zysków i strat, ale także z punktu widzenia kształtowania przyszłego ładu międzynarodowego, który będzie stanowił ramy i podstawę funkcjonowania również Polski na arenie międzynarodowej.

Udział Polski w tych działaniach pozwolił naszemu krajowi nie tylko zaistnieć na globalnej arenie politycznej, ale także wywrzeć wpływa na przebieg najważniejszych wydarzeń na świcie i być może na kształtowanie przyszłego ładu międzynarodowego.

Aby nakreślić pełny obraz zaangażowania Polski w działania koalicji antyterrorystycznej trzeba omówić również działania podejmowane wewnątrz kraju. W tym celu należy przeanalizować podstawowe działania związane ze zwalczaniem terroryzmu, które dotyczą czterech podstawowych płaszczyzn:

- militarnej,
- policyjnej,
- wywiadowczej,
- politycznej.

Działania w sferze militarnej realizowane są w wypadku Polski jedynie w wymiarze zewnętrznym ze względu na zakaz użycia sił zbrojnych na terenie kraju oraz brak bezpośredniego zagrożenia na terenie kraju, które wymuszałoby modyfikację tego zakazu.

Działania w sferze politycznej prowadzone są przez Polskę na bieżąco, zarówno w formie stałego wsparcia udzielanego działaniom koalicji na płaszczyźnie politycznej, jak i w formie działań wewnętrznych mających na celu utrzymanie społecznego poparcia dla działań realizowanych przez polski rząd na arenie międzynarodowej. Rzeczpospolita Polska realizuje działania związane ze zwalczaniem terroryzmu na arenie prawno-międzynarodowej, stając się stroną wszystkich konwencji i protokołów ONZ związanych ze zwalczaniem terroryzmu.

Polska podejmuje działania na forach organizacji międzynarodowych, dążąc do przestrzegania międzynarodowego porozumienia i udzielania poparcia dla działań o charakterze antyterrorystycznym. Jednym z przykładów takich działań było zorganizowane przez Polskę w ramach sprawowania przewodnictwa w Radzie Europy III spotkania wysokiego szczebla ministrów spraw wewnętrznych państw członkowskich Rady Europy, które odbyło się w Warszawie w marcu 2005 roku[317].

W trakcie Spotkania omawiano projekt europejskiej Konwencji o zapobieganiu terroryzmowi. Konwencja ta została podpisana przez Polskę w dniu 16 maja 2005 roku podczas III Szczytu Rady Europy w Warszawie. Kwestie związane ze służbami wywiadowczymi, w tym przede wszystkim z Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego jako narzędziem utrzymania porządku wewnętrznego szczególnie trudno poddają się analizie ze względu na wyjątkowy charakter działań prowadzonych przez służby specjalne, które powinny być realizowane w koordynacji z działaniami innych służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa. Dlatego istnieje potrzeba stworzenia w Polsce ośrodka odpowiedzialnego za koordynację działań antyterrorystycznych. Obecnie w Polsce funkcjonuje Międzyresortowe Centrum ds. Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej i Międzynarodowego Terroryzmu, którego szefem jest minister spraw wewnętrznych i administracji[318].

---

[317] Archiwum aktualności na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji RP, w: http://www.mswia.gov.pl/arch0305.html

[318] Archiwum aktualności na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji RP, w: http://www.mswia.gov.pl/aktual_120804_posiedz.html

Zaangażowanie Polski w działania koalicji antyterrorystycznej na poziomie międzynarodowym oraz w realizację wewnętrznych aspektów zwalczania terroryzmu służy realizacji jednego z podstawowych celów, dla których istnieją struktury państwowe, to znaczy zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli kraju.

Sympozjum naukowe zatytułowane „Walka z terroryzmem w Polsce i na świecie w dobie ewaluacji potencjalnych zagrożeń" jest drugim z kolei projektem dotyczącym szeroko pojętej tematyki terroryzmu, zrealizowanym wspólnie przez Instytut Politologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Koło Naukowe Studentów Politologii UMK oraz serwis informacyjno-naukowy www.terroryzm.com.[319]

Celem spotkania naukowców z praktykami zajmującymi się z racji pełnionego zawodu walką z terroryzmem była integracja środowisk i zapoznanie się z kierunkami zmian w Polsce, zmierzających do zapobiegania i zwalczania groźby terroryzmu. Podczas sympozjum próbowano odpowiedzieć na pytania: Jak Polska jest przygotowana do zwalczania terroryzmu? Jak poważne jest zagrożenie naszego kraju terroryzmem? Jakie są pomysły budowania systemu przeciwdziałania terroryzmowi w Polsce i dokąd one zmierzają? Jaka jest rola służb miejskich w systemie przeciwdziałania terroryzmowi? Czy w Polsce potrzebna jest reforma policji, mająca dostosować jej struktury do nowych realiów walki z terroryzmem? Jaka jest rola międzynarodowej współpracy w kwestii zwalczania terroryzmu przez Polskę? Jaką rolę odgrywa nasz kraj w tematyce zwalczania terroryzmu w Unii Europejskiej?

Sympozjum, pomyślane jako forum wymiany myśli i doświadczeń, miało charakter debaty. Pierwsza część była poświęcona tematyce Polski wobec terroryzmu. W tej części wartościowym głosem rozpoczął dr Bartosz Bolechów z Uniwersytetu Wrocławskiego, który mówił o trudnej konieczności istnienia polityki antyterrorystycznej. Następnie głos zabrał dr Krzysztof Liedel w oparciu o własne doświadczenia związane z budowaniem w Polsce systemu przeciwdziałania terroryzmowi i problemach z nierzetelnymi analizami, spotykanymi w mediach. Następną osobą, która zabrała głos był dr Robert Borkowski z AGH, który poruszył tematy teoretyczne – między innymi różnicę między anty- a kontrterroryzmem, która to z racji błędów w nazewnictwie i braku precyzji w mediach jest często

[319] Sz. Dudarski, Walka z terroryzmem w Polsce i na świecie... (sprawozdanie), w: http://www.terroryzm.com/article/361/Walka-z-terroryzmem-w-Polsce-i-na-swieciesprawozdanie.html

mylona, co wpływa na wypaczony obraz roli pododdziałów antyterrorystycznych w systemie w oczach postronnych obserwatorów. Dyskusja przebiegała w miłej atmosferze, choć poruszane kwestie miały często charakter kontrowersyjny – głównie z tego względu, iż na sali byli przedstawiciele wielu służb i instytucji, odpowiedzialnych za różne płaszczyzny zwalczania terroryzmu.

Druga część spotkania składała się z krótkich prezentacji, po których następowała dyskusja. Pierwsze wystąpienie wygłosił Andrzej Mroczek – główny specjalista w Wydziale ds. Terroryzmu Departamentu Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego MSWiA. Dotyczyło ono prawdopodobnych metod i środków zamachu terrorystycznego. Autor w swej prezentacji odpowiadał na pytania: Czy jesteśmy w stanie przewidzieć jakich środków, metod i taktyk użyją terroryści, aby zaatakować nasz kraj? Czy można, a jeżeli tak, to w jaki sposób, przewidzieć możliwe cele zamachów? Odpowiedź na te pytania jest kluczowa dla planowania działań antyterrorystycznych. A. Mroczek zastanawiał się również nad celowością prowadzonych w Polsce ćwiczeń, które uwzględniają jedynie możliwość zamachu z udziałem zakładników, pomijając fakt, że blisko 90% współczesnych zamachów terrorystycznych to zamachy bombowe. Kwestia ta wywołała wiele kontrowersji, dlatego że według analiz Michała Piekarskiego w przypadku Polski zagrożenie terroryzmem zakładniczym jest również wysokie. Z drugiej strony – jak odpowiadał prelegent – nikt nie neguje faktu, że zagrożenie terroryzmem zakładniczym istnieje, jednak jest ono nieporównywalnie niższe, niż terroryzmem bombowym. W dyskusji poruszano również aspekt metodologiczny prowadzenia analizy zagadnień związanych w terroryzmem. Wielką zaletą toruńskich spotkań jest możliwość wymiany doświadczeń między praktykami a środowiskiem naukowym.

Wpływ działań podejmowanych na forum Unii Europejskiej na kształt polskiego systemu przeciwdziałania terroryzmowi jest większy, niż się powszechnie uważa. UE robi sporo w zakresie sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, zaś walka z terroryzmem stanowi jeden z jej priorytetów. Podejmowane na jej forum decyzje dotyczą bardzo szerokiego zakresu spraw: rozwiązań prawnych i organizacyjnych, procedur działania oraz możliwości przeciwdziałania i ścigania terrorystów. Rozwiązania „europejskie" w sposób istotny wzbogacają i wzmacniają polski system.

W czasie, gdy terroryści działają ponad granicami, wykorzystując zalety globalizacji - swobodę przepływu osób, towarów, informacji i kapitału - bezpieczeństwo otwartego państwa zależy od jego możliwości współdziałania

z innymi partnerami oraz od tego, czy grupa państw potrafi wypracować wspólne mechanizmy, standardy i rozwiązania. Polska, jako członek Unii znalazła się w grupie państw, które chcą i mogą zwalczać najważniejsze zagrożenia. Współpraca na forum UE wobec zjawiska terroryzmu ma bardzo dynamiczny charakter. Ważnym impulsem były zamachy w Madrycie w marcu 2004 roku, w następstwie których przyjęto Deklarację o zwalczaniu terroryzmu oraz szczegółowy Plan Działania. Plan zawiera szereg zadań – zarówno dla UE jak i jej państw członkowskich - odnoszących się do poniższych celów w zakresie walki z terroryzmem:

- wzmocnienia międzynarodowej współpracy;
- uderzenia w źródła finansowe terroryzmu;
- rozwoju możliwości działania UE i państw członkowskich;
- ochrony transportu międzynarodowego;
- rozwoju zdolności reagowania na akty terrorystyczne;
- ograniczenia rekrutacji do ugrupowań terrorystycznych;
- wsparcia państw trzecich, szczególnie istotnych dla rozwoju zjawiska terroryzmu.

Zakres planowanych działań jest niezwykle szeroki – obejmuje zagadnienia nie tylko tradycyjnie pojętego bezpieczeństwa, ale też kwestie finansów, ochrony zdrowia, zarządzania kryzysowego, polityki zagranicznej, polityki wojskowej, integracji społecznej itp. Dużą rolę w porządkowaniu tych prac odgrywa powołany po zamachach w Madrycie Koordynator ds. Zwalczania Terroryzmu. Po polskiej stronie w realizację przyjętego programu zaangażowanych jest szereg instytucji i służb: ABW, AW, MSWiA (podległe mu Policja, Straż Graniczna, BOR, Państwowa Straż Pożarna, Urząd Repatriacji i Cudzoziemców), Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Infrastruktury, Ministerstwo Zdrowia i inne.

Polska, jako państwo członkowskie może korzystać z funkcjonujących w UE mechanizmów w zakresie zapobiegania i zwalczania zorganizowanej przestępczości o międzynarodowym charakterze, np. Europol (European Police Office). W ramach tej policyjnej agencji utworzono specjalną grupę zadaniową ds. terroryzmu zrzeszającą ekspertów od tego zjawiska z państw członkowskich. Policja utrzymuje z grupą kontakt poprzez oficera łącznikowego przy Europolu. Ponadto, funkcjonują tzw. pliki analityczne dotyczące terroryzmu służące do gromadzenia i wymiany danych o prowadzonych postępowaniach, osobach etc.

W ramach Europol prowadzi się prace analityczne, które mają usystematyzować informacje o terroryzmie.

W ostatnim półroczu wzmocniono też możliwości działania unijnego centrum sytuacyjnego SitCen, które jest odpowiedzialne za wymianę i analizę danych dotyczących zagadnień bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego, w tym terroryzmu. Polska jest reprezentowana w pracach tego gremium. SitCen jest autorem ciekawych opracowań, które mają na celu usystematyzowanie wiedzy zebranej od poszczególnych państw, analizę i przewidywanie rozwoju zdarzeń.

Ważnym wynikiem unijnej współpracy jest wymiana doświadczeń i nawiązywanie kontaktów. Przedstawiciele Polski biorą udział w szeregu międzynarodowych spotkań (grupy robocze, konferencje, szkolenia) i uczestniczą w wymianie informacji dotyczącej zjawiska terroryzmu. Możliwość bezpośredniego kontaktu z ekspertami najlepszych europejskich służb jest bardzo ważna.

Polska rzetelnie wypełnia unijne postanowienia w zakresie związania się umowami międzynarodowymi i zmianami prawa. Wprowadzono definicję przestępstwa o charakterze terrorystycznym (art. 115 § 20 kk). Wskutek decyzji podjętych na forum UE w Europie funkcjonuje Europejski Nakaz Aresztowania czy możliwość powoływania Wspólnych (międzynarodowych) Zespołów Śledczych. Trwają prace nad Europejskim Nakazem Dowodowym oraz nad rozwiązaniami dotyczącymi wymiany informacji pomiędzy organami ścigania, wymianie informacji dotyczącej terroryzmu i przechowywaniu danych telekomunikacyjnych. Są to ważne narzędzia w walce z terroryzmem.

Problemem, którego dotyczą obecnie intensywne prace ekspertów na forum UE, jest radykalizacja i rekrutacja terrorystów. Zamach w Londynie, który przeprowadzili sprawcy mający brytyjskie obywatelstwo dowodzą, że drugie i trzecie pokolenie muzułmanów zamieszkujących Europę jest podatne na fundamentalizm i fanatyzm. Potrzebne są narzędzia, dzięki którym z jednej strony można będzie wyeliminować źródła radykalnej propagandy oraz zająć się integracją muzułmańskiej młodzieży ze społeczeństwem.

UE ma odpowiednie narzędzia i struktury do walki z terroryzmem – konieczna jest finalizacja prac legislacyjnych, wzmocnienie istniejących instytucji i lepsze ich wykorzystanie.

Reasumując, działania na forum UE stanowią istotną wartość dodaną, pozwalają bowiem na:

- wymianę informacji (za pomocą systemów łączności, na forum dwu i wielostronnym);
- wymianę doświadczeń i wiedzy, udoskonalanie systemów narodowych;
- wypracowanie wspólnych dla 25 państw mechanizmów prawnych;
- analizę danych i opracowanie raportów z perspektywy Europejskiej;
- poszukiwanie rozwiązań złożonych problemów społecznych związanych z bezpieczeństwem;
- prace nad wspólnymi standardami bezpieczeństwa (finansowanie badań naukowych nad ochroną infrastruktury krytycznej).

Walka z terroryzmem jest zagadnieniem złożonym, dotyczy wielu płaszczyzn, by znaleźć proste rozwiązanie. Trzeba szukać nowych instrumentów prawnych, które pozwolą skuteczniej ścigać sprawców, ograniczać ich propagandę, finansowanie i rekrutację. Potrzebna jest wymiana wiedzy i doświadczeń, wspólne szkolenia, ochrona infrastruktury krytycznej, międzynarodowe ćwiczenia i symulacje, łączenie baz danych.

Zgodnie z Raportem o Stanie państwa przygotowanym w 2004 roku przez Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, prawdopodobieństwo wystąpienia realnych zagrożeń terrorystycznych na terenie RP wzrosło z chwilą objęcia przez Polskę kontroli nad jedną ze stref stabilizacyjnych w Iraku[320]. Dlatego należy pamiętać, iż terroryzm jest zjawiskiem dynamicznym i wielodyscyplinarnym, dlatego aby efektywnie mu przeciwdziałać konieczna jest elastyczność i zdolność szybkiej adaptacji do zmieniających się warunków. Zdaniem Damiana Szlachtera takie cechy powinna posiadać każda instytucja międzynarodowa. Autor zwraca uwagę na to, że Unia Europejska jest wyposażona w instrumenty zwalczające terroryzm, ale nie jest skuteczna, ponieważ formuła współpracy międzynarodowej ma braki. Problem pojawia się gdy w grę wchodzą interesy narodowe, które nadal są pojmowane w sposób tradycyjny, poza tym egoistycznie jest rozumiana tajemnica państwowa. *„Dzisiejszy terroryzm, tak jak wiele innych międzynarodowych problemów, uległ procesowi globalizacji, aby zwalczanie tej formy przemocy politycznej przyniosło efekty, konieczna jest ogólnoświatowa kompleksowa współpraca wszystkich podmiotów uczestniczących w stosunkach międzynarodowych”*[321].

---

[320] Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Raport o stanie państwa, Warszawa 2004, s. 35.
[321] D. Szlachter, Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej, Toruń 2007, s. 224-225.

O tym należy pamiętać, ponieważ mało prawdopodobne, aby udało się szybko wyeliminować z naszego życia zjawisko terroryzmu. Zgadzamy się z D. Szlachterem, iż największym realnym terrorystycznym zagrożeniem w Europie pozostanie działalność radykalnych islamskich ekstremistów[322].

Polska utożsamia się z europejskim podejściem w zwalczaniu terroryzmu. Nasi przedstawiciele uczestniczą w pracach większości unijnych gremiów antyterrorystycznych. Mimo przyjęcia wspólnotowej legislacji przeznaczonej do udoskonalenia narodowych mechanizmów zapobiegania i zwalczania terroryzmu, w naszym systemie antyterrorystycznym nie ma naczelnego organu, odpowiedzialnego za koordynowanie całości działań zmniejszających krajowa podatność na zamachy. Wpływa to niekorzystnie na współpracę Polski z innymi sojusznikami koalicji antyterrorystycznej.

[322] *Ibidem*, s. 226.

Zakończenie

Analiza takich zjawisk jak katastrofa, czy terroryzm jest możliwa wyłącznie w kontekście fundamentalnych przemian kulturowo-cywilizacyjnych, których ludzkość właśnie doświadcza. Bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej w coraz większym stopniu zależy od skutków procesów globalizacyjnych. Zapóźnienia w rozwoju, ubóstwo, degradacja środowiska naturalnego, epidemie groźnych chorób, niekontrolowane migracje i napięcia etniczne coraz widoczniej zakłócają stabilność układu międzynarodowego. Istota zmian bezpieczeństwa polega na zmniejszeniu prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożeń klasycznych i zwiększeniu możliwości powstania zagrożeń nietypowych, których źródłem stają się trudne do zidentyfikowania podmioty pozapaństwowe. Zagrożenia te mogą dotyczyć bezpieczeństwa obywateli, obiektów oraz służb istotnych dla sprawnego funkcjonowania państwa. Mimo to nadal ważnym zadaniem pozostaje monitorowanie sytuacji pod kątem zagrożeń tradycyjnych.

W ujęciu długofalowym stan bezpieczeństwa państwa zależy od tego, jak rozwiążemy problemy ekonomiczne, ekologiczne i demograficzne. Na szczególną uwagę zasługuje zapobieganie degradacji środowiska naturalnego, zwłaszcza w naszym najbliższym otoczeniu, a także przeciwdziałanie katastrofom ekologicznym, klęskom żywiołowym, katastrofom transportowym z niebezpiecznymi materiałami, wielkim zanieczyszczeniom atmosfery i wody, skażeniom wód powierzchniowych i gleby przez odpady radioaktywne, zanieczyszczeniom powietrza przez związki metali ciężkich, siarki i dwutlenku węgla.

Polska aktywnie uczestniczy we współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony środowiska, zwłaszcza w kontekście transgranicznego przepływu zanieczyszczeń powietrza, zanieczyszczenia wód granicznych oraz skutków awarii przemysłowych i transportowych. Polska bierze udział we współpracy regionalnej, w realizacji programów działania wypracowanych przez UE i ONZ.

Międzynarodowa współpraca w zakresie likwidacji skutków katastrof ma kluczowe znaczenie przy opracowywaniu rozwiązań dla globalnych problemów środowiskowych i cywilizacyjnych, przed którymi stoi wiele krajów. Polegają one na zmianach klimatycznych, zmniejszonej różnorodności biologicznej, błędach człowieka. Dobry stan środowiska pomaga promować stabilność i bezpieczeństwo

w kraju, dlatego że jest niezbędne do wyeliminowania ubóstwa i osiągnięcia zrównoważonego rozwoju państwa.

Ocieplanie klimatu zwiększa ryzyko powodzi, suszy, osuwisk i cyklonów. Zapobieganie ogromnym zniszczeniom nie zawsze jest bardzo kosztowne. Należy unikać stref szczególnie zagrożonych w planowaniu zagospodarowania regionu, budować domy trwalsze i bardziej odporne na działanie czynników zewnętrznych. Należy włączyć do szkół naukę o zapobieganiu katastrofom i uświadamiać ludności, że ryzyko znacznie się zwiększa w wyniku erozji, należy więc chronić roślinność, która jej zapobiega.

Polska za priorytetową uznaje międzynarodową współpracę w następujących dziedzinach:

- zmiany klimatu;
- niebezpiecznych substancji chemicznych;
- różnorodności biologicznej;
- terroryzmu.

Wywołane działalnością człowieka zmiany klimatu są jednym z największych wyzwań środowiskowych, przed jakimi stoi dzisiejszy świat. Zmiany owe mają charakter globalny. Tendencja do ocieplania się klimatu obserwowana na przestrzeni ostatnich 50 lat może być w dużej mierze przypisana działalności człowieka. Wzrost średniej temperatury na całym świecie może wpłynąć na wielkość opadów oraz kierunki wiatrów, może doprowadzić do przesunięcia się stref klimatycznych oraz podniesienia poziomów oceanów. Zmiany na tak dużą skalę mogą wywrzeć ogromny wpływ zarówno na ekosystemy jak i na społeczeństwo. Poziom naszej dzisiejszej wiedzy na temat spowodowanych działalnością człowieka zmian klimatu jest wystarczający do tego, by podjąć odpowiednie działania. Im dłużej zwlekamy, tym większe będą straty i koszty ponoszone przez przyszłe pokolenia.

Zużycie substancji chemicznych gwałtownie wzrosło w ciągu ostatnich 50 lat. Są przenoszone na ogromne odległości - zarówno w wyniku działalności handlowej jak i poprzez prądy powietrzne i oceaniczne. Międzynarodowe przepisy dotyczące substancji chemicznych zostały ostatnimi laty znacznie zaostrzone, głównie dzięki wejściu w życie kilku umów. Polska aktywnie dąży do zintensyfikowania działań na poziomie globalnym. Dlatego też pod auspicjami Programu Środowiskowego ONZ (UNEP) opracowywana jest obecnie ciesząca się szerokim poparciem globalna strategia dotycząca występujących na dużą

skalę zagrożeń środowiskowych związanych z niebezpiecznymi substancjami chemicznymi.

Zgodnie z ustaleniami ze Światowej Konferencji ds. Zrównoważonego Rozwoju, która odbyła się w roku 1992 w Rio de Janeiro, Polska przykłada szczególną wagę do promowania Konwencji ONZ ds. Różnorodności Biologicznej (CBD), która zleciła, między innymi, przeprowadzenie Milenijnej Oceny Ekosystemów – największego z kiedykolwiek przeprowadzonych badań ekosystemów całego świata. Wielką wagę przykłada się również do włączania celów i programów roboczych CBD, jak również postanowień Kartageńskiego Protokołu ds. Bezpieczeństwa Biologicznego, do działań prowadzonych na skalę krajową.

W ciągu ostatnich 30 lat UE wprowadziła w życie kompleksową politykę środowiskową. Politykę, która oparta jest na założeniu, że zanieczyszczenie środowiska jest zjawiskiem nie znającym granic, oraz że do zwalczania wspólnych problemów środowiskowych doświadczanych w wielu dziedzinach niezbędne są międzynarodowe regulacje.

Umowa EOG (ang. European Economic Area, EEA) obejmuje szeroko zakrojoną współpracę w sektorze środowiskowym. Zgodnie z jej postanowieniami, Polska musi spełniać większość z kompleksowych przepisów środowiskowych wydanych przez UE. Wspólne, ogólnoeuropejskie regulacje zostały wprowadzone w szerokim spektrum dziedzin takich jak substancje chemiczne, powietrze, odpady i woda. Umowa EOG nie obejmuje kwestii związanych z zarządzaniem zasobami naturalnymi lub zachowaniem dziedzictwa kulturowego.

Bardzo poważne niebezpieczeństwo wśród nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa poszczególnych państw, w tym Polski, stwarza zorganizowany terroryzm międzynarodowy. Stopień zagrożenia terroryzmem dla poszczególnych państw jest różny. Jego działania wymierzone są m.in. w wartości, instytucje i interesy państw strefy euroatlantyckiej. Działania te przygotowuje się z użyciem nowoczesnych technik komunikacyjnych, wykorzystując łatwość przemieszczania się i prowadzenia operacji finansowych.

Zagrożeniem dla poszczególnych państw, całych regionów i nawet całego układu globalnego stała się niekontrolowana proliferacja broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia. Prowadzone są w kilku państwach programy zmierzające do stworzenia potencjału broni masowego rażenia oraz programy

systemów rakietowych, które sprawiają, że terytorium Polski może znaleźć się w najbliższych latach w zasięgu rakiet balistycznych spoza Europy.

Coraz bardziej realne stają się dla Polski zagrożenia w sferze teleinformatycznej. Rośnie zagrożenie operacjami mającymi na celu dezorganizację kluczowych systemów informacyjnych instytucji rządowych oraz niektórych sfer sektora prywatnego, oddziałujących na system bezpieczeństwa państwa, a także operacjami związanymi z penetracją baz danych i prowadzeniem działań dezinformacyjnych.

Ważnym elementem programu poprawy bezpieczeństwa narodowego jest pobudzanie aktywności społecznej i współpracy międzynarodowej. Istotnym warunkiem demokratycznej stabilności i trwałego bezpieczeństwa państwa w świecie podlegającym przyśpieszonym procesom modernizacji i globalizacji jest wykształcenie społeczeństwa. Państwo powinno tworzyć warunki do podnoszenia poziomu ogólnej edukacji społeczeństwa Polski oraz wykształcenia specjalistycznego, zapewniającego nam udział w badaniach naukowych i w światowym postępie technologicznym. W tym zadaniu mieści się kształcenie wysokiej klasy specjalistów na potrzeby obronności i bezpieczeństwa Polski. Należy rozpocząć prace nad stosowaniem wideokonferencji jako sposobu prowadzenia odpraw i szkoleń, co powinno skutkować oszczędnościami dla budżetu MON. Jednocześnie w procesie modernizacji technicznej trzeba pamiętać o prowadzeniu i zlecaniu polskiemu przemysłowi obronnemu prac badawczo-rozwojowo-wdrożeniowych.

Niezbędny jest rozwój różnorodnych form edukacji obywatelskiej - w tym kształtowanie postaw antyterrorystycznych - aby uwrażliwić społeczeństwo na potrzeby bezpieczeństwa państwa związane z nowymi rodzajami wyzwań i zagrożeń. Odpowiednią rolę w tym dziele mają do odegrania publiczne media, organizacje pozarządowe oraz samorządowe.

Ważnym filarem stabilnego bezpieczeństwa w państwie demokratycznym jest identyfikacja społeczeństwa ze swym państwem. Należy więc dążyć do zwiększenia uczestnictwa społeczeństwa w procedurach demokratycznych oraz działaniach właściwych organów administracji publicznej na rzecz ograniczenia ubóstwa, zmniejszenia strukturalnego bezrobocia oraz aktywnego rozwiązywania trudnych problemów społecznych.

Siły Zbrojne realizują podstawowe zadania w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Systematycznie są wdrażane odpowiednie rozwiązania

legislacyjne, przeprowadza się reorganizację i informatyzację wojska. Działania legislacyjne służą stworzeniu precyzyjnych regulacji prawnych umożliwiających skuteczne działanie sił zbrojnych i innych służb powołanych do zapobiegania i zwalczania skutków klęsk żywiołowych i katastrof.

W reagowaniu kryzysowym siły zbrojne odgrywają dużą rolę, dlatego w pracy szczególną uwagę poświęciliśmy wielkości oraz strukturze sił zbrojnych RP w kontekście odzwierciedlenia potrzeb obronnych państwa i uwzględnienia ewentualnych zagrożeń, którym być może trzeba będzie się przeciwstawiać. Moim zdaniem Siły Zbrojne RP są dostosowane do działań przypominających II wojnę światową, zaś istniejąca i planowana struktura wojska nie odpowiada realnym zagrożeniom i ekonomicznym możliwościom państwa, n.p. drogie związki taktyczne zmechanizowane i pancerne przy minimalnym zwiększeniu tanich sił terytorialnych.

W ostatnich latach obserwujemy jednak systematyczne zmniejszanie ilości sił OT. Zmierza to nieuchronnie do likwidacji tego rodzaju wojsk. W takim przypadku, moim zdaniem kwestię usuwania skutków katastrof i klęsk żywiołowych powinna zastąpić Żandarmeria Wojskowa. Dlatego tez ewolucja zmian w przypadku likwidacji sił OT powinna zmierzać do przygotowania w szerokim zakresie Żandarmerii Wojskowej do aktywnego zwalczania terroryzmu, zabezpieczenia likwidacji skutków klęsk naturalnych i katastrof technicznych oraz wzmacniania sił ochrony i obrony wskazanych obiektów. Zmiany te będą niewątpliwie zmierzać do zaktywizowania działań ŻW na rzecz zwalczania pojawiających się zagrożeń.

Doświadczenia w walce z terroryzmem wskazują, że coraz większą rolę w siłach zbrojnych poszczególnych krajów zaczynają odgrywać jednostki specjalne. R. Szeremietiew zwraca uwagę na to, że *„w NATO pojawiło się ugrupowanie nazywane Advance Force Operations, którego siły mogą natychmiast i niespodzianie wkraczać do akcji z morza i z powietrza. Tymczasem w Polsce, w ciągu kilku ostatnich lat, poza chlubnym przykładem jednostki wojskowej GROM nie zajmowano się problemem operacji specjalnych i tworzenia sił zdolnych do przeprowadzania takich działań. Wprawdzie pojawiły się publikacje o działaniach nieregularnych, ale brak nadal jakiejkolwiek całościowej koncepcji*

dotyczącej sił specjalnych"[323]. Siły specjalne mogą być użyte w okresie pokojowym i w warunkach konfliktów o niskiej intensywności

Polskie jednostki specjalne nie stanowią odrębnego rodzaju wojsk i nie działają na podstawie jednolitej doktryny operacyjnej. Brak całościowej koncepcji wykorzystania sił specjalnych stwarza niebezpieczeństwo niewystarczającego ich wykorzystania w przypadku użycia. Kwestia roli i wykorzystania sił specjalnych powinna być uznana za oddzielny problem merytoryczny w programie budowy nowoczesnych sił zbrojnych RP.

Bezpieczeństwo stało się pojęciem integralnym nakazującym współpracę i współdziałanie wszystkich służb i wojska nie tylko w czasie wojny, ale także w czasie pokoju. Obecnie działania służb cywilnych i żołnierzy coraz bardziej zazębiają się, uzupełniają i wymagają koordynacji oraz jednolitego kierownictwa, dlatego w wielu krajach powołano centra zarządzania kryzysami i regularnie są organizowane ćwiczenia oraz treningi instytucji, służb i sił odpowiedzialnych za zwalczanie zagrożeń.

Polska powinna dysponować sprawnym dobrze zorganizowanym systemem zapobiegania stanom kryzysowym i ich i zwalczania. Zarządzanie kryzysami musi być zadaniem ciągłym, planowanym i ćwiczonym przez wyselekcjonowany i w pełni profesjonalny zespół ludzi. Siły Zbrojne RP powinny być podzielone na dwa komponenty: operacyjny i terytorialny. W składzie wojsk operacyjnych, złożonych z zawodowych żołnierzy, obok jednostek specjalnych powinny być wydzielone jednostki sił lądowych, powietrznych i morskich zdolne do szybkiego i natychmiastowego reagowania. Obronę i ochronę całego terytorium kraju powinny zapewnić wojska obrony terytorialnej. Jednostki OT byłyby mobilizowane do wykonywania zadań nie tylko w razie wybuchu wojny, ale także w przypadku wystąpienia klęsk żywiołowych, aktów, terrorystycznych, katastrof etc.

Wyzwania w dziedzinie bezpieczeństwa dyktują potrzebę podejścia całościowego. Zaciera się bowiem różnica między zewnętrznymi i wewnętrznymi aspektami bezpieczeństwa. Rośnie znaczenie czynnika międzynarodowego i rola współdziałania transgranicznego, w tym zwłaszcza w układzie sojuszniczym. Zwiększa się również wpływ czynników pozawojskowych, w tym ekonomicznych, społecznych i ekologicznych. Na stan bezpieczeństwa międzynarodowego wpływa

---

[323] R. Szeremietiew, Zadanie numer jeden?, w: http://www.szeremietiew.pl/publikacje.php?c=zadanie

w istotnej mierze poszanowanie uniwersalnych praw człowieka, zasad demokracji i praworządności.

W naszej polityce bezpieczeństwa kładzie się nacisk na potrzebę zacieśniania współpracy międzynarodowej, w tym współpracy transgranicznej, wzmacniania roli prawa międzynarodowego i instytucji wielostronnych. Instytucje międzynarodowe dostosowują obecnie swoje metody działania do nowych wyzwań. Szczególnie istotne znaczenie dla bezpieczeństwa Polski ma adaptacja Sojuszu Północnoatlantyckiego do wypełniania zadań niezbędnych dla stabilizacji globalnej, przy jednoczesnym zachowaniu jego klasycznych funkcji obronnych. Sprawność instytucji międzynarodowych i ich zdolność do podejmowania nowych wyzwań wpływać będą korzystnie na nasze bezpieczeństwo.

Polska będzie kontynuować politykę aktywnego zaangażowania w sprawy utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa zarówno w skali regionalnej, jak i globalnej. Skuteczność naszej strategii bezpieczeństwa zależy od harmonijnego współdziałania wszystkich instytucji państwowych, organów władzy i administracji państwowej zgodnie z uprawnieniami i zadaniami zawartymi w Konstytucji RP i ustawie. Przed tymi instytucjami i organami stoi zadanie odpowiedniego dostosowania ich metod pracy do nowych wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa.

Zapewnianie bezpieczeństwa państwa w nowych warunkach międzynarodowych wymaga zwiększonej aktywności w sferze polityki zagranicznej. Stosuje się ją w celu kształtowania korzystnego międzynarodowego środowiska bezpieczeństwa Polski. Do jej najważniejszych zadań w tym zakresie należy dbanie o sprawność mechanizmów sojuszniczych, skuteczność instytucji międzynarodowych i prawa międzynarodowego, przyjazne stosunki z partnerami, w tym z państwami sąsiednimi, wspieranie procesów transformacji w Europie Wschodniej i Południowej, udział w umacnianiu mechanizmów kontrolnych w dziedzinie nieproliferacji broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia, gotowość do uczestnictwa w akcjach zapobiegania konfliktom i utrzymania pokoju, zaangażowanie w międzynarodowe wysiłki na rzecz ochrony środowiska naturalnego, udział w działaniach na rzecz promocji demokracji i poszanowania praw człowieka.

Zadaniem polityki i systemu obronnego państwa jest przeciwdziałanie różnorakim zagrożeniom, przed ewentualną agresją zbrojną oraz zapewnienie nienaruszalności granic, ochrona organów państwowych i instytucji publicznych

oraz zapewnienie możliwości ich ciągłego funkcjonowania, ochrona ludności oraz zapewnienie jej warunków przetrwania w sytuacji kryzysu lub katastrofy. System obronny odpowiedzialny jest za wykrywanie zagrożeń, kierowanie przygotowaniami obronnymi w czasie pokoju, reagowanie na zagrożenia kryzysowe, obronę państwa i udział we wspólnej sojuszniczej obronie zgodnie z art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego. W ramach przygotowań obronnych organy administracji publicznej, siły zbrojne i określeni przedsiębiorcy uczestniczą w procesie planowania obronnego obejmującego planowanie operacyjne i programowanie obronne.

Wielkość, organizacja i wyposażenie sił zbrojnych będą stale dostosowywane do potrzeb obronnych, konieczności wypełniania zobowiązań sojuszniczych i międzynarodowych oraz możliwości społeczno-ekonomicznych państwa. Ze względu na ewolucję charakteru zagrożeń bezpieczeństwa, statyczne siły zbrojne, mające na celu obronę terytorialną, będą stopniowo zastępowane przez nowoczesne, mobilne, wysoce wyspecjalizowane jednostki. Z charakteru nowych zagrożeń wynika konieczność rozwoju współpracy sił zbrojnych ze strukturami cywilnymi w zakresie reagowania na zagrożenia pozamilitarne oraz podejmowania operacji ratowniczych i antyterrorystycznych w kraju i poza jego granicami.

Nowe wyzwania powodują potrzebę utworzenia państwowego kompleksowego systemu reagowania kryzysowego, odpowiadającego na współczesne zagrożenia bezpieczeństwa zarówno międzynarodowego, jak i wewnętrznego. Odpowiednie instytucje państwowe będą prowadzić działania zmierzające do powołania zintegrowanego systemu kierowania i zarządzania na wypadek kryzysu. Niezbędne staje się spójne uregulowanie zadań i kompetencji organów i instytucji państwowych, a także organizacji społecznych działających na rzecz bezpieczeństwa państwa.

Skuteczność polityki i strategii bezpieczeństwa wymaga dbałości o solidność zaplecza społeczno-gospodarczego. Zdrowa gospodarka jest we współczesnych warunkach jedną z podstawowych rękojmi bezpieczeństwa państwa. Rola państwa w tym zakresie polega w szczególności na zapewnianiu materialnych podstaw realizacji zadań obronnych, w tym na tworzeniu i utrzymywaniu rezerw państwowych, gospodarczych i mobilizacyjnych, zagwarantowaniu zaopatrzenia w żywność, dostaw energii i surowców energetycznych, utrzymywaniu infrastruktury obronnej, zwłaszcza odpowiedniej

bazy przemysłowo-obronnej, uwzględnianiu zadań obronnych w realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju oraz prowadzeniu odpowiednich prac badawczo-rozwojowych.

Zadaniem właściwych instytucji publicznych jest informowanie społeczeństwa o międzynarodowej sytuacji w dziedzinie bezpieczeństwa i możliwych zagrożeniach dla Polski, propagowanie naszych interesów bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej, umacnianie postaw patriotycznych, determinacji społeczeństwa w warunkach ewentualnych zagrożeń i kryzysów lub konieczności wypełniania sojuszniczych zobowiązań. Zadania w tym zakresie w sytuacji pokoju obejmują rozwijanie świadomości o powinnościach obywateli na rzecz bezpieczeństwa i obronności państwa oraz pozyskiwanie wiarygodnych informacji o zagrożeniach związanych z potencjalnymi zewnętrznymi działaniami ofensywnymi o charakterze propagandowym, wywiadowczym lub dywersyjnym.

Pod koniec XX wieku, pod wpływem radykalnych zmian ustrojowych w Polsce, przeobraziła się również polityka bezpieczeństwa państwa. Nowy kontekst dla tej polityki stworzyły: rozszerzenie NATO, wejście Polski do Unii Europejskiej, zacieśnienie się współpracy z wschodnim sąsiadem – Ukrainą. Pojawiły się nowe wyzwania i zagrożenia, których skalę uwidoczniły tragiczne wydarzenia w USA z września 2001 roku. Dynamika i skala zmian warunkują potrzebę refleksji i dostosowania polskiej polityki do zmieniających się warunków.

Polityka państwa służy zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli Polski, praw człowieka i podstawowych wolności oraz demokratycznego porządku w kraju, stworzeniu niezakłóconych warunków do cywilizacyjnego i gospodarczego, ochronie dziedzictwa narodowego i tożsamości narodowej, realizacji zobowiązań sojuszniczych, a także obronie i promowaniu interesów państwa polskiego.

Aby zagwarantować skuteczność wykonywania swych zadań, Siły Zbrojne RP muszą zwiększyć zdolności operacyjne w zakresie:

- ochrony wojsk przed bronią masowego rażenia;
- podwyższenia sprawności systemów dowodzenia, w tym bezpieczeństwa systemów dowodzenia i kierowania, a także przewagi informacyjnej;
- zapewnienia efektywności działań bojowych oraz osiągnięcia wymaganych standardów przez siły zdolne do przerzutu;
- zapewnienia możliwości szybkiego przerzutu jednostek bojowych i ciągłości wsparcia.

Należy zapewnić Siłom Wysokiej Gotowości oraz wybranym jednostkom Sił Niższej Gotowości nowoczesne uzbrojenie i sprzęt wojskowy odpowiadający standardom NATO.

W dobie globalizacji informacja stała się nadrzędną wartością w walce z terroryzmem – co podkreślają tak regulacje prawne (włoska ustawa antyterrorystyczna i francuska Biała Księga), jak i sposób prowadzenia współczesnych operacji pokojowych przez Stany Zjednoczone (wzrastająca rola źródeł osobowych w pozyskiwaniu informacji z terenów dotkniętych konfliktem).

Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, mając na uwadze wyżej wymienione tendencje, skłania się ku konieczności wypracowania „mapy zagrożeń" dla Polski, która będzie uwzględniać również ryzyko ataku terrorystycznego. Ponadto, doceniamy znaczenie operacji zagranicznych, jako ostatecznego środka umożliwiającego skuteczną walkę z międzynarodowym terroryzmem. Jednocześnie warto podkreślić znaczenie indywidualnych umiejętności decyzyjnych i przywódczych naszych oficerów podczas zarządzania kadrą w czasie operacji pokojowych; wydaje się, że właśnie szybkość w podejmowaniu decyzji oraz indywidualne cechy przywódcze będą odgrywać największą rolę podczas tzw. „konfliktów czwartej generacji" (wojen hybrydowych), czyli prowadzonych na wpół partyzanckimi, a na wpół tradycyjnymi metodami wojen z terrorystami.

System obronny państwa stanowią wszystkie siły i środki przeznaczone do realizacji zadań obronnych, odpowiednio do tych zadań zorganizowane, utrzymywane i przygotowane. Składa się on z trzech podstawowych elementów: podsystemu kierowania oraz dwóch podsystemów wykonawczych – militarnego i pozamilitarnego. Jednocześnie należy pamiętać o jego bezpośrednim powiązaniu z systemami obronnymi w ramach sojuszy i koalicji, do których Polska przystąpiła, w szczególności z najbardziej rozwiniętym Systemem Reagowania Kryzysowego NATO.

Podsystem militarny tworzą Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, składające się z czterech rodzajów sił zbrojnych: Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej RP i Wojsk Specjalnych oraz jednostek bezpośrednio podporządkowanych lub nadzorowanych przez ministra obrony narodowej. Przeznaczony jest do zadań obronnych w czasie wojny, zadań reagowania kryzysowego, zadań stabilizacyjno-prewencyjnych w czasie pokoju oraz udziału w reagowaniu na zagrożenia pozamilitarne.

Nasze zaangażowanie na arenie międzynarodowej nie może się odbywać kosztem osłabienia zdolności do obrony narodowej, a ostatnie lata wskazują na niebezpieczne przechylenie się w kierunku realizacji zadań poza granicami kraju. Jednocześnie powinny zostać sprecyzowane długoterminowe wymagania zdolności operacyjnych dla Sił Zbrojnych RP, rodzajów sił zbrojnych, poszczególnych jednostek i komponentów oraz indywidualnie dla każdego żołnierza. Główne obszary funkcjonowania sił zbrojnych, w których będą wprowadzane zmiany, to: planowanie operacyjne, dowodzenie, struktury organizacyjne i dyslokacja, modernizacja techniczna oraz gotowość bojowa i mobilizacyjna.

Polska jest częścią sojuszniczego systemu obronnego. NATO oraz dwustronna współpraca polityczno-wojskowa z USA i innymi głównymi państwami członkowskimi stanowią najważniejszą gwarancję zewnętrznego bezpieczeństwa i stabilnego rozwoju naszego kraju. Polska popiera ewolucję Sojuszu w kierunku nowych misji i zdolności, przy zachowaniu wiarygodnego potencjału i możliwości pełnienia klasycznych funkcji zbiorowej obrony. Nasz kraj, wraz z innymi sojusznikami, będzie uczestniczyć w zwalczaniu zagrożeń stwarzanych przez międzynarodowy terroryzm i inne zagrożenia nowego typu. NATO musi także mieć i rozwijać zdolności w zakresie reagowania kryzysowego, planowania cywilnego, prewencji i zwalczania konsekwencji "ataków asymetrycznych". Istotne znaczenie ma realizacja decyzji Sojuszu, podjętych na szczycie w Pradze w 2002 roku, a dotyczących rozwoju zdolności wojskowych, tworzenia „sił odpowiedzi" NATO oraz dostosowania struktur dowództw do wymogów obecnej sytuacji.

Polska powinna podejmować praktyczne działania na rzecz pogłębiania partnerstwa NATO z Rosją, opartego na zapisach Aktu Stanowiącego i Deklaracji Rzymskiej. Partnerstwo to powinno przyczyniać się do zwiększenia zaangażowania Rosji we współpracę euroatlantycką, bez negatywnego wpływu na skuteczność NATO i wewnętrzny proces decyzyjny Sojuszu. Polska powinna popierać spełnienie euroatlantyckich aspiracji Ukrainy, w tym także w ramach kontynuacji polityki „otwartych drzwi" do NATO. Współpraca ta powinna się przyczyniać do utrwalenia znaczącej roli Ukrainy w europejskiej polityce bezpieczeństwa.

Przystąpienie Polski do Unii wzmacnia podstawy szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego. Polska włącza się we współpracę w ramach UE w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego oraz Wspólnej Polityki Zagranicznej

i Bezpieczeństwa (WPZiB), mających na celu m.in. skuteczne przeciwdziałanie istniejącym i potencjalnym zagrożeniom, utrwalanie wartości, na których opiera się Unia, oraz wpływanie - poprzez współpracę i instrumenty reagowania kryzysowego - na kształtowanie środowiska międzynarodowego, w tym szczególnie w najbliższym sąsiedztwie Unii. Pozytywne skutki dla naszego bezpieczeństwa przyniesie udział w Jednolitym Rynku UE oraz jej wspólnej polityce handlowej, a także korzystanie z unijnych środków wsparcia dla regionów słabiej rozwiniętych. Stworzy to bowiem sprzyjające warunki do rozwoju gospodarczego i postępu cywilizacyjnego Polski, przyczyniając się zarazem do wzmocnienia bezpieczeństwa.

Należy aktywnie uczestniczyć w rozwoju Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (ESDP) jako mechanizmu, w ramach którego możliwa jest poprawa zdolności operacyjnych państw członkowskich. Polska jako członek NATO i UE popiera budowę zdolności wojskowych i cywilnych w ramach Unii, stanowiących jednocześnie europejski filar NATO i korzystających z zasobów Sojuszu. Dla Polski pożądany jest rozwój stałej i zinstytucjonalizowanej współpracy obu organizacji, tak aby zapewnić pełną komplementarność między działaniami UE i NATO. Dlatego powinniśmy podejmować i popierać inicjatywy zmierzające do wzmocnienia strukturalnego, współpracy i roboczego współdziałania obu organizacji, a także zapewniające maksymalnie efektywne wykorzystanie zasobów dostępnych obu organizacjom.

Wejście do Unii Europejskiej wzmocniło nasze zdolności do wykonywania zadań bezpieczeństwa wewnętrznego, związanych zwłaszcza z mechanizmami współpracy w sprawach wewnętrznych i sądownictwa, walki z przestępczością zorganizowaną, terroryzmem, narkobiznesem i innymi zagrożeniami nowego typu. Włączenie się w unijne procedury pozwoli Polsce skutecznie kontrolować obrót z zagranicą w zakresie zezwoleń na eksport, import oraz tranzyt towarów strategicznych lub innych technologii objętych kontrolą.

Polska aktywnie uczestniczy w umacnianiu międzynarodowych mechanizmów służących zapobieganiu proliferacji broni masowego rażenia oraz kontroli międzynarodowego handlu bronią i materiałami podwójnego zastosowania. Powinniśmy dbać o skuteczność reżimu kontroli zbrojeń i rozbrojenia oraz środków budowy zaufania i bezpieczeństwa. Polska powinna przeciwdziałać wzrostowi potencjału militarnego państw stwarzających zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego, realizować nałożone na nie całkowite lub

częściowe embarga ONZ i UE, a w razie konieczności wstrzymywać wymianę handlową z takimi krajami.

Polska powinna rozwijać współpracę dwustronną z sąsiadami, a także pozostałymi państwami w regionie na rzecz wszechstronnego ustabilizowania sytuacji bezpieczeństwa w tej części Europy. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na stosunki z państwami, które deklarują wolę wstąpienia do NATO i UE. Polska powinna rozwijać partnerskie stosunki z Federacją Rosyjską, wspierać zacieśnienie współpracy Rosji z NATO i UE oraz włączanie obwodu kaliningradzkiego do różnych form ogólnoeuropejskiego współdziałania w sferze bezpieczeństwa.

Bibliografia

1. Almanach świata, fakty, liczby, ludzie, Warszawa-Kraków 1994.
2. Balcerowicz B., Obronność państwa średniego, Warszawa 1997.
3. Balcerowicz B., Wybrane problemy obronności państwa, Warszawa 1997.
4. Barnas M. R., Terroryzm. Od Asasynów do Osamy bin Lagena, Wrocław, Wydawnictwo KIRKE, 2001.
5. Bieleń S. (red.), Warszawa 1997. Patrząc na Wschód. Z problematyki polityki wschodniej III RP
6. Bieleń S., Góralski W. (red.), Nowa tożsamość Niemiec i Rosji w stosunkach międzynarodowych, SCHOLAR, Warszawa1999.
7. Biły B., Drwal G., Grzymkowski R., Elementy teorii katastrof i wnioskowania w warunkach niepewności, Gliwice 2004.
8. Błaszczyk G., Litwa współczesna, Warszawa 1992.
9. Bobrow D., Haliżak W., Zięba R., Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX w., PWN, Warszawa 1995.
10. Bobrow D.B., Haliżak E., Zięba R. (red.), Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku, Warszawa 1997.
11. Borucki M., Terroryzm - zło naszych czasów, Warszawa, MADA, 2002.
12. Buczyński J., Binkowski H. (red.), Polska i Ukraina w kształtowaniu bezpieczeństwa europejskiego, Przemyśl 2007.
13. Bundesministerium des Innern, Geschichten Organisation Aufgaben, Bonn 1995.
14. Chojnowski A, Ukraina, IH UW Wydaw. TRIO Warszawa 1997.
15. Cieślar P. (red.), Wojska inżynieryjne w okresie pokoju i zagrożenia wojennego, Warszawa 2004.
16. Ciupiński A. (red.), Podział odpowiedzia; ności za bezpieczeństwo Europy pomiędzy NATO i Unię Europejską, Warszawa 2006, s. 20.
17. Czaputowicz J., System czy nieład? Bezpieczeństwo europejskie u progu XXI wieku, PWN, Warszawa 1998.
18. Dobraczyński M., Stefanowicz J., Polityka zagraniczna, Warszawa 1984.
19. Dorzecze Odry. Powódź 1997, Wrocław 1999.

20. Duda D., Terroryzm islamski, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2002
21. Durys P., Jasiński F., Walka z terroryzmem międzynarodowym. Wybór dokumentów, Bielsko-Biała, Wydawnictwo Studio STO, 2001.
22. Dworecki S, Od konfliktu do wojny, Warszawa 1996.
23. Dworecki S., Zagrożenie bezpieczeństwa państwa, AON Warszawa 1994.
24. Eberhardt P., Przemiany narodowościowe na Białorusi, Warszawa 1994.
25. Gil., Stosunki Polski z Ukrainą w latach 1989-1993, Toruń-Poznań 1994.
26. Górski K., Piątkowski K., Dylematy polskiej polityki wobec NATO i Rosji, Studia i Materiały PISM, Warszawa 1995.
27. Grodzki R., Vademecum zagrożeń, Bellona, Warszawa 2003.
28. Grotowicz V., Terroryzm w Europie zachodniej w imię narodu i lepszej sprawy, Warszawa-Wrocław, 2000.
29. Grudziński P., Raport Polska – Rosja: niezgoda i współpraca, Warszawa 1997.
30. Hoffman B., Oblicza terroryzmu. Warszawa, Bertelsmann Media Sp. z o. o., 2001.
31. Hołyst B. Wiktymologia, Warszawa 1997.
32. Huntington S.P., Zderzenie Cywilizacji, Warszawa 1998.
33. International Military and Defense Encyklopedia, Washington 1993, T II.
34. Jakubczak R. (red.), Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP, Warszawa 2003.
35. Jakubczak R., Wojska obrony Terytorialnej Militarne bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej u progu trzeciego tysiąclecia, Warszawa 2002.
36. Jakubczaka R. (red.), Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP, Bellona, Warszawa 2003.
37. Jasudowicz T., Losy obywatelstwa polskiego na Ziemi Wileńskiej, Warszawa 1991.
38. Jenkins B., International Terrorism: A New Mode of Conflict Los Angeles 1975.

39. Jurkowski M., Bezpieczeństwo Jądrowe. Przygotowanie administracji rządowej na wypadek zdarzeń radiacyjnych,. Wyższe Kursy Obronne, Warszawa 2002.
40. Kaczmarek J., Terroryzm i konflikty zbrojne a fundamentalizm islamski, Wrocław, ATLA, 2001.
41. Konstytucja Republiki Litewskiej, Wydaw. Sejmowe, Warszawa 1994.
42. Koryczki S., System bezpieczeństwa Polski, Warszawa 1994.
43. Koseski A., Rzeczypospolita i jej sąsiedzi; Litwa, Białoruś, Ukraina, Warszawa 1993.
44. Kowalczyk K., Wiesław Wróblewski (red.), Terroryzm. Globalne wyzwanie, Toruń 2006.
45. Kozerawski D. S. (red), Operacje pokojowe i antyterrorystyczne w procesie utrzymania bezpieczeństwa międzynarodowego w latach 1948 – 2004, Toruń 2006.
46. Koziej St., Między piekłem a rajem. Szare bezpieczeństwo na progu XXI wieku, Toruń 2006.
47. Kukułka J., Zięba R. (red.), Polityka zagraniczna państwa, Warszawa 1992.
48. Kulczycki R. (red.), System Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 2004.
49. Kulczycki R. (red.), System Bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 2004.
50. Kupiecki R., Szczepanik K., Polityka zagraniczna Polski (1989-1994), Warszawa 1994.
51. Kuźniar Roman (red.), Polska Polityka Bezpieczeństwa 1989-2000, Warszawa 2001.
52. Lach J., Wojskowo-geograficzna charakterystyka Białorusi, AON 1995.
53. Laqueur W., The Terrorism Reader: A Historical Anthology, Philadelphia 1978.
54. Liedel K., Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, Toruń 2006.
55. Litwa – droga do niepodległości, Polska Agencja Prasowa, Warszawa 1990.
56. Łossowski P., Polska-Litwa: ostatnie sto lat, OSKAR Warszawa 1991.

57. Łukaszewicz A., Przestrzenny wymiar barier wzrostu społeczno-gospodarczego, Białystok 1976.
58. Maik W., Parysek J., Wojtasiewicz L., Podstawowe zagadnienia identyfikacji barier
59. Malak K., Bezpieczeństwo i obronność państwa, DS.-W MON Warszawa 1998.
60. Malak K., Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi, Warszawa 2003.
61. Malarski S., Regiony i Euroregiony, zagadnienia organizacyjne, prawne, administracyjne, Opole 2003.
62. Malendowski W., Mojsiewicz Cz. (red.), Stosunki Międzynarodowe, Wrocław 2000.
63. Malendowski W., Polityka bezpieczeństwa RP: uwarunkowania, strategia, kierunki działania, Poznań 1998.
64. Mały słownik stosunków międzynarodowych, Warszawa 1996.
65. Marczak J., Pawłowski J., O obronie militarnej Polski przełomu XX/XXI w., Warszawa 1995.
66. Marczak J., Pawłowski J., O obronie militarnej Polski przełomu XX-XXI wieku, Warszawa 1992.
67. Maryański A., Litwa, Łotwa, Estonia, Wydaw. Nauk. PWN, Warszawa 1993.
68. Michałowski W.S., Trzop S., Rurociągi dalekiego zasięgu, Warszawa 1996.
69. Modrzewskiego J. (red.), Encyklopedia techniki wojskowej, Wyd. MON 1987.
70. Monitory Litewski, Ośrodek Studiów Wschodnich, 1994-1995.
71. Pawłowski J., Determinanty zmian w siłach zbrojnych RP, w: Prezentacje: obszary i determinanty zmian, Warszawa 2006.
72. Piątek Zbigniew (red.) Współczesny wymiar terroryzmu, Zielonka, 5 października 2006.
73. Pietraś M., Dynamika bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych, w: Bezpieczeństwo ekologiczne w Europie.
74. Polacy i Rosjanie: czynniki zbliżenia, Warszawa- Toruń Wydaw. Marszałek 1998.
75. Polska i jej nowi sąsiedzi (1989-1993), Poznań –Toruń 1994.

76. Polska i Ukraina w nowej Europie, materiały polskoukraińskiej konferencji naukowej, Warszawa 16-17 listopada 1992 r, Warszawa PISM 1993.
77. Popularna encyklopedia powszechna, t. 8, Kraków 1995.
78. Przewłocki J., Stolarczyk M. (red.), Stosunki międzynarodowe w Europie na przełomie XX i XXI wieku. Wybrane aspekty, Katowice 2002.
79. Przyborowska-Klimczak A, Staszewski W., Wrzosek S., Prawnomiędzynarodowe źródła współpracy regionalnej Polski, wybór dokumentów, Białystok 2000.
80. Rutkowski C., Bezpieczeństwo i obronność: strategie – koncepcje – doktryny, Warszawa 1995.
81. Sabak Zb., Królikowski J., Ocena zagrożeń bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2002.
82. Skrzyp J., Geografia wojenne Polski, Warszawa 1995.
83. Skrzyp J., Geostrategiczne położenie Polski, AON Warszawa 1998.
84. Skrzyp J., Wojskowo-geograficzna charakterystyka państw Europy Środkowej, AON 1994.
85. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON, Warszawa 2002.
86. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002.
87. Stańczyk J., Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa, Warszawa 1996.
88. Stemplowski R., Żelazo A. (red.), Polskie pogranicza a polityka zagraniczna u progu XXI wieku, Warszawa 2002.
89. Stępak J, Potencjał militarny państw sąsiadujących z Polska (analiza porównawcza), AON Warszawa 1998.
90. Szlachter D., Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej, Toruń 2007.
91. Śmiałek W., Tymanowski J. (red.), Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej, Toruń 2002.
92. Terroryzm – rola sił zbrojnych w zwalczaniu zjawiska. Materiały konferencji naukowej zorganizowanej 26 października 2005 roku, Warszawa 2006.
93. The Military Balance 1996-1998, Published by Brassey's The International Institute for Strategic Studies, London 1998.

94. Toczyński W., Międzynarodowa współpraca regionów, Poradnik, Gdańsk 1998.
95. Walewski A., Honczar M., Struktura interesów geopolitycznych Ukrainy, Wyd. DBM MON nr 42, Warszawa 1996.
96. Wisner H., Litwa i Litwini, (Szkice z dziejów państwa i narodu), Olsztyn 1991.
97. Wojsko polskie. Informator'95, Warszawa 1995.
98. Wołpiuk W. J., Państwo wobec szczególnych zagrożeń, Warszawa 2002.
99. Wyciechowska I., Międzynarodowa regionalizacja Europy Środkowo-Wschodniej, w: S. Bieleń (red.), Regiony graniczne współzależności i wsparcia, Polska Rada Badań Pokoju, Plus ratio quam vis 1993.
100. Zieliński E. (red.), Przeobrażenia ustrojowe w republikach dawnego ZSRR, INP UW Warszawa 1993.
101. Zieliński J., Siły zbrojne sąsiadów Polski, Warszawa 1993.
102. Zięba R., Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego, Warszawa 2001.

Artykuły:

1. Bezpieczny świat: nasza wspólna odpowiedzialność. Raport Panelu Wysokiego Szczebla ds. Zagrożeń, Wyzwań i Zmian, w: http://www.unic.un.org.pl/dokumenty/raport_bezpieczny-swiat.php
2. Burant S., Problematyka wschodnia. Studia porównawcze stosunków Polskic z Litwą, Białorusią i Ukrainą, PISM Studia i Materiały nr 58, Warszawa 1993.
3. Czechowski P., Niewiadomski Z., Administracyjno-prawne przesłanki komunalnej współpracy przygranicznej z Republika Federalna Niemiec, „Człowiek i Środowisko" 1992 nr 16(1-2).
4. Dokument opracowany przez Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, na podstawie materiałów ONZ, kwiecień 2007 rok, w: http://www.unic.un.org.pl/terroryzm/konwencje.php
5. Domański R., Procedura typologiczna w badaniach ekonomicznogeograficznych, w: Przegląd Egler R., 1998, System ochrony przeciwpowodziowej kraju, Gospodarka Wodna, Nr 7.

6. Dudarski Sz., Walka z terroryzmem w Polsce i na świecie... (sprawozdanie), w: http://www.terroryzm.com/article/361/Walka-z-terroryzmem-w-Polsce-i-na-swieciesprawozdanie.html
7. Dziadul J., Spod wody, w: Polityka nr 29/1997.
8. Globalna strategia walki z terroryzmem, w: http://www.unic.un.org.pl/terroryzm/glob_strategia.php
9. Gorzym-Wilkowski W. A., Region transgraniczny na tle podstawowych pojęć geograficznych – próba syntezy, w: Przegląd geograficzny, tom 77, zeszyt 2, 2005.
10. Górski K., Polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne Białorusi, Studia i Materiały BPiI MON nr 35, Warszawa 1996.
11. Grudziński P, Geostrategiczna pozycja Polski, w: Myśl Wojsk, 1994 nr 1.
12. Kolańczuk A., Z dziejów polsko-ukraińskiej współpracy wojskowej, Wojsko i Wychowanie, 1998, nr 6.
13. Kościuk L., Białoruskie siły zbrojne, Wojsko i Wychowanie, 1992, nr 49.
14. Krzeszowski W., Zagrożenia bezpieczeństwa Polski przez środki kosmiczne, w: Myśl wojskowa, nr 1, luty 2004.
15. Kuźnia Raciborska: 1992 rok – Pożar lasu? w: http://ospraciaz.pl/readarticle.php?article_id=10
16. Liedel K., Udział Polski w koalicji antyterrorystycznej, w: http://www.terroryzm.com/article/314/Udzial-Polski-w-koalicji-antyterrorystycznej.html
17. Liszczyk J., Zapobieganie ocieplaniu klimatu, w: http://www.jurajska.org.pl/?go=subpage&cat=53&show=408
18. Maryl K., Cywilizacyjne uwarunkowania terroryzmu w krajach islamu, w: http://www.paneuropa.l.pl/index.php3?id=1064258843
19. Michalik J.S., System przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym w Polsce, w: „Bezpieczeństwo Pracy", 2002, nr 1(366).
20. Moczulski W. S., Wojska Obrony terytorialnej – potrzeba, konieczność, rzeczywistość, w: http://www.srwo.pl/index.php?m=&i=37_&idd=41&a=View
21. Naumczyk F., Współpraca cywilno-wojskowa w sytuacji klęski żywiołowej. Międzynarodowe ćwiczenie zarządzania kryzysowego „HEXAGRANT 99", w: Przegląd OC, nr 1 1999.

22. Niektóre aspekty prawne współpracy transgranicznej i euroregionów, Państwo i Prawo, 1997 nr 10.
23. Nowosielski W., Kierunki zagrożeń bezpieczeństwa ekologicznego w świadomości społecznej, w: Myśl Wojskowa, 2004, nr 6 grudzień.
24. Pastusiak L., Zagrożenia cywilizacyjne naszych czasów, w: http://www.univ.gda.pl/pl/info_dla_med/senat/?tpl=wi021002
25. Pietrzak A., Nowe oblicza terroryzmu, w: Wiedza Obronna 2002 nr 1.
26. Pietrzak A., Nowe oblicze terroryzmu, w: http://www.paneuropa.l.pl/index.php3?id=1063721220
27. Postek M., Ćwiczenia zarządzania kryzysowego NATO „CMX 2008", w: Przegląd obrony cywilnej 8/2007.
28. Potulska K., Potulski J., Współpraca transgraniczna, Podstawy prawne i formy istnienia euroregionów na granicach Polski, http://www.2p.pl/nn/samorzad/raporty/ruroreg.html
29. Przemówienie Kofi Anana, Madryt 10 marca 2005 roku, w: http://www.unic.un.org.pl/terroryzm/glob_strategia.php
30. Przepieździecki Andrzej S., Terroryzm - ciąg dalszy, w: http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4237
31. Przewodzki E., Gogolewski J., Kierunki przemian w siłach zbrojnych państw w geopolitycznym otoczeniu Polski, Wyd. DBN MON nr 31, Warszawa 1996.
32. Przybyła S., Litwa, DS.-W MON Warszawa 1998.
33. Przybyła S., Polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne Litwy, Łotwy i Estonii, BPiI MON Studia i Materiały nr 38 Warszawa 1996.
34. Seniuch R., Białoruska polityka bezpieczeństwa, DBN MON nr 39, Warszawa 1996.
35. Seniuch R., Dokąd zmierza Białoruś, w: Wojsko i Wychowanie 1996 nr 1.
36. Soroka P., Zagrożenia dla bezpieczeństwa informacyjnego państwa, w: Myśl Wojskowa nr 6 grudzień 2005.
37. Soroka P., Zewnętrzne zagrożenia bezpieczeństwa Polski cz. I, w: Myśl Wojskowa nr 4, sierpień 2005.
38. Soroka P., Zewnętrzne zagrożenia bezpieczeństwa Polski, cz. II w: Myśl Wojskowa nr 5, październik2005.

39. Spotkanie prezydenta RP z Batalionem Polsko-Ukraińskim w Kosowie, w: http://www.bbn.gov.pl/index.php?lin=2&idtext=309
40. Strzelczyk M., Współpraca transgraniczna Polski i Niemiec, konferencja nt. Rola samorządności lokalnej w integracji europejskiej, organizowana przez Gminę Polkowice oraz Instytut Kształcenia Zawodowego w Warszawie, 14 września 1998, Polkowice.
41. Systematyka zagrożeń ludzi, mienia i infrastruktury krytycznej spowodowane działalnością człowieka, w: Zeszyt problemowy TWO nr 1(45)/2006 „Zarządzanie w sytuacji klęski żywiołowej".
42. Szczerbak E., Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, w: student.agh.edu.pl/~maxzwp/files/studia/PO/sily.ppt
43. Szeremietiew R., Rola i znaczenie obrony terytorialnej, w: http://szeremietiew.pl/publikacje.php?c=rola
44. Szeremietiew R., Zadanie numer jeden, w: http://szeremietiew.pl/publikacje.php?c=zadanie
45. Terek K., Co w razie kryzysu?, w: „Przegląd komunalny", nr 11, 2007.
46. Ubysz B., Szczygieł R., Piwniczki J., Sytuacja pożarowa w Polsce, http://www.ibles.waw.pl/struktura/zopl/raport_ppoz2005.pdf
47. Woźniak L., Zagrożenia dla Polski, w: Myśl Wojskowa, 2005, nr 2, kwiecień.
48. Żelazo A., Pojęcie współpracy transgranicznej samorządu terytorialnego, w: Polski instytut spraw międzynarodowych, Biuletyn nr 24 (212), 9 czerwca 2004.

Strony internetowe:

1. http://www.army.mil.pl/cwic/cwic.html
2. http://www.army.mil.pl/wl/char/char.html
3. http://www.discoverychannel.pl/czarnobyl/index.shtml
4. http://www.mlodziprezydent.pl/terroryzm.htm
5. http://www.mon.gov.pl/pl/strona/59/
6. http://www.mon.gov.pl/strona.php?idstrona=42&idn=1_7_3_1
7. http://www.mw.mil.pl/
8. http://www.mw.mil.pl/index.php?akcja=news&filter=&id=18604&limes=
9. http://www.mw.mil.pl/index.php?akcja=news&id=1058

10. http://www.sp.mil.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=53&Itemid=31
11. http://www.sprawy międzynarodowe.pl/rocznik/1999/kazimierz_joskowiak_przeglad_wsolpracy.html
12. http://www.srwo.pl/index.php?m=docs&i=37_0&idd=48&a=View
13. http://www.straz.gov.pl/?p=/pl/news/&n=971
14. http://www.trybunal.gov.pl/index2.htm
15. http://www.wiadomosci24.pl/artykul/klich_sily_zbrojne_musza_poprawic_systemy_szkoleniowe_66586.html
16. http://www.wso.wroc.pl/Aktualnosci/Archiwum/2003/Belgia/Belgia.htm
17. http://www.wso.wroc.pl/Aktualnosci/Archiwum/2005/Konferencja_katastrofy/Konferencja_katastrofy.htm
18. http://www.wso.wroc.pl/Aktualnosci/Archiwum/2005/Konferencja_katastrofy/Konferencja_katastrofy.htm
19. http://www.wso.wroc.pl/Aktualnosci/Archiwum/2006/katastrofy/katastrofy.htm
20. http://www.zw.wp.mil.pl/index.php?go=os
21. http://www.zw.wp.mil.pl/index.php?go=struktura
22. http://www.zw.wp.mil.pl/index.php?go=zadania
23. www.mk.gov.pl/pknbt/txt/041028artykulBT.doc

Raporty, opinie, aktualności:

1. Archiwum aktualności na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji RP, w: http://www.mswia.gov.pl/arch0305.html
2. Archiwum aktualności na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji RP, w: http://www.mswia.gov.pl/aktual_120804_posiedz.html
3. Opinia Komitetu Regionów w kwestii „Klęski naturalne: pożary, powodzie, okresy suszy" (2006/C 206/03).
4. Raporty Intergovernmental Panel on Climate Change (pol. Międzyrządowej Grupy Zmian Klimatu; w skrócie IPCC) precyzują obecny stan wiedzy na temat przyczyn zmian klimatu. Raport IPCC, raport Amerykańskiej Narodowej Akademii Nauk (NAS) oraz raport opublikowany przez grupę G8 stwierdzają, że większość zmian

temperatury obserwowanych w ostatnich 50 latach należy przypisać działalności człowieka. http://pl.wikipedia.org/wiki/Zmiana_klimatu#_note-0

5. Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Raport o stanie państwa, Warszawa 2004.

Załączniki

1. Zastosowanie TŚP w przemyśle.
2. Zagrożenie obszaru kraju katastrofalnymi zatopieniami.
3. Rodzaje powodzi.
4. Zagrożenie obszaru kraju TŚP przechowywanymi w zakładach pracy.
5. Zagrożenie obszaru kraju TŚP przewożonymi transportem samochodowym.
6. Zagrożenie obszaru kraju TŚP przewożonymi transportem kolejowym.
7. Zagrożenie obszaru kraju wynikające z rozmieszczenia korytarzy powietrznych.
8. Elektrownie jądrowe w odległości do 300 km od granic Polski.

Załącznik nr 1

ZASTOSOWANIE TŚP W PRZEMYŚLE

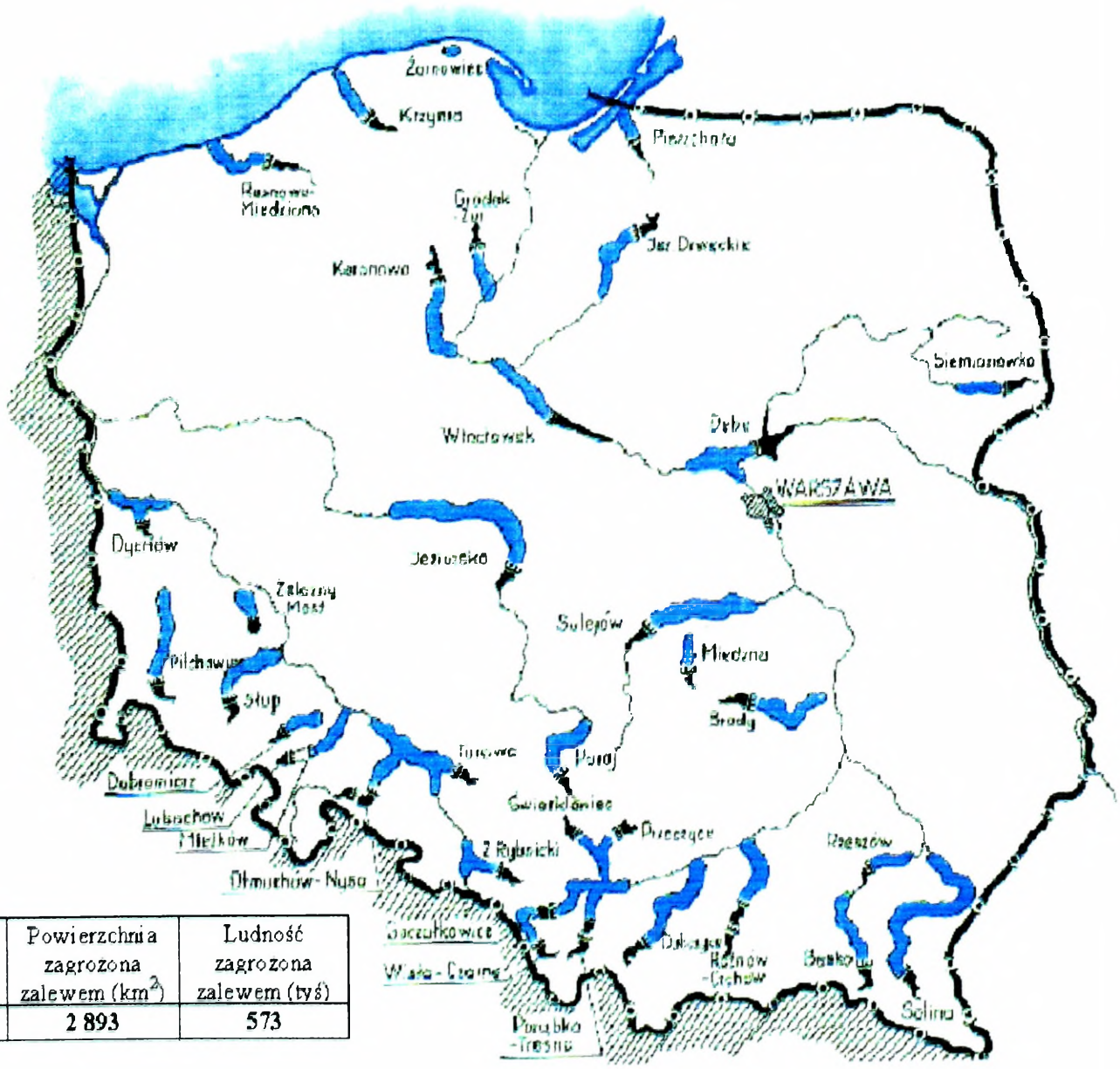
Lp.	NAZWA TSP	ZASTOSOWANIE
1	AKRYLONITRYL	Produkcja włókien syntetycznych, gumy, kauczuku syntetycznego, barwników.
2	TLENKI AZOTU AMONIAK	Składnik paliwa rakietowego. Produkcja kwasu azotowego, cyjanowodoru, akrylonitrylu, włókien syntetycznych, nawozów mineralnych, materiałów wybuchowych, środków chłodniczych.
3	KWAS AZOTOWY	W syntezie organicznej przy produkcji barwników, przy nitrowaniu celulozy, w metalurgii, przy produkcji związków azotowych, nawozów.
4	DWUMETYCLOHYDROZYNAHYDROZYNA	Składnik paliwa rakietowego, Składnik paliwa rakietowego, produkcja materiałów wybuchowych, gum i wyrobów gumowych.
5	DWUCHLOROETAN	Rozpuszczalnik, przygotowywanie roztworów odkażających.
6	TLENEK WĘGLA	Rafinacja metali, synteza metanolu, paliwo gazowe.
7	TLENEK ETYLENU	Synteza glikolu, etonoloaminy, eterów, barwników organicznych, gumy, włókien polisterynowych.
8	DWUTLENEK SIARKI	Produkcja kwasu siarkowego, wybielanie celulozy, wełny, jedwabiu, mąki kukurydzianej i cukru. Środek dezynfekcyjny i chłodniczy.
9	DWUSIARCZEK WĘGLA	Produkcja włókien wiskozowych, celofanu, włókien syntetycznych, rozpuszczalników. Wulkanizacja kauczuku. Środek dezynfekcyjny.
10	CZTEROETYLEK OŁOWIU	Jest stosowany jako antydetonator w mieszaninie z chlorowcopochodnymi węglowodorów.
11	FOSGEN	Produkcja tworzyw sztucznych, kauczuków i włókien syntetycznych, barwników i pochodnych izocyjaniaków.
12	FLUOROWODÓR	Produkcja fluorowęglowodorów, tworzyw sztucznych odpornych termicznie i chemicznie (teflonów), metalurgia.
13	CHLOR	Produkcja tworzyw sztucznych, środków owadobójczych, rozpuszczalników, środków dezynfekcyjnych, wybielających, piorących, produkcja gliceryny, tlenku etylenu, oczyszczanie wody, metalurgia.
14	CHLOROPIKRYNA	Środek do zwalczania szkodników w rolnictwie, dezynfekcji. Występuje jako produkt pośredni przy produkcji barwników.
15	CYJANOWODÓR	Produkcja akrylonitrylu, akrylanów cyjanianów, synteza kauczuku nitrylowego, włókien

		chemicznych, tworzyw sztucznych, szkła organicznego.
16	DIOKSYNA	Produkt towarzyszący i przejściowy przy produkcji związków chloroorganicznych.

Źródło: *Metodyka oceny sytuacji chemicznej po skażeniu toksycznymi środkami przemysłowymi*, MON, Warszawa 1990 r.

Załącznik nr 2

ZAGROŻENIE OBSZARU KRAJU KATASTROFALNYMI ZATOPIENIAMI

Ilość zbiorników	Powierzchnia zagrozona zalewem (km^2)	Ludność zagrozona zalewem (tyś)
37	**2 893**	**573**

Załącznik nr 3

RODZAJE POWODZI

Podział ze względu na przyczynę powstawania powodzi:

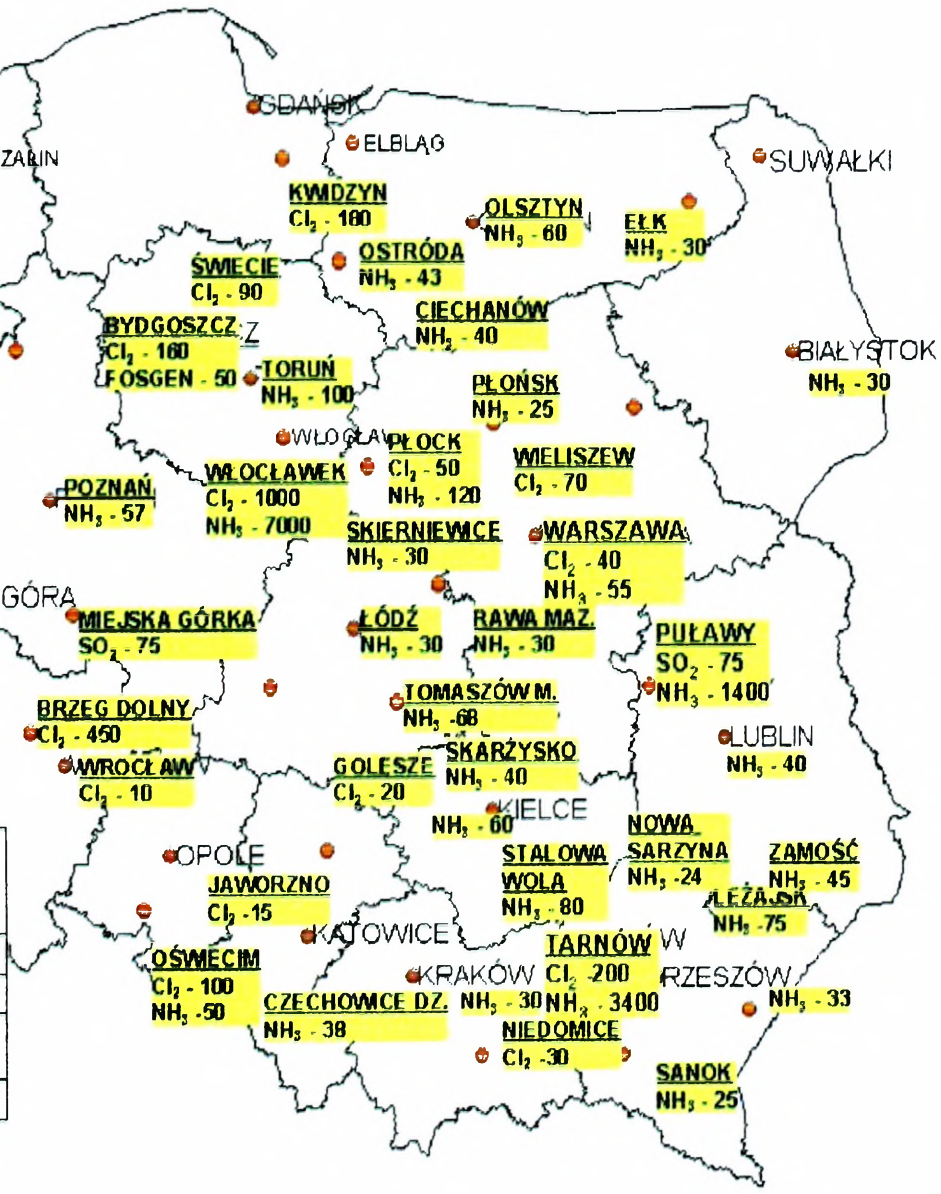
- Powodzie opadowe (deszcz);
- Powodzie roztopowe (topnienie śniegu);
- Powodzie zatorowe (zator lodowy);
- Sztormowe na wybrzeżu (wiatr sztormowy);
- Wywołane uszkodzeniami np. budowli piętrzących lub wałów przeciwpowodziowych (awaria budowli hydrotechnicznych.

Podział ze względu na obszar objęty przez powódź:

- Powodzie regionalne
- Powodzie lokalne
- Powodzie katastrofalne

Załącznik nr 4

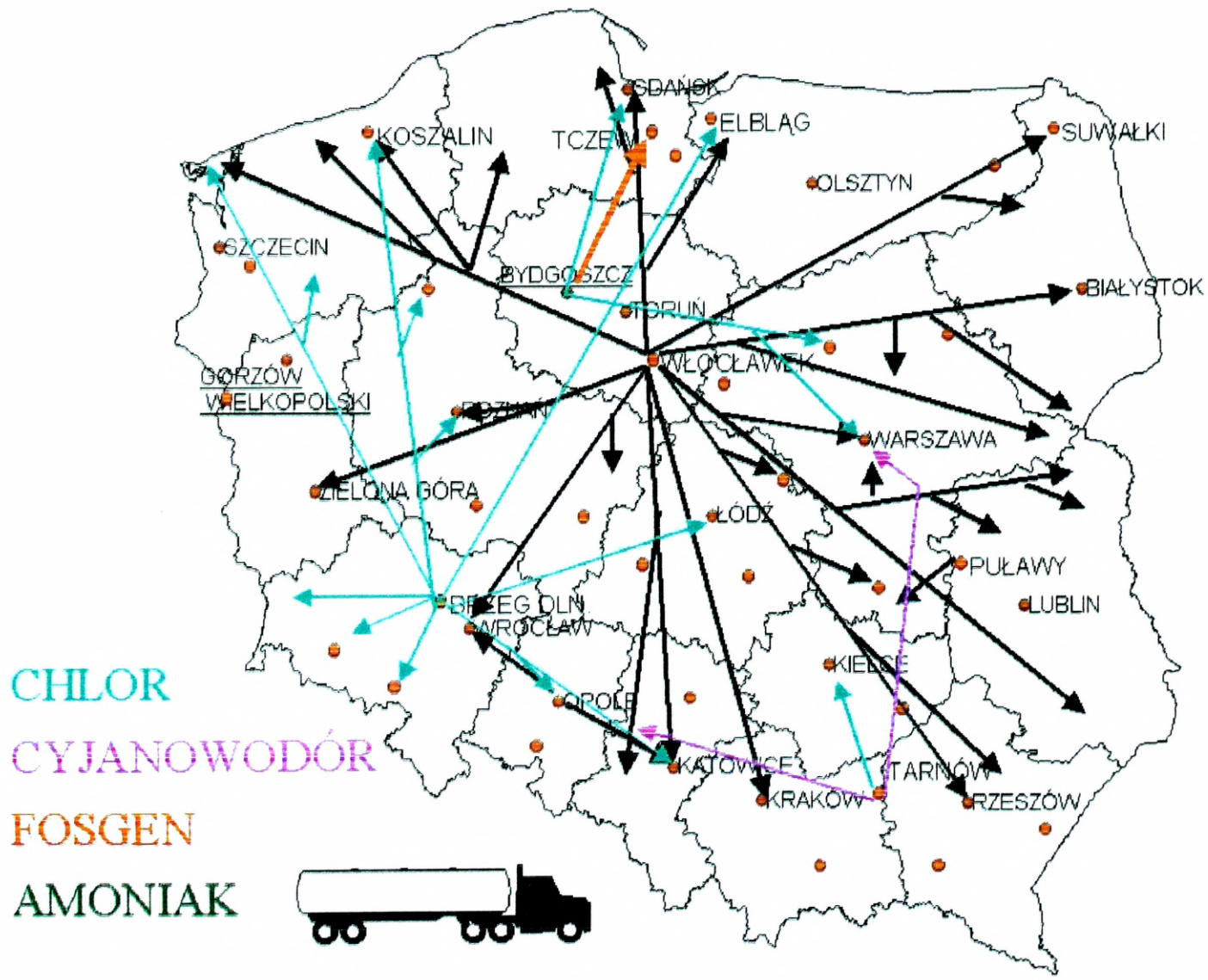
ZAGROŻENIE OBSZARU KRAJU TŚP PRZECHOWYWANYMI W ZAKŁADACH PRACY

TSP		Zagrożona ludność w tyś.
rodzaj	ilość (ton)	
Cl_2 Chlor	4 928	2 478
NH_3 Amoniak	35 129	1 515
SO_2 Dwutlenek siarki	793	101
Razem	40 850	4 094

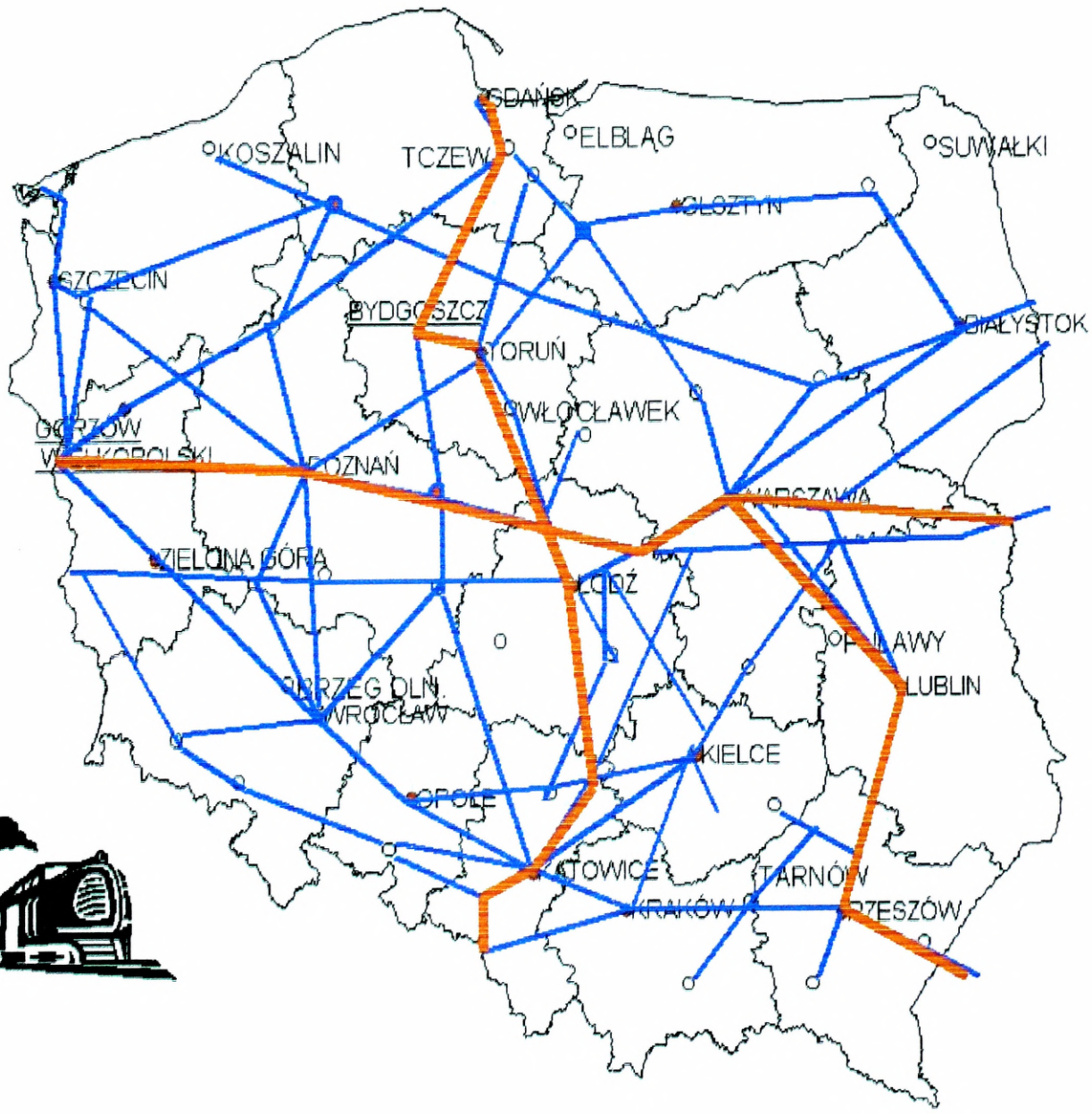
Załącznik nr 5

ZAGROŻENIE OBSZARU KRAJU TŚP PRZEWOŻONYMI TRANSPORTEM SAMOCHODOWYM

Załącznik nr 6

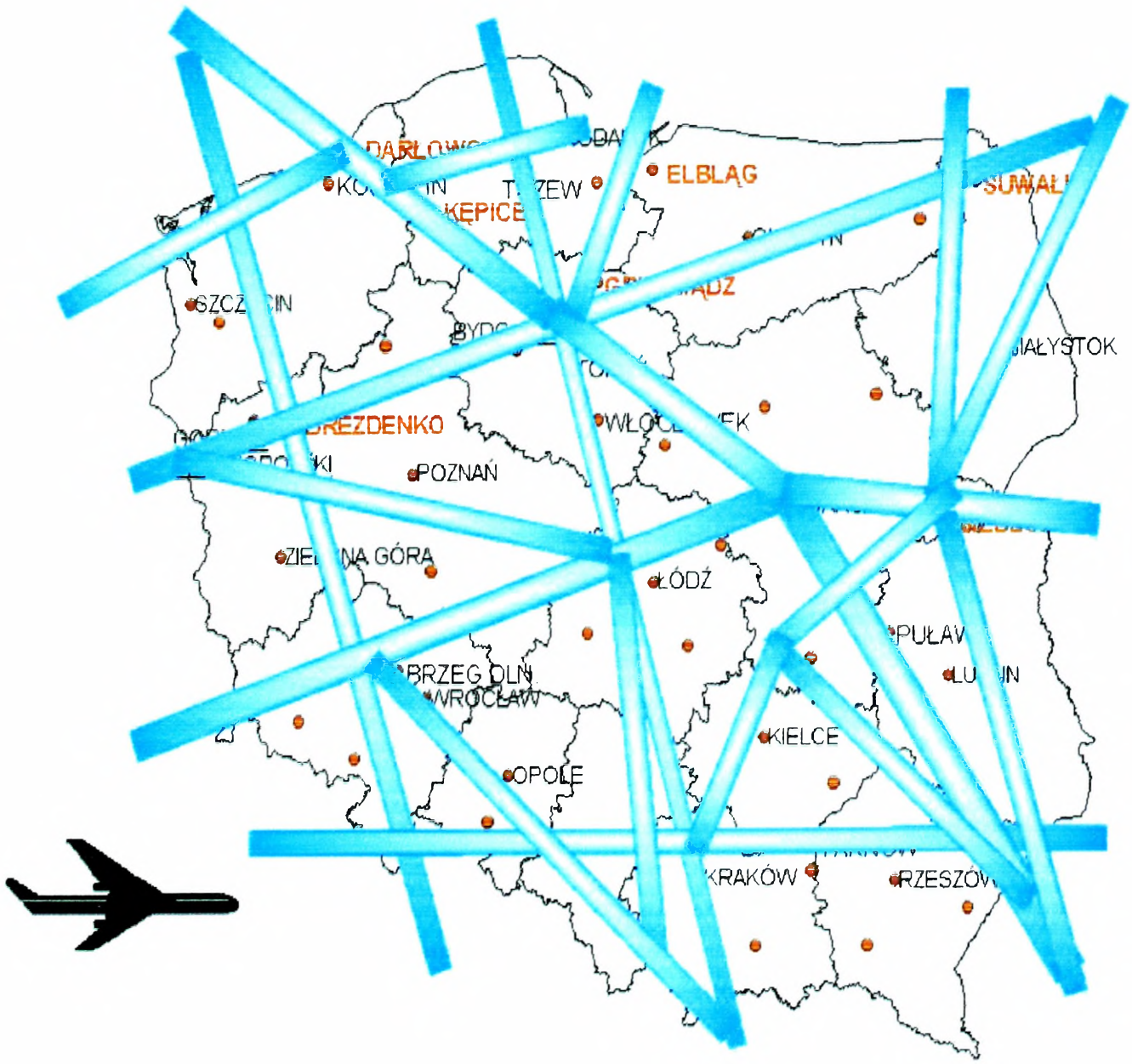
ZAGROŻENIE OBSZARU KRAJU TŚP PRZEWOŻONYMI TRANSPORTEM KOLEJOWYM

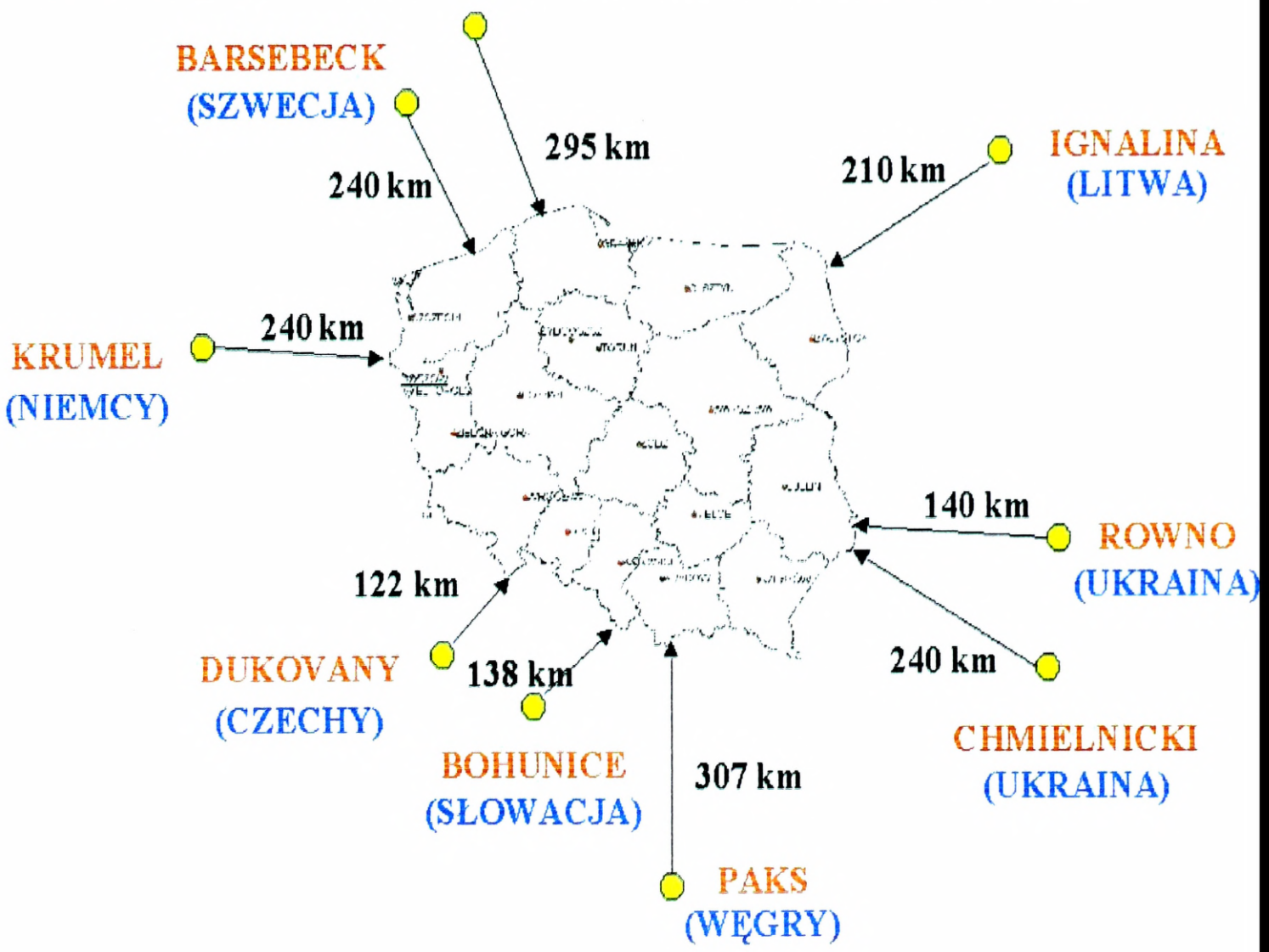
Załącznik nr 7

ZAGROŻENIE OBSZARU KRAJU WYNIKAJĄCE Z ROZMIESZCZENIA KORYTARZY POWIETRZNYCH

Załącznik nr 8

Elektrownie jądrowe w odległości do 300 km od granic Polski

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 75494
Akademii Obrony Narodowej

S/7546
СХЧТ. Вопр. обо